

Incom 306, 307

Incom 306 - 307

22
10

Iste liber legatus est pro Libreria Theologorum Collegij Maioris
per vñlem virum magrū Petrum de Zambresz Sacre Theologie
professorem lectorem ordinarium eiusdem. Oretur pro eo,

Summa Rudium

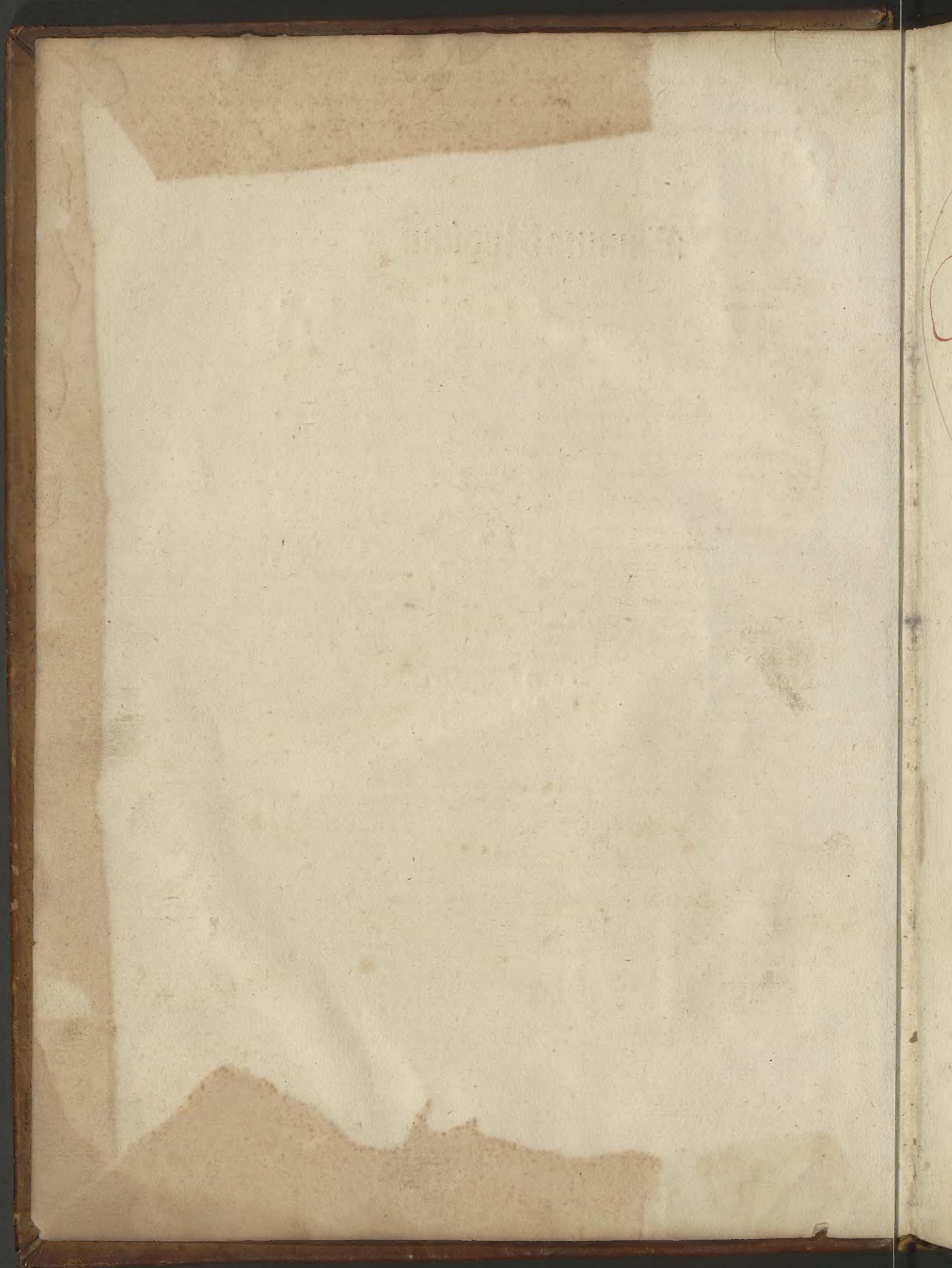
Inum. 306

Bib. 129.

Summa rudium

Man. 15.172

Prologus

Summa Rudium autentica
Incipit feliciter

Via varia

Odicta sanctorum et contrarie
opinionum doctorum legenti-
bus perplexitates et du-
bia pariter. materias curtas plerumque. erro-
res et fastidium generant. Studium solici-
tum requirunt. et per libris expandis exigunt
pingues expensas. Ideo ad utilitatem et
ad informationem simplicium et minus peri-
torum sacerdotum hanc summam Rudium
cum diligentia oportere curavi. Et precipue
ex documentis plucidis et salutaribus egre-
giorum doctorum ecclesie. beatorum Augustini
videlicet et Gregorii qui influente gratia
celesti irragui scripturarum enigmata refe-
rant. nodos solvunt. obscura dilucidant.
et dubia declarant. Et ex libris Reueren-
dissimi patris doctorum et magistrorum in the-
ologia sancti Thome de aquino ordinis
fratrum predicatorum Lucei conclusiones alma
mater ecclesie tanquam spiritus sancto inspirate
scriptas approbavit. Sunt et hec tracta-
ta ex textu veteris testamenti et novi quibus
tanquam fidei fundamentum tenetur adherere
firmiter quicumque vult saluus fieri. Et si-
gnanter ex dictis Alberti magni quondam
episcopi Ratisponensis magistrum in theolo-
gia ordinis prefati qui fuit quasi lucerna lu-
minosa super candelabrum in domo domini posi-
ta. tenebras fugans et corpus totius eccle-
sie ut sidus matutinum secunda sua facun-
dia irradiavit. Et ex textu etiam decreta-
lium et decretorum ubi inveniuntur multe sa-
lubres sanctiones patrum et iura canonica
aliqua collegi. Et ex scriptis super libris
sancti fratris petri de Larentbasio ordi-
nis memorati magistri in theologia qui suis
meritis exigentibus divina disponente
providencia ad apicem summi apostolatus e-
promotus. Et Innocentius papa huius nominis
quintus multa huic opusculo inseruit qui
propter eminentem scientiam a quibusdam est ius-
tatum in nuncupatus. Sub hoc ex summa domini

hostiensis quondam cardinalis que voca-
tur Lopusia propter pluralitatem dictorum aliquam
excepsi qui fuit doctor decretorum et dominus le-
gum. Est etiam quidam liber qui vocatur
summa Johannis Sriburgensis maior. Ut
summa professorum compilata per Reuerendum
lectorem quondam Sriburgensem in basgau-
dio ordinis supradicti tante auctoritatis
quod dominus papa Johannes. xxix. qui fuit subti-
lis indagator iuris cum memorata summa
plegeret dixit fratri qui istam summam col-
legit reputo unam esse de melioribus pro-
fessionibus totius ecclesie a qua etiam multa re-
cepi. De alijs vero auctoribus quasi nihil
apposui. Unde sine formidine et scrupulo
proscio quilibet ignarus et simplex sacerdos
hunc libellum leget qui ratione evidenter
sine auctoritatis et stili simplicitatis potest
vocari summa Rudium autentica et sibi
firmiter adhaereat. Quia relator huius opu-
sculi sum non inuentor. Et de mendica sci-
entia mea nihil apposui sed tantummodo
diversas et varias materias in unum cor-
pus collegi. Subtilia postposui prolixa
curavi que spectant ad forum potentio-
rum seu causarum ex toto dimisi. Allegatio-
nes doctorum. Quotationes. Capitulorum.
Librorum et paragraphorum et remissiones per
maiori parte refeciavi et vix ista conscripsi
que de necessitate tenetur scire quilibet
professor. Ut autem facilius occurrat quod
queritur. prius opusculum principaliter in
quadraginta capitula distinxit. In aliqui-
bus vero capitulis inveniuntur aliqua
notabilia que expressis titulis post nu-
merum capitulorum annotantur. Continet
autem summa Rudium materias que se-
quuntur.

In tabula huius summe non omnia
sed tantummodo puncta magis notabilia
et utilia sunt scripta. Nihilominus tamen plu-
ra in summa summo et utilia continentur
non dum in tabula annotata etc.

Capitulum Primum

Tractat de su-
ma trinitate et de articulis fi-
dei catholice

De creatione creaturarum tam spiritualium quam
corporalium videlicet angelica et mundana
De incarnatione unigeniti filii dei.
De adventu domini in iudicio extremo.

Quomodo sub speciebus panis et vini pote-
state divina christus transubstantiatur
et a sacerdote perficitur in altari.

De xliij. et etiam de xli. articulis fidei quos
ponunt doctores secundum diversos respectus
et varias perfidiationes

In quibus differat credere deo credere
deum et credere in deum.

Capitulum Secundum

De decem preceptis in

genere et de unoquoque in specie

Capitulum Tertium

De operibus mi-

sericordie corporalibus et spiritualibus

Capitulum Quartum

De septem sacra-

mentis in genere siue in generali.

Quis habeat offerre sacramenta

Quis sit effectus sacramentorum.

De pena iterantium sacramenta non rei-
teranda

Que sacramenta possint iterari

De benedictione matrimonium contra-
hentium

Utilius et utilius est accipere sacramen-
ta a bono sacerdote quam a malo

Capitulum Quintum

De sacramento ba-

ptismi

Distinctio triplicis baptismi

Requiratur quod baptizans habeat intenti-
onem baptizandi

Quid agendum sit circa puerum existen-
tem in utero matris.

Si baptizans dubitat se aliquid de sub-
stantia baptismi obmisisse.

Quis sit effectus baptismi tam in puero
quam in adulto.

Capitulum Sextum

De Cathecismo

et exorcismo.

Verum patrinus teneatur puerum per-
eum presentatum instruere in his que fi-
dei sunt

De effectu cathecismi et exorcismi

Quid significant sacramentalia que sunt
in baptismo.

Capitulum Septimum

De sacramento co-

firmationis.

Quare alter ab altero teneatur ad con-
firmationem

Caput non est lauanum confirmato usque
ad septimum diem.

Non confirmatus nullum debet ad confir-
mandum presentare

Capitulum Octavum

De Eucharistie sa-

cramento.

caristie sacramentum

De tribus que requiruntur ad producendum cu-

Que sit materia istius sacramenti. Et de
quibusdam circumstantiis necessariis.

Que sit debita forma verborum istius sacramenti

Sacerdos absque missa et canone cum for-
ma prescripta potest hostiam et sanguinem
consecrare licet peccaret graviter.

Hostia est dividenda et medieta danda
infirmis qui circa assumptionem inciperet
graviter infirmari.

Quis sit proprius minister eucharistie sacramenti.

Sacerdos psecrans totū panem in foro et vinū in cellario nihil facit.

Gutta vini adherens pedi calicis et hostia remanens in altari non consecratur dummodo sacerdos non intendat.

Populo solum datur corpus xpi et non sanguinis sacramentū.

De diuisione sacramenti eucharistie

Nullus liquor debet apponi sanguini christi iam psecrati

Sacerdos tantum semel in die potest communicare.

Plures sacerdotes non possunt conficere hostiam vnam

Utrum missa boni sacerdotis melior sit quam mali.

Capitulum Nonum

De defectibus et

negligencijs que committuntur in missa

Specialiter habetur de pluribus negligentijs que in missa eueniunt minus caute calicem preparentibus

De quibusdam necessarijs ad preparationem ut cautius sumatur eucharistie sacramentū

Quid significant diuisiones que fiunt in hostia psecrata

De duplici modo manducandi eucharistie sacramentum

Peccator non debet multo aspectu corpus christi intueri

Si christus sub alia forma appareat in altari quid sit faciendum

Capitulum Decimum

Que pollutiones

et immundicie corporales impediunt eucharistie sumptionem.

Tria requiruntur ad hoc ut homo digne ad sacramentum eucharistie accedat

De distinctione pollutionum

In quo casu coitus coniugalitatis non impedit sumptionem sacramenti

In quo casu coitus coniugalitatis prohibeat

accessum sacramenti

Utrum exigens vel reddens debitū eodem die quo communicauit peccet mortaliter

Utrum perpetua infirmitas sicut lepra et fluxus sanguinis excludant hominem a sumptione sacramenti.

Utrum excommunicatus interdictus vel suspensus sit ad communionem admittendus

De his qui accedunt ad sacramentū eucharistie in peccato mortali

De morosa delectatione ubi timeretur consensu affuisse

De peccatore occulto manifeste petente se admitti ad communionem sacramenti

De peccatore publico seu manifesto

De presumptione violenta.

De bistriationibus et ioculatoribus sanis

De furiosis usque ad mortem.

De stolidis et fatuis

De demoniaco

De communionem puerorum decem vel duodecim annorum

Omnis fidelis utriusque sexus semel in anno tenetur confiteri omnia peccata sua suo legitimo confessori et in pascha recipere eucharistie sacramentū

Neque mulieres neque layci quotidie sunt communicandi nisi multum deuoti.

Quando expediat sacerdoti diuina celebrare vel abstinere

Nulli sacerdoti licet a celebratione diuinorum penitus abstinere

Quedam cautela necessaria circa officium diuinum celebrandum

Quis sit minister verus et dispensator sacramenti corporis christi

Laicus potest erigere cum reuerentia hostiam psecratam in terra iacentem.

Sacerdos peccator corpus christi tangendo peccat nisi in casu necessitatis.

Quis sit effectus seu fructus sacramenti eucharistie.

Quid requiratur ut hoc sacramentum plene habeat suum effectum in sumente.

Que peccata venialia impediunt effectum huius sacramenti.

In quibus casibus possit sacerdos vna die plures missas habere et de quo debeat celebrare

Intendens facere binam celebrationem solum debet sumere sanguinem consecratum cum corpore christi. Alias vero infusiones seu ablutiones digitorum vel calicis non sumat sed alijs tribuat. Letera videas in summa

De corporalibus preparamentis que concurrunt ad hoc sacramentum

Quis sit locus in quo divina debeant celebrari

In ara mobili nullus debet celebrare nisi de licentia dyocessani

Predicatores et minores ubique possunt celebrare sine preiudicio ecclesie parochialis

Non licet celebrare in fluminibus propter fluctuationem

Qua hora diei divina debeant celebrari. Debita materia altaris calicis et corporalis.

Missa non debet sine lumine celebrari. Ad minus unus sit presens et sufficit quando missa celebratur

Quare pro parvulis baptisatis et mortuis missa sit celebranda

Propter quinque causas missa quotidie celebratur.

Quid si obmittatur aliquid de his que ad ritum huius sacramenti pertinent.

Queritur qualiter christus sit in hoc sacramento.

Christus potest in pluribus locis simul esse

Queritur utrum christus in hoc sacramento in specie sua videatur oculo corporali.

Capitulum Undecimum

De extrema unctione

Quae sit materia extreme unctionis.

Quae sit forma extreme unctionis

Quis instituerit formam istius sacramenti

Quae partes in homine sunt inungende.

Quare istae partes inungantur

Qualiter et ubi mutilati et ceci debeant inungi.

Nullus nisi sacerdos potest conferre istud sacramentum.

Si sacerdos defecerit in inungendo ab alio compleatur

Qui sint inungendi et quando

Semel inunctus eodem anno non est pluries inungendus.

Pueri nec infirmi nec violentam mortem expectantes non sunt inungendi.

Freneticis et stolidis certa intervalla habentibus istud sacramentum est conferendum omnimodo sine periculo fieri poterit

Quis sit effectus huius sacramenti

Per hoc sacramentum homini non imprimitur character

Capitulum Duodecimum.

De sacramento ordinis.

Quid sit ordo

Sed et theologos septem sunt ordines

Quibus temporibus ad sacerdotium ordinandis ordines offerantur.

Seminum genus non recipit characteris disponentes ad sacerdotium.

De facientibus saltum in ordinibus.

Quid agendum sit circa hereticos et infirmos volentes ordinari

Capitulum Tredecimum

De sponsalibus

Sponsalia quattuor modis contrahuntur

De etate in qua sponsalia contrahi possunt

Capitulum Decimumquartum

De matrimonio

Duplex est remedium

Quid sit matrimonium

Ad esse matrimonij duo sufficiunt necessaria scilicet materia et forma

Sine mutuo consensu nunquā est matrimo-
nium coram deo.

Per que verba mutuo prolata matrimo-
nium contrahatur.

Surdus et mutus possunt per signa con-
trahere matrimonium.

Declaratio illorum verborum volo te
de cetero habere in uxorem Et volo quod tu
sis vxor mea etc.

De causis institutionis matrimonij prin-
cipalibus.

De causis institutionis matrimonij se-
cundarijs.

Duplex est usus et institutio matrimo-
nij.

Prima institutio matrimonij facta est
in paradiso ante peccatum.

Secunda institutio matrimonij facta ē
extra paradisum post peccatum.

Tria sunt bona matrimonij

Quod contrahens matrimonium propter pul-
critudinem vel alias causas in bonas
et per verba de presenti cum consensu te-
net matrimonium.

Quando libido puritatis sit cum
peccato mortali vel veniali.

Non licet cognoscere uxorem propter sa-
nitatem corporalem.

Quando vir teneatur uxori reddere de-
bitum.

Vir non debet cum instantia uxorem a-
vertere ne petat debitum

Quando et qualiter debitum possit red-
di vel erigi in loco sacro.

Utrum mulier pregnant teneatur red-
dere debitum viro petenti.

De consilio est quod tempore menstrui nec
cogitus exigatur nec reddatur.

De exigendo vel reddendo debitum an
te purificationem

De purificatione mulierum post partum

Capitulum Quindecimum.

Quibus modis et

temporibus coniuges peccent miscendo
Quando actus coniugalitatis sit peccati.

Quando actus maritalis sit meritorius
Diebus festiuis et solennitatibus. Et in
diebus ieiuniorum et processuum cubitus
est obmittendus

Reddere debitum est de necessitate pre-
cepti.

Nullus debet seipsum facere impotentē
ad reddendum debitum.

De crate contrahentium

Larens utroque testiculo non potest con-
trahere necearius nec furiosus nisi habe
at lucida intervalla.

De tribus bonis matrimonij.

Quare sacramentum dicatur bonum ma-
trimonij.

Si deest fides non prohibetur matrimoniū.

Si deest intentio exigendi debitum dum
modo intendat petenti reddere debitū
contrahitur matrimonium

Per lepram solvuntur sponsalia sed non
matrimonium quia uterque tenetur redde-
re debitum

Leprosi possunt contrahere non tamen sa-
nus tenetur cohabitare in una domo

Pueri leprosum et sanorum debent co-
habitare sano.

Sponsalia et matrimonium iniciatum per
verba de presenti ante carnalem copula
solvuntur per approbationem religionis ingres-
sum sed non post copulam carnalem.

Quomodo matrimonium solvatur
per adulterium

Capitulum Sedecimum:

De impedimen-

tis impediens matrimonium

In quatuor versibus eadem impedimen-
ta sunt conscripta.

Sunt etiam alia duo impedimenta im-
pedientia matrimonium contrahendum
sed non dirimunt contractum prout ibi
dem in versibus habetur

Expositio istius dictionis Condicio

Etiam ponuntur alie conditiones matri-
monium impediens.

Expositio istius dictionis Votum.

Expositio istius dictionis Crimen

Tria sunt crimina quae impediunt matrimonium contrahendum et dirimunt contractum.

Quid sit dispar cultus.

Expositio istius dictionis vis

Duplex est coactio scilicet absoluta et coactionata.

Expositio istius dictionis Ordo

Expositio istius dictionis ligamen.

Si mulier credit virum mortuum

Si maritus trahit se ad longinquas partes.

Quid sit publice honestatis iusticia

Quale ius competat publice honestatis iusticie

Quid si quis contrahat de facto et non de iure sit indicandum

Adhuc sunt duo impedimenta matrimonii praeter praescripta etc.

Capitulum decimumseptimum

De cognatione carnali.

Triplex est cognatio. Carnalis Spirituallis et Legalis

Quid sit consanguinitas

Qualis computatio sit huiusmodi ad inveniendam propinquitatem vel distantiam personarum in gradu consanguinitatis et affinitatis.

Tres sunt lineae. ascendenti descendenti et transversali

Quomodo duae lineae descendentes faciant unam transversalem

Quomodo gradus debeant computari in linea ascendenti.

Quo gradus computatur in linea descendenti

Quid sit cognatio spiritualis et unde proveniat

Regula ex decretalibus quod unus singulus adque alteri patrinitatem levando vel tenendo

puerum in baptismo vel in confirmatione

Duo levantes eundem puerum de sacro fonte possunt contrahere simul

Si pater et mater proprium puerum baptizant quid eveniat

Omnes tangentes puerum qui baptizatur vel de fonte levatur vel ad confirmationem

tenetur efficiuntur patrini

Non baptizatus non debet levare puerum de sacro fonte cum non sit membrum ecclesie

Nec debet tenere ad confirmationem Nec sibi contrahitur cognatio spiritualis.

De cognatione legali.

De affinitate scilicet quid sit et unde proveniat

Quilibet vir debet abstinere a concubitu carnali cum consanguineis uxoris sue sicut a propriis consanguineis Simile est iudicium de mulieribus

Per pollutiones extraordinarias non contrahitur affinitas impediens matrimonium contrahendum nec dirimens contractum

Capitulum decimooctavum.

De impotentia coeundi et de maleficiis

Quid sit impossibilitas coeundi et species

Sed volens informari de punctis impossibilitatis quare in summa donec inveniatur

De maleficiis. Et quid sit maleficium

Et quod aliquis pluribus modis maleficiatur scilicet maleficio temporaliter et perpetuo etc.

Due decretales domini Innocentii papae de maleficiis.

De seipatis ab invicem propter fornicationes

Capitulum decimunonum.

De sacramento penitentiae

Quid sit poenitentia et quod sint tres species poenitentiae

Quae poenitentia dicatur privata

Quae dicatur publica poenitentia

Quae dicatur sollemnis poenitentia.

Pro quibus peccatis sollemnis poenitentia imponatur

Tres sunt partes principales poenitentiae scilicet. Confessio Contritio et Satisfactio

Ad remissionem peccatorum simul requiruntur confessio contritio et satisfactio.

Tria sunt opera satisfactionis scilicet. ieiunium oratio et elemosina.

Quid sit excellentius sacramentum an Baptismus vel Eucharistia vel Confirmatio vel Matrimonium Et hoc habetur ex duobus versibus.

Capitulum viceimum

De reconfirmatione

altarum ecclesiarum et cimiteriorum
 Aliud est reconciliatio et aliud reconciliatio.
 In quolibet altari consecrando debent re-
 ponere reliquie quibus euulsis vel lapide ip-
 sas claudente amoto altare excreatur
 Loca consecrata pluribus ex causis excreant
 Ponuntur quidam casus propter quos si ac-
 cidant non requiritur reconciliatio.
 Secundum quosdam quicumque pre accidit vio-
 latio Ecclesia cimiterium et altare sunt
 reconcilianda.
 Quod si ecclesia cimiterio coniuncta violatur.
 Duo versus habent de ista materia ita tamen quod
 sacrari recipiat per consecrari vel reconciliari
 De pannis lignis lapidibus et vestibus
 corruptis
 De ablutione corporalis.

Capitulum Vicesimum primum

De feriis et ieiuniis

is.

Que festa per circulum anni festiue sint per
 agenda
 Quando festum incipiat et quando terminetur
 A quibus abstinendum sit in festiuitatibus
 in summa notatis.
 Qui in his festiuitatibus opatur usque ad
 fatigationem sine dispensatione et absque
 magna necessitate peccat mortaliter.
 De rasoribus fabris nautis quadrigis
 quid sit iudicandum.
 De cursoribus et viatoribus.
 Quod diebus in summa notatis non licet
 molere
 De cunctibus ad mercantiam festiuis die-
 bus in summa notatis
 Quibus diebus liceat pauperibus arare
 pure propter deum et opera necessitatibus impedire
 Et per necessitatibus ecclesiarum cimiteriorum
 et communium
 Quare in sabbato fortis debemus labora-
 re quod alijs diebus ne videamur iudaizare.
 De virtute ieiunij.
 Quibus diebus debeamus ieiunare et princi-
 paliter de quadragesima.
 De ieiunijs si quod a dyocetano instituntur.
 De aduentu et de sexta feria et de diebus

rogationum.

Die dominico nullo modo licet ieiunare
 De esu dierum ieiunij et principium quod dragesime.
 De abstinentia carni in die sabbati
 Si liceat comedere carnes in die natalis
 domini si venerit in sexta feria
 De etate illorum quod ad ieiunia tenentur
 De transgressoribus constitutis ieiuniorum
 Si vigilia aliquo sancti in dominica euenerit
 in sabbato precedenti est ieiunandum
 De laborantibus in vineis vel agris in
 paupertate magna
 De habentibus debilia capita.
 De pugnacibus mulieribus et de nutricibus.
 Carnes notabiliter infirmis possunt da-
 ri si necesse est omni tempe
 De ministrantibus ad mensas si pro vino
 vel pane mittuntur
 Vinum sumptum ante prandium soluit ie-
 iunium sed non post.

De sumptione nimij potus post cibum
in die ieiunij

De sumptione electuorum tempore qua
dragesime in die ieiunij.

Conclusio de ieiunio ne fiat cum excessu

Capitulum Vicesimum secundum

De horis canonicis

et oratione.

Quid sit oratio

Quare a ministris ecclesie requiratur ut
offerant decem vocales orationes. Sed a sin-
gularibus personis requiratur orationes
mentales

Quid requiratur ut oratio fiat meritoria et
impetretur quod petitur

Triplex est attentio orationis.

Comendatio dominice orationis

Expositio dominice orationis.

Subdyaconus et supra. quotidiene tenetur
legere septem horas canonicas ob reue-
rentiam dominice passionis.

Unde institutum sit quod subdyaconus et supra
tenetur ad horas canonicas.

Pluribus ex causis hore canonice aliquan-
do obmittuntur.

Obmittens horas canonicas absque re

Alii ne cessitate peccat mortaliter
Ex desidia et absqz attentōe dicens ho-
ras canonicas nō peccat mortaliter.
Dicens cum alijs diuinū officium et ob-
mittens aliqua verba nō optet ipm a ca-
pite resumere sed p̄tentus sit si ab alio di-
ctum audiuit

Si quis in officians in choro psalmū vel
lectionē ex aliqua necessitate obmiserit
neglectum obmittat et non adiutorum
choi Secus si ne cessitate non urgente et
sine recōpensatōe tunc em peccat morta-
liter Et de hac materia longus habetur
passus in summa.

Utrū p̄biter teneat singulis horis dici
legere horas canonicas.

Sacerdos beneficiatus tenet ad horas
canonicas in quocūqz loco steterit et ob-
mittens peccat mortaliter Idem de ma-
tutinis que in sero dicuntur

De eo qui legit missam anteqz dicat ma-
tutinū vei p̄mam r̄.

Capitulum Vicesimumtercium

De octo beatitu-

dinibus:

Prima beatitudo Beati paupes spiritu

Secūda beatitudo Beati mites

Tercia beatitudo Beati qui lugent:

Quarta beatitudo Beati qui esuriunt et
sitiunt iusticiam.

Quinta beatitudo Beati misericordes:

Sexta beatitudo Beati mundi corde.

Septima beatitudo Beati pacifici.

Octava beatitudo Beati qui p̄secutio-
nem patiuntur p̄pter iusticiam.

Capitulum Vicesimū quartum:

De septem donis

spiritus sancti.

Annumerat dona septem spūs sancti et
quibus nominibus nominētur

Qd si non vna virtus dicat̄ alteri suffra-
getur singule destituūt̄ omnino

Capitulum Vicesimumquintū:

De tribus virtu-

tibz theologicis et q̄ttuor cardinalibz

Annumerat tres virtutes theologicas
que sunt. Fides Spes et Caritas.

Annumerat virtutes cardinales q̄ sunt
quattuor. prudentia. iusticia. fortitudo.
temperancia

Virtutes theologicę et cardinales disse-
runt ex multis.

Capitulum Vicesimumsextum:

De pctō mortali

originali et veniali.

Notabile circa peccatū originale per lō-
gum passum

Quid sit peccatū mortale

Enumerātur plura peccata mortalia ab
apostolo paulo ad Romanos.

Paulus ad Gallatas plura alia peccata
mortalia annumerat.

Augustinus enumerat quedam peccata
mortalia.

De peccatis venialibus quedam enūme-
rantur fm Augustinum

Capitulum Vicesimumseptimū.

De distinctōne vi-

ciōrum capitalium.

Vicia capitalia diuidūtur in septem vi-
cia vt habetur in versu.

Quare ista septem vicia dicantur capita-
lia.

Qd fm quosdam supbia cōnumeranda
est alijs vicijs capitalibus

Sym Gregorium Superbia est regina et
mater omnium viciōrum

Distinctio superbie ab inani gloria.

Qd supbia sit principalius viciū alijs
vicijs capitalibus.

Capitulum Vicesimū octauum.

Quando vicia ca-

pitalia sint peccata mortalia vel venia-
lia

Quid sit peccatū mortale et quid effi-
ciat

Quis sit effectus caritatis.

Quid sit accidia et q̄ sit peccatū mortale

Quid sit inuidia et quod sit peccatum mortale
Quod auaricia sit peccatum mortale
Quod nullum prescriptorum viciorum est peccatum mortale nisi quando suam perfectionem cum censuram rationis persequitur puta in summa satis clare rationibus ostenditur
Dupliciter pergitur hominem peccare
Peccatum veniale idem in numero nullo modo potest fieri mortale.

Capitulum Vicesimum nonum.

De peccatis et eo

rum remissionibus

Triplici baptismo omnia peccata remittuntur

De peccato originali non requiritur contritio.

Dispensatio peccati sufficit in adulto.

Nec in adulto requiritur confessio vocalis

De peccatis ante baptismum commissis Sed

sufficit confessio mentalis que fit soli deo.

Venialia multipliciter remittuntur

Non oportet quod venialia semper dimittantur.

Nec requiritur quod homo confiteatur venialia

semper inspiratione dubii.

Ex statuto tenetur homo confiteri semel

in anno venialia si non habet alia peccata

Ratione speciali venialia sunt confitenda.

Homo non potest per se resurgere a peccato

mortali Summe necessarium est homini

volenti resurgere a peccato mortali ut de

peccato peniteat et futurum vitare proponat

Capitulum Tricesimum.

De confessione

Quid sit confessio.

Triples est confessio.

Unde dicatur confessio

Omnes adulti de iure divino tenentur ad

confessionem.

Ratio quare in veteri lege confessio me-

talis sufficiebat

Ratio quare nunc homines tenentur sa-

cerdotibus confiteri

Papa non potest cum aliquo dispensare

ut nunquam confiteatur

Plures ponuntur conditiones necessarie

in confessione.

Nullo modo secunda persona debet no-

minari in confessione.

Manifesta peccata tenentur etiam ho-

mo confiteri

Confessio non debet fieri per litteram ni-

si ex magna necessitate

De confessione facta per interpretem.

Non sunt confitenda peccata que quis

non fecit.

De peccatis de quibus quis dubitat du-

bium confiteatur

Capitulum Tricesimum primum.

De inquisitionibus

peccatorum.

Qualiter sacerdos se habere debeat ad

confitentem

De quibus interrogationes sint facien-

de et qualiter

In quatuor casibus tenetur homo con-

fessionem prius factam iterare.

Utrum homo teneatur (propter peccata

in priore confessione oblita) totam pri-

orem confessionem iterare.

In principio confessionis queratur si co-

fitens sit innotatus aliqua sententia ex

communicationis.

Confitens flectat genua vel sedeat si co-

fessor annuerit

Confitens dicat peccata sua eo ordine qui

melius potest recolere

Quis sit modus seruandus in confessione

Confessor aduertat de quibus peccatis

confitens plene vel minus plene confiteatur

Confessor successiue querat de septem vi-

cijs capitalibus et eorum propagationi-

bus.

Confessor querat de peccatis cordis.

oris et de malis operibus

De octo circumstantiis quas sacerdos

precipue debet attendere.

Duo versus habentur in quibus circumstantie

continentur Prima circumstantia peccati scili-

cet Quis sit qui peccauit utrum masculus

vel femina Iuuenis vel senex etc.

Scdā differentia vel circumstantia scilicet
 Quid peccator pmissit.
 Utrum peccauerit cum avaricia aliquē
 damnificando zc.
 Utrum confitens vsus fuerit rei alicne
 domino inuito zc.
 De ludo alee z de vsura
 De emptionibus z venditionibus z fran
 cibus z dolis
 Queratur quid fecerit circa superbiam
 Quid fecerit circa accidiam.
 Utrum sciat pater noster vel aue maria.
 Quid peccauerit circa inuidiā vel odium
 Quid peccauerit circa iram
 Quid peccauerit circa gulam
 Queratur de peccatis lingue.
 De iuramento z perjurio
 De detractione
 De fortiligijs.
 De malo exemplo.
 De votis
 Circa terciā circumstantiā scilicet Ubi
 queratur.
 Circa quartā circumstantiā queratur
 scz per quos pctm pmissit.
 Circa quintā circumstantiā scz quoti
 ens peccauerit.
 Circa sextā circumstantiā scilicet Cur
 peccatum fecerit
 Que coactio pditionalis z que dicatur
 absoluta
 Septimo queratur Quomodo. hoc est
 de modo agendi vel paciendi
 Octavo querat qñ peccauerit an in xl. zc
 Confitens tenet dicere omnes circumstanci
 as z precipue illas que mutant speciē
 Qualiter de circumstantijs que alleviant
 pctm sit pfitendū
 In interrogationibus faciendis tria sunt
 aduertenda.
 De alijs adinventionibus pctōz a longin
 quo fiat interrogatio.
 Questioes ad purgatos faciende
 De mercatoribus z Burgensibus
 De falsis mensuris
 Utrū mutauerit anonā antiqz p noua

causa lucti?
 De artificibus z mechanicis
 De fabris gladioz sagittarum z or
 namenta preciosa facientibus.
 De histrionibus
 De pistozibus.
 De tabernarijs
 De interrogationibus faciendis genera
 liter ab omni artifice
 De rustico z agricola
 De laborantibus p precio.
 Qualiter pffessor se hñe debeat infra con
 fessionē z circa finē querēdo a pfitente.
 Ponit cōstitutio ecclesie de pffessione se
 mel in anno faciēda
 Cautela necessaria circa min⁹ plene pec
 cata sua pfitentes

Capitulū Tricesimū scdm.

De penitentia in

firmorum.

De quo primo pffessor debeat querere ab
 infirmo z ipm dirigere de sibi pffessis si
 ne sit in articulo mortis siue cū qualuerit

Capitulū Tricesimum tertium.

De casibus papa

libus z episcopalibus

Qui casus in foro aīere fuari debeāt epō
 Quibus imponi debeat solēnis pñia.

Que excoicatio dicata canone Et ibidē
 ponunt etiam qdam casus papales

Que excoicatio dicatur excoicatio a iu
 dice vel ab homine

Etiam ponūtur quidam alij casus papa
 les cum distinctionibus.

Irregularitas ptabit multis modis.
 Laici irregulares a suis pffessoribus pñf

absolui
 De incendiarijs ecclesiarum z mēbrozū

De fractozibus ecclesiarum vel altarium
 Qd nec metus nec coactio quecūqz pdi

cionalis excusat incendiarios sacroz lo
 corū quin incidāt excoicationē lateñie

Constitutio dñi pape Bñdicti de cūmuni
 tate z libertate ecclesiastica scz clericorū

et ecclesiarum. Et non sint trahendi ad in
dicium seculare

Adantes statuentes et facientes et co
sentientes clericos obligari ad publicas
pactiones prius ecclesiastice libertati et
emunitati eque incidunt penam pccati.

De votis in speciali et super quibus epi
scopus habeat dispensare.

Donuntur plures casus quos episcopus sibi reservat

Manifesti usurarii et adulter ad episco
pum sunt remittendi

De graubus et enormibus et difficilibus et
ambiguis casibus. faciendum

Quid de pccatis occultis sit in confessioe

Quid de pccatis manifestis sit faciendum

Hincur versus in quibus continentur casus ad
episcopum remittendi. reservauit.

Donuntur casus quos dominus papa sibi specialiter

Adpendiosa et brevis doctrina de casibus
remittendis.

Capitulum Tricesimumquartum

De excommunicatio

ne interdicto et suspensione

Quid sit excommunicatio.

Quis sit effectus maioris excommunicationis.

Quis sit effectus minoris excommunicationis.

Donuntur plures casus quibus quis ipso facto
incidit in maiorem excommunicationem

Quando quis ipso facto incidat in maiorem
excommunicationem

In multis casibus excommunicatio infligitur
quo ad deum et quo ad ecclesiam.

Donuntur versus ex quibus habet in quibus non
licet communicari excommunicato

Si sacerdos voluerit aliquem excommunicare
debet formam illam descriptam obsequare.

Quid sit suspensio et interdictum.

Donit forma qua fertur interdictum in
ciuitatem castrum etc.

Que sacramenta tunc generalis interdicti
debeant dari et que debeant denegari.

In loco supposito interdicto solummodo
priuilegiati possunt celebrare.

Excommunicatus maiori scilicet excommunicationis
celebrans diuina integritate incurrit.

Capitulum Tricesimumquintum.

De sepulturis

Quis debeat extra cimiterium sepeliri. ut
heretici excommunicati et qui in torneamentis
moriuntur.

Manifesti usurarii extra cimiterium sepe
liantur. ipsos occidunt

Idem tenendum est de his qui voluntarie se
suspensi si vere penituerint possunt communi
cari et in cimiterio sepeliri.

De muliere pregnante mortua et putuina

Si post matrem mortuam esse filius et putum

filius in cimiterio sepeliatur

Si partus uiuit debet baptizari Si mortuus

extra cimiterium sepeliri

Antidote recepta sufficiente a raptoze ma
nifesto beneficia ecclesiastica sibi sunt un
pendenda. Si vero cautionem dare non possit
communicandus est et extra cimiterium ad ter
rorem sepeliendus

Generaliter tenendum est quod nullus notorius
peccator in peccatis discedens sepeliendus est
in cimiterio Scilicet de occultis. Si vero no
torius peccator penitet confitetur communicatur et
cautionem dat quam potest debet in cimi
terio sepeliri.

Si in morte alicuius apparent signa manife
sta penitentiae vel si loquelam amiserat post mor
tem debet absolui et recipi ad orationes
et ad alia ecclesiastica suffragia

Capitulum Tricesimumsextum

Quis proprius sa

cerdos cuiuslibet hominis

Per clauis sacerdotales intelligitur pote
sta ligandi et soluendi

Sacerdos volens audire confessiones de
bet habere debitam materiam hoc est subdi
tos a dyocessano sibi commissos

Non sufficit cuiuslibet sacerdoti confiteri sed
optet quod semel in anno omnia peccata sua
confiteatur suo proprio sacerdoti.

Dominus papa primo et principaliter est cuiusli
bet hominis in ecclesia dei proprius sacerdos
Quilibet subditus habet tres proprios sacerdo

res videlicet papā. propriū dyocesanum & propriū plebanum
quod papa sit proprius sacerdos & confessor cui inlibet hominis in ecclesia dei declaratur ex multis

Eadem que habetur in summa de papa quo ad vniuersalem ecclesiam tenenda sunt de epō quo ad dyocē suam

Explicit habitus in summa inferitur quod non quilibet sacerdos quēlibet peccatōre a quolibet peccatō absolueret per nisi in mortali articulo
Sed qui est in gratia sedis apostolice & habet legitimā executionem officij sui

Solus papa de omnibus criminibus commissis in tota ecclesia dei potest iudicare ligare & absolvere Et illam auctoritatē per omittit vni vel pluribus per totam ecclesiā dei vel in parte limitando

Fratres ordinis predicatorum & minores ex privilegijs a sede apostolica ipsis concessis per omnes homines exceptis religiosi personis recipe ad confessiones & ipsis iniungere penitus salutares & predicare Nec oportet quod peccata ipsis confessi seculariter confiteantur.
Fratres ordinis predicatorum & minores nec ad iudiciū trahi possunt nec suspēdi nec interdici nec excommunicari nec molestari ratione delicti commissi per quēcumque prelatum vel dyocesanum sed solum per papam Vel alium ex speciali commissione

Prefati fratres cauere debent ne recipiant ad confessiones audiendas sine licentia istorum quorum interest & ne absoluant criminosos a talibus criminibus per quibus essent ad sedem apostolicam vel ad episcopum destinandi.

Prefati fratres personas approbate religionis absque licentia superiorum ad confessiones non recipiant.

Sacerdotes incurati (si fratres predicatorum vel minores ab eorum subditis audiant confessiones) exinde nec grauari debent nec aliquētur per turbari sed potius de ipsorum aduentu gaudere & consolari cum ipsi sint ipsorum coopatores & laboris & oneris coportatores

Quilibet episcopus quēlibet peccatōrem sue dyo-

cēsis Et quilibet sacerdos parochialis nec non fratres supradicti a quolibet peccatō absoluerent. Nisi aliqua peccata papa vel episcopus vel ius vel rationabilis consuetudo eis interdicat

Quilibet sacerdos incuratus teneat credere subdito suo dicenti se esse confessum & absolutum Et si petit teneat sibi dare sacramentum eucaristie & extreme unctionis.

In duobus casibus sacerdos non debet credere repenti dicenti se esse confessum & absolutum absque littera vel sufficienti documento. Sacerdos caueat ne notorio peccatori peccatum ipsum obijciat dolose & fraudulenter alias incideret manus papales

Constitutio generalis concilij que incipit

Omnis vtriusque sexus

Finaliter concluditur quis sit proprius sacerdos cuiuslibet hominis.

Quid subditus sacerdotis incurati alteri privilegiato confessus per sui excusatione debeat dicere se respondere

Sacerdos incuratus non potest subdito suo prohibere quin possit confiteri habenti auctoritatem absoluenti a papa vel episcopo.

Omnēs alij confessores propter priuilegiatos dicuntur alieni & extraneis non sufficiat eis confiteri nec habent sibi confessos absolvere. Sacerdos nec verbo nec signo nec alio quouis modo debet prodere confessionem. De maxima dignitate potentia & auctoritate sacerdotali

Exhortatio sacerdotum ad honestatem vite clericalis.

Capitulum Tricesimum septimum

De absolutione

Circa finem confessionis qualiter confessus se debeat ostendere erga confessorē. Et contra confessorē ad confessum

Si confessus per peccatis manifestis ad superiorem sit remittendus

Si confessus per peccatis occultis sit remittendus
Forma scribende personę confessę & ad superiorem remittendę que cum cautela est scribenda propter scandalum evitandum

Si missus ad superiorem remissus fuerit
cum littera vel sine littera

De eo quod a peccatis mortalibus non vult ab-
stinere vel de peccatis non dolere vel ini-
que ablata non restituere siue quocumque ali-
ena in quantum potest.

Si dominus cor talis hominis illuminaverit. Ite-
rato confiteatur ut absolutionem consequatur
Exhortatio ad taliter induratum sed po-
tius confessum

Alia exhortatio confessoris nec tamen vere
penitenti facienda.

Qualiter et penitens sit absolvendus.

De penitentia et penitenti in iungenda secundum statum
sui consideratione.

De penitentia generali omnibus et penitentibus
et confessis in iungenda

De permutatione penitentiae ubi timeatur quod penitentia in-
iuncta non applicetur

Pro peccato occulto non est manifesta penitentia
in iungenda (sic primum iudicium)

Non est alicui penitentia in iungenda per quam alteri
penitentia semper contraria culpe est in iungenda.

Non est necesse ut super peccato manifesto
publica penitentia exequatur (ratione)

Forma absolventis aliquid a maiore exco-
municatus et forma absolventis defunctum.

Capitulum Tricesimum octavum.

De satisfactione

Post omnem confessionem et absolutionem ali-
qualis satisfactio est imponenda.

Satisfactio consistit in tribus scilicet oratione
ieiunio. et elemosina et ad istas tres om-
nes alie satisfactiones reducuntur

Elemosina est magis satisfactoria quam ie-
iunium et oratio.

Nullus potest deo satisfacere de uno peccato
mortalis quoadiu est in alio mortali

Maxime amicitie dei contrarium est pec-
catum mortale

De licentia confessoris potest unus ho-
mo satisfacere pro alio si aliquis defectus
appareat in penitente

Confessor ex causa si vult potest variare minu-
ere vel permutare penam sibi confitentis cum

modo causa sit rationalis

Quamvis sacerdos habeat iniungere opor-
tione missam non tamen debet iniungere

Confessor secundum canones antiquos habet
quam penam per singulis peccatis debeat iniun-
gere penitenti Et ibidem plura peccata in
speciem enumerantur

Pro quolibet peccato mortali deberet regula-
riter iniungi septenis penitentia

A multis modernis tenet defecto quod om-
nes penitentiae taxande secundum arbitrium legitimi
confessoris discretionis circumstantiis ne-
cessario considerandis.

Habet regula diligenter consideranda de
penitentia iniungendis.

Quis dicat occisores animarum videlicet indu-
cens primum ad faciendum mortale peccatum.

Proximus quicquid in bonis corporis leditur
Quicquid primum leditur in bonis exterioribus.

Et signanter circa finem

Res primi multis modis primo aufe-
runtur.

De penitentia ledentium famam primorum

De satisfactionibus iuristarum et aliorum
doctorum

Capitulum Tricesimum nonum.

De indulgentiis

Unde fluant indulgentie.

Solum valent indulgentie illius qui habet
auctoritatem dandi

Existens in peccato mortali non est capax
indulgentiarum.

Indulgentie non valent ut quis sim-
pliciter absolvatur.

Plus dispositio indulgentie magis valet
Et vicini ecclesie et clerici consequuntur indul-
gentias sic illi qui veniunt a remotis

Si alicui iniuncta esset penitentia septem annorum et
si bene dispositus iret ad locum ubi procederet
tur indulgentie septem annorum consequere-
tur remissionem penitentiae septem anno-
rum sibi iniuncte

Si confessor alicui iniunxerit penitentiam minus
sufficientem residuum expoluetur in purga-
torio.

Digne fatu^r existimat qui indulgencias
illuc referuat vbi est grauissima pena
Papa p^r generalit^r remittere & vniuersa
licet oem & totale penam ex ca^r rōnabili.
Papa solus vbiq; & generaliter plenaria
habet p^ratem sup^r thesa^ru^r ecclesie Epi
aut^r & alij plati sunt limitati p^r papam.
Qñ indulgencie dantur sub tali forma.
Quicūq; vadit ad talem locum vel tan-
tum dat de elemosina
Non p^r q^s alteri mereri viuo indulgen-
cias nisi hoc forma indulgenciar^{um} annu-
at & pcedat.
Indulgencie tñ valent subditis illi^{us} epi
quia eas facit Nisi rē.
Non pñt mereri indulgencie existentibus
in purgatorio nisi forma pcessiōis indul-
genciar^{um} hoc specificet rē.
Oppositum immediate prescripti multi
sciunt.
De questoribus discuntib^{us} p^r ecclesias
diuersas cum litteris remissionū multo-
rum peccatorum
Indulgencie epox vires non optinent
que excedunt memoratū p^rcilium genera-
le videlicet annum & quadraginta dierū
indulgencias

Capitulū Quadagesimum^{us}

De sciētia cōfessō

ris^{us}

Quid sacerdos teneatur scire inquantū
deputatus est ad celebrandum officium
diuinum

Quid sacerdos teneat scire inquantum
est minister & dispensator sacramentor^{um}

Quid sacerdos teneat scire inquantū est
doctor si ē est omnis regens subditos

Quid sacerdos teneatur scire inquantū
est iudex vel p^rfessor in foro p^rcie seu aie.

Diuerse sunt opiniōes circa claves eccle-
sie quidā em tñ tenent vñā esse clauem.

Quidam vō tenent q^d sint due

Clavis integrat^r ex duob^{us} scz ex p^rate di-
scernendi in casu exaiatione Et diffinien-
di in determinatione;

Integrat^r p^ras ligandi & absolūendi ex
duobus scz ex p^rte ordinis & ex potestate
iurisdictionis. Jurisdictio enim dat ma-
teriam hoc est subditos

Ex premissis patz q^d clavis sciētie que ac-
cidit clauis potestati. summe ē necessaria
cui libet p^rfessori

Sciunt doctores q^d p^rfessor ignorans
sup^r dicta scz discernere iter peccata mor-
talia p^rmunia & capitalia peccat morta-
liter audiendo p^rfessiones. Et instituens
eum peccat adhuc plus q^d ipse

Dicit doctor quidam q^d tria sunt que sūt
de esse p^rfessoris Et hec patebunt in sum-
ma cum diligenciā p^rsidenda.

In tabula prescripta Sumule subiuncte
multa tacta sunt puncta. non in toto scz
tantūmodo in parte annotata
Etiam plura puncta nō in p^rte sed totali-
ter put etiam habēt^r in summa sunt cō-
scripta cum sint breuioza & plurib^{us} alijs
notabiliora. Preterea multa puncta in
summa p^rtenta in prescripta tabula sunt
obmissa ad quor^{um} tamen p^rgnitionem fa-
cilius puenitur plectis punctis in sin-
gulis capitulis tabule annotatis.

Capitulum Primum

Capitulum primum de summa trinitate
et de articulis fidei catholice.

Firmiter cre

dere deum et simplicitate confiteri
quod unus solus verus deus est. Eternus
imensus incommutabilis Omnipotens et ines-
cibilis scilicet pater et filius et spiritus sanctus. tres perso-
ne sed una essentia simplex omnino. pater a nullo
filius a patre. spiritus sanctus ab utroque procedens
absque initio spiritus et sine fine. **C**reator omnium
visibilium et invisibilium spiritualium et corporalium quod
ab initio temporis utraque de nihilo produxit cre-
aturam. spirituale et corporale angelicam videlicet
et mundanam. Et per modum humanam. quasi patet
ex corpore et spiritu constituta. **D**yaboli autem et alij
demones creati sunt boni. sed ipsi per se facti
sunt mali. homo vero peccavit dyaboli sugges-
tione. hec sancta trinitas de qua promissum est
iuxta ordinatissimam dispositionem tempore per
moysen et prophetas et alios famulos suos
humano generi doctrinam tribuit salutarem
Et tandem unigenitus dei filius a tota trinitate
conspicue incarnatus ex maria virgine spiritu
sancto cooperatus conceptus vero homo factus ex anima
et humana carne compositus. **U**na persona in duabus
naturis via vite demonstrans. secundum divinitatem
immortalis secundum humanitatem passibilis et mortalis
et. **R**edditur in fine seculi tanta reprobis
quod electis secundum merita sua. Et sic due nature
scilicet divina et humana conveniunt in una persona so-
la iesu christi. Ita est una sola veritas ecclesia. christi
spouse. extra quam nullus saluatur. **I**n quo idem
ipse est sacerdos et sacrificium iesus. cuius cor-
pus et sanguis in sacramento altaris. veraciter
pertinet sub speciebus panis et vini transubstantis
pane in corpore et vino in sanguine. presentate di-
vina. ut nos accipiamus de suo quod accepit ip-
se de nostro. Et hoc sacramentum neque potest perficere nisi
qui secundum claves ecclesie rite fuerit ordinatus
quod dominus non precessit apostolis et eorum successoribus
sed est sacerdotibus ut omnes in forma ec-
clesie baptizati a quocumque tantum parvuli quod adulti
et. **V**irgines continent et coniugati per fidem rectam
et operantibus bonam ad eternam mereantur pueni-
re habitatores. **E**st et sciendum quod ista per se
pertinet ad fidem catholicam quorum visione in

eterna patria perficiuntur et per quod dicemur in
vita eterna. Duo autem nobis in vita eterna
ad videndum. proponuntur scilicet obiectum divinitatis
cuius visio nos beatos facit. Et misterium huma-
nitatis christi per quam in gloriam filiorum dei acces-
sum habemus. Et secundum ista quidam doctores po-
nunt. xiiij. articulos fidei. Quidam. xij. secundum
diversos respectus et varias consideraciones
Doctores vero ponentes. xiiij. articulos fi-
dei in divisione sua sic procedunt. **D**istinctio
credibilium catholice fidei est quod quedam perti-
net ad naturam divinitatis et quedam ad natu-
ram humanitatis christi. **C**irca naturam divini-
tatis ponunt septem articulos. Et circa naturam
humanitatis ponunt septem. **P**rimus autem articu-
lus pertinet ad divinitatem quod dicitur credo in deum
Scilicet est pater omnipotens. Tercius est. **C**re-
do in iesum christum filium eius unicum dominum nostrum et
eundem esse deum. Quartus est. **C**redo in spiritum
sanctum et eundem esse deum. Quintus est. credo
remissionem peccatorum his qui sunt in ecclesia
est sancta catholica ecclesia et sanctorum com-
munionem. Sextus. **E**arnis. id est corporis resurre-
ctionem. Septimus. **E** bonorum omnium remuneratio
Sub quo etiam comprehenditur malorum punicio cum
concluditur. Et vita eterna quod virtute divinitatis
fit peccatorum remissio corporis resurrectio atque
corporis et anime finalis glorificatio. Alii septem arti-
culi sunt qui pertinet ad humanitatem christi. **P**rimus
est de conceptione sue incarnationis christi qui dicitur co-
ceptus de spiritu sancto. Scilicet est de nativitate
christi cum adiungitur natus ex maria virgine. Tercius
est de passione christi cum adiungitur passus sub pon-
cio pilato crucifixus mortuus et sepultus. Quartus
est de descensione christi ad inferos secundum animam
ut ibi descendit ad infernum. Quintus est de re-
surrectione christi cum dicitur. tertia die resurrexit a
mortuis. Sextus est de ascensione ad equalitatem
patris et ibi Ascendit ad celos sedet ad
dexteram dei patris omnipotentis. Septimus est
de finali et ultimo et de futuro iudicio cum con-
cluditur. **I**nde venturus est iudicare vivos et
mortuos. **D**octores vero qui ponunt. xij.
articulos respiciunt. xij. apostolos qui symbolum
id est credo in deum proposuerunt. Articulus primus
et secundum de natura divinitatis proposuit Pe-
trus. tercius andreas. quartus Bartholomeus

Capitulum Secundum

quintū simon. sextū iudas taddes. septimū
mathias. Itē primū articulū de hūanitate
xpī pposuit iacob maior et scdm. terciū io
hānes. quartū thomas. quintū matheus. sextū
iacob minor. septimū philippus. **¶** Sextū ē
sciendū qd iste q vult ponere. xij. articulos
debet tribuere sex diuitati et sex hūanitati
Tres enī articulos triū psonarū pphēdere
dēt sub vno qreadē est pgnitio triū psona
rū. Articulū vō de ope gloriificatiōis distin
guat in duos scz in resurrectiōis carnis et in
gloriam aie. **¶** Circa articulos aut hūanitatē
xpī sic pcedūt q articulū pceptōis et arti
culū nativitatis pūgūt in vnu et sic sunt. xij.
¶ Et ē sciendū q credo in deū aplī sic dictū
est pposuerūt. Credo vō in vnu deū qd ca
nit in missa et ē declaratiū simboli aploz
in nicena sinodo factū est. ppter grecos q
nō credebāt q spū sanctus pcederet a pte et
filio et fuit editū fidei iā manifestata et ecclia
pacē hūte ppter qd publice i missa cātā
Credo in vnu deū. Simbolū vō et credo in
deū qd aplī pposuerūt occulte dī in pma et
in ppletorio qz qn ppositū fuit p plos ec
clesia fuit i tribulatiōe et psecutiōe. Postea
secutū est terciū simbolū p fidei defensiōe
et elucidatiōe qd pposuit bñs Athanasius
Quicumqz vult saluū esse qd in pma legere
solēs. Est tñ aduertēdū q aliud ē credere
deo et aliud ē credere deū. aliū in deū nō tñ
q sunt diuersi actūs sed vnu et idē actus bñs di
uersū respectū ad deū Credere enī deū ē cre
dere ipm esse. Credere aut deo ē credere di
ctis ei sic enī agelior filibz Sed credere in
deū est ipm sup oīa diligere et mādat ei
et p filijs pte et ex caritate et amore filiali
p nra possibilitate vestigijs xpī adhibere
Finalit vō est sciendū q qcumqz dis credit
vnu articulū fidei est hereticus censendū qz
nō inheret fidei nec pte vitati b est deo a q
fides reuelata est mō et forma nobis a do
ctoribz demonstrata. Hoc aut vocabulū sim
bolū trahit originē ex tmino isto bolū qd
dī vulgar munituol qz qlibet aploz sic pte
missū est bolū suū ē articulū in ppositiōe
Credo in deū vbi fides catholica explanat
apposuit et hec de fide dicta sufficiāt
¶ Capitulū scdm de. x. pce. decalogi

¶ Recepta vero
Decalogi id ē decē pcepta trahūt
originē ex veteri testamēto Lū enī dñs dñs
in manu moisi et aarō eduxisset pplm israc
liticū de terra egipti p mare rubz vsqz ad
mōtē sinai vocauit dñs suū moīsē vt
ascēderet sup montē et locut⁹ ē ei cūctos
smones hos. vt habetur Exodi. xx. Ego
sum dominus deus tuus qui eduxi te de
tra egipti de domo fuitur. Nō hēbis de
os alienos corā me. Nō facies tibi sculpti
los. neqz oēm similitudinē q ē in celo desup
et q in tra deorsū. nec eoz q sunt in aqs sub
terra. Nō adorabis ea neqz colcs. Ego sū
dñs dñs tu⁹ fort⁹ zelotes. visitās iniquitatē
pīm in filios. in terciā et quartā gnatōz eoz
q oderūt me. et facies mīaz in milia. his q
diligūt me et custodiūt pcepta mea. Non
assumes nomē dñi dei tui inuani. Nec enī
hēbit dñs in fontē enī q assūperit nomen
dñi dei sui frustra. Memento vt diē sabbati
sāctifices Sex diebz opaberis. et facies oīa
opa tua Septio aut diē sabbatū dñi dī tui
est Non facies in eo oīe op⁹ tuū Tu et fili⁹
tu⁹ et filia tua et fr⁹ tu⁹ et ancilla tua et iu
mentū tuū et aduena q est intra portas tu
as. Sex enī diebz fecit dñs celū et terrā ma
re et oīa q in eis sūt. et requiuit diē septimo.
Iō bñdixit dñs diē sabbati et sāctificauit
eū. honora pīm tuū et matrem tuā vt sis
lōgen⁹ sup terrā quā dñs dñs tu⁹ dabit tibi
Nō occides. Nō mechaberis. Nō furtū fa
cies. Nō loqris p. primū tuū falsū testimo
niū. Nō pcupisces vxorē. pīm tui. nō do
mū. nō agz. nō serm. nō ancillā. nō bouē.
nō asinū. nec vniuersa q illi⁹ sūt. Et hec de
cē pcepta in mōte sinai data sunt moisi in
tabulis lapideis pscripta fidelit ex vtraqz
pte manu dei de qb⁹ decē pceptis posū⁹
colligere qtuor vsus subscriptos scilicet.
Vnum crede deum nec iures vane p eum.
Sabbata sanctifices hēas in honore pen
tes Nō sis occisor fur mech⁹ testis iniqu⁹
Nullū nuptam cupias nec rem alienam

Prologus Decalogi

¶ Moī israel p

Decalogi

cepta domini et ea in corde tuo quasi in libro scribe et dabo tibi terram lacte et melle fluentem. In verbis propositis spiritus sanctus circa divina precepta tria agit. Primo ostendit quod sunt hilariter audienda. Secundo quod sunt moderanter retinenda. Tercio quod predicta duo sunt eternaliter promissa. Primum inuit cum premitte audi israel precepta domini. Secundum cum subditur et ea in corde tuo quasi in libro scribe. Tercio cum annectit Et dabo tibi terram lac et melle fluentem. Propter primum est sciendum quod precepta divina hilariter sunt audienda triplici ratione. Primo quia natura lapsa releuat et omne vulnus peccati curat. Secundo quia hominem de vita beata perfecte certificat. Tercio quia mentem rationalem ad summam perfectionem eleuat. primum patet Natura namque humana ex peccati corruptione primi parentis fuit triplici peccati vulnere lauciata. Primo quidem in rationali quod fuit obfusa in cognitione primi veri. Nam primus homo ante peccatum habuit sinceram cognitionem de deo per spiritum sibi intellectuali infusus. Sed per peccatum rationis fuit depresso in tantum quod spiritus corporales diuinam cognitionem. ipsam oportet medicare. Secundo in concupiscibili quod fuit viciata in dilectione summi boni. a puritate namque diuine dilectionis. concupiscibilis depresso fuit in corruptum et per am naturam amoris terrene. Tercio in irascibili quod fuit debilitata in detestatione mali. nam propter vehementiam passionum. homo in statu nature corrupte non potuit viriliter malum detestari sicut fecisset in statu innocentie. hoc autem triplex vulnus per diuina precepta perfectissime sanat. Nam primo rationale illuminat in perfecta cognitione primi veri. unde per spiritum. preceptum domini lucidum illuminas oculos. Secundo concupiscibile inflamat in perfecta dilectione summi boni per spiritum. Ignitum eloquium tuum vehementer. Tercio irascibile in roborem in perfecta detestatione mali quod petebat. propheta cum dicit. Confirmam me in verbis tuis. Unde propter precepta diuina precepta non solum sunt hilariter audienda. sed etiam sunt per omnibus intus diligenda. teste propheta qui dicit. Domine dilexi mandata tua super aurum et topazium. Qui cum tripliciter predictis tribus personam reddit ibidem subdedit. propterea ad omnia mandata tua dirigebar. omne viam iniquam odio habui. In quo inuit quod homo per mandata diuina

dirigitur in perfecta dei cognitione et intima eius dilectione. Sed per quod subdit. omnem viam iniquitatis odio habui ostendit quod homo per ea dirigitur in perfecta detestatione mali. Et quia precepta diuina sic sanant vulnera peccati. ideo congrue in scripta nomine vnguenti sanantini exprimitur. Ecclesiasticus. xxviii. Pigmentarium vnguentum perficiet sanitatem. Nam ad sanandum vulnera nostre mentis. celestis pigmentarium scilicet ipse deus in apotheca diuine bonitatis patre et magisterium sue sapientie increate perficit vngentum et antidotum populi sanitatem. Et sic de herbis nobilissimis ad inuicem permixtis ex diuina scilicet matris et ex eius melliflua doctrina et ex gratia diuinitus inspirata. Hec namque artificium diuine sapientie sibi inuicem permixta istud vngentum sanitatem constituerunt. Secundum patet nam ipsa voce veritatis homo ex diuinorum preceptorum obfuscatia certissime assecutus de vita beata. Iohannes saluator dicit. Mat. xix. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. propter quod saluator ipse discipulis eius doctrinam suam tribuit et precepta ipsius adimplentibus primum in beatitudine pollicetur. Lu. Ego dispono vobis sicut pater meus disposuit mihi regnum ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. ubi veritas eterna secundum Augustinum. sine fine videbit sine fatigatione laudabit et sine fastidio amabit. Tercium patet nam summa perfectio hominis attingibilis in hac vita in triplici actu perficitur ad quam consummationem precepta diuina mentem rationalem eleuat et sublimat. Primum est. omnis terrene sollicitudinis depositio et metis ab omni specie creata perfecta denudatio ac in suo intimo omnimoda relectio patet. Oportet enim mentem ad spirituale perfectionem ascendere volentem ab omni sollicitudine terrenorum esse semotam et ab omni creata specie esse abstractam et in sui intimo se relectam tollit quod pulchre figuratum est in moise Exo. Qui cum deberet ad deum in montem ascendere. Primum fuit a tumultu populi segregatus. deinde frater suo aaron fuit associatus quem tamen postea dimisit. postquam cum eo pretem motis ascendit et ita deum solum remansit. Aaron interpretatur de positio vel denudatio et signat mentem patre platiuam ab omni tumultu seculi segregatam quod inuit per quod moyses legem a populo segregatus. Item ab omni specie denudatus et abstractus quod inuit per hoc quod moyses fuit etiam ab ipso

Prologus

fratre sciuntur et hoc rationabiliter quod sicut
aaron fuit moysi naturali vinculo colligatus
Ita spiritus per quas in intellectualem cognitionem
deducimur sunt mentis in naturaliter plan
tate quod patet. quod non intellectus nihil intelligit
naturaliter nisi ipse spiritus fuerit informatus. Et
ideo moysi ab aaron sepatio est mentis ratio
lis ab omni spiritu creata perfecta denudatio.
Sic et tercio ipse mentis est contemplativa eius. et
in sui intimo recolletur quod inuit per hoc quod
moyses per sepatio sui a fratre sex diebus so
lus remansit. Ad insinuandum quod mens ipse in
sui intimo perfecte recolletur fuit. **S**ecundus
actus est sui ipse omni modo derelictio. **O**peret
namque mentis ad fastigium contemplationis aspi
rantis seipsam deserere et voluntatem propriam
omni modo abdicare et ipsam diuine voluntati
ad se perfecte conformare quod in nullis suis mo
tibus sequeat impetui arbitrii proprii. sed in om
nibus mere deprecatur ex voluntate arbitrii di
uini. Qualiter autem mens seipsam deserere deat
pulcre et subtiliter docet Bernardus. super Ezechiel.
lxxxv. quod si fit cum mens ineffabili verbi illecta
dulcedine se sibi quodammodo furat et super seipsam
rapit et elabiat seipsam ut verbo diuino fruatur
quod etiam si deest alicui expiri nulli tamen datur pos
se eloqui cum si sit ineffabile homini ut Bernardus.
ibidem dicit quod verbum si diligenter consideret ap
paret quod emanet a fundo cordis deifici
cuius veritatem facti experientialiter approbavit
In quod quidem verbo Bernardus. tria inuit quod ad se
occurrit quod mens seipsam deserat. Primo nam
que requirit voluntatem propriam omni modo abdi
catio quod inuit in se cum dicit quod mens quodammodo
se sibi furat. Secundo requiritur omnis operationis
naturalis omni modo transgressio et in apice con
templationis perfecta suspensio quod inuit cum dicit quod
mens super seipsam rapit. Tercio requiritur sui ip
se defectio sue voluntati in voluntatem di
uinam perfecte transformatio quod inuit per se quod
dicit mentis elabiat se ipsa ut verbo diuino fru
atur. Tunc enim mens a se ipsa elabiat quoniam sibi
ipse et omnibus actibus apprehendit sue et appetiti
ue per suauitatem diuine contemplationis funditur
mortis verbo diuino fruens. et omnibus alijs
mortua existens. Hec autem mors est dulcissi
ma. quod bene probauerat Jacob patriarcha cum

diceret. **N**am letus moriar quod vidi faciem tuam
Hec autem sui ipse derelictio pulcre figurata
est in moise cui dixit dominus ne ad ipsum appro
pinquaret sed calciameta pedum dissolueret
Exodi. Ne appropies inquit hucusque solue cal
ciamenta de pedibus tuis Nam per calciamenta
quod pedi perfecte conformatur et sibi quodam vin
culo ligature stringit designat inclinatio
naturalis quod quilibet inclinatur et reflectitur ad
seipsum eius commodum appetendo et propriam volun
tatem sectando quod operatur hominem prosum de
serere si diuine contemplationis princeps esse ve
lit. Et ideo pedum discalcicatio nihil aliud est
quam voluntatis propriam omni modo abdicatio et
eius in diuinum beneplacitum perfecte transformatio
Tercius actus est mentis ad diuinam ca
lignem introductionem et diuine claritatis puris
sima contemplatio quod figuratum inuit per hoc quod
moyses quidam raptu deifico ad diuinam ca
lignem introductionem ipsum deum per essentiam vidit
ut dicit Augustinus in libro de videndo deum et etiam ad
paulinam. Ex hac autem visione et consortio diuini
fructus eius facies cornuta fuit quod radijs
maxime claritatis repleuitur quod etiam acumen
visus humani tamen repleuitur quod iudicio non pote
rat in faciem eius respicere nisi cum per velaret
pano supposito. Sed notabile valde est quod
sola facies moysi claritate diuina resplen
duit quod cum anima per raptum ad diuinam cognitionem
producit sola imago aetherialis luce diuine
claritatis perfunditur et bene de primo principali.
Propter secundum principale est sciendum quod per
cepta diuina per iugem meditationem et deuota
affectionem sunt scribenda interius in corde et
exterius in corpore. Nec valet excusatio si al
quis diceret se nescire scribere cum nunquam litteras
didicerit quod scriptor huius scripturę interius
in corde est virtus spiritus sancti interius spiritus
Pena scribens est diuina inspiratio volunta
tem ad bonum excitans. per gamen in quo scri
bitur quod debet esse purum et nitidum est cordis
mundicia quod in per gameno nigro vel lutoso
littera nec appetit legibilis nec pulchra. In cau
sit huius scripturę est gratia spiritus sancti. Con
tinenti vero scripturę est dilectio dei et pro
mi. quod secundum apostolum. Sinis precepti est cari
tas. Et sicut instrumenta preciosa rectun

Decalogi

dñe in loco securo et priuato ita scriptu
 ra pceptoz cū sit nobilissima et utilissima
 debz in secreto pectoris p̄uari die. xxxi
 Dabo legē meā in viscerib⁹ eoz et in cor-
 dib⁹ eoz scribā eam. Nec solū pcepta di-
 uina sunt scripta interi⁹ in corde s; p me-
 moriali ppetuo sūt etiā scripta exteri⁹ in
 corpore vnq; obliuioe aliq; deleant Sūt
 aut scripta in triplici pte corporis videlic; in
 manib⁹ ppter decē digitos manū In
 pedib⁹ ppter decē articulos pedū. Et in
 ipsi⁹ sensib⁹ ppter qnq; sensus exteiores
 et qnq; interiores. Ido aut pcepta sunt
 in p̄dictis trib⁹ p̄tib⁹ ad signandū qd p-
 cepta diuina debēt reglāre in nobis ma-
 nus opationū. dirigere gressus affectōis
 et moderare sens⁹ et mot⁹ puerfatōis. vt
 videlic; in omni tua opatione honorē diui-
 nū intendas. In omni tua affectōe amorē
 diuinū exerceas et in omni tua puerfatione
 exēpla sanctitat⁹ p̄tendas Et de hac du-
 plici scriptura p̄telligi qd scribit Apo-
 v. Vidi in dextra sedētis sup thronū libz
 scriptū int⁹ et foris. vbi p̄sedentē in thro-
 no intelligit p̄ntia diuine maiestatis q̄ in
 aīa deuota delectabili⁹ req̄scit et illā req̄-
 em p̄oib⁹ alijs desiderabili⁹ appetit.
 Juxta illd. Deliciem me cū filiis hoīm
 Per thronū vō intelligit dignitas aīe rō-
 nalis q̄ ad modū throni det esse clara et
 lucida p̄ mentis puritatē. solida et firma
 p̄ viriū suaz in bono diuino pfectā stabi-
 litatē. In hoc aut throno sedēs signant
 t̄net libz in dextra manu qd desiderū aīe
 deuote sp̄ inclināt ad amorē celestium et
 eternoz q̄ p dextrā intelligunt Hic aut li-
 ber scriptus est int⁹ et foris qz pcepta di-
 uina debēt scribi in aīa deuota int⁹ in cor-
 de p̄ intimā dilectionē et foris in corpore p̄
 opis implerōz. Sciendū aut est qd licet
 ista scriptura tā in corō qz in corpore hoīs
 indelibiliter scribi debeat. tria tñ sūt que
 p̄ch dolor in multis hāc scripturā delēt
 et abstergūt In qbusdam qdema aqua car-
 nalis delectatōis In qbusdā ignis tpa-
 lis affectōis In qbusdā vō vetustas mū-
 dialis puerfatōis. Primū p̄t Nam aqua

carnalis delectatōis in quibusdā ad mo-
 dum diluuij tñ pualuit qd multotiēs mē-
 tes etiā pfectoz deciecit et subuertit sic sa-
 lomone. vñ dic Aug⁹ in li. de singularita-
 te clericoz. Eredemihieps loquor. vidi
 pestē istā ejcere cedros libani d quoq; la-
 psu non min⁹ dubitabā qz hieronimi vel
 ambrosij. Et iō si pcepta diuina debeāt in
 mente tua indelibiliter p̄uari optet qd flux-
 us carnalis delectatōis in mēte tua defic-
 cetur pventū calidū et vrentē feruētissime
 scz caritatis qd pulcre figuratū est Exod
 Vbi dñs pventū vrentē sic deficcavit ma-
 re rubrū qd ppl⁹ israelitic⁹ ipsum sic cove-
 stigio p̄trāsiuit. Et hoc vō p̄pletur in no-
 bis qñ p ardorem caritatis oīs flux⁹ car-
 nalis labilis voluptatis in nobis totalitē
 deficcet. Sed sciendū est qd iste ventus
 vrēs signat⁹ dñi venire de deserto qz nun-
 qz caritas pfecte in corde hominis accēdit
 tur nisi p̄ ab oib⁹ affectiōib⁹ mūdānis
 totaliter denudet. Scōm p̄t. Nam sicut
 ignis materialis apposit⁹ radici arboris
 tollit omnē ei⁹ virore et fecunditatē sic ig-
 nis p̄cupie terrenoz deficcet in aīa oēm
 fecunditatē grē et abstergit omnē decorē
 scripture diuine in ipsa imaginatōnali di-
 uinit⁹ inscripte. Et iō si pcepta diuina et
 ei⁹ volūtas in mēte tua deant indelibiliter
 p̄uari optz qd ardor iste p̄cupie p̄rorem
 celicū et refrigeriū diuine grē t̄petur Ros
 em grē obuians ardori p̄cupie ipsi⁹ estū
 t̄pat et encruat et hoc triplicis grē rōne.
 Primo ex eo qd grā est quedā emanatō lu-
 cis eterne p̄t obfuscare oīm rez t̄palium
 claritatē et p̄sequēs appetibilitatē. Se-
 cūdo ex eo qd grā est qdam gust⁹ spūalis
 emanās a fonte diuine dulcedinis p̄t ob-
 ruere oīm t̄palium suauitatē ita vt eozū
 dulcedinē i amaritudinē p̄uertat. qz fm
 Bern. Intern⁹ gust⁹ mēte tanto dulco-
 re p̄fundit vt d̄ merore gaudiū. de labore
 req̄em de p̄tumelijs gl̄iam habeamus.
 Tercio ex eo qd grā est quoddā donū ema-
 nans ab imēitate diuine largitat⁹ iō p̄t
 mēti annihilare oīm t̄palium dignitatē Ita
 vt illa qd p̄estabat p̄cōsa et magna p̄ca

Prologus

reputet vilia et abiecta quod bene sentit apostolus cum diceret Omnia arbitrarurus ut scilicet coram ut christum lucrificarem. Nec mirum cum omnia temporalia sint vacua et egestate plena put scribitur Ista Asperit terra et ecce tota vacua erat et plena nihilo dicunt namque terra vacua quoniam non possunt crescere animam facere. Sed dicunt plena nihilo quoniam non possunt eius desiderium quietare. **T**ercium patet Nam vetustas mundialis conversationis ad modum vetustatis naturalis hominem excecatur in divina cognitione et mentem refrigat in divina dilectione et virtutes naturales debilitat in bona operatione quia talis nihil potest efficere deo gratum ut patet prima Corint. xiiij. Et ideo hac vetustatem divina precepta in homine abolentem apostolus docet deponere Eph. Exuentes inquit veterem hominem id est antiquam peccati consuetudinem hominem in ueterem facit cum hominem cecum in divina cognitione frigidum in divina dilectione et impotentem in bona operatione. **T**alis autem vetus homo debet erui a scriptis suis id est cum omni affectione et inclinatione derelicta ex peccandi consuetudine ita quod tantum animus detestetur peccatum quod nunquam preterite delectationis peccati suauiter recordetur. Sequitur. Et induite novum hominem qui secundum deum creatus est in iusticia et sanctitate veritatis. **U**bi signa ter est advertendum quod novus homo quem inducere debemus per totius virtutis exercitium et decorem dicitur esse creatus in iusticia ut ipsum quod tibi velis fieri hoc proximo facias. Hanc enim iusticiam naturalem christus personaliter docuit. Debet etiam esse creatus in sanctitate ut in omni conversatione tua proximo exemplum sanctitatis exhibeas. Sed dicitur esse creatus in veritate ut in omnibus operibus bonis veram et rectam intentionem habeas solum in eis intendendo divinum honorem et proximi edificationem tunc veraciter poteris dicere cum apostolo. Nostra conversatio est in celis quia licet preterbas

in existetia naturali subiectione humana servas tamen in edificatione virtuali perfectionem angelicam. **P**ropter tertium principale est sciendum quod quicumque precepta divina sic hylariter audierit et ea in corde tam memoriter retinuerit et nihilo minus in opere tam viriliter adimpleverit talis sine dubio eternam beatitudinem feliciter obtinebit propter quod aperte subiungitur. Et dabo tibi tertiam fluentem lac et mel. Ubi per tertiam eternam beatitudinem intelligitur propter stabilitatem et permanentiam felicitatis eterne que quidem tertia fuit lacte id est claritate cognitionis divine et melle id est suavitate divine fructificationis quam nobis prestare dignetur pater et filius et spiritus sanctus Amen.

Atendentes igitur per communem exhortationem fidelium aliquam noticiam tradere divinorum preceptorum tria sunt notabiliter intelligenda. **P**rimum respicit preceptorum distinctionem. Secundum proprie respicit ipsorum originem. Tercium autem respicit ipsorum traditionem. **P**ropter primum est sciendum quod distinctio preceptorum potest fieri tribus modis. **P**rima distinctio sumitur ex diversitate status et sic quedam precepta nos ordinant in vita contemplativa sicut tria precepta prime tabule que docent homines utuose et quiete invicem conversari. **S**ecunda distinctio sumitur ex diversitate finis et sic quedam precepta nos ordinant finaliter in deum sicut precepta prime tabule. quedam vero nos ordinant finaliter in deum respectu proximi sicut precepta secunde tabule. **T**ercia distinctio sumitur ex diversitate formalis obiecti que in hoc differt a secunda quia ista distinctio explicat finem quam rationem formalem unum quodque preceptum ordinat hominem vel in deum vel in proximum quod non faciebat secunda distinctio quod sic est videre nam homo ordinatur in deum secundum triplicem rationem. **P**rimo in obsequio operis quod debetur divine potestati hoc quantum ad personam patris et sic est primum preceptum

Decalogi

nam quo dicitur non adorabis deos alie-
nos in quo pcepto fm Augustinu inclu-
ditur quodlibet obsequiu operis deo ne-
cessario exhibendum. **S**ecundo in re-
uerentia oris que debetur divine veritati
quantu ad psonam filij z sic est scdm pre-
ceptum non assumes nome dei tui inua-
num. **T**ercio in denotioe cordis que
debet divine bonitati quantu ad psona
spu sancti z sic est terciu pceptu sabba-
ta sanctifices. Et sic patet sub qua ratioe
pcepta prime tabule hominem ordinat
in deum. **P**er pcepta vero secunde
tabule homo ordinatur ad proximum z
hoc duobus modis. Primo quidem in
beneficentia vt bona que potest. primo
impendat z sic est quartum pceptu ho-
norat patrem z matrem. Secundo in in-
nocentia vt nihil iniuste sibi inferat nec in
aliquo sibi noceat. primo autem potest
inferat triplex nocumentum pnta cordis
oris z operis. Opere autem quis nocet
primo. Primo quidem in psona propria
z hoc phibet quintu pceptu non occi-
des. Scdo in persona pincta z hoc pro-
hibet sextum no mechaberis. Tercio in
exteriori substantia z hoc phibet septi-
mum pceptum non furtum facies. Nocu-
mentu aut oris phibet octauu pceptu
non falsum testimoniū dices vbi fm Au-
gustinu implicite phibetur omne nocu-
mentu oris respectu primi. **T**ercium
autem nocumentu est cordis vt quando
cogitat mala contra primum aut ergo
est in affectiva respectu speciei z hoc pro-
hibet nonum pceptum no concupisces
uxorem primi tui. aut est in intellectiva
respectu individui z hoc phibet decimu
pceptu non concupisces rem proximi tui
Propter secundu sciendum est q quia
fm apostolum plenitudo legis est dile-
ctio ideo dici potest q omnia pcepta
z eorum impletio salutifera originaliter
emanat a radice caritatis tanqua a suo
fontali principio z in ipsam vltimate or-
dinantur tanqua in finem z terminu qd

patet. Nam pcepta prime tabule ema-
nant a dilectione dei. Secunde vero tabu-
le a dilectione pximi quod sic est videre.
Nam perfecta dei dilectio mentem vnit
divine potestati divine virtuti z divine
bonitati. Quis ratio est quia ex perfecta
dilectione dei fit homo deo vnus q om-
nes suas actones refert in dei laudem z
honorem ipsius potentiam omni obse-
quio venerando quantum ad mandatū
primum. Similiter per eam omnes suas
locutiones refert in honorem divine ve-
ritatis. quantum ad secundū. Et terciu p
eam omnes affectioes suas refert ad ho-
rem divine bonitatis divine scilicet boni-
tati per amorem pfectum suauissime in-
berendo quantum ad terciū. q etiam
alia septem pcepta emanant a perfecta
dilectione proximi sic patet. Constat em
q quicunqz perfecte primum diligeret
ipsum libenter honoraret z eius necessi-
tatibus studiosc subueniret z nunqz sibi
aliquod nocumentum inferret nec corde
nec ore nec opere in quo alia pcepta se-
cunde tabule includuntur vt patz ex p di-
ctis rē. **P**ropter terciū est sciendū
q pcepta decalogi possunt accipi vel vt
data vel vt innata. Si pmo modo sic so-
lum ptinebāt ad populu israeliticu cui
fuerunt data z diuinitus diuulgata. Si
scdo modo sic vniuersaliter obligāt om-
nes homines quia qdquid cōtinent pre-
cepta decalogi explicite hoc lex nature
descripta in corde cuiuslibz hominis cō-
tinet implicite quod patz. Nam istud p
ceptum nature qd tibi no vis fieri alij ne-
fecris includit in se omnia pcepta nega-
tiua sicut non occides non furtū facies
z cetera hmodi que decalog⁹ ponit ex-
plicitate z istud qd tibi vis fieri alteri faci-
as includit pcepta affirmatiua. Quib⁹
visis de forma cuiuslibet pcepti est agen-
dum singulariter. Forma aut cuiuslibz p-
cepti potest distingui in tres ptes pnci-
pales fm tres expositioes cuiuslibet pre-
pti vt videbitur in processu rē.

Preceptum Primum

Primum Preceptum

Primum man

Q datum seu preceptum a pro-
priate respicit personam pa-
tris quantum ad voluntarium obsequi-
um omnis operis quod debetur divine
potestati et hoc explicatur cum dicitur.
Nō adorabis deos alienos quod quidē
preceptum xp̄s exponit Math. iij. Cum
dicit dominū deum tuum adorabis et illi
soli serues in quo euidenter pluralitas
deorum excluditur et vnus solus verus
deus colendus predicatur quod tamē pa-
tet expressi⁹ Deutro. iij. Audi israel do-
minus deus tuus vnus est. **S**ciendū
autem fm̄ Augm̄. qd vnum solum verum
deum debemus colere et adorare triplici-
ter. Primo qdem fide integra. Scdo spe
sincera. Tercio caritate perfecta. Et fm̄
hoc accipitur tripharius intellectus pri-
mi precepti. **P**ropter primū scien-
dum qd fides dī integra ppter tria. Pri-
mo quādo in actu suo non est diminuta.
Secundo quando est bonis opibus ap-
probata Tercio quādo est caritate infor-
mata. Primum patet. Nam fides fm̄ Au-
gustinū habet triplicem actum. nam vno
modo fides credit deum sicut cū aliquis
credit ipsum esse primā causam omnium
rerum. **A**lio modo credit deo sicut qui
credit qd ipse est omnipotens et qd unicui-
qz retribuat iuxta merita sua et isti duo
actus sunt imperfecti et possunt etiam ip-
sis demonibus conuenire quia demones
credunt et tremiscūt vnde possunt elici
a fide informi. **T**ertio modo fides cre-
dit in deum et iste est actus fidei pfectus
et caritate informatus quia fm̄ Augusti-
num. In deum credere est credendo per
amorez in ipsum ire et ei per fidem forma-
tam tanquam fini vltimo inherere.
Secundo fides integra debet esse bonis
operibus approbata et per caritatis effi-
caciā vitaliter informata quia fides si-
ne opib⁹ est sicut cadaver mortuum sine

anima propter quod scribitur in Canone
Iacobi. Fides sine operibus mortua est
Per istam autem expositionē non solum
damnatur infideles non baptizati sicut
iudei qui preter vnum verum deum cre-
dunt in messiam. Et sarraceni qui credūt
in machametum. Verum etiā quattuor
genera hominū baptizatorum extra hoc
preceptum et peccant et damnantur
Primum genus est decipientū sicut he-
retici qui falsis suis surzeptionib⁹ simpli-
ces in fide subuertunt qui etiam excom-
unicati sunt ipso iure extra de hereticis ex-
communicauim⁹ et similiter sortilegi et di-
uini. De quibus dicitur Extra de sortile-
gijs ex tuarum vbi dicitur Qui inspecti
one sortilegas faciunt etiam si ex zelo et
simplicitate hoc faciant grauissimū pec-
catum incurunt Et si sacerdos etia hoc
ex simplicitate fecerit per annum debet
segregari ab altaris ministerio. Laycus
vero si hoc fecerit quadraginta dies pe-
niteat et cōmunionē ecclesie priuetur et ex-
cōmunicetur. Clericus vero officio et be-
neficio priuari potest. vt patz in decreto
quod ponitur. xxvj. q. v. vbi dicitur. Nō
licet christiano elementa colere nec lune
nec stellarum cursus obseruare in coniu-
gijs sociandis nec in herbis colligēdis
nec incantationes liceat attendere. Om-
nes enim artes huiusmodi ex quadaz pe-
stifera societate hominū et demonū quasi
pacta. infidelis et dolose amicitie pēit⁹
sunt fugiende christiano. Vnde qui tali-
bus credunt aut ad interrogandum eoz
domus introeunt vel eos ad domos p-
prias introducunt sciunt se fidem catho-
licam et baptismum p- uaricasse et paga-
num et appostatam et dei inimicū et iram
dei grauiter in perpetuū incurrisse. vt pa-
tet. xxvj. q. v. Non obseruetis Et ad hoc
genus infidelitatis reducitur obseruatō
dici egyptiace et ceterarū herarū im-
mercationibus faciendis et iugis so-
ciandis et herbis colligēdis et huiusmo-
di. Et patet. xxvj. q. v. Non liceat vt in

Decalogi

superiori decreto visum est. Ut autē magis appareat quādo talis actus diuinationis sint peccatum mortale et quando veniale. ¶ Sciendum est quod actum diuinationis et sortilegij quis potest tripliciter exercere. Primo modo credens per illum actum taliter assequi quod intendit puta alicuius amoris vel furti reuelationem vel futuri euentus p̄cognitionem si cuius cum qua p̄trahere debeat. quare cum amor hominis solū dependeat a libera voluntate humana cuius motus solum subest potestati diuine et similiter reuelatio occultorum et p̄cognitio futurorum. Certum est quod qui taliter credit consequi posse actum diuinationis oportet quod credat in illo actu existere aliquid diuini numinis et p̄sequens fidem et baptismum hoc est veritatem p̄fessam in baptismo abnegat et est deterius pagano quia decedit a fide p̄fessa quod non facit paganus et incurrit iram dei in perpetuum nisi peniteat et hoc est grauius peccatum mortale quia corrumpit fidem que est fundamentum totius spiritualis edificij. Secundo licet non credat per actum illum realiter aliquid quod intendit vult tamen curiose experiri utrum aliquid efficacie sit in tali actu vel non et hoc iterum est mortale licet non sit ita graue sicut primum. Et ratio est quia talis dubius est et fluctuans in fide postquam p̄tra veritatem et firmitatem fidei pponit talia experiri que scit vel scire debet esse per fidem catholicam reprobata. ¶ Tercio modo si ex sola leuitate et simplicitate hoc faciat et non videtur solum peccatum veniale maxime quantum ad laycos ydioras sed quantum ad clericos qui scire tenentur hoc iure prohibito esse. semper est peccatum mortale cum per hoc iura decernant eos p̄ annuam communionem p̄uandos quod solum indicitur p̄ peccatum mortale. ¶ Quantum autem ad obseruantiam dictarum faciendam. Sciendum est quod si certum tempus obseruetur in his actibus qui dependent a cau-

sa naturali puta ab influentia celestium potionis sumptio. et agri seminatio hoc non est ydolatrie sed sagacitatis et prouidentie. Si vero hoc obfuerit in his actibus qui solum dependēt ab hominis libero arbitrio puta mercatio. v̄p̄oris tractatio et belli cōgressio. Cum igitur sola virtus diuina possit imprimere et mouere liberum arbitrium oportet quod qui tali intentione mentis huiusmodi exercet quod credat talibus actibus inesse aliquid diuini numinis et p̄sequens peccat mortaliter.

¶ Ex p̄missis ergo patere potest quod ob seruatio dictorum et temporum quandoque est ydolatrie et infidelitatis quandoque est prouidentie et sagacitatis quandoque autem obediencie et necessitatis ut patet in festis colendis et in nuptiis sicut statuta ecclesie celebrandis. Patet etiam ex hoc quod necesse sit homini ut in talibus actibus et similibus ad discretum p̄fessorem recurrat per quem possit informari quando predicti actus sint peccatum mortale et quando veniale. ¶ Secundum genus est in fide debilius qui tempore necessitatis vel in fide simpliciter deficiunt ut patuit in apostolis fugientibus a chasto vel qui fides solum seruare voluit in corde licet ore non audeant p̄fiteri propter timorem martirij. Et sine dubio per hanc expositionem damnantur quia sicut apostolum Roma. iij. Corde creditur ad iusticiam. ore autem confessio fit ad salutem. Et ideo sacramentum p̄firmationis datur in fronte ut christianus libere nomen xpi audeat confiteri. ¶ Tercium genus est se in fide negligens etiam qui articulos fidei negligunt addiscere cum possint et debeant eos scire. Sed nunquit laicus tenetur scire omnes articulos fidei. ¶ Ad quod respondet doctor quod scire omnes articulos fidei explicitum hoc est fidei iam p̄uectę etatis que solum requiritur in clericis. Scire autem omnes implicite hoc est fidei diminute et non integre ut in laicis et vtriusque negligencia est mortale peccatum. Scire autem

Preceptum Primum

quosdam explicite et quosdam implicite hoc est fidei necessarie ut tales sunt articuli quorum festa in ecclesia celebrantur. Puta christi incarnatio natiuitas passio et resurrectio ascensio etc. vel etiam quorum usus frequens est in ecclesia ut articuli de trinitate qui ex frequenti benedictione sciiri possunt. Et quia in paruo simbolo apostolorum paulo plus continetur quam tales articuli Ideo respondendum quod quilibet christianus cum ad annos discretionis peruenerit tenetur discere et scire illud symbolum nisi esset doctoris impossibilitas vel nisi prohiberet tarditas ingenij. Unde ad remouendum impedimentum predictum statuerunt iura quod patrum tenentur suos filios spirituales docere symbolum et orationem dominicam ut patet per decretum Augustini quod ponit L. de psec. dist. iij. Nos ante omnia. **¶** Quartum genus est se extollentium et presumptuose fidem scrutari et occulta fidei inuestigare volentium qui nihil credere volunt nisi possit eis ratione liquida demonstrari qui plerumque in errorem labuntur. Exemplum in Augustino quod volebat humana ratione comprehendere et tales mortaliter peccant et meritum fidei perdunt. quia secundum Gregorium. Fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentum. Unde hanc presumptuosam perquisitionem dehortatur Sap. ecc. iij. Altiora tene quæsieris et fortiora tene scrutatus fueris quia qui scrutator maiestat est opprimeris a gloria. Et ideo dicit Bernardus. Fidem presumptuose scrutari temeritas est credere pietas est nosse vero vita eterna est. **¶** Secundo adorabis spe sincera totam spem tuam ponendo in ipso deo et rationabiliter. digne namque in ipsum homo totam spem suam ponit sine quo nec potest ad momentum subsistere nec aliquid boni poterit operari Job. xv. Sine me nihil potestis facere. et qui ex ingenta bonitate tibi in nulla necessitate unquam nouit deificare. Unde super illud Mat. vj. Ego sum nolite timere dicit Glossa. Ego sum qui in omni

ni necessitate vobis semper paterne assisto et nunquam inuocatus vobis deesse poterō Ideo scribitur Isai. Quis sperauit in domino et derelictus est. **¶** Sciendum autem quod secundum duplicem speciem est duplex adoratio siue cultus diuinus. Nam quedam est spes salutis et hec in solo deo est ponenda et ideo solus adoratur adoratione latrice et imago eius et corpus christi ratione hypostatice unionis. Alia est spes suffragij que potest haberi in creatura dignissima ut in virgine gloriosa et ideo ipsa adoratur adorationeyperdulia que impetrat excellentem cultum venerationis potest etiam hec spes poni in aliquo sancto in celo vel in mundo per cuius orationes confidimus adiuuari. Et talis adoratio proprie dicitur dulcia. Per hanc autem expositionem damnant quidam heretici qui prauis suggestionibus retrahunt homines a sanctorum veneratione periculosè dicentes quod nec beata virgo nec aliquis sanctorum debeat adorari quia ad impetrandum effectum gratie in nullo ut dicunt per ipsos possumus adiuuari cum solus deus sit causa et dator gratie quod quidem dictum est ne phandum et hereticum. Licet enim solus deus efficiens sit causa gratie beata tamen virgo et ceteri sancti meritorie per modum suffragij deprecari possunt esse causa gratie. unde Augustinus. vlti. de ciuitate dei quod quedam sunt peccata que non nisi speciali intercessionem sanctorum dimittunt. que autem sunt ista difficillimum est scire nec ipse ad hoc peruenit. De illis dicit saluator in euangelio. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis etc. **¶** Est etiam notandum quod ex ista expositione inquit nos de ydolatria calumniantur obijcientes nobis illud Exo. xx. Non facies tibi sculptile et non adorabis ea neque coles. **¶** Ad quod dicendum quod non adoramus imaginem ut res quedam est quia hoc esset ydolatria sed in quantum imago est signum alicuius rei et quia idem est motus quo quis fertur in imaginem in quantum signum est et in ipsam rem cuius

Decalogi

signum est ideo etiam eadem est adoratio qua veneramur ipsam imaginem et rem cuius est imago etc. Sed ad hoc obijciunt quod cum in lege veteri nunquam fuerit usus imaginum que tamen est figura nove legis ergo nec in lege nova debent esse. Ad hoc dicendum quod quod deus in lege veteri non debuit habere nec figuram nec imaginem. Sed si ulterius obijciunt quod nec in lege nova nusquam videtur expressum de imaginibus ergo non videtur quod sint traditiones divine sed fictiones humane. Ad quod dicendum quod formationes imaginum non sunt ad inventiones nove sed traditiones apostolice et divine quod narrat Augustinus in libro de civitate dei quod Christus panem proprie faciei superposuit et impressit et rege Abagaro transmissit. beatus etiam Lucas beatus depinxisse imaginem Christi et etiam sculpsisse imaginem beate virginis que ambe rome habentur. fuerunt autem introducte imagines propter tria. Primo propter simplicium ruditatem ut qui nesciunt legere in codice legant saltem in pariete. Secundo propter affectum tarditatem ut qui ad devotionem non moventur ex auditu moveantur ex visu. Tercio propter memorie labilitatem ut si memoria labantur audita (sicut sepe contingit) quod per unam aurem intrat per alteram erit saltem memoriter teneantur visa et presentialiter depicta. Tercio adorabis caritatem perfectam ex toto scilicet corde et ex tota anima etc. dominum deum tuum diligendo et omnem actum sue dilectionis contrarium abijciendo. quod confirmat glossa. Exo. xx. sed. Sciendum quod cum hoc mandatum servare decreveris habere et colere scilicet unum deum tantum sicut in baptismo promissum est. hoc est bellum denunciare omnibus his quibus in baptismo renuntiasti solum confitens patrem et filium et spiritum sanctum et hoc confitendo. Sed nisi cum hoc toto corde diligamus deum nostrum tota anima et tota virtute ei adherentes non sumus participes domini. unde talibus dicit propheta.

De duplici corde. Et in evangelio nescio vos. Sed hic incidit rationabilis dubitatio. Utrum in hac vita aliquis possit preceptum dilectionis implere scilicet diligens dominum deum tuum ex toto corde etc. ad quod dicendum quod perfectio dilectionis potest sumi dupliciter. Primo ut excludat omnes actus extraneos sic non potest in via impleri ut scilicet actu homo deum semper diligat ex toto corde ideo est intellectu sine errore vel sine divisione. ex tota mente ideo est actuali memoria sine oblivione. ex tota anima ideo est voluntate plena sine retractione vel contradictione. hoc enim non patitur fragilitas presentis status. Secundo ut excludat omnes actus caritati contrarios scilicet peccatum mortale et sic potest impleri in via quia caritas potest esse adeo perfecta quod omnem actum peccati mortalis excludit. Qualiter autem homo ad tantam perfectionem caritatis crescat quod nunquam mortaliter peccet. Considerandum est quod hoc potissimum contingit exinde quod homo perfecte incorporatur caritati Christi. Ad quod perfecte intelligendum duo sunt declaranda. Primo qualiter imago caritatis Christi fuerit figurata et quibus coloribus fuerit insignita. Secundo qualiter sue caritati tantumque forme exemplari debeamus imprimi et ei perfecte per modo nobis possibili conformari. Propter primum est sciendum quod forma et imago caritatis Christi fuit colore triplici insignita. Primus color potest dici humanus. Secundus celicus. Tercius divinus. Primus color est virtualis efficacie. Secundus gratialis affluentie. Tercius supernaturalis existencie. De primo patet. nam gradus sui amoris mensurabatur ex tota virtute sue anime et omnium virium ipsius et ex tota virtute sui cordis et finem ultimum posse quod potest competere cuicunque virtuti create et ideo iste color signanter debet esse virtualis efficacie quod gradus sui amoris mensurabatur finem ultimum posse totius anime et totius cordis et totius virtutis sue nature. De secundo patet. nam succari

Preceptum Primum

tatis gradus mensurabatur fm ultimā pfectionē omnis gratie et omnis virtutis sue siue sit gratia gratis data siue gratia gratum faciens. vel etiam gratia vniōis omnes em istas gratias et omnes virtutes et omnia dona ad pfectionē pntēcia xpc in summo habuit. Et ideo scribitur. Job. iij. qd non fuit eis pūs datus ad mēsuram qd non est intelligendum qd gratia xpi fuerit simpliciter infinita quia sic nō esset creata sed quia nō accepit grām ad mēsuram aliorū hominū vel etiam angelorum sed longe excellentior quia ipse tanto excellentior angelis est effectus quāto differencius pre illis nomen hereditauit hebre. pmo. Inde est etiam qd gratia xpi dicitur gratia capitis quia sicut in capite est plenitudo omniū sensuum. in alijs autem membris corporis est solum sensus tactus sic in christo fuit plenitudo omnis gratie. In alijs autē sanctis fuit grā limitata et ad certam speciem siue ad rectum modum habendi determinata. Si autem etiā a capite membris influitur motus et sensus sic a gratia ipsius xpi nobis influitur sensus deuotionis et motus bonæ operationis. Et ideo signanter iste color dicitur gratalis affluencie quia sua dilectio omnem pfectionem gratie pprehendit.

De tercio patz Nam tanta fuit excellencia caritatis xpi qd nō solum mentem ipsius inseparabiliter coniungebat ipsi deo. verum etiā totam naturam humanam inseparabiliter vniebat diuino supposito. Et ex hoc fuit tres prerogatiuas nobilissimas psecutus. **P**rima est quia esse naturalis subsistencie ipsius nature humane est esse psonale et ypostaticum ipsius verbi diuini. **S**ecunda est quia ex hoc christus dicitur dei filius naturalis etiam fm naturam humanam quia naturaliter existit in esse diuino et ypostatico qd est ppiū filij p naturam. **T**ercia est quia omnis honor et cultus latrē qui exhibetur ipsi deo etiam fm naturam humanam competit ipsi christo. Et ideo dicit apostolus.

Adorent eum omnes angeli dei. Et ideo benedictum est qd iste color dicitur esse diuinus quia sue caritatis pfectio potissime mensuratur ab esse ypostatico et diuino.

Propter scdm est sciendum qd isti forme exemplari debemus tripliciter conformari. Primo in hoc qd homo ex caritate tenetur deo viuere et ei soli placere fm ultimum posse sue pgnitionis. affectionis et etiam operationis ita qd in exteriori puerlatione tam lucida exempla sanctitatis pntendat. Et interiori mentis illustratione tanto decore grē pfulgeat qd veraciter sibi pueniat quod de vni genito scribitur hic est filius meus dilectus in quo mihi bene placui. Talis em homo efficitur speculum et exemplar recte viuendi omnibus secum puerantibus quia suo exemplo ipsos virtualiter cogit et dulciter allicit ad viuendum et placendum soli deo. Et de talibus scribit Job. Quoniam hoc est semen cui benedixit dominus. Secundo in hoc qd homo ex caritate viuatur deo fm omnia dona virtutum et gratie que ab ipso recipit. Hec enim omnia debet p deuotā gratia actionē in deum refundere nihil d hoc suis meritis vel viribus ascribendo sed omnia in primā veniam diuine largitatis humiliter refundendo ut ex hoc in fluencia donorum et gratiarum sibi largius augeatur. Et hoc subtiliter innuit Salomon cum dicit Eccl̃s. Ad locum unde exierunt flumina reuertentur ut iterum fluant quia p hoc qd homo dona gratiarum p humilem recognitionē in deum refundit sibi fluxus gracie copiosius ampliatur.

Tercio in hoc qd homo ex caritate deum diligat fm omnē formā et modum quo ipse christus cum primo dilexit. Constat autem qd christus dilexit hominem fortiter dulciter et constanter. Fortiter quidem quia tanto amore et tam sitibundo desiderio nostram salutem appetijt qd coram pylato stans ad interrogata respondere noluit ne ex responsione data pccogaretur tempus sue passionis et nostrere

Decalogi

demptionis. Dulciter quidem quia tam prompto affectu et leta mente ex caritatis dulcore pro nobis passus fuit ac si passio nis acerbiter et obprobriorum calamitatem sibi summas delicias reputaret. Non stantem vero quia tam perscrutanter nos dilexit quod vinculum amoris nunquam ad momentum dissoluit. quod patet per hoc quia unionem suam cum natura humana nec propter mortis acerbiter et nec propter penarum et obprobriorum multipliciter nunquam ad momentum voluit separare. Et ideo Leo papa dicit. quod tanta fuit illa unio quod nec penis nec obprobriis poterat diminui nec morte dissolui. Sic et tu si velis imprimi forme et exemplari sue dilectionis debes ipsius diligere adeo fortiter ut ardor sue dilectionis omnem transitoriam affectionem in te absorbeat et adeo dulciter quod in dulcore dilectionis tibi omnis aduersitas transitoria dulcescat et adeo perscrutanter quod nulla res transitoria te ab ipsius amore euellat. ut dicas veraciter cum apostolo. Quis nos separabit a caritate christi. Sic igitur patet tertio quomodo deum debeas adorare caritate perfecta. ¶ Sciendum est secundo quod contra hoc preceptum faciunt superbi cupidi et gulosi. Nam superbus pro deo colit vanam gloriam. Lupidus nummum siue pecuniam. Sed gulosus ventrem siue ventris ingluuiem. Unde dicit apostolus. quod auaricia est ydolorum seruitus. et de Gulosis dicit quorum deus venter est. Nam hoc est regulare secundum Hieronymum et Augustinum. quod illud quod unusquisque supra deum vel equi liter deo diligit quod hoc sibi pro deo prestatuit quamdiu illud sic diligit. ¶ Sed est sciendum quod superbia in triplici genere pro deo colitur. Quandoque superbia exercetur in pompa seculi sicut in quinijs torneamentis et vestibus preciosis et hoc est mortale si fiat propter pompam et ostentationem aliter non. puta si fieret propter exercitium militare vel ut homo decenter alijs conueneret. Quandoque vero exercetur in virtutibus et religiosis actibus et illa secundum Augustinum

stinum est multo deterius prima quia magis decipit sub specie religionis et hoc contingit quattuor modis. Primo cum quis bonum quod habet a se habere existimat sicut fecit phariseus se preferens publicano. Secundo si hoc sibi datum existimat credit tamen sibi pro suis meritis erogatum. Tercio cum quis iactat se habere quod non habet tamen sibi donandum putat. Quarto cum abiectis ceteris singulariter vult videri. Glosa super illud Luce. xij. Duo homines etc. Quinto vero exercetur superbia in sacramentis sicut cum quis per contemptum et inobedientiam abstinet a communione vel non confitetur tempore et statuto ab ecclesia. et si hoc ex temeritate fiat peccatum mortale est. Non autem si fiat ex obedientia et reuerentia sacramenti. beatus Bernardus in quodam sermone ponit quattuor species ingratitude. Primo ingratus est qui beneficium accepisse se negat. Secundo qui dissimulat gratias agere. Tercio qui non reddit quod accepit et tale quod accepit abscondit. Quarto omnium ingratus est qui omnium est oblitus. unde ibidem Bernardus sic diffinit ingratitude. Ingratus est hostis gratie inimica salutis exinanitio meritum dispersio virtutum proicio beneficiorum vetus vrens et siccans fontem pietatis rorem misericordie fluens gratie. Generaliter etiam contra hoc preceptum faciunt qui confitentur deum ore. factis autem negant et offendunt. De quibus queritur dominus Isaie. Populus hic labijs me honorat cor autem corum longe est a me. Ex premisis patet qualiter confitendum sit de transgressione huius primi precepti. Et primo de prima expositio est scilicet quidquid contra fidem deliquisti corde aliqua contra fidem sentiendo vel tenendo. Ore aliqua contra fidem docendo vel veritatem doctrine fidei deridendo seu fastidendo. Opere incantationes exercendo vel exercitibus fidem adhibendo. dies egypciacos et ceteras lunationes superstitiose seruando veram fidem debilitate tenendo

Preceptum Secundum

et eam per vitalia opera exercendo vel articulos negligenter addiscendo. Item de secunda expositione si in aliquo bono creato spem tuam posuisti si per nimiam sollicitudinem spem a diuina prouidentia subtraxisti et si aliquos verbo vel exemplo a spe diuini adiutorij retraxisti vel si in ecclesia spe salutis et diuini suffragij non orasti sed potius per sanitatem vel utilitatem aliquam corporali. Item de tertia si aliquid contra deum dilexisti vel etiam si actiones tuas precise in eius honorem non ordinasti vel si vitam tuam exemplari sue dilectionis non conformasti et breuiter quidquid contra caritatem deliquisti. Ex quibus etiam patere potest quoniam necessarium sit cuiuslibet ad discendum professorem recurrere per quem de preceptis plenius valeat informari.

Secundum preceptum est. Non assumes nomen dei tui in uanum. Ubi secundum Augustinum prohibetur

Iuramentum friuolum et etiam periurium uterque enim et qui per nihil iurat et qui false iurat assumit nomen dei in uanum quia

Primus sine causa nominat summam veritatem. Secundus autem eam nominatim con-

temnit peiorando et hoc preceptum tripliciter exponitur. Primo modo de transgressionem iuramenti ut sit sensus. Non assumes nomen dei tui in uanum execrabili-

ter iurando vel piurando. Circa quod tria per ordinem sunt declaranda. Primum est

qualiter et quibus modis illud preceptum male iurando violatur. Secundum est que

sint attendenda in hoc quod aliquis licite et sine peccato possit iurare vel iuramentum

recipere. Tercio videndum est que sint illa per que aliquis a reatu periurij merito re-

trahatur. Propter primum est sciendum quod nomen dei in uanum assumitur male iurando tripliciter. Primo quidem iurando

uane et inutiliter et hoc fit diuinam veritatem sine causa nominando et obtestando. Secundo iurando dolose et fraudulentem ut in co-

tractibus primum tuum decipiendo et iurando rem tuam esse meliorem quam sit vel quod plus tibi profuerit quam fecerit. Tercio iurando temerarie et pertinaciter quod iterum fit tribus modis.

Primo execrabili iurando ut cum aliquis iurat per intestina dei vel per pulmonem dei.

Secundo irreuerenter iurando ut cum quis sine causa iurat per quinque vulnera christi. Hec enim

iuramenta quantumcumque sint vera quia tamen primum sonat in dei blasphemiam

et quod aliquid deo ascribit quod sue dignitati non puenit. Secundum autem sonat dei irreuerentiam quia magna est dei irreuerentia sua vulnera preciosa in uanum assumere.

Unde nobis tota salus effluxit. Ideo si talia iuramenta ex deliberatione fiant sunt peccata mortalia propter quod etiam in quibusdam terribilibus talia iuramenta sic sunt restricta quod quicumque in talibus offendit aurem vel digitum vel quandoque linguam perdit.

Si autem talia fiant ex cursu lingue et inconsiderate sunt venialia. Ego tamen credo quod non sint venialia sicut primi mo-

do infidelitatis. Tercio scienter periurando et veritatem diuinam pertinaciter contemnendo et hoc secundum theologos et etiam iuristas contingit quattuor modis et quolibet eorum periurium committitur.

Primo modo cum quis scienter falsum iurat et hoc semper est peccatum mortale. Secus si ignoranter hoc fiat putans esse verum quod iurat et non tantum qui piurat.

Sed etiam ille qui plena voluntate disposuit periurare etiam antequam periuret videtur piurus censendus quia deus non iudicat ex operibus sed ex cogitationibus ut patet. xxij. q. v.

Sciendum tamen quod piurium solemnizatum et deliberatum est peccatum mortalissimum. Deliberatum autem iuramentum licet non so-

lemnizatum si seriose iuret et plene deliberet tantum est peccatum mortale. Si autem hoc solum fiat cursu uerborum et nec sit solemnizatum nec deliberatum sic est veniale

Secundo modo dicitur piurium iuratio indiscreta siue dubia ut cum quis iurat

Decalogi

de quo dubitat an sit verum et si hoc sit ex deliberatione et proposito sic est mortale et maxime quando est oenni zat um. Si autem fiat incaute vel iocosa leuitate sic est veniale. **P** Tercio modo dicitur periurium iuramenti transgressio aut ergo iuramentum est illicitum ut cum quis iurat non dare elemosinam et sic fit periurum ipso facto et peccat iurando sed non peccat contraveniendo. quia secundum Ysidorū. In malis promissis rescinde fidem et in turpi voto muta decretum. Aut est licitum ut cum quis iurat quod nolit ludere etiam pro poculo lento vel esculento et sic semper mortaliter peccat quotienscunqz ludit. Si autem quis iuravit dare elemosinam et ieiunare vel peregrinari tunc si transgreditur ex necessitate vel impotētia excusatur a periurio. Si autem ex voluntate. periurus efficitur. Extra de iure iuran. Quercia. Quarto modo dicitur piurium iuramenti receptio. Qui enim periurat et qui periurare compellit uterqz periurus est. ut. xx. q. v. ca. j. Cuius ratio est. Quia qui aliquem compellit ad iurandum et scit cum falsum iurare vincit homicidam quia ille corpus occidit iste animam immo duas animas illius scilicet qui iurat falsum et suam ipsius qui recipit iuramentum ut patet. xxij. q. v. ille et c. exist. **P** Propter secundum est sciendum quod hoc aliquis licite possit iurare vel licite exigere aut etiam recipere iuramentum. Considerandum est quod exigens iuramentum aut est persona publica utpote iudex et talis non peccat quia tenetur ex ordine iuris recipere iuramentum siue sit verum siue falsum. Aut est persona privata et tunc aut exigit ad obligationis confirmationem et hoc fit sine peccato aut ad veritatis subuersionem ut cum scit cum falsum iurare et sic peccat mortaliter aut ad dubitationis remotionem ut quando pro religiosa iuratur et sic non peccat exigens iuramentum cum sit finis controuersie ut scribitur Hebreoz. iij. potest etiam aliquis innocentiam suam purgare iuramento et in hoc casu sibi debet

credinisi contrarium possit per testes probari. Ad hoc ergo quod aliquis possit sine peccato iurare et iuramentum recipere tria requiruntur. Primo veritas ex parte conscientie. Secundo iudicium id est discretio siue deliberatio ex parte rationis. Tercio iusticia ex parte rei iurande id est quod iudicium pro quo iuratur sit iustum et licitum et poicta tria secundum Hieronimū dicuntur comites iuramenti quia debent percomitari quodlibet licitum iuramentum prout hoc notauit. Johan. xxi. q. v. Animaduertendum Propter tertium est sciendum quod quilibet merito a periurio debet retrahi propter tria mala que ex periurio incurrimus. Et similiter propter tria bona que ex periurio amittimus. Nam primum malum quod ex periurio incurrimus est penitentie austeritas. Quia secundum canones pro periurio manifesto et solennizato debet imponi penitentia septennis. **P** Secundum malum est reatus immanitas quia secundum Hostienf. Hoc crimen in penitencia comparatur homicidio voluntario immo secundum Augustinum qui cogit alium periurare duplici ratione superius tacta vincit homicidam. **P** Tercium malum est fame irrecupabilitas quia periurus infamis efficitur nec postea quantumcunqz peniteat in testimonium admittitur. Extra de testibus sicut. c. Sunt etiam tria bona que ex periurio perdimus. amor namque veritatis tria bona in homine operatur quibus ex periurio totaliter denudatur. **P** Primum bonum est quod amor et conseruatio veritatis hominem ab imperfecta seruitute liberat. unde scribitur Job. iij. Si veritas vos liberauerit vere liberi eritis. **P** Secundum bonum est quia ipsum omnibus donis et virtutibus secundat Eccī. x. iij. Penetrabo inferiores partes terre et illuminabo omnes sperantes in domino. **P** Tercium bonum est quia hominem de adeptione beatitudinis affecurat unde scribitur Sapientie. vj. Concupiscentia id est amor sapientie perducit ad regnum perpetuum. Sed hic notabiliter est sciendum quod ex illo verbo

Preceptum Secundum

¶ christus dicit. Ego dico vobis non iurare omnino quidam simplices sumpserunt occasionem erroris sic intelligentes qd christus inhibuerit omne iuramentum tanquam omnino illicitum et hoc multi heretici senserunt et sentiunt sed hoc non est verum quia christus in hoc verbo non prohibet simpliciter iurare sed solum qd sine causa legitima et necessaria non sit iurandum et propter periculi periculum evitandum.

¶ Secundo hoc exponitur d transgressione voti sub hoc sensu Non assumes nomen dei tui in vanum. Votum scilicet tuum deo factum transgrediendo. quia secundum huiusmodi de sacramentis libro secundo parte. xij. c. viij. Votum est testificatio quedam promissionis spontanea que ad solum deum et ad ea que dei sunt refertur. Ex quo patet qd transgressio voti hoc precepto prohibetur. Unde ad maiorem huiusmodi evidentiam circa votum quattuor sunt principaliter inquirenda Nam primo inquirendum est quid sit votum et que et quot requiruntur ad ipsum Secundo utrum votum licitum semper obliget ad servandum Tercio utrum post votum simplex possit quis contrahere matrimonium Quarto requiratur utrum melius sit aliquid facere ex voto quam sine voto. ¶ Propter primum est sciendum qd votum nihil aliud est quam spontanea promissio cum deliberatione vel obligatione firmata. Ex quo patet qd ad votum tria requiruntur Primum est. proprium voluntatis quod debet fieri ex animi libertate non autem ex coacta necessitate.

¶ Ex quo patet qd si aliquis cogatur metu cadente in constantem virum ad aliquid vouendum non tenetur exolvere.

¶ Secundum est deliberatio voluntatis quia si aliquis subito bonum aliquod concipiat non obligatur ad servandum ex voti necessitate sed solum ex quadam decentia et congruitate in quantum divinis et bonis instinctibus non est resistendum.

¶ Tercium est qd votum sit de re bona quia si fiat de re mala non obligat dicere

videro In malis premissis rescinde fide et in turpi voto muta decretum. Et ponitur. xxi. q. iij. ¶ Propter secundum est sciendum qd votum licitum semper obligat ad servandum si vouens sit iuris sui quia eius transgressio est peccatum mortale exceptis quattuor casibus. ¶ Primus si aliquis vouit sub conditione. tunc enim non existente conditione non tenetur exolvere votum. puta si aliquis vouit ieiunare beate virgini ut sanetur talis si non sanatur infra tempus prescriptum non tenetur ad solutionem voti. ¶ Secundus est si accedit dispensatio eius qui potest quatenus tamen nunquam debet fieri in voto nisi in eque bonum vel in melius commutetur. Cuius gratia queri potest utrum papa in voto continentis solennizato possit dispensare. Ad quod communiter respondet Joh. hugo hostiensis et Innocentius qd sic quia in omni voto sicut et in omni iuramento intelligitur excepta potestas pape et ideo hoc dicitur posse de plenitudine potestatis et maxime si communis utilitas regni vel provincie exposcat hoc. sed Albertus in quarto sententiarum dicit qd votum continentis solennizatum nullo modo recipit dispensationem quia pro hoc nihil melius dignius utilius poterit compensari cum non sit digna ponderatio anime continentis ut scribitur Prover. Unde iuxta sententiam magnorum doctorum papa in voto continentis dispensare non potest. nec valet istud quod dicitur de utilitate regni vel provincie. quia secundum Augustinum. Non sunt facienda mala ut eveniant queque bona ut temporibus beati Mathie Effigemia virgo deo dicata noluit nubere regi cum se tamen cum omni populo promitteret fieri christianum. nec Mathieus apostolus ad hoc consentire voluit sed pro eo potius mortem sustinuit et hanc opinionem sine preiudicio reputo tutiorem. ¶ Tercius casus est si impotentia et impossibilitas accedat. nam quidquid votum sciendum impediret si presens esset hoc ipsum superveniens voto.

Decalogi

facto obligationem aufert. Unde si aliquid possibile dum vouetur postea fiat impossibile tollitur obligatio quantum ad hoc. Puta si aliquis diues vouit edificare ecclesiam et postea paupertate superueniente perficere non possit non obligatur. **A** hoc tamen intelligendo quod si factus est omnino impotens absolutus est a toto. Sit autem sit impotens in parte ita quod totum perficere non possit tunc remanet solum obligatus ad id quod potest et non ad aliud. **¶** Quartus casus est si vouens non sit sui iuris cum enim votum sit spontanea promissio melioris boni cum deliberatione firmata ut visum est. patet quod solum ille vouere potest et per consequens per votum suum obligatur qui sui iuris existit. Et ideo quicumque subest voluntati alienae non potest aliquid vouere quod illum cui subest a debito subiectionis impediatur. Unde seruus qui subest domino non potest quicquam vouere quod ipsum impediatur a seruitio domini. Vir autem qui subest mulieri quantum ad redditionem debiti et econuerso non potest vouere continentiam sine eius licentia. Nec etiam peregrinationes longas excepto voto terre sancte. licet abstinentiam et similia vir possit vouere sine licentia uxoris. **¶** Mulier vero quia viro subest in omnibus ideo non potest vouere sine consensu viri non etiam monachum sine consensu prelati. Similiter episcopus quia subest pape in his que ad episcopatum pertinent ideo non potest vouere peregrinationes longas nec etiam religionem intrare sine consensu pape. Abstinentiam autem et elemosinam etc. huiusmodi vouere potest per que non retrahitur ab administratione sibi commissa. Clericus etiam secularis quia subest episcopo quantum ad beneficium. ideo nihil vouere potest quod ipsum abstrahat a seruitio beneficii licet alia vouere possit in quibus sui iuris existit filius etiam familias quia subest patri in his que ad regimen domus pertinent.

Idcirco circa talia nihil potest vouere sine patre sed religionem et alia in quibus non subest patri bene vouere potest. **¶** Et hec notant Sanfredus et hostiensis. Sed cum mulier nihil vouere possit sine consensu viri merito dubitatur utrum peccet emittendo aliquod votum sine licentia mariti. **¶** Ad quod dicendum est quod non nisi hoc faciat temerarie licet enim votum uxoris et omnium huiusmodi qui non sunt sui iuris non sit firmatum sine consensu eorum quibus subiunguntur non tamen peccant vouendo absolute loquendo quia in eorum voto intelligitur debita condicio scilicet si suis superioribus placuerit vel si expressse non remittat. In talibus cum sufficit tacitus consensus secundum Innocentium. Puta si superior sciat et non contradicat argumento. xx. q. ij. Si in qualibet. **¶** Sciendum tamen quod licet vxor non possit vouere aliquid sine consensu viri si tamen fiat non debet contrahere auctoritate propria sed vir eius potest irritare etiam si vouit antequam matrimonium sit contractum dummodo non fuerit adimpletum. Immo etiam quod plus est si mulier de consensu viri voueat abstinentiam peregrinationem vel huiusmodi et postea ei vir executionem prohibeat debet obedire viro et non peccat viro obediendo licet vir peccet id quod consenserat retrahendo vel etiam prohibendo. xxxvij. q. v. voluit. In hoc tamen casu distinguendum est quia aut dedit licentiam in facie ecclesie et quasi in iudicio et tunc secundum Petrum non potest reuocare aut dedit in priuato et tunc an visum licentie poterit reuocare. Puta si dedit licentiam de ingressu religionis sed postea non potest. Thomas et Albertus dicunt quod si vir dedit licentiam expresse coniungi de castitate vouenda non potest eam post votum emissum reuocare. sed intellige quod non potest hoc sine peccato. Sed si vir solum dissimulet et post plenam deliberationem reuocare velit potest et mulier sibi in hoc obedire. Lij. canon. sam videtur dare Innocentius dicere. Quia quod

Preceptum Secundum

dat licentiam vouendi. non propter hoc impeditur exigere debitum nisi et ipse similiter voueat. Illa tamen que vouit impeditur ab exigendo sed non a reddendo. Sed forte dicis nunquid vir peccat irritando votum uxoris quod sine suo consensu emisit. Dicendum quod non quia videtur iure suo sibi diuinitus concessio et etiam a canone sibi indulto.

Propter tertium utrum scilicet post votum simplex quis possit matrimonium contrahere tria videnda sunt. Nam primo est ostendendum quod mortaliter peccat qui post votum simplex continentie contrahat matrimonium. Tum quia facit contra preceptum diuinum quo dicitur vouete et reddite. tum quia in foro conscientie et apud deum secundum doctores tantum obligat votum simplex quantum solenne.

Ex quo euidenter patet quod in prophane quidam consulant et licentiant aliquas personas contrahere post votum simplex emissum continentie qui peccant tripliciter. Primo quia suo consilio ad peccatum infidelitatis impellunt. Nam transgressio voti sicut et iuramenti videtur esse quedam abnegatio diuine veritatis. Et ideo post ydolatriam peccatum periurii et transgressio voti videtur secundum locum tenere in gravitate delicti. Propter quod etiam utrumque prohibetur in secundo precepto quod immediate se habet ad primum.

Secundo quia personam illam maximo periculo exponunt cum secundum certiorum opinionem nunquam possit petere debitum sine peccato. Tercio quia dignitatem angelicam homini adimunt. Quod patet quia per continentiam homo puritati angelice conformatur immo etiam per eam dignitatem angelicam supergreditur. Quia secundum Hieronimum. Continentiam in carne corruptibili seruare est dignius et excellentius et maioris meriti quam eam habere per naturam.

Secundo videtur cum ille qui post

votum simplex continentie postea iurat se cum aliqua contrahere an plus debeat seruare vel votum vel iuramentum.

Dicendum quod votum est magis seruandum ut patet extra quod clerici vel votum. L. rursus ubi dicitur quod votum simplex seruandum est. Etiam si postea iurauit uxorem ducere et pro temerario iuramento penitentiam agat. Licet hostiens in casu contrario ut cum quis iurauit uxorem ducere et postea votum continentie emittit dicat magis seruandum iuramentum quam votum.

Tercio videndum an votum sit magis obligatorium quam iuramentum. Unde obligatio voti causatur ex fidelitate quam deo debemus scilicet ut ei promissum seruemus. Sed obligatio iuramenti causatur ex reuerentia quam deo debemus ex qua tenemur ut verificemus quod per nomen eius promissimus. Omnis autem infidelitas est irreuerentia. maior videtur esse maxima irreuerentia. Quare cum infidelitas importet summam irreuerentiam maior videtur esse obligatio voti quam iuramenti si attendamus ad propriam rationem obligationis utriusque. Quod autem dicitur utrumque esse eiusdem firmitatis hoc potest verificari quantum ad ydemptitatem obiecti quia utrumque obligat ipsi deo. Sed quantum ad rationem obligandi maior videtur obligatio voti ut dictum est.

Propter quartum est sciendum quod multo melius est facere aliquid ex voto quam sine voto quod patet ex tribus. Primo quia vouere est actus laetie que est nobilior virtus. Constat autem quod actus qui ex perfectiori virtute elicitur est perfectior quare et. Secundo quia secundum Anselmum. Perfectius est dare arborem cum fructu quam fructum tantum sine arbore. Sicut patet quod bona voluntas est quasi arbor fecunda actus autem continentie est quidam fructus bone voluntatis. Tum igitur ille qui continent sine voto dat solum fructum. Qui autem ex voto continet etiam ipsam bo-

Decalogi

nam voluntatem cum omni fructu ex eo
proueniente deo perpetuo dedicauerit
patet quod multo melius est continere ex vo-
to quam sine voto. Nec valet si dicatur quod
continens sine voto libere continet qui
autem ex voto continet ex necessitate
melius autem videtur aliquid fieri ex li-
bertate quam ex necessitate. Ad hoc respon-
det Anselmus in libro de similitudini-
bus. Cur deus homo quod felix est neces-
sitas que ad meliora compellit. Constat
autem quod necessitas que innascitur ex vo-
to procedit ex libera voluntate qua ho-
mo sponte se deo per votum obligat
quaret. **Tercio** hoc idem patet quia
per votum voluntas immobiliter firma-
tur in bono facere autem aliquid ex vo-
luntate magis firmata ad bonum hoc
est perfectius quia pertinet ad perfectio-
nem virtutis. Ut patet. iij. Et bicorum. qua-
re. **Tercio** exponitur hoc de trans-
gressione verbi maledicti sic. Non assu-
mes nomen domini dei tui in vanum in
verbo scilicet maledicto Et sic contingit
peccare quattuor modis. **Primo**
non maledices deo sicut iuratores faciunt
cum non prosperantur in ludo taxillorum
qui culpam dyaboli retorquent in diui-
nam innocentiam et deo maledicunt quod
etiam horribile est audire horum vicio-
rum participes sunt qui talibus puic-
tibus hospicium concedunt vel qui ve-
stimenta eorum delusa diuidunt et qui cum
ipsis familiariter bibunt vel ab eis sorte
luminis recipiunt. **Secundo** non ma-
ledices alicui sancto et specialiter beate
virgini prout faciunt indei blasphemii.
Omnes enim tales non possunt absol-
ui nisi ab episcopo vel eius penitenciaro
et maxima debet eis penitentia imponi
prout dicitur Extra de maledictis Sta-
tuimus. Vbi plura de hoc inuenies in
textu et in glosa. **Tercio** Non maledices dei verbo ipsum sci-
licet subornando seu etiam predica-
tem impediendo contra quod faciunt

qui verba predicatoris derident vel ad
ipsum impediendum clamores risus vel
alias trypas exercent. **Quarto**
non maledices diuine voluntati ut faci-
unt illi qui maledicunt aeri pluuiali vel
eorum infirmitati seu etiam rerum per-
ditioni propter quam multi maledicunt
deo vel etiam sibi ipsis. Exemplum de cle-
rico per quattuor annos infirmo qui
in fine dixit. Deus tu accepisti mihi cor-
pus et ego accipiam tibi animam dy-
bole veni et accipias mihi animam quod
diuino iudicio statim factum fuit. Qua-
doque etiam blasphemus est impugnatio
veritatis agnita et sic est peccatum in spi-
ritum sanctum. **Notandum** tamen quod
maledictio quandoque procedit ex voto
ultionis et odio persequentis et hoc pro-
hibetur quia est peccatum mortale. Quan-
doque etiam procedit ex amore iusticie et
hoc conceditur nec est peccatum. cum
ea etiam sancti vti sint. Ut patet. xliij.
q. iij. Cum sancti. **Insuper** est scien-
dum quod istud preceptum a malis christia-
nis tripliciter violatur videlicet. **Ordine**
et opere. **Ordine** quidem sicut mali chri-
stiani qui solo nomine christiani vocan-
tur rem autem et veritatem nominis ab-
negantes qui licet sacramentum baptis-
mi receperint re tamen sacramenti id est
gratia carent. **Opere** videlicet id est mala
iuratione. voti transgressione. predica-
tione que sit vana intentione et in duc-
ta oratione De qua dicitur Ysaie. Popu-
lus hic labijs me honorat cor autem eo-
rum longe est a me. Opere vero sicut ypo-
chrite qui nomen domini dei inuani-
um assumunt in simulatione operis exte-
rioris et non in pietate cordis. Benen-
anque istud inuanium recipiunt quia vanam glo-
riam expetentes iam mercedem suam re-
ceperunt. **Ex** premissis igitur dilige-
ter consideranti patere potest qualiter
quis de isto precepto debeat confiteri

Preceptum Tercium

Tercium preceptum est. Memento ut diem Sabbati sancti. Et

hoc preceptum refertur ad spiritus sancti bonitatem sic secundum ad filii veritatem. Et primum ad patris potestatem. Docet enim hominem per affectum devotionis hac die totaliter quiescere ita quasi homo quicquam in orationibus vel in bonis operibus per totam septimanam neglexerit hoc recuperet ipso die. Unde ad evidentiam huius precepti.

Primo queritur quare fuerit homini datum. Ad quod dicendum quod huius precepti est triplex ratio literalis. Prima fuit divini cultus vacatio ut illa die homo simplex devotionem studeret et quidquid boni alio tempore neglexerat hoc ipso die potissimum restauraret.

Secunda fuit avaricie restrictio. Unde non tantum ab operibus mechanicis sed etiam a mercatis ipso die abstinere debemus. Tercia fuit divine omnipotentie maiestatis recordatio quia sicut deus requievit die septimo ab omnibus rebus quas fecerat in obsequium hominis ita homo debet requiescere ab omni opere exteriori ut vacet divini laudi deo scilicet gratias referendo pro creationis beneficio quia deus omnia in sui obsequium et subsidium produxit. Est etiam huius precepti triplex ratio mystica.

Prima est allegorica que docet quid sit credendum quia Sabbatum signat requiem corporis christi in sepulcro et etiam consolamen animarum in limbo que per presentiam anime christi facta est. Secunda est tropologica que docet quid sit sperandum quia signat requiem animarum a peccatis et quietem animarum in christo per devotionis affectum et per contemplationis exercitium. Tercia anagogica que docet quid

agendum quia signat quietem animarum in celo ad quam per presentem vacationem mentis in deo speramus pervenire.

Secundo queritur quare dies sabbati translata fuerit in diem dominicam.

Ad quod dicendum quod hoc similiter factum fuit triplici ratione ut gratia brevitatis alias referemus.

Primo ob memoriam beneficij incarnationis quia sicut die dominica mundus fuit creatus ita eodem die fuit per incarnationis misterium recreatus. Et hoc beneficium dignissime in memoria iugiter est habendum quia per hoc nobis deus summam caritatem exhibuit dicente apostolo propter nimiam caritatem qua dilexit nos deus filium suum misit etc. Ex maxima enim caritate processit quod verbum eternum homini fieri voluit ut te dedicaret et ut hominem mendicem thesauro divinitatis locupletaret. Et ut ista in nobis eficeret lumen divine claritatis abscondere voluit sub velamine nostre mortalitatis thesaurum sue divinitatis sub velamine humane infirmitatis.

Secundo propter memoriam beneficij redemptionis. Nam christus illa die naturam humanam de vinculis captivitatis eripuit in quibus fere per quinque milia annorum fuerat miserabiliter captiva et de carcere tenebrarum eorum quia licet anime in limbo non haberent penam sensus erant tamen priuate divina visione ad quam illa nocte per verbi divini presentiam feliciter admittebantur. Illa etiam die dyabolum alligavit eius potentiam adimendo.

Que quidem beneficia merito debent in memoria haberi et iugiter recolere cum gratiarum actione. Ad quod movemur exemplo ysaie qui dicit Miserationem domini recordabor etc. Tercio propter memoriam beneficij resurrectionis que fuit causa et exemplar nostre resurrectionis. Nam illa die tria beneficia nobis contulit.

Primum quod mortem destruxit et eam in se ipso occisus occidit. nam secundum Augustinum Dig

Decalogi

nam erat ut quia dyabolus christum in nocenter peremit potestatem perderet in eos qui sua calliditate denictus tenebat

Secundum quia naturam humanam veste immortalitatis induit cum immortalis et impassibilis resurrexit.

Tercium quia timorem mortis nobis abstulit quando per suam resurrectionem nos de eterna beatitudine assicuravit cum certum sit quod membra sequi debeant ubi caput suum precessit. Et ideo dicit Leo papa quod hec dies tantis divinarum dispensationum mysterijs est consecrata ut quidquid est insigne a deo constitutum in terris in huius diei dignitate sit gestum. ut patet in spiritus sancti missione in episcoporum consecratione in sanctimonialium velatione et huiusmodi. Specialis tamen ratio translationis fuit ne videremur iudicare diem sabbati more iudeorum observando.

Sed est notandum quod illud preceptum potest accipi tripliciter. **P**rimo generaliter ut cessamus a vicijs. **S**ecundo specialiter ut cessamus ab operibus corporalibus et actibus mechanicis per quem mens impeditur ne deo libere vacare possit. **T**ercio specialissime ut contingit in viris contemplativis qui ab omnibus occupationibus mundanis se abstrahunt ut totaliter deo vacent. Prima vacatio est ad salutem necessaria. Secunda est debita quia concernit obedientiam divini precepti. Tercia est perfecta quia solum convenit perfectioni status contemplativorum qui sibi et omnibus mundialibus mortui. soli deo vacant et iuxta predictam distinctionem istud preceptum tripliciter exponitur. **P**rimo sic memeto ut diem sabbati sanctifices id est summo studio illum diem honores nihil scilicet operis corporalis in eo faciendo quod possit impedire quietem mentis in deo et secundum hunc intellectum istud preceptum contingit transgredi quattuor modis. **P**rimo manualiter

operando. **S**ecundo mercatibus intendendo. **T**ercio placita secularia frequentando. **Q**uarto actum iudicarium exercendo. Est enim iure statutum ut illo die strepitus iudiciarius non fiat sed conquiescat. Posset tamen ut dicit Guilhelmus in glosa tali die pro pace tractari vel pro pace firmanda iuramentum licite protestari. **E**x quo patet quod quicumque sabbatum violat mortaliter peccat. Excusatur tamen quis a peccato mortali in quatuor casibus. **P**rimo quidem propter laboris vel operis modicitatem. Puta si labor tam modicus sit quod quietem mentis in deo impedire non possit. Et hec ratio inuitur in glosa Exodi. xxxi. super verbo illo quicumque polluerit sabbatum Glosa. Turbando quietem anime morte morietur scilicet corporis et anime.

Ex quo patet quod solus ille labor qui turbat anime quietem et spiritus libertatem causat peccatum mortale. **S**ecundo per laboris necessitatem que tanta debet esse ut labor operis sine rei periculo nec possit preveniri nec differri sicut contingit in incursibus propter incursum hostium et in vindemijs propter frigus vel in captura allecum que solent fieri tempore determinato. In talibus enim excusat necessitas que legem non habet ut patet Extra de consuetudine. Quanta autem sit necessitas vel laboris quantitas que a peccato excuset ad arbitrium boni viri iudicandum est. Unde dicit Guilhelmus in glosa quod minutores et viatores et ferratores equorum si talia faciant non propter questum proprium sed propter necessitatem aliorum excusatur a peccato aliter non. **T**ercio propter operis pietatem quia bene licet in sabbato propter deum arare et agrum pauperis seminare vel ducere ligna pauperibus religiosis et aliis miserabilibus personis. **Q**uarto propter publicam utilitatem puta laborare pro ponte vel pro via seu etiam ecclesie reparanda dummodo hoc gratis fiat

Preceptum Tercium

Sed hic incidit dubitatio cum enim observatio sabbati sit de precepto diuino. Diuinum autem preceptum sit maius quam humanum dubitabile videtur quomodo ecclesia que vititur potestate humana poterit dispensare ex causis predictis super transgressionem precepti diuini. **A**d quod dicendum quod ecclesia bene videtur posse dispensare in casibus predictis duplici ratione. **P**rimo quia ecclesia non vititur tantum potestate humana ut ratio supponit sed etiam potestate diuina et ideo eadem potestate ecclesia dispensat in precepto diuino quo deus ipsum condidit. **E**x quo patet quod quicumque potestatem vel clauis ecclesie contemnit dei potestatem contemnit Luce. x. Qui vos spernit me spernit. **S**ecundo quod dispensatio vel summitur pro mandati relaxatione et sic verum est quod ecclesia vel minor potestas non potest dispensare in mandato superioris. vel summitur per mandati interpretationem puta declarando in quo casu secundum intentionem legislatoris mandatum obliget ad sui obseruantiam et in quo casu non. Et hoc modo ecclesia potest dispensare in precepto diuino. **S**ecundo exponitur sic Sabbatum sanctifices id est summo studio illa die precipue peccata mortalia caueas nihil in eo facinorosum committendo quia multo magis peccatum est declinare tali die sancto quam in alio. unde narrat beatus Gregorius et yalogo quod quedam legitima a viro suo cognita cum se peccationi iungeret a dyabolo arripiebatur et multum ab eo verabatur et si hoc fit in personis legitimis quanta pena peccandus erit concubitus illegittimus. unde dicit Augustinus in libro de decem cordis. Dico tibi quod specialiter sabbatum observes non quomodo iudei obseruant. Corpali enim ocio vacare volunt ad nugas et luxurias suas. Multo autem melius facerent quod in agro suo dies sabbati aliquid utile seminarent quam quod in theatro seditionibus inhiesterent. et melius semi-

ne ipsorum in die sabbati lanas facerent quam quod tota die in choreis impudice saltarent. unde Seneca derisit sabbata iudeorum dicens eos perdere septimam partem vite sue. **T**ren. Viderunt eam hostes et deriserunt sabbata eius. Et rationabiliter. **L**umen enim principalis intentio legislatoris sit propter hoc nos abstinere ab operibus corporeis ut liberius possimus vacare spiritualibus. ut patet de consecratione dist. iiii. Ieiunium patet quod illorum sabbata merito deridentur qui tali die deuotione reiecta solum ocio carnali et sue lasciuie vacant. **S**ciendum enim quod sunt duo peccata que maxime frequentantur diebus dominicis et festiuis scilicet chorea et ebrietas. Et ideo de chorea primo notandum est quod licet in se non sit peccatum mortale ex quattuor tamen circumstantiis contrahit deformitatem peccati mortalis. **P**rimo quidem ratione persone. puta si persona sit religiosa vel ecclesiastica tunc enim ratione scandali potest in hoc committi peccatum mortale. **S**ecundo ratione temporis ut si tempore ieiunij vel alio deuotionis tempore quis choruset. **T**ercio ratione loci ut si fiat in ecclesia vel in cimiterio tunc cum propter irreuerentiam deo et loco sacro exhibitam potest committi peccatum mortale. **Q**uarto ratione finis vel modi ut si fiat libidinosa intentione vel etiam seruatur impudica gesticulatio vel saltatio lasciuia prouocans ad libidinem ad quam intentionem videtur referri verbum Augustini supra positum de decem cordis. et predictae quattuor conditiones applicantur tali metro. Tempore sine loco persona chorea caueto. **S**ecundo notandum est de gula et ebrietate quando sunt peccata mortalia et quando venialia. Nam ebrietas vno modo potest dicere mentis obnubilationem vel gula potest importare solam corporis aggrauationem et sic non sunt peccata sed pene peccati. ut patet. xx. q. i. ca. Sane. **S**ecundo ebrie-

Decalogi

tas importat immoderatā potationem vel gula immoderatā cibi sumptionem et tunc si in talibus actibus quis appetat vel intendant inebriari aut etiam crapulari sic utrumque est peccatum mortale si autem talia non appetit nec intendit sed solum casu eueniunt vel ex fortitudine potus et nimietate cibi vel ex debilitate summentis sic sunt peccata venialia. put notauit Jo. dis. xx. c. Criminis. ¶ Est autem notandum quod transgressores huius precepti videntur specialiter memoriam amisisse propter quod eis signanter dicitur Memorato. Nam ideo videntur memoriam amisisse quia nec recordantur eorum que vident in natura. ubi omnia vegetabilia et sensibilia quietem appetunt post laborem sicut est videre in animalibus et plantis que fructificant et laborant in estate sed quiescunt in hyeme. nec etiam eorum que leguntur in scriptura. Legimus enim quod deus quiescit die septimo ab omni opere quod patrat. Isti autem laborant per totam septimanam per misero corpore sed in die dominico laborant per damnationem anime cum tamen deus precipue ad hoc precepit tali die vacare ab opere corporali ut homo liberior et quietius vacaret diuino cultui. Cuius utique isti videntur oblitisci qui per totam ebdomadam dies sanctificant laborando in operibus licitis sed diem dominicum polluant et contaminant intendendo voluptatibus ebrietatibus et choris et de his dominus conueritur Ezechelis. v. Sanctuaria mea spreuistis et sabbata mea polluitis propterea dabo vos contemptibiles omnibus nationibus. ¶ Tercio exponitur sic. Memorato ut etiam sabbati sanctifices id est ut illa die purissime contemplationi et perfecte quieti mentis potissime intendas ab omnibus mundanis occupationibus te subtrahendo et per actum interne contemplationis veritati diuine liberrime vacando quod proprie conuenit mentibus contemplatiuorum qui singula dei benefi-

cia mente deuotissima pertractant et per quolibet precepto beneficio deo perfectas gratiarum actiones exoluunt replicantes illud quotidie Isaie. Misericordiarum domini recordabor laudem dicam pro omnibus que reddidit nobis deus noster. Et istam quietem mentis in deo quelibet mens deuota feruenter emulari debet propter tria que exinde consequuntur. Primum est seminis defici in anima sepulti fructuosa germinatio quod patet ex hoc quia multa semina virtutum naturaliter homini contemplanti copulata latent in mente rationali et ibi quadam defidia et ariditate mentis pereunt et deficiunt que omnia fructum copiosum producerent si lumine diuine gratie et fervore deuotionis fecundarentur. Cuius exemplum patet in sole materiali qui radijs sui splendoris et feruoris terram penetrans semen in terram defossum et occultatum multipliciter viuificat et fecundat. Sic etiam per lumen diuine gratie et per feruorem dilectionis et deuotionis quam mens quiescit in deo virtutum semina in mente rationali latentia uberius fecundantur. ¶ Secundum est presentis vite artediarium et omnium terrenorum. Nam certum est quod dulcor quo mens intimo feruore quiescit in deo causat in homine tedium et merorem totius presentis vite et inducit menti deuote quadam insipiditatem et nauseam omnium terrenorum nec mirum quia secundum Gregorium. Gustato spiritu desipit omnis caro Cuius ratio est. quia sicut ignis materialis in rebus feruore adustus aufert omnem pulcritudinem et placabilitatem reddens ea nigra et deformia ad videndum. Ita feruor interne deuotionis vite presentis dulcorem in tedium merorem et rerum corporalium pulcritudinem et placabilitatem in quadam insipiditatem et nauseam conuertit. Tercium est cordis frigidi duri et rigidi perfecta liquefactio et diuinorum instinctuum prompta executio quod patet. Nam

Preceptum Tercium

sicut radij solares glaciem resoluunt ita feruor intime deuotionis mentem frigidam gelu corporis et desidie costrictam adeo liquefacit et resoluit ut prompte diuinis instinctibus consentiat et per viam mandatorum dei in omni virtutum exercitatione feruenter et celeriter currat. Quem motum benedixit propheta cum diceret. *Viam mandatorum tuorum cucurri* id est quasi diceret. Postquam mentem meam dilatasti et inflamaisti feruore tue deuotionis omnia desidia procul mota tua mandata feruenter impleui et omnibus diuinis instinctibus prompte et delectabiliter adqueui. Sed forte diceret aliquis pauper sum tantum habeo laborare pro communibus indigentibus quod bene obliuiscar contemplationis et orationis. Huic ego respondeo quod talis diligenter debet aduertere an sua occupatio maior sit quam illius eximij regis David qui habuit regnum latissimum et terras plurimas gubernare qui tamen de seipso dicit. *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* at alibi *Septies in die dixi tibi laudem.* Sciendum autem quod sicut quilibet christi anus adultus tenetur omni die ad aliquam memoriam de deo pro suis beneficiis habendam. Ita religiosus et clericus beneficiatus tenetur ad horas canonicas quas si sine causa legitima obmittunt mortaliter peccant. Et non solum illi qui horas canonicas ad quas tenentur totaliter obmittunt peccant mortaliter. Verum etiam qui eas negligenter dicunt non quidem ex impotentia vel infirmitate sed potius ex contemptu et mala consuetudine quia licet negligencia in talibus secundum se et secundum fragilitatem humanam confiderata sit venialis contemptus tamen et mala consuetudo faciunt eam mortalem. ut patet dist. xxv. c. in textu et in glosa. Et sic patent tria prima precepta que ordinant hominem ad deum. Primum quidem ad venerandum patris potestatem Secundum ad colendum filij veritatem

Tercium ad iugiter meditandum spiritus sancti bonitatem. Sed est diligentissime aduertendum quod contra tria predicta precepta contingit hominem peccare tripliciter. Primo ex impotentia et infirmitate aut etiam ex timore et sic peccat contra patris potestatem et contra primum preceptum. Dicitur autem peccatum ex infirmitate et impotentia quando peccatur ex passione que indicat nature corrupte fragilitatem et impotentiam. Ex timore autem contingit peccare dupliciter secundum duplicem timorem. Est enim quidam timor humanus scilicet quando timeantur pericula carnis. Et est timor mundanus quando timeantur pericula rerum et isti timores mali sunt et mortaliter peccant qui propter eos faciunt aliquod illicitum quod est contra deum vel obmittunt aliquod licitum ad quod tenentur. Unde istos timores excludit saluator cum dicit. *Nolite timere eos qui occidunt corpus sed potius eum timete qui potest corpus et animam perdere in gehenam.*

Ex quo patet correlarie quod si quis iniurat dominum suum in bello iusto vel si probabiliter credat eum habere bellum iustum In his duobus casibus potest iniurare dominum suum sine peccato sed non amicum vel cognatum nisi sciat eum habere iustum bellum. Et hec probantur. xxij. q. j. Qui culpatur. Iustum autem bellum secundum Guillelmum est quod ultiscitur iniurias vel quod geritur pro rebus debite recuperandis et sic genus vel ciuitas plecti possunt. Secundo fit peccatum ex ignorantia sive errore quasi contra filij sapientiam et sic peccatur contra secundum preceptum. Dicitur peccatum ex ignorantia quando ignoratur aliquid eorum quorum scientia a peccato impediuit. Et tunc distinguitur vel quia fit ex ignorantia iuris et hoc non excusat si est vincibilis. Ut patet prima. q. iij. ca. ultimo. Sed si est inuincibilis tunc excusat sicut patet de infantibus furiosis vel dormientibus quibus non imputatur

Decalogi

si faciunt ut dicit Bernardus in glosa. Si militer etiam excusatur qui sequitur unam opinionem famosam et probabilem ubi magistri inter se contrarie opinantur aut hoc fit ex ignorantia facti et sic excusatur homo de peccato oblito dummodo duo in se habeat.

Primū est si adhibet diligentiam quā potest ad inveniendū peccatum oblito dicens cū Ysaia. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine ante me.

Secundū est si orat deū ut reuelet tunc cū fm Augustinum

Aut reuelat aut relapat. **T**ercio fit peccatum ex malicia siue electione ut cū ho-

mo ex voluntate deliberatur peccato ad herere et sic peccatur contra terciū preceptū quia contra bonitatem spiritus sancti.

Unde talia dicuntur peccata in spiritu sancti.

Et circa que duo sunt per ordinem declaranda. **P**rimū est que et quot sint peccata in spiritu sancti. **S**ecundū est an illa peccata semper sint mortalia vel quandoque etiam possint esse venialia.

Propter primū est sciendum quod peccatū in spiritu sancti proprie dicitur illud quod in pugnat bonitatem spiritus sancti ex cuius gratia fit remissio peccatorum et tale est peccatū quod fit ex certa malicia fm theologos vel electione fm philosophum. iij.

Ethicoz. et tale peccatū dicitur irremissibile ut patet in Mathei cap. xxiij. in textu et in glosa.

Non quod nunquam remittatur sed quod non habet causam remissibilem. Tollit enim omnia illa que requiruntur ad remissionem peccatorum.

Et quia sunt sex conditiones que concurrunt in remissione peccatorum.

Ideo sex sunt species peccati in spiritu sancti horum autem sex sunt duo ex parte remittentis.

Primū est dei misericordia condonans culpam et contra hanc est desperatio qua homo propter

peccatorum gravitatem exemplo Chayn desperat de dei misericordia.

Secundū est eius iusticia obligans ad penam contra hanc est presumptio impunitatis.

Similiter ex parte penitentis duo requiruntur

Primo dolor de peccatis preteritis et contra hoc est finalis impenitentia.

Secundo propositum abstinendi a futuris et contra hoc est obstinatio qua mens ita firmatur in peccato quod non vult penitere.

Similiter terciū ex parte gratie gratum facietis per quā similiter remittitur peccatum duo requiruntur.

Nam hec gratia vel confertur in fide ecclesie et contra hoc est impugnatio veritatis agnite vel in sacramentis ecclesie siue legis nove et contra hoc est inuidencia fraterne gratie.

Et sic patet que et quot sint peccata in spiritu sancti quia sex puta desperatio presumptio finalis impenitentia obstinatio impugnatio veritatis agnite et inuidencia fraterne gratie.

Patet etiam qualiter ista peccata dicantur irremissibilia et qualiter non.

Propter secundū est sciendum quod si aliquis labatur in desperationem ex infirmitate vel ex gravitate complexionis et de hoc dolet et renuit quantum potest sic desperatio non est peccatum nisi forte veniale.

Si autem hoc contingat ex errore vel deceptio puta si existimet se obsequium prestare deo si se ipsum occidat sic desperatio est mortale peccatum.

Si vero quis desperat ex certa malicia et electione ut et diffinitive dicat cū Ezechiel. Maior est iniquitas mea quam ut veniam merear sic desperatio est peccatum in spiritu sancti.

Et simili modo de alijs est dicendum. **N**am presumptio aut innascitur ex infirmitate qua homo nimis ob

misericordia dei confidit sic videtur peccatum veniale.

Aut innascitur ex errore nimis de meritis suis presumens. sic presumptio est peccatum mortale et species superbie.

Aut innascitur ex certa malicia qua omnino intendit dei iusticiam enervare vel non servare sic proprie est peccatum in spiritu sancti.

Similiter etiam impugnatio veritatis agnite aut puenit ex infirmitate ut cū aliquis propter verecundiam vincinolens impugnat veritatem agnitā et sic est peccatum veniale.

Aut puenit

Preceptum Quartum

ex ignorantia puta cum propter minera vel aliqua stipendia que excecant intellectum impugnat veritatem in damnum alterius ut patet in malis aduocatis et sic est peccatum mortale. Aut hoc provenit ex certa malicia ut cum quis deliberate impugnat fidem catholicam vel consilia seu precepta evangelica sic proprie est peccatum in spiritum sanctum. Similiter invidia fraterne gratie. Aut provenit ex infirmitate puta si dolet alium meliorem sibi preferre tunc si dolet propter suam insufficientiam non peccat quia secundum glossam Bernardi. Dolor iste bonus est si antequam solum dolet propter eminentiam alterius et sic talis motus sic deliberatus est peccatum veniale. Aut provenit ex ignorantia puta cum quis dolet de alterius excellentia quia per hoc timet sibi bonum proprium diminui sic est peccatum mortale et species invidie. Aut provenit ex certa malicia puta cum propter depravationem affectus aliquis nec amat bonum in seipso nec etiam videre potest in alio et sic proprie est peccatum in spiritum sanctum. ¶ De obstinatione autem et finali impenitentia sciendum est quia talia aut sumuntur privative et sic obstinatio dicit permanentiam voluntatis in peccatis vel finalis impenitentia solum importat privationem penitentiae et sic ista duo non sunt peccata specialia sed circumstantia cuiuslibet peccati. Aut sumuntur contrarie et sic obstinatio importat voluntatem deliberatam permanendi in peccato et finalis impenitentia importat voluntatem non penitendi que duo sic dicuntur. Nam finalis impenitentia sumitur respectu preteriti quod importat propositum non penitendi de malo commissio et sic privat peccati emendam. Obstinatio vero sumitur respectu futuri unde de privat peccati cautelam et sic ista duo proprie dicuntur peccatum in spiritum sanctum. ¶ Ex premissis patet diligenter consideranti qualiter ostendendum sit de transgressione huius tertii precepti secundum quod li-

bet eius intellectum. Et sic patent tria prima precepta que hominem ordinant ad deum.

Quartum preceptum est. honora patrem et matrem. In quo precepto secundum Augustinum implicatur omnis actus beneficentie proximo impendendo siue ex debito naturalis obligationis sicut honor qui debetur patri naturali siue ex debito caritatis sic alij actus pietatis que ex caritate ipsi primo impenduntur. Implicantur etiam in hoc precepto omnes actus virtutum qui vel ex caritate vel pietate seu etiam ex humilitate sunt circa primum exercendi ut videbitur in processu. Et ideo hoc preceptum habet triplicem expositionem secundum hoc quod pater et mater tripliciter accipiuntur. Primo quidem pro patre naturali prout est principium generationis naturalis. Secundo pro patre spirituali prout est principium regenerationis spiritualis. Tercio pro patre eternali videlicet ipso deo qui est principium creationis supernaturalis. Et cuilibet istorum patrum triplicem honorem debemus. Primo ipsis reverentiam exhibendo nec verbo nec facto unquam eis aliquam iniuriam inferendo ad quod hortamur Eccl. vij. honora patrem tuum et gemitus matris tue ne obliviscaris. Memento quia nisi per ipsos non fuisses. In quo verbo inuitur ratio potissima quare parentes honorare debeamus quia traximus ab eis perfectionem nobilissimam que est esse. Hec enim est prima et fundamentum omnium aliarum perfectionum. Et ideo dicit philosophus quod filij parentibus non possunt reddere equivalentem quia tria dona nobilissima ab ipsis recipiunt quorum nullum sufficienter eis recompensare possunt. esse videlicet nutrimentum et doctrinam. Nam ratione esse naturalis quod traximus a parentibus ipsis tenemur humiliter et

Decalogi

reuerenter seruire et hoc tribus modis.

Primo ex tota virtute corporis ut debiles sunt ipso corpore portemur et eis manualiter seruiamus quod est contra illos qui parentibus manus violentas iniiciunt vel ipsis necessarium victum retrahunt. **S**ecundo ex tota virtute cordis ut ipsos tota virtute cordis diligamus quod est contra illos qui mortem parentibus optant ut ipsorum hereditatem percipiant aut sine reprehensione finem motum proprię voluntatis viuunt.

Tercio ex tota virtute oris ut nec duris nec asperis verbis unquam cum ipsis contendamus sed blandis verbis eis respondemus et ipsorum verba et reprehensiones patienter et humiliter sustineamus quod est contra illos qui parentibus maledicunt et ex hoc diuinam maledictionem incurunt. Exodi. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte morietur. **S**ecundo ipsos honorare debemus ipsis si indigerint vite necessaria ministrando et post hanc vitam eorum animas missis et elemosinis depurgando: id est liberando et ad hoc tenemur propter secundum donum quod ab ipsis recepimus naturale videlicet nutrimentum. In quo etiam filij non possunt parentibus reddere equiualens quia parentes nutriunt filios de sua carne et substantia propria. filij autem nutriunt parentes de substantia aliena. Et ideo filij qui parentibus in necessitate non subveniunt mortaliter peccant sicut et illi qui eos iniurijs molestant. quod patet per glo. Exodi. xx. que dicitur hic precipit quod filij honorant parentes officio pietatis ipsis videlicet in eorum necessitatibus subiugiendo et ipsis beneficentia exhibendo. **T**ercio debemus honorare patrem et matrem ipsis in his que ad bonum nostrum et salutem pertinent obediendo. Et ad hoc tenetur filius ratione tercij doni quod a patre accepit salutem videlicet informationem et doctrinam. Et ad hoc christus proprio exemplo nos

induxit qui suis parentibus subditus fuit ut patet Luce. xx. et Eccl. Suscipe hereditatem patris tui Glosa. Etiam nuditate patris derisit et semen suum in eternam seruitutem damnauit. **U**nde contra istud preceptum faciunt filij qui suorum parentum precepta negligunt vel preternunt et ideo mortaliter peccantes iram diuine ultionis incurunt quod patet ex hoc. Nam triplici basta diuine ultionis cor filiorum perforatur qui suos parentes perturbant vel eorum indigentias non subleuant. Aut mandatis eorum pertinaciter recalcitrant. Prima est rerum temporalium subtractio. Nam diuino iudicio digne talibus infortunia rerum cucurrit qui suis parentibus contra diuinum preceptum in suis indigentis non succurrunt. Secunda est abbreviatio temporalis vite et perditio fame. Nam sicut primum parentes honorantur est vite longeuitas. ita a simili contrario ipsos de honorantium est vite breuitas quia plurimum improuise et subitanie moriuntur Psal. Subito defecerunt et perierunt propter iniquitatem suam. Tales etiam finem iura redduntur infames et a testimonio ferendo totum in actu legitimo repelluntur. Unde finem canones et legitimas sanctiones parentibus ingrati a testimonio et donatione sibi facta excluduntur et successione hereditaria priuantur. **T**ercio est condemnatio anime. unde Glosa super istud Exodi. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte morietur. Dicitur quod morietur morte eterne damnationis nec mirum si tales reputentur indigni vite eterne cum sint indigni hac vite penitentiali et misera que eis diuino iudicio repentine subtrahitur cum tamen alijs peccatoribus vita ad penitentiam pcedatur. Et ex hoc ratione biliter potest colligi quanta sit reatus transgressionis huius precepti quia contra ipsum peccantes eximuntur ob huius peccati detestationem a sententia pietatis ipsius dei quanta ceteris peccatoribus.

Preceptum Quartum

dicatur. Nolo mortem peccatoris sed ut
puertatur et viuat. De istis autem pro-
pter repentinam mortem qua plectunt
per diuinam sententiam dici poterit econ-
trario. Nolo vitam peccatoris hoc scilicet
preceptum transgredientis sed ut repen-
te moriatur et eternaliter condemnetur.
Hec tria signantur per tres hastas qui-
bus Joab perforauit filium perturbantem
patrem scilicet Absolon. Sed tamen sicut pre-
ceptum est filiis ut honorent patres sic
Paulus precipit penitentibus quod non prouocent
filios ad iracundiam quia ira viri iustici-
am dei non operatur. **S**ecunda exposi-
tio respicit premissualem puta sacerdo-
tem vel professorem qui te fonte baptisma-
tis regenerat qui tibi per sacramenta diui-
num alimentum ministrat qui te sanctis pre-
dicatōibus et exemplis instruit et infor-
mat. et sanctam matrem ecclesiam hunc
preceptum tripliciter honorare debemus. Pri-
mo ei humiliter obediendo in his potius
sine ad que de iure teneris plebano tuo
puta cum tibi precipit celebrandum quod ce-
lebres sunt ieiunandum ieiunes quod inter di-
cta ecclesie serues et excommunicationes
strictissime vites. Omnium enim predictorum
transgressio maxime si fiat ex deliberati-
one et contemptu inducit peccatum mortale.
Circa quod tria sunt notabiliter
aduertenda. Prima est cum quanta dili-
gencia excommunicationis sententiam quilibet
christianus debeat phorere. per ipsam enim
excommunicationem a consorcio diuino et be-
atorum in eterna felicitate excluditur. per
ipsam etiam omni suffragio et communionem
omnium bonorum que fiunt in ecclesia mili-
tante totaliter priuatur. per ipsam etiam
a potestate dei ut sic loqui liceat et defen-
sione sanctorum et beatorum angelorum eri-
pitur et tam in anima quam in corpore pote-
rati dyaboli traditur. **S**ecundum est cum
quanta cura et diligencia ipsos excommu-
nicatos et ab ecclesia peccatos debeas eui-
tare. Ne communices eis communionem peccati
quia

si per ignorantiam seu etiam per coactionem
absolutam excommunicato communices non li-
garis quia in hoc casu magis videris pa-
ti quam agere. Si vero per additionem co-
actionem. puta si tibi aliquod temporale dam-
num imminet et ex hoc excommunicato com-
munices sententiam non euitas quia licet talis
metus culpam attenuet non tamen animi
habet cum per nullo metu reit temporalis quis
debeat peccare mortaliter. ut habet Ex-
tra de his que vi metus causa fiunt. Sed
hoc intelligit hostiensis. De his qui in co-
temptum clauium communiceant vel qui probabili-
ter credunt clauis ex hoc contemptum Extra
de clerico excommunicato. Si celebrat. **T**er-
cium est cum quanto conatu et diligencia pe-
nitentiam tibi in professione impositam debe-
as adimplere quod negligencia et contemptus
penitentiam minime facit professionem prece-
dentem non valere. Unde in hoc casu sicut in
alijs quatuor casibus oportet totam profes-
sionem reiterare ut probatur de penitentia d. p. de
sursum. **N**on propter exagitationem talis inobe-
dientie scribitur leui. vi. Qui superbierit
nolens obedire sacerdotis imperio mor-
te moriatur. **P**sal. Aperta est terra et deglu-
tiuit dathan. **E**st autem sciendum quod qui
libet ad prompte obediendum suis superio-
ribus merito debet induci propter tres pro-
rogatiuas ipsius obediencie. Prima est quod
obediencia est via certa eterne salutis quia
sicut per inobedienciam homo fuit exclusus
a gaudijs paradisi ita per inobedienciam
illuc certitudinaliter redire debet. Unde cle-
gitur in figura huius de tribus regibus ma-
gis quod per aliam viam reuersi sunt in regionem
suam ut exponit Gregorius. Secunda pro-
rogatiua est. Quia obediencia est scala cele-
stis et eterne felicitatis. In cuius figura
Jacob vidit scalam cuius sumitas celos
tangebatur et dominus erat innixus scale. In qua
innuitur quod obediencia ponit hominem in vi-
ta celesti. Queritur de angelica et in manu
tenentia diuina. Bene namque dominus huic
scale innixus est quia mentem et cor veri obe-
diētis in seipsum in obliqua qualiter dirigit

Decalogi

et confirmat hōis desiderium ne vnq̄ ad mo-
mentū a diuino beneplacito deflectatur.
huius autē scale tñ sunt tres gradus quā-
tum ad pñs sufficit grā breuitatis. Licet
Bern. vij. gradus assignet huius scale ce-
lestis. Primus est q̄ dēs obedire libetē fi-
ne recalcitratōe ad q̄ hortatur Eusebius
Eclaresē ep̄s omelia p̄. ita d. quidq̄ vo-
bis a supiorib⁹ p̄cipitur hoc ita accipite
ac si sit ore dei. platum Scōs gradus est
q̄ dōbcs obedire hylarī fine remurmura-
tōne q̄ em inuit⁹ et cū remurmuratōe obe-
dit crucē post xpm̄ portat vt eū itez cru-
cifigat. Exemplū in finone cireno qui cū
angaria et inuitus crucem xpi portauit.
Tercius gradus est q̄ debemus obedire
p̄seueranter et sine interruptōne quia nō
qui incipit sed qui vsq̄ in finem p̄seuera-
uerit hic saluus erit vt dicit saluator.
Tercia prerogatiua est q̄ obedientia est
clauis eterne iocunditatis q̄ sic p̄ inobe-
diētiam nobis aditus eterne iocundita-
tis et gaudiū clauditur ita econtrario per
obediēciam ap̄itur. Secundo ip̄m ho-
norare debem⁹ sibi debitum iusticie inte-
graliter p̄soluendo vt scilicet sacrifices
quando fuerit sacrificandū et decimatio-
nem p̄stes de oībus bonis tuis de qui-
bus erit decimandū et etiam vt sibi p̄fite-
aris qñ fuerit p̄fitendum Sed dices quo-
tiens et quādo sacerdoti meo proprio te-
neor confiteri. Ad q̄ dicendum q̄ de
rigore iusticie diuine et de iure scripto te-
neris sibi ad minus semel in āno hoc est
in quadragesima confiteri et etiam de bo-
na equitate et cōmuni cōsuetudine cum
sui peccoris vultum agnoscere debeat po-
test a te exigere vt sibi p̄fitearis quotiēs
tibi eucaristiā debet ministrare alijs tpi-
bus p̄ totū annū postq̄ debitū tuū exol-
ueris tuo plebano semel p̄fitendo poter-
aū et post cuilibz religioso p̄sedē aplicā
p̄uilegiato libere p̄fiteri. Sed hic pbabi-
liter incidit triplex dubitatio. Prima est
an de necessitate absoluta subdit⁹ teneat
sui plebani licentiam petere cū religioso

p̄uilegiato voluerit p̄fiteri. Ad q̄ dicen-
dum q̄ postq̄ subdit⁹ p̄ p̄fessionē semel
factam p̄prio curato satisfecit de debito
iusticie et paruit statuto ecclesie nō videt⁹
q̄ de necessitate absoluta teneat requirere
licentiā alij p̄fitendi potissime in eo casu
vbi p̄uilegiati actū p̄fessionis exequen-
tur nō solū virtute p̄uilegij eis p̄cessi sed
etiā de volūtate et assensu dyocessani q̄a
p̄p̄uilegiū scōm omnes eis p̄ceditur li-
ber vsus clauium p̄ assensum dyocessani
quia videbit⁹ fieri applicatio illius vsus ad
debitā materiā quantū ad p̄sonas in sua
dyocesi p̄tentas dici tamen potest q̄ li-
cet non de necessitate absoluta teneatur
ad dictā licentiā petendam. Ad hoc tñ
teneri videtur ex quadā p̄gruitate et de-
rentia. vnde et si non sit p̄cise necessariū
utile est tñ talem licentiā petere p̄pter
duo. Primo q̄ in petendo licentiā p̄ bo-
num obediētie meretur vt suus act⁹ ma-
gis meritorius reddatur. Scōdo quia p̄
humilitatē petendi a nota inobediētie
et p̄temptus excusatur quam notam for-
tassis fm aliquos videbit⁹ incurere si nō
petita licēcia alij p̄sumeret p̄fiteri. Vnde
de q̄zuis absolutenō videatur necessariū
iuxta datam ypothēsim licēciam petere
est tñ p̄gruum et vtile p̄pter causas p̄di-
ctas. Scōda questio est vtrum curat⁹
subdito petēti teneatur dare licēciam al-
teri confitēdi maxime postq̄ statuto ec-
clesie satisfecit semel in anno cōfitendo.
Dicendum q̄ sic q̄ ex debito sui officij q̄
libet curatus teneat zelare et p̄curare salu-
tem sui subditi Sed p̄stat q̄ salus cuiuslibz
bz augetur ex hoc q̄ plurics sua peccata
p̄fitetur et q̄ a plurib⁹ p̄tis p̄ ipsoz p̄fili-
um ad cautelā ac p̄seruationē ac etiam
emendā suoz p̄ctoꝝ dirigitur ergo cura-
tus talem licēciam subdito petēti p̄cede-
re tenet q̄ si eam negaret euident esset q̄
suā salutē nō zelaret s̄ potius impediret
cū sibi viam p̄cluderet p̄ quā possz asseq̄
p̄mptiorē veniā d̄ p̄missis et vberiorē
cautelā ac p̄seruatōz de p̄mittēdis. Vñ

Preceptum Quartum

certū est q̄ null⁹ eorū q̄ salutem suorū sub
ditoꝝ sinceriter amplectit̄ sen zelat talē
licentiā petentib⁹ negat s; potius gratā
ter z liberaliter indulget. ¶ Sciēdum
tamen q̄ multi casus sunt in iure expressi
in q̄bus irreq̄sito curato immo etiā p̄tra
ipsi⁹ p̄hibitiōēz expressā potest q̄s licite
alteri p̄fiteri. Prim⁹ est si sacerdos sit in-
sci⁹ z ignar⁹ Scōs si sit reuelator⁹ p̄fessi
onis Terci⁹ si ipsemet sit p̄iceps criminis
vt patz si ipse peccauit cū p̄sona que p̄fi-
tetur ei. Tunc cū tollit̄ erubescētia p̄fite-
di z vt plurimū puritas p̄tristōnis impe-
dit. Quart⁹ est si verisimiliter timeat q̄ p̄sonā
p̄fitemen sollicitet ad p̄ctm z maxime si
hoc p̄stet ex p̄babilib⁹ indicijis. Quint⁹
est si p̄ctm p̄missum sit directe p̄tra p̄so-
nā ipsi⁹ curati z potissime si sit tale pec-
catū cui⁹ p̄fessio req̄rat expressiōē circū
stantie illi⁹ p̄sone in qua p̄missum est vt z
de infamia z detractiōe z h⁹ modi Sed
qd̄ fiet si ex mentis p̄tinacia petitiā licen-
tiam neget. z subditū p̄hibeat ne alteri
p̄fiteat Dicēdum q̄ in hoc casu sentiunt
maiores doctores ecclesie q̄ subdit⁹ nō
potest p̄hiberi q̄n suā salutē querat p̄fi-
tendo illi q̄ auctoritate ap̄lica vel etiam
ep̄i ipsū potest absoluerenec in hoc tenet̄
ei obedire q̄ talis p̄hibitiō est directe cō-
tra caritatē z p̄tra subditi salutē. P̄ui-
legiat⁹ tñ absolues debz iniūgere p̄fesso
q̄ se p̄ntet p̄prio sacerdoti z dicat se esse
p̄fessū z absolutū z sacerdos tenet̄ ei cre-
dere z eucaristiā ministrare z hoc sufficit
sacerdoti p̄ sua p̄scia q̄ ex dictis peniten-
tis sciat ip̄m esse p̄fessū z absolutū cum
de p̄ctis occultis siue de p̄scia ipsi⁹ non
possit h̄re aliam certitudinē nisi p̄ ip̄m
met. vñ sic tenet̄ sibi credere d̄ his que in
p̄fessioē sibi reuelaret ita pari rōe sibi cre-
dere tenet̄ si dicat se p̄fessum z absolutū
ab eo q̄ auctoritate ap̄lica ip̄m absolue-
re potuit. Vñ dicēdum q̄ tenet̄ ei credere
z iniuste agit si denegat ei eucaristiā qui
sic p̄hibz se p̄fessum tūm q̄ p̄uat eū iure
suo eo q̄ om̄is catholico⁹ habeat ius p̄er

ciendi eucaristiā dūmodo p̄trit⁹ fuerit
z p̄fessus tū etiā q̄ eneruat quantū est in
se auctoritatē sedis ap̄lice dantis libera
facultatē p̄uilegiato sibi p̄fessos absol-
uēdi. Et hec de scōa q̄stione sufficiant
Tercia q̄stio est vtrū p̄fessus p̄uilegiato
teneat eadē p̄ctā suo curato hoc petenti
iteꝝ p̄fiteri. dicendū de hoc antiq̄tus fu-
erunt diuerse s̄nie doctoꝝ Quidā enī dix-
erunt q̄ p̄fessus teneat sibi iterare p̄fessi-
onē si petat alias non posset agnoscere
suam p̄sciam an esset dign⁹ recipere euca-
ristiam quā sibi tradere teneat p̄terea dic̄
Berū. in glosa sup verbo p̄prio sacerdo-
ti q̄ cum quis ex causa declinat a p̄prio
sacerdote z p̄fitemur supiori potest absol-
ui ab eo nec tenet̄ h̄mōi p̄ctm p̄fiteri p̄rio
sacerdoti s; tamē dicit nō tenetur ei
credere q̄ sit absolut⁹ nisi sibi p̄fiterit de
hoc p̄ lras supioris vel alio modo legit-
timo ḡ malto min⁹ videt̄ q̄ subditū debe-
at reputare absolutū d̄ p̄ctis p̄uilegiato
p̄fessis nisi eadē sibi iterato p̄fiteat Alij
dixerunt z veri⁹ q̄ nullo modo tenet̄ ea-
dem p̄ctā p̄prio sacerdoti itez cōfiteri.
Lui⁹ ratio est q̄ null⁹ tenet̄ p̄fiteri p̄ctā
que nō habet s; iste q̄ est absolutus a pe-
nitentiario ep̄i l̄ a p̄uilegiato p̄ sedē ap̄li-
cā iam nō h̄et ista p̄ctā ergo nō tenetur
eadē itez p̄fiteri. Si tñ aliqua postmodū
p̄misi illa tenet̄ p̄fiteri ante q̄z ad p̄mū-
onē accedat Sz si tpe p̄nionis imediate
sit p̄fessus p̄uilegiato tunc sufficit q̄ solū
se rep̄ntet suo curato z dicat se p̄fessum
tali p̄sone p̄uilegiato z sacerdos tenet̄
ei credere tum q̄z occultis sacerdos ni-
hil possit scire nisi p̄ ip̄m referēt̄ tum q̄
in foro p̄scie tenet̄ sacerdos credere sub-
dito z p̄ se z p̄tra se Lui⁹ concordat hostiē
sis in q̄stione qua querit quis scit ordina-
rius patriarche. Vbi dicit in foro etiam
p̄niali credo cuilibet qui dicit se h̄re licē-
tiam a suo iudice s; ipse caueat ne menti-
atur Et h̄ nunc expresse determinatū est p̄
iobannē papā. xxiij. q̄ dicit q̄ p̄fessi fra-
tribus nō plus tenet̄ eadē p̄ctā iterum

Decalogi

psiteri qz si fuissent ea pfecti suo pprio sacerdoti. Et sniam ptraria que dic q cadē tenent itez psiteri papa dic expresse esse erroneā z a catholicis mentibus esse respiciendā. Nec illa cogunt que p opinioe ptraria supius sunt inducta. Nam illud qd pmo inducit q pastor tenet pgnosce re vultum pectoris sui dicendū q verū est q tenet pgnosce re huiusmodi peccatū habe at ad hoc q possit diiudicare si ipm ad pmonitionē debeat admittere sed de hoc sufficēter informatur p hoc qd se esse pfectum pnuilegiato cui etiā tenet credere in foro pscie vt est visum. Illud aut qd obijciatur p Bern. nō obuiat q hoc intel ligitur de peccatis manifestis vel qn ple banus suū subditū pbabilitet habet in spectu de aliquo peccato notorio. Tunc em nō tenet credere subdito de absolutō ne facta p supiorē nisi eam pbet legitti mo documento. Secus aut est de occul tis in qbus subdito penitus credere de bet siue p se siue ptra se vt visum est.

Tercio ptem spūales honorare debes ei debitū honorē z reuerentiā exhibēdo z de hoc scribit. Eccl. vij. honorifica sacer dotes z illis parce vt mādatum est tibi. Sed veillis q sacerdotes nō honorāt sz eis detrāhūt z infamāt z rursus crucifi gunt filiū dei in scriptis vt ait apłus. Nam quotiens religioso vel sacerdote de trahis totiens spineā coronā capiti xpi impimis qz ipsi sunt caput z supior p s ecclesie militantis. quotiēs aut iniuriā ipsis feceris totiens xpm clavis pfigis. Quotiēs eis puiciatus fueris totiēs in faciē xpi spuis. quotiēs ipos exosos ha bueris vel dicta vel facta eoz ex pbraue ris totiens latus xpi lancea transfigis unde de volēs oñdere quantū illō pctm detestet declarauit hoc in pena insolita quā dat han z abyron pculit dum eos vi uos terra absorbit. p eo q ipsis sacerdo tibus insultauerūt z ignē alienū obtulerūt. Ex qbus patz q sacerdotes merito sunt p homibz honorandi ppter tria. Primo

ratione utilitatis qz te p absolutōz a pec catis purificāt z p sacramenta te in esse grē pfirmāt z regnū celoꝝ per clauē sue lingue tibi rescrant. Scdo rōne dignita tis que tanta est q suū creatorē mirabili ter creant z p humana salute hostiā im mortale psecrant. Tercio rōne potestati qz iram dei p oblationem suam placāt z manum dei ad vlciscendū erectā qdam modo immobilitāt vtute oblatōis p te facit. Tercio exponit hoc de patre su p naturali videlicet ipo deo q te creauit q te ppria imagine insigniuit z te propria carne z sanguine paut z hunc patrē de bes honorare triplici. Primo qdem in seipso. Scdo in eius filio vnico iesu xpo Tercio in ei⁹ matre benedicta vrgine glo riosa. In se qdem debes pfcem celestē ho norare triplr. Primo sibi p omibz suis be neficijs tā donis naturalibz qz gratuit. deuotas z iuges grāz actōes referendo. Ad qd exequendū te monet scriptura p pbeta dicēte Benedicā dñm in omni tē pore. ad hoc etiā monet te tota natura. Videm⁹ em auicule statim cantāt z suū creatorē laudant cū in auroz z dici bene ficiū diu nū sentiūt. Valde aut est absur dum q ibi obmutescat creatura rational vbi deo plaudent z iubilant creatura irati onalis. Ad h ctiā excitat te tua natura p pria. nam in corpe humano ingemianit natura tot mēbra. Vt dicūt phi. quot sūt dies in āno vt ex hoc rōnali instinctu in formeris vt nulla dies te trāseat sine lau de bina z grāz actōne. Scdo ipm hono rare debes omes actiōes cogitatōes z affectōes tuas in sui laudē z glām refe rendo. ad qd hortat apłs cū dic. Omnia quecūqz facitis in verbo vel ope omnia in noīe dñi iesu xpi facite omia scz nostra dicta cogitata z facta in ei⁹ glām z ho nozem referendo z ex hoc tue actōes nō censētur humane sz potius celice z diu ne qz celicā formam ipsis impmis qn in eis solum honorem diuinum intendis. Ecōtra deo maximā iniuriā irrogat q

Preceptum Quartum

in suis actib⁹ intendit ostentatōz p̄pam aut p̄placentiā humanā. Exm de illo qui arborē fructiferā plantatā in orto alic⁹ sibi p̄vio' entia surripit et in p̄prio orto reponit. Nā arbor fructifera est volūtas bona p̄ diuinā grām irrigata et fecundata q̄ tot bonos fruct⁹ p̄ducit q̄t act⁹ bonos et meritorios elicit quā tunc de orto dei cuclim⁹ et in ortū dyaboli transplantā⁹ qñ de actib⁹ virtuosis et alijs donis nobis diuinit⁹ cōcessis sup̄bimus et nobis ipsis ascribim⁹ vel p̄ ipsorū recognitione deo laudes debitas nō referim⁹. Tercio ip̄m honorare debes eū p̄re oībus et sup̄ omnia diligēdo ad qd potissimē moueri debes eo qd tantis amoris bñficijs te diligendo p̄uenerit. Nam cū nō esses de nihilo te creauit eū p̄ditus esses te p̄prio sanguine redemit et vt beatus esses seipsum in laboris tui p̄miū repromisit. Sen. xv. Ego ero merces tua magna nimis. ideo aut̄ fm Augm te tam multiplici dilectōe p̄uenit vt omnē ingratitudinē et tepiditatē sui amoris in corde tuo excluderet et si qñqz te pigrius amare iam nō pigeat reamare. **P** Secdo istum patrē honorare debes i cō filio vnico iesu xp̄o et hoc tripliciter. Primo ipsum saltem semel in āno ad tuum hospiciū dulciter inuitando sciens qd quotiens deuote cōmunicas totiens ipsum ad tuū hospiciū inuitas. Et quicūqz saltem semel in āno nō cōmunicando statutū ecclēie p̄tinaciter violauerit pctm mortale incurrit. Secundo qd quicūqz videris corpus xp̄i in missa cleuari seu in via portari t̄cipus genibus flexis humiles et eū deuote et reuerenter adores ad qd hortatur apl⁹ Philip⁹. ij. In noīe iesu om̄e genuflectatur. Tercio vt ei⁹ filiū benedictū in sacramento altaris q̄libet xp̄ian⁹ ad min⁹ semel in die libent̄ videat et deuote p̄tēpletur qd ex illa visione pctōi duplex solacium p̄uenit. Primū est de pctis p̄punctō exemplū in petro q̄ statim cum xp̄m post negationē vidit p̄punct⁹ fuit. Scdm est

eternē salutis asscuratio. exemplū in Jacob qui dixit. Sen. Vidi dñm facie ad faciem et salua facta est anīa mea. Ob hoc cū nobis xp̄s suū corpus in sacramento reliquit vt seipsum nobis quasi p̄ pignore et arra eternē salutis obligaret. Tercio ipsuz honorare debes in sua matre benedicta virgine videlicet gloriofa quā merito honorare debes tripliciratione.

Primo qd in ista matre est omnū corū que ad tuam salutē p̄tinent iubendū auctoritas qd apte figuratū est. iij. Reg. iij. Vbi salomon matri sue dixit p̄te a me qd vis nec em̄ fas est mihi vt auertā faciem meā. Secdo qd in ista matre est diligēdi sinceritas sicut cū mater necessitate naturalis affectionis inclinā ad dilectionē filij sic beata virgo exindita sibi benignitate inclinā ad dilectionē tui. Vñ cuilibet nostrū potest dicere illud qd bz. ij. Regū. j. Sicut mater vnicū amat filium ita te diligebam. Ob hoc cū christ⁹ in morte videtur matrē rēcōmendasse discipulo vt cuilibet nostrū ip̄am diligenti in sui mortis articulo se matrē piam et p̄piciā exhiberet. Nos ab incurſu demonū protegendū vt ita p̄ sue pietatis patrociniū cuilibz nostrū veraciter possit dicere istud Job. xix. Ecce mater tua zc. Tercio qd ipsa est opaciēdi fidelitas qd pulcre figuratū est. iij. Regū. iij. Vbi mater illa pia cui⁹ fili⁹ erat vnicus dixit ad regē. Date illi infantē viuū et non occidas. Ad qd rex r̄ndit date huic infantē viuū hec est mater sua et potest esse vbum xp̄i respondentis matri p̄ peccatorib⁹ interpellanti vt dicat angelis sanctis. Date hunc infirmū vel peccatorē matri sue que tam materna pietate p̄ sua vita et sua salute petiuit et nō diuidat p̄ mortis scz resolutionē vbi corp⁹ dat v̄mib⁹ bona t̄palia p̄ntib⁹ carnalib⁹ et aīa demonib⁹. Rogemus ergo v̄ginē gloriofā vt in n̄re mortis articulo se nobis matrē piam oñdat nos ab hoste maligno defendendo et ad gaudia celestia p̄ducendo.

Decalogi

Quintum p̄ce

Quintum p̄ceptum Non occides. In quo explicite prohibet homicidium sed implicite prohibetur omne nocumentum quod potest fieri contra primum siue istud nocumentum consistat in interiore p̄ceptione cordis ut ira et inuidia siue expressione oris ut detractio et contumelia siue in p̄p̄tatione opis ut p̄cussio vel depilatio. Sciendum autem quod multe sunt p̄p̄es homicidii. quodam enim est homicidium corporale et quodam spirituale. Corporale illud quo homo corporaliter occidit. et spirituale illud quod occidit dupliciter manu scilicet et lingua. Spirituale vero quo quis spiritualiter et mentaliter occidit. Et secundum hoc est triplex expositio huius p̄cepti. Prima respicit homicidium corporale quod potest fieri manu vel facto et illud permittitur quatuor modis. Primo iusticia dictata ut cum iudex reum iuste p̄denat vel minister taliter damnatum occidit et tale homicidium potest non esse peccatum immo potest esse merito et iuste fiat amore iusticie et p̄p̄servatione boni communis reipublice. peccatum autem esset si iudex reum dānaret timore vindicte vel si minister hoc exequeret non de mandato iudicis sed ex sola libidine et delectatione fundendi humanum sanguinem vel p̄ aliquo questu quem exinde p̄sequi se speret. Sic enim uterque tam iudex quam minister peccant mortaliter si reum p̄denat iuris ordine non p̄uato hoc est si occidat non sententialiter p̄denatum. Et hec p̄banf. xxiiij. q. iij. c. penul. et q. v. Miles. ij. c. minister. Ex quo patet quod subtiliter quicquid vicia se mentiantur esse virtutes dum sub clamide virtutis et iusticie talia homicidia que sunt peccata mortalalia permittantur. et hoc pulcre docet Bernardus super cantica sic dicens quod mens illa que in magna celsitudine p̄fectionis ascendere nititur debet actus virtutum suorum in puluerem redigere hoc est omnes circūstantias et intentiones actuum subtili mentis p̄socracione discutere ne aliquid impurum in ipso actu et intentione virtutis valeat latitare quod multoties aliquis actus virtutis est

matur qui si subtiliter discutatur latens in eo viciū reperit. Juxta istud Est via que videt hominem rectam nouissimam autem eius ducit ad mortem. Et ideo necessarium est tamen iudici quicquid ministro ut suos actus semper exerceat scrupulato iuris ordine et cum recta et debita finis intentione si peccatum mortale voluerint evitare. Secundo sit necessitate instigatus tunc distinguendum est quod aut illa necessitas est evitabilis puta cum quis potest evadere hostem insequentem se et tunc res est homicidii et tamen quicquid mortali debet agere penam. Aut est necessitas inevitabilis puta si quis hostem se insequentem occidat non ex odio fomitem sed ex amini dolore qualiter non potuit periculum occisionis evadere et talis non peccat nec astringitur ad penam nisi ad cautelam propter ambiguum dupliciter quod ut dicit glossa. xx. iij. q. v. excommunicatorum. potest timere ne illum occiderit motus ex indignatione vel iracundia vel ex libidine vindicte et non ex sola necessitate defendendi se. interiorē tamen penam semper debet agere et quicquid suis peccatis ascribere quod in tantā venerit necessitatem et in hoc concordat Bernardus et hostien. c. iij. Qua pena vel quod si necessitate. Sciendum tamen quod licet p̄p̄servatione persone p̄p̄liceat in necessitate inevitabili alium occidere ne ab ipso occidatur. hoc tamen nullatenus est licitum p̄p̄servatione rerum temporalium quia vita proximi p̄ferenda est rebus fortune nisi forte ex talium ablatione aliquis extremam necessitatem incurreret. Puta si aliquis iret in deserto semotus a victu hominum et tantum unum panem haberet tunc videtur quod illum p̄ necessitate sui victus siccut et personam propriam p̄servare deberet. Tercio hoc fit casu sed ibi distingue quia aut dabit operam rei illicite aut licite si illicite puta quia p̄p̄iciebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue p̄ corporis exercitio versus locum ubi p̄suevit esse transitus hominum res est homicidii ut. xv. q. j. Merito queritur et irregularis efficitur ut patet p̄ Innocentium super. La. Exhibita.

Preceptum Quintum

Si vero dabit opam rei licite. puta si pul-
sauerit et bacellus cadens aliquem occidat non
imputatur ei vel si quis secans arborē et ar-
bor cadens fortuitū aliquem occidat non est
culpabilis hoc verum est si fiat in privato lo-
co si autem fiat in loco publico et non adhibe-
at plenā diligentiam scilicet aspiciendo et alte
clamando ut sibi caveant imputabit sibi
ut patet d. l. his q. et duobus capitulis sequen-
tibus. Quarto hoc fit voluntate impellē-
te. puta si quis ex odio vel liore vindicte
aliquem occidat et tunc sine omni distincti-
one dicendum est quod tale homicidium volūta-
rium spiritus est mortale peccatum et enorme ut patet
d. l. Si quis voluntarie. Excusat tamen quis
a peccato secundum hostiensē. In homicidio volū-
tario in triplici casu. Primo si hoc fit iur-
pmissione sicut occidit iudex malefactor-
es per ordinatōis sententiā. Secundo si si
at per suā necessariā defensionē ut visum est
Tercio si laicus aliquem interficiat in bello
iusto hoc ei non imputatur ut patet. xxiiij. q. j.
Qui culpatur. Secunda expositio respi-
cit homicidium corporale quod completur lingua
Et hoc tribus modis permittit. Primo quod
precepto et sic pylatus occidit christum precipiens
ipsum militibus tradi et crucifigi. Secundo si
fit consilio. puta cum quis alteri suadet vel ro-
gat ipsum facere homicidium ostendens sibi
utilitatem que sequitur ex homicidio. Et talis
secundum hostiensē est reus et cum hoc irregularita-
tem incurrit nec solū ille homicida efficitur
qui directe per suam facit homicidium verum etiam
qui ille fit homicida et irregularis qui sua-
det illud. unde sequitur homicidium ut patet per
Innocentium in glo. super capitulum. ad audientiam
Putat si suadet alicui iacturam machine con-
tra hostes vel quod vadat ad capiendum ca-
strum quod de facili capi non potest sine mor-
te hominum. Nam si ibi occidat aliquis reus
erit homicidij et irregularis efficitur secundum In-
nocentium ibidem ut dicitur de penā d. i. Non solū qui ma-
nibus occidit homines homicide sunt sed etiam
illi quorum consilio et fraude homo occiditur. Nec
interest an ille cui datur consilium statim occidat
vel diu postea tempore interiecto nec interim

ille qui dedit consilium suadet pertrahit et periculum
consilium reuocavit. immo quod plene est oportet quod
illi denunciet de cuius morte tractatum est quod
sibi caveat nisi probabiliter credat quod re-
uocatur consilium ille cui dedit consilium reuocetur
a proposito occidendi ut dicit Innocentius ibi
de. In eo autem quod mandasset fieri homicidium
per se videtur sufficere quod tamen pertrahit manda-
ret vel si pacē cum eo iniret vel penelā cum
eo pertraheret sciēte eo cui mandatū erat
occidendo ar. ff. de add. l. j. Et est ratio
diuersitatis quia quā mandato alterius et
pro alio tantum debet fieri homicidium
videtur quod pertrahit mandato vel contraria
voluntate offensa debet ab homicidio ces-
sare Sed ubi non fit homicidium per alio sed
per se ille qui consilium semper debet pertrahit
suadere et etiā illi denūciare ut visum est
Laute autem ne quisquā possit. Si autem antequam
reuocet consilium ille procedat in actu homi-
cidij etiā postquam iam peritutus reus erit
homicidij et cum hoc irregularis efficitur. et
ad istud duplex homicidium discernendum quod
dam evangeliste tradunt christum crucifixus
hora tertia. Alij vero hora sexta quia iudei
suis prauis consilijs machinantes in mortē
christi ipsum linguis crucifixerunt hora
tercia milites vero hoc impleverunt fa-
cto hora sexta. Tercio hoc fit defen-
sione sola siue animo defendendi cum qui
perpetrat homicidium quod patet. Nam
si quis vadit ad interficiendum aliquem
et tu ipsum scienter associas non tamen
ipsum incitas ad perpetrandum homici-
dium sed super hoc aliqua verba cum eo
habuisti nec ipse tecum immo tu sibi hoc
ex animo disuastisti licet tibi adquiescere
noluerit et nihilominus tu de ipso timens
ipsum associas eo animo ut si forte ille in-
sequeretur cum tu ipsum defenderes. et sic
per te associatus alium occidit. In hoc
casu dicit hostiensē quod talis est homicida
nec unquam poterit ad ordines promoveri.
Et sic intellige quod defensione sola commit-
titur homicidium. Extra de cleri. pugna
in duello hominum. Sed utrum teneat

Decalogi

quilibet liberare primum a morte vel de
fendere cū potest videtur quibusdam et ma
gnis q̄ sic ppter hoc q̄ scribitur Extra c. sic
dignum Ille autē ubi dicitur Qui hominē po
tuit liberare a morte et non liberauit ipm
occidit Item ambrosius dicit. xliij. q. iij.
Inferēda. Qui a socio suo non repellit in
iuriam cum possit tam ipse in vicio ē qm
ille qui facit Et Aug. xliij. q. iij. ubi dicit
Qui defuit obuiare cum potest indubitā
ter p̄sentit. Sed hoc q̄dam intelligūt de
iudice qui ex officio tenetur iniurias repel
lere. Alij autē dicunt q̄ hoc generaliter de
omnib⁹ est intelligendū et hoc videt ap
probare hostiens. Et idem dicendū est de
eo q̄ potest defendere clericū ne verberet
et nō defendit excoīcat⁹ est. Et hoc videt
rationabil⁹ dicit q̄ quilibet ex debito ca
ritatis tenetur repellere iniuriam a proxi
mo si potest vt visum est auctoritate Au
gustini et Ambrosij. Et istā veritatem do
cet euidenter instinctus naturalis in bru
tis animalib⁹ vt apparet de delp̄hinis
put docet phis. xj. d. aialibus Non tñ q̄
libet homo tenetur se p tali liberatōe al
terius piculo mortis exponere sed solum
ad hoc tenet iudex qui etiā manu arma
ta iniurias repellere tenetur ex officio. Si
autē aliquis ex caritate et pietate s̄ faciat
opus pfectōis et superogationis exerceat
vtz p beatū Erhardū Qui seipm in capti
uitate regi tradidit vt filiū vidue libera
ret. cui p tanto pietatis actu deus hanc
grām rependit q̄ reddita sibi omni capti
uitate xpianorū detētoz cū honore et opi
bus ad patriā libere est remiss⁹. Sciēdū
tñ q̄ ad istā defensionē aliter tenet psona
publica aliter psona p̄uata. Nā psona pu
blica tenet s̄ defendere potestatiē et cum
armis dūmō speret q̄ tles liberare possz
De psonis vō p̄uatis dicunt magni do
ctores q̄ si credant q̄ solo verbo possint
hominē liberare a morte iniusta q̄ tenent
vbo impedire immo etiā credo q̄ i factō
hoc teneant si hoc possint efficere sine pi
culo psonarū alioquin psona p̄uata non

credo q̄ teneatur se exponere periculo cor
porali in tali casu. sed qui faceret hoc essz
pfectionis et p̄lij et opus superogatio
nis vt visum est. Tercia exposito respi
cit homicidiū spūale quo quis interpretati
ue dicitur homicidia et hoc homicidiū spūale
p̄mittit quatuor modis. Primo qui
dem p̄mittit in corde primū odiendo vl
sibi inuidendo de q̄ dicitur in euāgelio. Omis
q̄ odit fratrem suum homicida est et scitis
quoniā omnis homicida nō habet vitā
in se manentē Glosa ibidē Et si viuens in
ter sanctos p fidem viuere cernit in p̄pe
tuū tñ cum chayn dānabit et istud homi
cidiū tanto est graui⁹ homicidio corporali
quanto aia que p inuidiā occiditur est p
stantior corpori Qd etiam scdo patz ex B
q̄ p homicidiū corpale homo interficit
alium p inuidiā aut p̄mittit seipm. Et ideo
quāto nebandi⁹ est hominē occidere se
ipm q̄z alium tāto detestabili⁹ est spūale
homicidiū corporali. Et isto mō tam pueri
q̄z mulieres iudeorū xp̄m crucifigentium
facti sunt homicide odientes dñm iclum
Et similiter hodierna die iudei fiunt hoc
mō homicide de q̄bus scribitur Sap. ij.
Ipsi vero homicide thesaurisauerūt sibi
malum insipientes et maligni oderunt sa
pientiā et reī facti sunt in cogitatōibus
suis. Et fm Augustinū. xij. sup Gen. In
uidia est de loz felicitatis aliene Ideo p̄
derandum est q̄ dolor qui cōcipitur de p
speritate aliene aut subito transit et sic vo
catur p̄passio et sic est veniale peccatum
aut diu manet et tunc aut dolet de p̄speri
tate temporali et sic est peccatum morta
le et viciū capitale quod vocatur inuidia
aut dolet de p̄speritate spiritali et sic ad
huc distinguitur fm Glosā Roma. iij.
Quia aut dolet q̄ ipse non est similis me
liori ppter suam insufficientiā et talis do
lor est bon⁹ quia causat in homine displi
centiam et p̄temptū sui aut dolet de excel
lentiā alterius et sic est peccatum in sp̄i
ritu sanctū vt patet ex supra dictis et re
ducitur ad inuidentiā fraternę gratie.

Preceptum Quintum

Secundo p'mittitur in volūtate. scilicet scilicet spūalem et bone volūtatis p'positum suffocando. Nam quotiens in te bonū cōceptum tibi diuinit' inspiratū p' negligētiā vel p' p'temptū extinguis totiens fetum diuinū manu diuine gracie in te plantatum volūtariē iugulās et p'mis quod tanto est scelesti' quanto diuin' fetus ē nobilio' p'fectio' et vtilio' q'm human'.

P Tercio p'mittitur verbis et ore. p'imo detrahendo q' ille cui detrahif in cōscientia illius qui audit detractionē occiditur in qua p'us viuebat p' bonam famā. Et hanc detractionē diffinit Anselm' in libro de similitudinib' sic dicens. Detractione est quotienscunq' quis falso aliquid ea intentione de alio dicit vnde ipse minus amari vel appreciari possit.

Abi notandum q' tria p'currunt ad hoc q' detractione sit mortale p'ctū. Prīmū est q' quis loquatur falsū vel saltem aliquid de quo dubitat an sit ver' et hoc innuit Anselm' cū dicit falso. Scdū est q' loquat' animo deliberato et ideo dicit ea intentione. Terciū est q' loquatur animo nocēdi vel in corpe vel in aia seu in fama. ideo dicit vnde ille minus amari vel appreciari possit. Et sic inuidia semp est mortale peccatū quod etiā bene homicidij d' q' est grāuius homicidio corpali q' ibi solum corpus vni' occiditur hic autem simul plures anime p'muntur vna ipsius detractoris alia eius cui detrahitur. Tercia ipso'rum audientū vnde tale homicidiū est piculosisimū q' est p'tagiosum serpit em de vno in alium et letaliter inficit omnes illos in quos venenum ipsius detractionis diffunditur. Et ideo istud peccatum est summe formidabile p'pter tria. Primo quia est p'tagiosum et infectiuum alio'rum ut visum est. Scdō quia inter omnia alia peccata istud magis difficulter videtur expiari q' patet p' hoc q' fm Augustinū Non dimittitur peccatū nisi restituat' ablatum. Cum igitur p' detractionē abstuleris p'imo famam suā que inter bona cor

poralia est aliquid nobilissimū quā tamē impossibile v' summe difficile videtur v' ei possis restituere cum scire non possis in quot cordibus hominum virus tue detractionis sit diffusum q'rez. **P** Tercio quia istud p'ctū inter omnia alia magis videtur inhumaniter p'mitti q' patz per Anselmū in quodā tractatu quē fecit de detractōe sic dicentem. Quotiens p'imo detrahis toties morsum dūm suis carnibus dentib' tuis insigis. Vñ istud victū p'pter sui detestabilitatē assimilaf lup' rapacissime que ab alijs in hoc animalibus degenerat quia nullum animal vtitur carnib' sue speciei sed alteri' quia nifus nō comedit nifum et sic de alijs De lupa anteq' legitur q' p'ze famis inedia comedit lupum sed in hoc ipse detractor adhuc p'auitatē lup' superat. quia lupa solum comedit carnes recētas et crudas Detractor autē frequēter morsus detractionis insigit etiam in carnes putridas q' quotiens homini mortuo detrahis et famam ipsi' diminuis totiens morsu detractionis suas carnes putridas dentib' tuis inhumaniter laceras et p'sumis

Quarto p'mittitur in opere victū necessarium in necessitatis articulo pauperi subtrahendo Nam q' victum necessariū pauperi in necessitate subtrahit spūale homicidiū p'mittit. vnde dicit Ambrosius. Pa'fame morientē si non paup' occidisti. **P** Et gratia hui' queri potest vtrum dare elemosinam cadat sub p'cepto Ad cui' euidentiam quattuor sunt p'ordinē declaranda. Nam p'imo videndū est quādo dare elemosinā sit homini in p'cepto et quādo in p'silio. Scdō videndū est qualiter danda sit ipsa elemosina. Tercio videndum est quibus p'ze alijs sit danda. Quarto declarabitur que sint illa que digne quemlibet hominē mouere debēt ad elemosinā cum hilaritate et promptitudine erogandā. **P** Propter primum est sciendum q' dare elemosinā in necessitat' articulo cadit sub p'cepto quod patz p'

Decalogi

hoc quia ipsam obmittēs eternaliter puniatur ut patet Math. xxv. Esurini et non dedistis mihi manducare. Et ratio huius est quia cum dilectio primi sit in precepto necesse est omnia illa cadere sub precepto sine quibus dilectio primi non conservatur. Ad dilectionem autem primi pertinet ut non solum ei velimus bonum sed etiam opere mur. Item istud Job. iij. Non diligam verbum neque lingua sed opere et veritate. Ad hoc autem quod velimus alicui bonum requiritur quod eius necessitati subveniamus. Juxta istud Job. iij. Qui viderit fratrem suum necessitate habere et clausit viscera sua ab eo quomodo caritas dei manet in illo. Ergo elemosinam largitio est sub precepto. Sed quia precepta dantur de actibus virtutum necesse est quod hoc modo donum elemosinam cadat sub precepto si in actu est de necessitate virtutis. Puta si in dictamen recte rationis. Et si in hoc est aliquid considerandum ex parte dantis et aliquid ex parte recipientis. Ex parte quidem dantis requiritur quod illud quod datur in elemosina sit superfluum non solum respectu sui ipsius sed etiam respectu aliorum quod sibi cura incumbit quod recta ratio dicat quod prius unusquisque sibi provideat et his quorum cura sibi incumbit et postea de residuo necessitati aliorum provideat. Ex parte autem recipientis requiritur quod necessitate habeat aliocum non esset ratio pietatis quare ei daretur. unde describitur. lxxxij. c. j. his pauperibus danda est elemosina qui suis manibus laborare non possunt. Nam qui laborare potest si immiscet se elemosine impatoris redigit in servitutem ut est de mendicantibus validis. l. j. et quedam glossa super Math. vii. dicit. Justius feceris si iniuste petentes correxeris quam si eis dederis. Non autem omnis necessitas obligat ad preceptum sed solum illa sine qua quis sustentare non potest. Et ideo relinquitur quod dare elemosinam de superfluo est in precepto respectu eius qui est positus in extrema necessitate. Et sic intelligitur verbum Ambrosii. quo dicit. Da fce fame morientem. Sed citra necessita-

tem extremam dare elemosinam est in consilio sicut et de quolibet meliori bono dantur consilia. unde dicit Basilis. Cur tu abundas ille vero mendicat nisi ut tu bone dispensationis merita consequaris. Ille vero patientie meritis decoratur famelici panis est quem tu tenes nudi tunica quam in conspectu servas discalciati calcibus qui penes te marcescit. Quo circa tot iniuriarum quod dare vales. Et ibidem dicit Ambrosius. xliij. c. sic hy. Sciendum tamen quod non est simpliciter expectanda ultima necessitas quod tunc forte non posset iuvare natura fame sumpta. Sed tunc intelligendum est casus extreme necessitatis quando apparent signa probabilis future necessitatis extreme ut cum aliquis videret aliquos impotentes vel pigros ad subveniendum et videret pauperem necessariis indigere nec sibi posse satis facere tunc enim ex precepto caritatis sibi tenetur subvenire. Propter secundum sciendum est quod circa dationem elemosine tria sunt consideranda. Primo quod fiat de proprio et licite adquisito non autem de alieno. ideo scribitur Prover. iij. honora dominum de tua substantia et hoc est necessarium quia alias perditur triplex fructus qui est proprie elemosine. Primo est quod animam a peccato emundat quod non potest facere elemosina de furto et usura adquisita. Nam sic aqua turbi da vestes lotas non depurat sed maculat. Ita elemosina de illicito adquisito animam a peccato non emundat sed magis contaminat. Secundo quia iram divine ultionis placat quod non facit elemosina de illicito adquisito hoc enim dantem inficit et primum ledit cui suum per iusticiam reddi debuit et deum offendit. Juxta istud Ecclesiastici. Qui offert sacrificium de substantia pauperis sicut qui victimat filium in conspectu patris. Tercio quia animam divina contemplatione irradiat. Iob. iij. Elemosina a morteliberat et non permittit animas ire in tenebras sed et eas ad fontes vite luminis eterni perducit. Secundo considerandum est quod elemosina fiat recto ordine

Preceptum Quintum

et decenti modo. Rectus autem ordo in hoc attenditur quod homo primo exerceat pietatem ad seipsum et postea ad alium sic enim puerius esset ordo quod homo neglecta indigentia patris et matris extraneis subueniret quia in hoc non exerceret pietatem sed potius crudelitatem. ita multo minus dicenda est elemosina quam quis facit alteri propria salute neglecta. unde dicit Ecclesiasticus xxx. Misere anime tue placens deo. decens autem modus in hoc attenditur quod elemosina detur leto vultu dulci verbo et prompta manu quia letus vultus elemosinam in diuina acceptione saginat cum bylarem datorum diligat deus ut dicit apostolus. Dulce verbum ipsa dulcorat dura autem verba et oburgatiua dicta pauperi ipsam elemosinam amarificant sed prompta manus elemosinam multiplicat. Iuxta istud Qui cito dat bis dat. Tercio in modo dande elemosine consideranda est recta intentio ut non detur pro vana laude sed pro diuino honore. Nam nimis esset insipiens qui mercedem eterne retributionis commutaret in finem vane et transitorie laudis secundum Gregorium. Tercio ostendendum quibus pro alijs sit danda elemosina propter quod sciendum quod circa dationem elemosine modus et discretio seruanda est. Nam eorum qui petunt elemosinam alij petunt quasi ex debito ut predicatorum et prelatorum. Talibus namque debet et si non ex debito stricti iuris saltem ex debito caritatis et etiam naturalis equitatis ut recipiant sustentationem ab his quibus predicant vel quibus sacramenta ministrant ut euidenter docet Augustinus in libro de opere monachorum. Si euangeliste inquit sunt vel ministri altaris fateor plane quod habeant potestatem viuendi de sumptibus fidelium. Unde sibi istum non arrogant sed quasi plane ex debito videri dicant potestatem. Alij petunt elemosinam ex gratia simpliciter propter corporis sustentationem. In primo casu distingue quod aut sunt noti aut non. si sunt noti et postulat eos missos vel institutos ad predicationem tali bus est elemosina pro omnibus alijs exhibenda cum eis non simpliciter ex gratia sed quod ex debito officij teneatur. unde dicit apostolus. Si nos seminauimus vobis spiritualia non est magnus si vestra temporalia metamus. Si vero sunt ignoti et dubitatur an tale officium sit eis commissum prius debent examinari an ita sit antequam recipiant. In his vero qui petunt simpliciter pro sustentatione corporis similiter distingue quod aut potes sufficere omnibus aut non. In primo casu debes indistincte dare omnibus indigentibus nisi forte quis ex securitate cibi periret et iusticiam negligeret. In tali casu enim dicit Augustinus. Velut panis esuriens tollitur si de cibo securus iusticia negligat quod esuriens panis frangat et iniuste seductus viuatur et ponitur in l. j. q. v. Non omnis sed hoc dictum intellige de his qui non esuriunt ad mortem tunc enim quantumcumque iusticia negligenter pasci deberent. ut patet. lxxx. iij. d. pascere. In hoc etiam casu ubi quis omnibus indigentibus sufficit. Loquitur Iobannes Chrysostomus. Quiescamus inquit ab hac dyabolica curiositate discernendi scilicet inter pauperem et pauperem. Non enim ex eorum vita quos recipis mercedem tibi tributurus est deus. Sed ex voluntate bona ex misericordia et bonitate multa qua ipsis impedis. In secundo autem casu cum scilicet quis non potest omnibus sufficere cui tunc magis dandum sit. hoc docet Augustinus. iij. libro de doctrina christiana sic dicens. Illi qui sunt nobis magis piuncti quam qui quidam forte nobis adueniunt eis magis prouidere debemus. Circa hoc tamen hec est discretio ratio adhibenda secundum differentiam piunctionis et sanctitatis et communis utilitatis. Nam multo sanctiori magis indigentia patienti et magis utili pro bono communi esset magis danda elemosina quam persone propinquiori in extrema necessitate magis subueniendum esset extraneo quam patri non tantam necessitatem patienti si autem duorum qui reputantur eque sancti et eque utiles pro bono communi. unus sit magis piunctus et alter magis indigens non potest certa regula de

Decalogi

terminari etiam sit magis subueniendum sed hoc crit prudenter diiudicandum ex diuersis gradibus indigentie et propinquitatis Ambrosius tamen docet in talibus nouem esse consideranda ex quibus potest elici quis sit alij in elemosina preferendus. Prouta fide quod fidelis preferendus est infideli. Lausam quod illi qui tenent capti ab hostibus sunt in misericordia alijs preferendi. Locum ut si aliquis iustus crucietur in carcere propter debitum quod licet omnibus debeat misericordia iusto tamen et afflicto amplius. Quarto tempus quod tempe afflictionis magis debet misericordia exercere. Quinto modus ut non totum uni detur sed elemosina pluribus partiat. Sexto sanguinis propinquitatem quod tales ceteris paribus sunt extraneis preferendi. Septimo etatem quod senes sunt iuuenibus preferendi. Octauo debilitatem quod ceci claudi et egroti debent sanis preferri. Nono nobilitatem quod his qui ex diuitijs sine suo vicio labuntur in egestatem magis est pius subuenire quia tales de egestate magis verecundantur et etiam magis cruciantur. **¶** Quarto declarandum est que sint illa que unumquemque hominem digne mouere debent ad dandum elemosinam cum hilaritate et simplicitate et sunt tria. Primo debes attendere quod sit ille qui petit quia deus in figura pauperis. Iuxta illud Math. xxv. Quod unum ex minimis meis fecistis etc. Cum quanta autem gratitudine deus sibi factum reputet quod impedis pauperi apparet ex hoc quod de isto actu in die iudicii gloriabitur omnibus alijs virtuosus actibus obmissis quoniam dicit Venite benedicti patris mei etc. hoc idem apparet ex hoc quod istum actum pietatis singulari honore premiat et attollit quod euidenter apparet in martha sua hospita quam dominus iesus christus manu sua propria sepeliuit ut patet in copia exemplorum. Secundo debes attendere quod petat Non enim deus a te petit tuum sed suum quod dona dei sunt que possides et tu non dominus sed solum dispensator existis. Et ideo sicut seruus ille infidelis et nimis ingratus existeret qui

domino rem suam petenti negaret et eius bona contra domini voluntatem infideliter dispensaret. Ita et tu infidelis et ingratus existis christo quando sibi petenti in persona pauperis negas modicam elemosinam qui tibi tot bona terrena contulit et cum hoc omnem creaturam in tui obsequium deputauit et insuper seipsum tibi pro mercede eterne glorie repro misit hoc considerauit danus cum dixit. i. Paral. xxix. Tua sunt omnia. que de manu tua accepimus dedimus tibi. Tercio debes attendere propter quid petat quia non petit pro suo comodo sed pro tuo nec petit pro dato sed pro mutuo Vult enim liberaliter tibi reddere in presenti vita donum centuplum et in futura eterne beatitudinis premium unde dicit Augustinus O homo quid veneraris homini potius venerare deo quod centuplum accipies et vitam eternam possidebis Ido nimis est insipiens et ingratus qui ad tales vsuras non vult deo comodare ad quales mutualetur indeo vel saraceno propter quod bene scribitur Luc. xij. Vendite que possidetis et date elemosinam facite vobis sacculos qui non veterescunt thesaurum in deficientem in celo Ex premissis patet qualiter de isto sit homini profitendum etc.

¶ **Extum preceptum** est. Non mechaberis quod idem expresse prohibet lesionem coniugalem in persona coniuncta sicut preceps preceptum prohibebat lesionem alicuius in persona propria Et secundum Augustinum implicite prohibet omnem illicitum concubitus et illorum meretorum omnem illicitum usum immo etiam prohibet illicitam concupiscentiam ut videbitur et omnem carnis immundiciam. **¶** Et hoc preceptum habet triplicem expositionem. Prima respicit mechaz corporalem que talis est. Non mechaberis id est nulli alij excepto federe matrimoniali te miscebis ut dicit glossa Interlinearis. **¶** Sciendum est tamen quod istud preceptum prauaricantur octo genera hominum secundum transgressionem octo legum. Nam primi transgrediunt legem

Preceptum Sextum

naturalis discretionis et isti sunt fornicarii qui contra dictamen recte rationis suis concubinis carnaliter permiscantur. Et licet huius criminis quidam fautores dixerint fornicationem simplicem non esse peccatum mortale quia uti in ebrio aliquo finem actum debitum et finem inclinationem naturalem non videtur peccatum cum ad hoc sit per naturam institutum hoc est falsum et impossibile propter duo. Primo quia fornicatio simplex inuenitur diuina lege prohibita. Lex autem diuina nihil prohibet nisi peccatum mortale et ideo relinquitur quod fornicatio simplex sit peccatum mortale. quod etiam sancto euidenter patet ex hoc quod nihil excludit a participatione celestis regni nisi peccatum mortale. homo autem propter simplicem fornicationem excluditur a participatione celestis regni ut patet per apostolum Ephe. iij. Hoc autem scitote quod omnis fornicator aut immundus non habet partem in regno christi et dei quare etc. Secundo transgrediuntur legem spiritualis perfectionis qui erroribus dogmatizant quod homo possit in hac vita tantum gradum perfectionis attingere quod corpus erit ita subditum rationi quod homo libere possit sine peccato corpori indulgere quodcumque corpus appetit quod simpliciter est falsum et erroneum. Nam propter infectionem fornicationis natura corporalis in ipsam concupiscentiam naturaliter inclinatur ratione cuius licet carnis finem apostolum etiam in viris perfectis aduersatur legi mentis. Iuxta istud Roman. vij. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee. hec autem naturalis inclinatio fornicationis licet per gratiam possit reprimi non potest tamen totaliter tolli de lege promuni licet hoc per privilegium speciale processum fuerit virginibus gloriose. Tercii transgrediuntur legem naturalis libertatis et isti sunt raptatores virginum qui per potentiam iniuriam parentibus quam doque virgines rapiunt et eas contra legem naturalis libertatis et libere voluntatis rapiunt et op-

primunt virginalem integritatem in ipsis deflozantes. ¶ Ubi est sciendum quod hec est differentia inter stuprum et raptum. Nam stuprum est illicita virginum defloratio ita tamen quod ipsa puella spontanea voluntate in talem deflozationem consentiat. Raptus autem dicitur quando virgo per raptoris violentiam deflozatur. Et talis raptus committitur dupliciter. Primo cum ipsa puella violenter rapitur eo tamen animo ut in perpetuum teneatur. Secundo cum non ipsa persona rapitur sed usus eius ipsa prohibente violenter usurpatur. Quorum pena secundum leges est ut talis capite puniatur et eius bona rapte applicentur si tamen rapuit ingenuam. Si vero ancillam vel liberam tunc non amittit substantiam sed solum decapitat. Ar. xxxvj. q. j. De raptoribus. secundum canones vero efficitur seruus rapte nisi velit se redimere ut ibidem potest tamen rapta contrahere cum raptore si velit. Extra c. c. Accedens. Item raptor debet excommunicari cum omnibus suis fautoribus ut xxxvj. q. j. c. j. Sed est sciendum quod predicta pena solus infligitur in foro iudiciali. Unde dicitur extra de adulterio quod si quis deflozet virginem inuitam tenetur eam ducere vel dotare. Sed si deflozet eam voluntariam ad nuptium tenetur. In foro tamen penitentiali est iniungendum tali quod puelle satisfaciatur vel cum ea pponatur. Quarto transgrediuntur legem coniugalis promissionis qui fidem thori coniugalis temere violantes per adulterium se pollunt. Unde dicitur adulteratio quasi ad alterius thorum illicita accessio. Et ideo adulterium est grauius peccatum quam stuprum quia maior sit iniuria abusu mulieris que alterius potestati subijcitur quantum ad usum generationis quam in persona que alteri subijcitur quantum ad solam custodiam. Vtrumque autem istorum aggrauatur per violentiam et ideo raptus virginis est grauior quam stuprum sed adulterium excedit vtrumque. Quinti transgrediuntur legem regularis perfectionis quod votum

Decalogi

continentie quā se deo astrinxerat misera-
biliter violant. Unde tales sacrilegi dicitur
ut sūt religiosi et clerici et in sacris or-
dinibus constituti et sanctemoniales post
quā p velatōne dñio fuerint psecrate et p-
pctm est gravi⁹ omnib⁹ pdictis qz in eo
fit maior iniuria ipsi deo. Sexti transgre-
diuntur legem naturalis pgnatiōis ut in-
cestuosi q cum suis p sanguineis p miscē-
tur qd tamen aialia bruta verētur facere
vtz de camelo que sue matri naturaliter
refugit p misceri. Vñ narzat pbūs in. ij. li-
bro de animalib⁹ q qdam oculos came-
li clamide sua obtexit et sic matrem eius
submisit qd cum camelus post p cubituz
p gnouisset statim illū calcibus pemit et
suis pedibus pculcauit. Septimi trans-
grediunt legem naturalis inclinatiois q
vicio indecibilis p taminant ptra natu-
ram peccantes et naturalē vsum coēdi
quacumqz arte vel ingenio puercentes.
Et hoc peccatū fm Aug⁹ est gravi⁹ om-
nibus alijs. ppter qd mutum vel indici-
bile dēo q ipsum nominare turpissimūz
est ita vt os dicentis et aures audientū
polluantur vt patz. xxxij. q. iij. in eo Et
istud idem peccatū. ppter sui enormita-
tem est vñum de peccatis clamantibus
et diuinā vltionē iugiter postulantibus.
Octauī transgrediunt legem naturalis
delectatōis vt sunt ipsi puges p cubitū
pugalem cū nimia libidine et delectatio-
ne exercētes Ad cui⁹ pleniorē intellectū
est aduertendū q coitus pugalis alijs
dñicis alijs fragilis alijs impetuos⁹
Licet⁹ exercetur tripliciter vel cū fit causa
plis pcreandi ad cultum dei vel cum fit
causa reddendi debitū vel causa fornica-
tōis vitandē nō in se sed in ipsa puge.
Primus est pietatis scdus iusticie terci⁹
cautele. Et in his tribus nullū pmittitur
pctm. immo pmi duo modi simplici sūt
meritorij nisi aliud obstat. Tercis autē
licet sit sine pctō tñ nō videt habere rōez
meriti Et isto modo patres veteris testa-
menti vñ sunt actu pugali cū tanto dei

timore et tanta libidinis repressiōe et cti-
am cū tanta mentis puritate soluz in eo
ppagatōnem diuini cultus p tendentes
q Augustin⁹ dicit se nō audere celibatū io-
hānis pferre pugio abrae Qd tamē nō
sic intelligendū est q p tinentia pugalis
in dignitate pfectōis eq parctur p tinentie
virginali cū isti debeat fructus cente-
simus illi solū tricesim⁹ sed solū sic q ipse
abraam in tanta castitate et intentōis
puritate exercēbat actū pugalem sic ser-
uabat iohānes p tinentiā v ginalem Gra-
gilis est ille qui solū fit causa delectatōis
exercendē sed tunc distinguit qz vel illam
delectatōez exercet affectu fornicario vt
pote qñ affectus delectatōis impetu cō-
cupiscentie fertur extra terminos matri-
monij ita q eam pgnosce vellet etiā si
vroz nō esset tunc est pctm mortale quia
amor illius delectatōis preponit ipsi deo
Impetuosus vñ est ille q ex sola libidi-
ne pueniens metā honestatis et ratōis
transcendit et tamen fit quinqz modis.
Primo pmeretriceas blandicias se ad li-
bidinem puocando. Scdo cū talis act⁹
ptra naturalē modū exercet. Tercio cum
hoc fit tempe pphibito. Quarto cū exer-
cetur in loco sacro. Quinto cū accedit
ad pregnantē vicinā partui vel alias in
fluxu menstrui. Vñ ab ista inepit udiuevi-
ciosa boni puges se debent maximo stū-
dio cauere et pseruare et hoc ppter octo
damna que exinde sequūtur Primū est ce-
citas mentis. qz fm Augustinū et etiam
pbm in actu carnali ratō totaliter abso-
betur ita q lumen ratōis qd ammō extin-
guitur et totus homo quasi carnalis effi-
citur Et inde est q viciū carnis plus ho-
minē vilificat et p infamiam magis deni-
grat qz alia vicia maiora qd cōtingit ex
hoc qz p extinctionē ratōis homo pri-
uatur naturali dignitate sua qua p vsum
ratōis cetera precellit. Scdm est in p-
deratio mortis et inferni. in tantū cū vo-
luntas carnis delectatōis immergitur q
nec de amaritudine mortis cogitat nec

Preceptum Sextum

penam inferni formidat sed si semper licet
recte vivere semper liberet peccare. Et inde est
quod deus iusto iudicio actum peccati tran-
sitorem eternaliter punit quod secundum Augustinum.
Si malus homo eternaliter viveret sem-
per ipsum peccare liberet Tercium est men-
tis inconstancia que provenit ex hoc quod per
voluntatem malam incumbit delectationi
transitorie et ideo necesse est mentem va-
riari puta una delectatio momentanea
transit et alia momentanea succedit. So-
la autem mens illa in constancia figitur que
bono immobili et invariabili per amorem
ininititur. Quartum est amor sui quod carna-
lis affectus seipsum et alium solum amore
concupiscentie diligens omnia in sui como-
dum ordinat ut in eis amplius delectetur.
Talis enim longam vitam desiderat ut
diuturnius carnali delectationi insistat. Ex
quo patet quod perniciosis sit illud damnum
quod hominem perat perfecto et ordinato
amore sui ipsius et omnium creaturarum. Quin-
tum est precipitatio sui quod fervore concu-
piscencie excecatus precipitanter currit ad
luxum ad furtum frequenter exponens se
periculo mortis propter libidinem explen-
dam. Sextum est odium dei et licet deus sit
purum et summum bonum quod directe odiri
non potest. Dicit tamen odiri indirecte pro-
pter duo vel propter penam quam iusto iu-
dicio peccantibus infligit vel propter bonum
delectabile quod morum pia providencia eis sub-
trahit ne gravius peccent. Septimum est
amor presentis seculi cui carnales inheret
per appetitum bonorum divinarum sanitatis
fortitudinis et ceterorum per que carnalis af-
fectus suum finem persequitur et delectatione
momentanea fruitur. Octavum est despera-
tio future beatitudinis quod carnalis af-
fectus concupiscentie carnali delectationi
finaliter immersus sibi ipsi male conscius
diffidit de futura gloria vel venia persequen-
da et hoc rationabiliter. Cum enim spes sit
certa expectatio future beatitudinis ex
meritis proveniens ille qui nullum meritum
in seipso conspiciat de beatitudine futura

diffidit. **S**ecunda expositio respicit mecha-
nam spiritalem que talis est. Non mecha-
ris turpia scilicet cogitando et in lasciviis co-
gitationibus delectando et etiam sensibus
exterioribus abutendo. Et contra istud prece-
ptum faciunt multe virgines infelices et
etiam religiosi nimium curiosi et voluptuo-
si quod deo in castitate servire firmiter decer-
nentes et ad hoc se voto continentie obli-
gantes. Adhuc in lasciviis cogitationi-
bus et carnalibus spurciis delectantur
In quo casu frequenter peccatum mortale
incurrit. Si enim aliquis morose in carnali
cogitatione delectetur etiam si nunquam ad
esset voluntas talem turpitudinem perficien-
di in opere secundum Augustinum peccatum mortale
incurrit. Cuius ratio est quia talis cogita-
tio turpis includit in se deformitatem pec-
cati mortalis. Et ideo cum voluntas per con-
sensum et deliberationem rationis in tale
actum interiore inclinatur ipsum acce-
ptando et in eo delectando constat quod in-
clinatur in obiectum deformis peccati mor-
talis et per consequens talis inclinatio volun-
tatis in delectationem interiore turpis
actus est peccatum mortale. **S**ciendum
tamen quod delectatio bene morosa non
secundum moram vel diuturnitatem temporis sed
magis ex eo quod ratio deliberans circa eam
immoratur ipsam tenens et volens nec
eam repellit que tamen statim ut animam
attingit respui debuerat. ut dicit Augusti-
nus. xij. de trinitate. Nec solum in mecha-
nica spirituali cavendum est ab immundis cogi-
tationibus sed etiam ab illicito visu odo-
ratu et tactu quoniam in istis sensibus cor-
rumpuntur virginali dignitate privantur
quia virgines dici non possunt. Nam pro-
pter restrictionem talium sensuum ab illi-
citis delectationibus salvatores omnes fi-
deles virgines appellat quod si continenter
vivat solum propter honorem dei et spem
eterni premij. dicuntur virgines pruden-
tes sed illi qui continenter vivunt propter lau-
dem humanam dicuntur fatue virgines
Et bene fatue quod premij mercedis eterne

Decalogi

omitant in vanitatem laudis humane unde sapiētib⁹ v̄ginib⁹ ad eterna gaudia intromissis fatuus domin⁹ respōdit. Amendico vobis nescio vos. i. nihil dignū in vobis inuenio approbatōne ⁊ eterna remuneratōe. Vñ ipsis d̄r istud V̄bat. **I**n maledicti in ignē eternum. Et quia ista mechia spūalis magis pprie locum habet infra nono p̄cepto vbi dñs omnē interiorē concupiscētiā p̄hibet. Ideo nunc tanta de ipsa sufficiant. **T**ercia expositio respicit vxoris legitime dimissionem vel etiā receptionē que talis est. Non mechaberis vxorē scz ppriam dimittendo vel dimissam recipiendo. Vñ scribit V̄bat. v. Omis qui dimiserit vxorē excepta causa fornicatōnis facit eam mechari ⁊ dimissam duxerit adulterat. Ut aut̄ plenius appeat qñ vxorem dimittere vel recipe sit peccatū mortale ⁊ qñ nō Considerandū est p̄ vxorem dimittere est duplex vel in occulto vel in manifesto. In occulto sic. ille d̄r dimittere vxorem qui sibi debitū non vult reddere nec exigere ⁊ qui sic vxorem dimisit. aut ille scit aliq̄d impedimentū occultum p̄iugij aut non si nullum impedimentū sciat nec in se nec in p̄iuge ⁊ tamen non vult debitū reddere v̄l exigere talis peccat mortaliter tum qz subtrahit mulieri debitū iusticie ad quod tenetur. tum etiā qz ipsa p̄bet viam adulterādi marito maxime si sciat ipsum esse lubricum. Si vero sciat impedimentū p̄iugij p̄pter qd nō possit reddere debitum sine peccato mortali licet in facie ecclesie hoc probari non possit talis debet potius excoīcatōnem sustinere qz debitum reddere. Si vero talis impedimentū p̄iugij p̄ vero nō sciat sed leuiter vel p̄babiliter credat tunc p̄ prudentis p̄fessoris p̄siliū debet talem cre dulcatem temerariā ⁊ leuem deponere ⁊ debitum reddere ac etiam exigere nisi p̄us ante p̄iugium alter p̄iugum se voto p̄tinentie p̄strinxerit. In hoc em̄ casu iuxta certiorē opinionez doctorū talis

nunquā potest reddere debitum sine peccato mortali. Et ideo sibi videant quanto periculo se exponunt qui post votum p̄tinentie matrimonium cōtrahunt. In hoc etiam apparet qz periculose quidaz talibus consulant qui post votum p̄tinentie emissum p̄trahendo licentiant seu cōsiliū p̄stant qui nō videntur aliud facere qz animas occidere ⁊ eas dyabolo p̄stituere. Si autem dimissio vxoris fiat in manifesto hoc non licet nisi auctoritate ecclesie ⁊ p̄pter fornicationem tantū que tamen triplex d̄r. Uno modo proprie p̄ta carnale adulterium. Alio modo cōmuniter puta ipsa heresis ⁊ p̄pter utrūqz potest dimitti p̄iux quantum ad cohabitationē p̄petuam licet discretē qz fornicatio carnalis semel facta sufficit ad diuortium nisi alterum p̄iugum similiter fuerit fornicatus. Spūalis autem non sufficit absolute nisi p̄iux perseueret in heresi. Extra de co. p̄iugum in textu ⁊ glosa. Tercio modo d̄r fornicatio p̄missi ne scz quodlibz peccatum mortale ⁊ tūc distingue. quia aut peccatum vnius p̄iugis est scandalum alterius vt si nitatur alium trahere ad mortale ⁊ sic talis potest dimitti ad tempus quousqz videlicet corrigatur. Aut peccatum vnius nō est scandalum alterius nec cum nitatur trahere ad mortale ⁊ sic non potest cum dimittere. Hec est sentētia Bernardi Remigij ⁊ wilhelmi. **U**t etiam sciatur quando quis peccat si dimissam recipit ⁊ quando non. Sciendum est qd crimen p̄iugis aut est occultum ⁊ sic nō potest eam dimittere cum non possit probare crimen impositum. Aut est manifestum tunc distingue aut em̄ adultera perseuerat in malicia ⁊ sic tenetur eam dimittere. Nam qui talem retinet vel qui dimissam recipit peccat mortaliter qz sic videtur crimen p̄sentire. Unde legitur. xxx. q. i. c. j. Sicut crudelis est ⁊ iniquus qui castam dimittit sic fatuus est ⁊ iniustus q̄ retinet meretricem Patronus em̄ turpi-

Preceptum Septimū

Eudinis est qui celat crimen vxoris Aut non pſeuerat ⁊ eſt ſpes de correctōne vlt etiam eſt correctat ſic non tenetur eam dimittere immo iuſte poteſt eam recipere. vnde iſtud q̄ chriſtus dicit. Et qui diſmiſſam ducit adulterat ſolum intelligit de illa receptione quando non eſt correctat ſed in malicia perſeuerat. Aut etiam quando impedimētum interuenit vel cōſanguinitatis vel huiusmodi. Ex premifſis patere poteſt qualiter de tranſgreſſione iſtius precepti ſit alicui pſitendum.

Septimū preceptum Nō furtum facies vbi ſm Auguſtīnū prohibet omnis pſtreſtatio rei aliene pueniens ex cupiditate vel iniuria qđ ideo dico. quia pſtreſtatio rei aliene poteſt fieri licite tribus modis. Primo quando fit non ex cupiditate ſed ex obediētia ſicut fecerunt filij iſrael auferendo vaſa egiptiorū. Secundo quādo fit ex cautela vt ſi aliquis furetur gladium furioſc ne ſibi vel alijs noceat. Tercio quando fit ex neceſſitate mera vt cum quis ad mortem eſuriat panem furatur quia in neceſſitate extrema omnia ſunt p̄munia. Et hoc preceptum tripliciter exponitur prout nocumētum quod quis proximo iniurioſe inferat in bonis ſuis tripliciter variatur. Nam iſtud nocumentum vel inferitur ſuperioribus vel inferioribus vel etiam equalibus. Et ſm hoc prima expoſitio eſt. Nō furtum facies tuis ſuperioribus ⁊ ſic cōtra iſtud preceptum peccant ſex genera hominum. Primi ſunt qui ſuum plebanum defraudant in ſuis oblationibus ⁊ decimis ſibi de iure debitis. Abinoſtandum q̄ integre dantes decimas a dō dupliciter premiantur. Primum premiū eſt bonorum temporalium augmentatō Secundum eſt ſanitatē anime ⁊ corporis aſſecutio Et iſta duo euidenter taguntur xvj. q. j. Vbi dicitur q̄ ſi decimam dede-

ris non ſolum abundantiā fructū reſcipies ſed etiam ſanitatē corporis ⁊ anime conſequeris. E contra ipſas decimas non ſoluentes tripliciter peccant. Primo quia deum offendunt Ideo ſcribitur. xvj. q. j. Decenim eſt dei conſuetudo vt ſi illi decimam non dederis tū ad decimam non reuocēris. Secundo quia res alicuius inuadunt nam decime tributa ſunt egentium animarum vt ſcribitur ibidem. Tercio quia ex morte pauperum homicidium incurunt quia quanti pauperes in locis illis vbi ipſe habitat illo nō dante decimas fame mortui fuerant tantorum homicidiorum reus ante tribunal eterni iudicis apparēbit. vt ſcribitur ibidem. Secundū ſunt qui cenſum debitum furtiue ſubtrahunt dominis ſuis Tercij ſunt qui bona feudalia tanquam p̄pria detinent vel qui feudum alicuius in alium dominum tranſferūt vel qui ipſum ſine ſcitu ⁊ voluntate veri domini diminuunt. Quartij ſunt ſerui ⁊ ancille qui res dominoꝝ furtiue pſumunt vel etiaꝝ de rebus dominoꝝ ipſis inuitis elemoſinas faciunt. Tales enim p̄pter piam intentionem a peccato mortali non excuſantur. Quintij ſunt vxores que res viroꝝ furtiue ſubtrahunt vt de ipſis p̄tra voluntatem maritorum elemoſinas faciunt quod fieri non debet. vnde ſcribitur. xxx. q. iij. Nihil de tua veſte vel auro vel argento vel quacunqꝫ pecunia vel in rebus tuis inuito marito facere debuisti.

Callit tamen hoc in triplici caſu Primo ſi vxor tua fuerit lucratiua. Secundo ſi habuerit bona parafernalia de tali bus enim bonis ſicut ⁊ de rebus lucroſis mulieres poſſunt facere elemoſinam ſine licentiā maritorum. Tercio ſi faciant elemoſinam de rebus ſue diſpenſationi cōmiſſis puta de pane vel vino ⁊ huiusmodi ⁊ maxime quando maritus eſſet nimis durus in actibus pietatis. Tunc enim mulier de rebus ſue diſpenſationi traditis ex pietate poteſt facere elemoſinam

Decalogi

p salute viri dum tñ illa sic moderate fiat
q gestatem p iugibus nō inducat. Sexti
sunt q thelonia z vectigalia dñis fraudu
lenter subtrahūt q omnes tenent ad resti
tutionē dum tñ tres pōicōnes hēant hō
modi vectigalia. Primo q imponāt au
ctoitate pncipis. Scōo q sublit causa ra
tionabilis ppter quā sint imposita sic pro
pace facienda vel p via publica repanda
Tercio si sunt moderata q sic toleranda
sunt. Extra de verb. fig. Sup quibusdam
Vbi dñ illa pedagia enwidagia z salina
ria scias esse interdicta que nō sunt impe
ratorū vel regū vellateraz pccilij largitōne
pccessa vel ex antiqua pscutudine cui⁹ non
extat memoria introducta. Glosa aut ibi
dem exponēs pdicta vocabula dīc q pe
dagia dantur a transeuntib⁹. Enwidagia
dantur p ducatu salinaria p sale. Nec etiā
pdicta danda sunt nisi cū negotiatōis eā
aliquid portat. L. de vectigalib⁹ vniuersi.
Vñ ad pdictoz euidentiā est notandū q
qlibz tenet solucere decimas nisi se pbet ex
emptū z nisi habeat illas in fudo ex anti
quo. Extra d decimis A nobis Lij⁹ causā
qdam assignant ex hoc q decime sunt de
iure naturali. sed hugo de sacramētis dīc
q nō sunt de iure naturali s3 de iure diuino
qō pbat q Jacob votū misit de dandis
decimis. votū aut nō est de co ad qō quis
tenet de iure naturali. Preterea greci non
soluūt decimas nec Paul⁹ qui ordinauit
eoz ecclesias pcepit eis solucere decimas
quare rē. **S**ed dicendū est q pceptū de
solutōne decimarū ptm erat morale q in
ditum rōne naturali ptm aut iudiciale ex
diuina s3 institutōe robur hñs. Nā ratio
naturalis dictat vt his qui p salute tot⁹
populi diuino cultui ministrabant ipse po
pulus necessaria ministraret. Decimatio
aut certe partis vt q detur decima ps vel
decima decime. introducta est ex instituti
one diuina q dñs mandauit decimā pro
uentū darī sacerdotibus z leuitis vt ho
norabilius viuerent z in quiete mentis do
mino deseruirent z sicerat iudiciale quia

ptinebat ad equalitatē inter homines ad
inuiem pseruandam. Nunc etiā decima
tio decime partis soluēda est auctoritate
ecclesie que hoc instituit ppter quandam
hūanitatē vt sc3 non min⁹ popul⁹ noue
legis ministris noui testamenti exhibeat
q3 popul⁹ veteris legis ministris veteris
testamenti exhibebat psertim cum mini
stri noui testamenti sint maioris dignita
tis q3 veteris z popul⁹ noue legis ad ma
iora obligetur p istud Math. v. Nisi ab
undaucrit iusticia vestra plus q3 scribāz z
phariseoz nō intrabitis in regnū celorum
Sic ergo p3 q ad solutionē decimarū om
nes homines tenent ptm ex iure natura
li ptm etiā ex institutione ecclesie licet in
qbusdam teris loco decimarū dent aliqui
census vel alique decimatōes minute
Scōa expositio est Non furtum facies. i.
nullū nocumētū inferiorib⁹ te iniuste infe
res. Et sic ptra pceptū hoc peccāt quim
q3 genera hominū. Primi sunt raptores
qui aliena rapiunt Et illo peccato partici
pant qnq3 genera hominū Nō em solū ra
ptores sunt qui rapiunt. Sed etiam qui re
cipiunt z qui consulunt z qui cos sciēter
hospicio recipiunt z qui rapta emunt de
quibus infra plen⁹ dicitur. Agentes em
z pscientes pari pena plectendi sunt
Secundi sunt inuentores rerum quia qui
rem inuentam non restituit raptor iudica
tur put legitur. xxiiij. q. v. l. j. Si quid in
uenisti z non restituiti rapuisti. Sed de in
uentione est distinguendum Aut enim cōs
inuenit thesaurum in loco sacro vel religi
oso aut non sacro. Si in sacro loco aut B.
est casu fortuito z sic thesaur⁹ est inuento
ris aut q3 studiose quesuit z sic thesaur⁹
est ecclesie. **S**i autem in loco non sacro
hoc erit dñpiter qā aut inuenit in loco
pprio aut alieno. Si in loco pprio aut in
uenit ipm arte magica z sic thesaurus est
fisci aut sine arte magica z sic est inuento
ris. Si autem inuenit ipm in loco alieno
aut hoc erit casu fortuito aut cū actustu
dioso. Si primo modo sic thesaurus me
e j

Preceptum Septimum

dius est intentoris et medijs domini loci. Si autem hoc fiat inquisitione studiosa tunc totus thesaurus est domini loci. ff. de rerum diuisione thesaurus et l. thesaurus. li. xl. Nemo prout notauit Johannes et Azor. Ad hoc ergo quod ille qui rem inuenit alienam euadat penam furti debet publice pronuntiare quod ille cuius res sit veniat et si certa indicia expresserit sibi reddat. Tercij sunt qui per talias et indebitas exactiones a subditis bona extorquent. Ad cuius euidentiam est Sciendum quod census ille qui ab initio fuit rei impositus sine dolo et fraude integraliter dari debet. Et si quis de hoc subtraherit peccat mortaliter. Sed hoc distinguendum est quia aut est certum quod talis census siue onus ab initio rei fuit impositus vel non. Si sit certum tunc qualecunque sit onus siue census tolerari et dari debet quia unusquisque iure suo potest onus imponere. Si autem census non sit certus vel etiam si sit certus nescit tamen utrum licite vel illicite fuerit institutus sic peccant recipientes quia mala fide recipient et tenentur restituere ut patet per Wilhelmum et Bernardum Extra de censibus. Census enim non inuatur tempore nisi probet causam propter quam legitime fuerit institutus. ut dicit Bernardus ibidem Inno centius tamen dicit quod licet ignoretur causa census si tamen certum sit ipsum ab antiquo debere solui reddi debet Extra de censibus. Quarto sciendum tamen quod licet ultra debitum censum nullus dominus possit extorquere a subditis sine peccato ex causis tamen rationabilibus potest petere moderatum subsidium dummodo petat sine minis vel coactione directa vel indirecta. Indirecte dominus cogit subditos vel quando eis iusticiam denegat vel innuare eis facit quod vult ab eis tantum habere in tali casu rem cum peccato recipit et restituere tenetur nisi ille a quo recipit esset seruus. Cum illa res sit domini et ipse seruus non tenetur ad restitutionem licet dominus peccet si nimis grauet seruos suos.

Primus casus in quo ultra censum debitum licet domino petere moderatum subsidium est per defensionem patrie puta cum patria iniuste ab hostibus inuaditur. Tunc enim subditi non solum tenentur res suas impertiri sed etiam tenentur ad hoc corporaliter laborare. Secundus est si sit captus in bello iusto. Tercius est si iussu principis et pape debeat ire contra hereticos vel paganos. Quartus est si debet filium militare aut filiam desponsare in omnibus his et similibus potest licite petere a subditis subsidium moderatum. Sed si dominus vult ludere ad aleas vel in alijs vanitatibus expendere ultra vires propter tales causas non licet quicquam exigere a subditis et si exigat tenetur restituere sicut Wilhelmus. Extra de psetu diue in fine. Quartus sunt qui propter debita domino ipsorum ciues et subditos in debite impignorant quod est rapina contra deo quia res pauperum indebit impignorant dimissis rebus principalium debitorum. Quinti sunt qui mercedem aliorum iniuriose detinent et conseruant. Vbi sciendum quod iniuriose detinentes mercedem alienam tripliciter peccant et triplex malum incurunt. Primum est quod iram dei contra se grauissime prouocant quod patet. Quia illud est vnum de peccatis clamantibus et in aures dei clamorem diuine ultionis ingerit expositulantibus. Dicit enim peccatum clamare quia sui enormitate deum prouocat ad vindictam et talia peccata sunt quod tuor scilicet. oppressio vidue. fraticidium. detentio mercedis pauperum iniusta et victum contra naturam. Secunda est quia tales filij ipsius infuroris diuine pietatis obstruunt quod patet per istud Prover. Qui aurem suam obturcat ad clamorem pauperum ipse clamabit et non exaudietur. Tercium est quia omne semen diuine gratie arefacit in anima et deficcit quod patet ex hoc Quia semen diuinum in cordibus talium cadit supra petrum quod est cor durum et aridum ab omni humore gratie deficca-

Decalogi

tūm. Et ideo tale semen oportet arescere cum nullo humore pietatis et gratie valeat humectari.

¶ Tercia expositio est talis Non furtum facies ipsis scilicet equalibus in rebus suis nocumentum aliquod inferendo et sic contra istud preceptum peccant nouem genera hominum. Primi sunt usurarij et tales vel sunt publici vel priuati Nam publici usurarij plectuntur a iure quadruplici pena

¶ Prima est sententia excommunicatōis

¶ Secunda est priuatio communiois

¶ Tercia est exclusio oblationis.

¶ Quarta est priuatio sepulture quod non debet in cimiterio sepeliri. Et qui contra fecerit Extra de usuris Quia in omnibus. Si autem sunt usurarij priuati sic contra hoc preceptum iterum peccant quatuor genera hominum

¶ Primi sunt qui prestant cum p̄dictione et pacto plus recipiendi et isti sunt expresse usurarij etiam secundū iudiciū ecclie.

¶ Secōdi sunt qui prestant sine aliquo pacto eo tamen sunt animo quod aliquid ultra sortem recipiant alias non mutuantur. Et sunt usurarij quo ad deum propter intentionem corruptam quod qua hortatur saluator Luce. vii. Mutuantes nihil inde sperantes. Sed hic rationabiliter incidit duplex dubitatio. Prima est cum lex diuina prohibeat et puniat tam manum quā animum quare humana solum prohibeat ipsam manum quia punit solum actum non autem animum. Secunda est cum lex diuina prohibeat omnem inequalitatem quare lex humana solum prohibet illam que est magna et notabilis quia prohibet aliquem decipere ultra medium iusti precij.

¶ Ad primum dicendum quod lex humana est quedam regula et mensura humanorum actuum. Mensura autem debet esse omogenia mensurae ut scribitur. x. Et hi. Unde oportet quod lex humana p̄formetur p̄dictionibus hominum quibusdam. Constat autem quod lex humana datur multitudini hominum in qua magna pars deficit a p̄fectione virtutis Et ideo lex humana non prohibet omnia vi-

cia sicut lex diuina que solum datur p̄fectis et virtuosis sed solum prohibet grauiora a quibus est possibile maiorem partem multitudinis abstinere et precipue illa que sunt in nocumentum aliorum sine quorum prohibitionē non posset humana societas conservari. Sicut est prohibitio furti. homicidij et huiusmodi et rationabiliter contingit Nam lex humana gradatim et non subito inducit homines ad virtutem Et ideo non imponit multitudini imperfectorum ut ab omnibus malis abstineant alioquin imperfecti huiusmodi precepta ferre non valentes in mala deteriora laberentur Quod satis inuit christus Mathei. ix. Cum dicit quod si vinum nouum id est precepta p̄fecte vite mittantur in utres veteres id est homines imperfectos utres corrumpunt et vinum effunditur id est precepta p̄temperant et homines ex p̄temperant ad maiora mala prumpunt

¶ Ad secūm dicendum quod lex quolibet conformatur sui fini. Lex autem diuina habet pro fine beneplacitum diuine voluntatis humana vero lex habet pro fine communicationis sufficientiam Et ideo quandā quam inequalitatem permittit hominibus imperfectis que non multum ab equalitate iusticie excedit et que communicationē humane societatis non multum impedit Lex autem diuina quod solum intendit rectitudinem virtutis ideo punit et prohibet omne istud quod contrariatur rectitudini iusticie Secūda ratio ad idem quia lex humana ut visum est datur populo p̄muni In quo multi sunt deficientes a p̄fectione virtutis Et ideo non prohibet omnem inequalitatem in p̄tractibus humanis. Lex autem diuina datur tantum virtuosis et p̄fectis. Et ideo prohibet omne istud quod est virtuti p̄iū. Tercij sunt qui mutuant res suas ad certum terminum quo veniente nolunt prestare vltcriorem dilationem donec alii quod emolumentum percipiant licet expresse nihil petant. Quartij sunt qui vendunt res suas longe carius propter dilationem solutionis quā si eis in continentia soluerentur hec patent. Extra de usuris.

Preceptum Beptimum

usuris Consultuit. Si enim venditor statuat in corde suo pro quanto velit rem suam dare non potest sine peccato propter dilationem precium augmentare sed si pecunia parata indigeat potest quidem pro parato diminuire sed non potest pro dilatione augmentare. ut patet Extra de emptione et venditi. Cum dilecti et penul. Est enim regula generalis quod quidquid accedit ad capitale usura est. ut patet. xiiij. q. iij. Plerique. Hoc tamen fallit in tribus casibus. Primo ratione fideiussionis ut quando fideiussor soluit sortem et usuras. potest repetere usuras. Extra de fideiussoribus Constitutio Secundo ratione obligationis et consecrationis. xij. q. j. In legibus ubi dicitur quod qui rapit ecclesiasticas obligationes id est quod deo consecratum est debet restituere damnum in quadruplum ubi petitur pena non usura. Tercio ratione dilationis quando quis est in mora soluendi. Ad hoc enim agi debet ut reddatur in damnis scilicet pro socio Socium Quarto ratione locationis ut quando aliquid pro domo petitur vel equo conducto vel quam pecunia locatur ad pompam quia tunc non est mutuum. scilicet Cum mobilia Quinto ratione venditionis ut scilicet vendendo usum pecunie verbi gratia. Volui emere merces et rogasti me cessare ut mutua rem tibi pecuniam. Et ego respondeo tibi. Non mutuo sed usum pecunie vendo ita quod de tali reddas tantum quantum possem lucrari periculum autem in merecipio hoc non est usura secundum Joban. et hostiensium Qui autem simpliciter mutuat alteri pecuniam et si periculum in se recipiat si aliquid recipiat ultra sortem usurarius est. Extra de usuris Naviganti. Sexto ratione societatis licitum est enim quod unus det pecuniam et alter suppleat laborem. si pecunia deest ita tamen quod periculum et lucrum spectet ad utrumque. scilicet socio libro. ij. Septimo ratione incertitudinis et dubij ut qui dat sex solidos ut alio tempore totidem mensure vini reddantur. Licet

tunc plus valeant quam septem Sed est factum dubium an tempore solutionis sint plus vel minus valituri non est usurarius. Similiter ratione dubij excusant qui merces suas vendunt amplius quam tunc valent ut in certo termino pecuniam recipiant pro eisdem. Notandum est etiam quod ecclesia tantum detestatur usurarium voraginem quod eam restringit omni modo quod potuit quod patet Tum. quia publicum usurarium quadruplici pena percellit. Tum etiam quod contra ipsarum solutionem multiplex remedium adhibuit quod patet. quia si aliquis promississet usuras solvere non debet cogi ad soluendum quia usure sunt indebite Extra de usuris Debitores. Si autem aliquis iuravit eas solvere sic habet duo remedia secundum iura. Primum est quod faciat cogi creditorem quod relaxet iuramentum vel quod desistat ab accusatione. scilicet de iure Juris. l. j. ij. ca. Tu es. Secundum est quia post solutionem potest eas repetere. Si autem iuravit solvere et non repetere tunc iterum habet duo remedia. Primum quia potest iudici denunciare et iudex ex officio suo potest illum cogere ad restituendum. Secundum est quia potest illum cogere ad relaxandum iuramentum. Extra de iure. Ad nostram. Si autem iuravit solvere et cum hoc non repetere nec denunciare sic est illicitum iuramentum nec obligat ad seruandum Extra de cognatione spirituali. A nobis. Scilicet sunt sacrilegi qui rem sacram furant siue auferant de loco sacro siue non sacro ut patet xvij. q. iij. Quisquis. Et tale furtum proprie dicitur sacrilegium Quod etiam committitur cum quis facit iniuriam clericis vel personis ecclesiasticis eos scilicet detinendo vel res ipsorum auferendo. Tales enim sacrilegi sunt excommunicati ipso facto et privati sacramentorum perceptione ut patet. xvij. q. quarta. Tercij sunt qui nocumentum inferunt reipublice. monetas falsificando in pondere vel valore vel omnem exactionem diminute persolvendo.

Decalogi

vel etiam argentum semiplene purgando
et generaliter omnes qui in varijs mercaci-
is pondera et mensuras falsificat. Dicun-
tur fures reipublice. ff. de p'trahencia em-
ptione liber. et tales fures exuruntur in aq-
bullicenti. ff. De falsarijs monetarum l. ij.
Nec talis moneta reproba liberat soluen-
tem. ff. de pignoratione l. Eleganter. Et il-
lud peccatum reprobatur puer. Pondus
et pondus. mensura et mensura utruq; ab-
ominatio est apud deum. Quartisunt q-
vendunt venenum mortiferum vel gladios
torquatos seu taxillos falsos qui etiam di-
cuntur fures reipublice et tales sunt rei om-
nium scelerum que per emptiones p'petran-
tur occasione illarum rerum ut ptz. xj. q. ij.
precipue. Et hoc potissime tenendum est
quando talia vendunt intentione puerla
et de illis rebus que non possunt esse utiles
ad humanum usum ut venena mortifera et
h'usmodi. Necunq; autem res ad humanum de-
bitum usum venire possunt puta balista et
arma in iusto bello talia licite vendi pnt q-
tamen vendi non debent ei de quo p'babili-
ter posset convinci q' talibus vellet abuti.
Quintisunt qui plura beneficia curata si-
mul tenent vel non faciunt statuto tempo-
re ad ordines p'moueri. Tales enim dicun-
tur fures reipublice non solum qui furan-
tur et male sibi usurpant bona illa que sunt
p' bono communi fidelium deputata. Verum
etiam quia deo furantur animas fidelium
quia eas decipiunt et in absolutiombus sa-
cramentalibus deludunt qd verum est si
sunt p' ep'm moniti ut talibus beneficijs
cedant vel si sint p' ipsum priuati. Sz qua-
diu p' ep'm tales patiuntur tunc subditi p'
ipsum animarum dispendium non incurrun-
t. Nec pbantur Extra de electoe c. Lu in cun-
ctis et c. pudu. Et extra de p'p'endis c. de
multa. Sextisunt qui furantur pecora ho-
minum qd furtum p'prie dicitur pecorum abiga-
tus vel etiam q' scienter pecora morbosa
vendunt. De quo nota q' non tantum illi q'
furantur pecora sed etiam qui scienter ven-
dit pecora morbosa dicitur fur et tenetur ad in-

teresse intra rem et extra rem. Quod ut ple-
nius intelligatur sciendum q' istud dicitur
esse intra rem ut si ipsum animal perit. Sz
extra rem ut si alia pecora percunt ex con-
tagione morbofi ut notat Bzo et hostiens.
Si autem morbosum pecus quis vendit igno-
rante tunc tenetur emptori quanto mino-
ris empturus erat ff. de actone emp. l. i. Ju-
lianus. Venditor enim cuiuslibet animalis
debet prestare animal sanum potes come-
re et bibere l. de emptoe et vendi. emptor.
Septimi sunt artifices qui opera sua
fraudulenter faciunt vel q' in diuersis mer-
cimonijs homines decipiunt malum pro
bono vendentes contra quos p'pheta in-
uehitur ita dicens. Ne qui dicitis malum
bonum. tales raro dormiunt nisi ad min?
septies in die primum decipiant de qui-
bus ap'rtescribitur Job Panem impietatis
comedunt et somnus non capitur ab eis
nisi subplantauerint. Octauisunt qui
mala fide faciunt hominem incurere dam-
num sicut qui incitat alios ad ludum aleae
et h'usmodi. Ad cuius euidentiam tria sunt
per ordinem declaranda. Primum est quan-
tum peccatum sit ludus aleae et taxillorum.
Secundum est quid sit iuris de eo qd perditur
in alea puta quando et quibus p'sonis sit
reddenda pecunia que in ludo perditur et
quando non. Tercium est qualiter et quo-
modo talis ludus possit esse licitus vel fie-
ri sine peccato mortali. Propter primum
est sciendum q' quantitas peccati in tali-
bus ludis potest coniici ex nouem circum-
stantijs quarum quolibet est peccatum mor-
tale q's enumerat hostiens. De ludo aleae
Prima est desiderium lucrandi. Ecce cupi-
ditas que radix est omnium malorum ut
dicitur Ithymo. v. Secunda est voluntas
spoliandi proximum Ecce rapina. Tercia
est usura maxima que attenditur non so-
lum in anno vel in mensesed in eadem die
Extra de accessibus prelatorum Inter di-
lectos. Quarta est multiplicia men-
dacia et verba vana et ociosa que in tali-
bus ludis frequenter contingunt.

Preceptum Septimum

Quinta est execrabilis iuratio et blasphemia que in talibus ludis frequenter in deum et in sanctos refunduntur. Ecce heresis. Sexta est corruptio multiplex primorum qui ad locum et ad ludum respiciendum de consuetudinem mala concipiunt. Septima est scandalum bonorum quod ex predictis conditionibus reprehendis incurritur. Octava est contemptus prohibitionis sancte matris ecclesie. Nam glosa dicit quod huiusmodi ludi sunt prohibiti non tantum diuasi. Monachorum condicio est amissio temporis et omnium bonorum que illo tempore quis facere potuisset. Propter secundum est sciendum quod secundum leges istius quod ponitur in alea solui non debet et si solutum fuerit repeti potest usque ad quinquaginta annos cap. de usuris alic. ludus. Sed hoc intelligit Raymundus et Guilhelmus de eo qui non ludit voluntarie sed attrahitur. Si enim ludit voluntarie tunc istud quod perdidit non potest repetere secundum predictos debet pauperibus erogari. Quod autem dicit Bernardus in glosa quod hoc debet restitui potest intelligi de eo qui non luit voluntarie sed attrahitur. Ratio autem quare nullus retinere potest quod in ludo acquirit est hec. Quia ludi alicuius et taxillorum sunt prohibiti per leges et iura scripta. Et ideo in talibus rebus adquisitis deficit bonus titulus et bona fides et iusta causa ex quibus innascitur homini iusta possessio rei. Propter tertium est sciendum quod ludus alicuius et omnis ludus qui utitur fortuna et ad hoc quod aliquis sit licitus. Primo requiritur congruitas persone. Clerico enim in alea ludere non licet quia publicus aleator repellitur a dignitate non obstante consuetudine. Extra de excessibus prelatorum inter dilectos et talis de iure deponi debet et potest si se non correperit. xiiij. q. iij. Si quis et si quis illum verberauerit in cuius hospitio lusum est in alea pro aliquo magno vel si aliquid sibi dolo subtractum fuerit iudicium ei non datur. Sed hoc intelligitur ut dicit Azo de illo qui consuevit luseret alicuius causa sui emolumenti. Secus si apud aliquem incidet ludas. Quarto

requiritur congruitas temporis ut quod non ludatur tempeluctus vel penitentie vel communione. Quinto requiritur quod non faciat contra legem ludi ut quod male computet nec etiam ludentem puocet per hoc notatur cap. de usuris alic. Non sunt qui se furibus associant et furti ipsorum participes fiunt. Et talis participatio committitur nouem modis putantur sunt peccata aliena in quibus homo reus efficitur criminis alieni et se furibus associat. Iuxta illud psalmus. Si videbas furem currebas cum eo etc. Peccatum enim alienum. Primo committitur consensiendo et hoc fit quatuor modis secundum quadruplicem consensum qui ponitur Extra de officio delegati cap. i. vbi dicitur. Facientes et consentientes pari pena puniuntur. Primus est consensus negligencie vel dissimulationis ut si aliquis ex officio suo debet et potest spolia precauere et non cauet. Talis est spoliator non tamen tenetur ad restitutionem sed debet illum cogere ut restituat si tamen aliquod emolumentum perciperet de tali dissimulatione tunc tenetur ad restitutionem. Secundus consensus est consilij et persuasionis sed tunc distingue autem enim predo vel fur hoc facturus erat etiam sine consilio et sic minus peccat quam faciens et sic non tenetur ad restitutionem aut non erat facturus sic est par delictum facientis et consentientis. si de furtis. Quis seruo. Et talis tenetur ad restitutionem. Tercius consensus est cooperatio sic equaliter peccat faciens et consentiens et equaliter puniuntur. si de furtis l. vulgaris vbi dicitur. Si duo vel plures vnum agnum furati sunt quem singuli tollere non potuerunt omnes furati tenentur in solidum. Sed si unus potuisset fecisse sine alio tunc quilibet tenetur pro parte illius contingente. Quartus consensus est auctoritatis et defensionis ut qui mandatum fieri furtum vel qui factum defendit et talis plus peccat quam faciens et tenetur ad restitutionem. Quinto committitur peccatum alienum partem capiendum ut qui inde comedunt vel bibunt vel pro suis debitis furtum et rapinam recipiunt scienter. Tales tenentur ad restitutionem preter quam habuerunt

Decalogi

Sed dices quid ergo faciet vxor raptoris vel furis potest ne comedere de rapina vel furto. Ad quod dicendum qd si maritus habeat aliquid de iusto d illis rebus debz mulier separatim expendere et victum sumere. si vero nihil habeat nisi de rapina vel de furto vel si sit aliqd de iusto. hoc tamen ita pmixtum est qd discerni non potest. Tunc mulier sicut doctores non debet de rapina vel de furto comedere sed alium debz sibi victu querere vel a sanguineis et amicis vel labore manuum vel etiam querendo elemosinas hostiatum ut dicit hostiensis. Si autem maritus sit ita malus qd omnino cogat eam viuere de rebus raptis nec possit sibi aliunde victum querere tunc ne fame moriatur restat ei triplex remedium vnu qd uiuat de dote vel sponsalitate. Nam ut dicit Glossa. In hoc casu recuperare potest dotem etiam pstante matrimonio. Secundum remedium est ut denunciaret episcopo qui potest compellere maritum ut pascat vxorem de iusto. iij. q. i. Si peccauerit. vel pmittat eam persone ali cui honeste que de honesto lucro sibi pvideat. Extra de pignoris ex lris. Et de dote post diuortium restituenda p nostras. Tercium remedium est si tam in arto posita e qd de nullo alio possit sibi victum inuenire tunc potest viuere de rapina qz necessitas legem non habet. Et quidqd si expenderit dolenter sumat et utatur qz parci potest ad subleuandam solam necessitatem et proponat firmiter restituere qua cici poterit quidqd inde psumpserit. Sed tamen vxor tenetur viro debitum reddere in casibus supradictis et e contrario. Est tamen sciendum qd quis vxor de oue vel boue vel alia re rapta in spe comedere non possit extra casum vltime necessitatis. Si tamen res sit empti de rerapta poterit inde comedere sine casu vltime necessitatis. Luitprandus ratio est. Cum enim res rapta venditur tunc in precio dato vicium furti vel rapine purgatur p hoc qd emens voluntarie trāstulit dominium illi rei. unde istud precium licite potest quilibet ab eo recipere nec tenetur re

stituere. Quidam magni doctores dicunt qd vxor licite potest uti illis rebus sic pmixtis dum tamen in mente habeat qd libenter vellet viuere de licite acquisitis. Sexto committitur peccatum alienum tacendo ut si solo verbo posset prohibere furtum vel posset defendere ne alij rapent vel ne clericum percuterent et tales non solum tenentur ad restitutionem sed etiam sunt excommunicati. Sed hoc Bonifacius intelligit de illis qui ex officio hoc tenentur defendere alias non vel etiam de illo qui tacet in synodo vel civili iudicio. Vbi talia forisfacta debent merito publicari. Septimo committitur peccatum alienum adulando vel detrahendo ut si quis dicat alicui potenti qd rapere sit strenuitas vel dicat illum esse dignum spoliacione. Talis enim adulator vel detractor tenetur ad restitutionem si ille alias non fuisset facturus spoliū. ut patz. xj. q. iij. Nemo Sed sciendum qd triplex est adulatio. Prima e attrituendo alicui bonum qd habet. Secunda est ex amore nimis extollendo bonum qd habet et utrumqz est peccatum veniale licet secundum sit grauius primo. Tercia est approbando malum quod facit et hoc est peccatum mortale. ut patz. xlvj. d. Sunt nonnulli. Octauo committitur peccatum alienum hospicio colligendo vel occultando qui cum fure non indicant domino ipsum querenti participes furti sunt. Extra de furtis. Sed hoc intelligendum est de illo qui furam ideo non vult prodere ut principalis furti fiat. Nono committitur peccatum alienum emendo ut ille qui emit rapinam vel furtum. Sed ibi distinguere oportet. Nam ille qd emit rapinam vel furtum aut intendit gerere negocium alterius cui res est ablata et sic potest repetere precium quod dedit et expensas quas circa illam rem fecit. scilicet de rei vend. domini. Aut intendit gerere negocium proprium. Puta quia emit ut retineat. Aut ergo emit fide mala aut fide bona. Si fide mala puta si sciuit vel probabiliter credidit esse furtum sic emptor grauatur sex modis. Primo quia semper rem tenetur reddere etiam si alias

Preceptum Octauum

inoriatur vel violenter auferatur instinc-
de usura. ca. Unde in rebus. Semp cū fur-
tenet de casu fortuito nisi in vno casu. pu-
ta si rem obtulisset dño tempe & loco con-
gruo & ille nolisset recipere tunc purgas-
set moram ff. de p̄dictione faciēda in re fur-
tina. Secūdo quia tenetur reddere omnes
fructus perceptos & qui mediō tempore
percipi poterant. Tercio quia res est esti-
manda sū optimū suū statum. Puta si
res tempore venditiōis fuisset melior q̄z
postea ff. de furtis & de refurtina. Quarto
q̄ non potest repetere p̄cium quod dedit
Quinto quia nō potest agere contra ven-
ditorem de p̄cio soluto. Obstat cū sibi
turpitudine sua nisi d̄ hoc expresse sibi caue-
rit x. q. v. hoc ius. Sexto quia perdit etiā
expensas voluntarias ca. de infantibus
& sag. Si autem emit bona fide. puta si p̄-
babiliter credidit rem esse iustam Sic bo-
na fides quattuor sibi confert. Primo q̄a
non tenetur rem restituere durante bona
p̄scientia sed si scierit postea rem esse fur-
tinam tenetur eam restituere & etiam fru-
ctus extantes sed fructus cōsumptos re-
stituere non tenetur Sed quia potest rem
alicnare & vendere durante bona fide. Sz
si aliquod lucrum ex venditione furti p̄se-
quitur istud debet restituere domino po-
stea venienti ff. de p̄dictione indebiti. hec
natura. Tercio quia non tenetur rem resti-
tuere in casu fortuito durāte bona fide Si
cū res interim pereat absq̄ culpa sua in
nullo tenetur domino respondere. Quar-
to quia post restitutionem rei potest age-
re contra venditorem de p̄cio quod de-
dit dum mō rem restituerit p̄ iudicium vñ
cautum est in talibus q̄ emptor dicat do-
mino rei q̄ ipm trahat ad iudiciū Et post
quā emptor tractus fuerit denunciēt ven-
ditori q̄ veniat & defendat rem venditam
Et si tunc ab eo cūincitur vēditor tenetur
de euictione nisi emptor fuisset absens p̄-
ptumaciam temp̄sententie date vel nisi
p̄ iniuriam iudicis sentētia lata fuisset Ex-
tra de emptione vtimur Si aut̄ extra iudi-

um restituat tunc venditor nihilominus
tenetur sibi restituere p̄cium in foro peni-
tēciali licet p̄ iudiciū fori ad hoc cogi nō
possit. sed hoc veruz est q̄n raptor rem ab-
stulit iniuste. puta in bello qd̄ sciebat esse
iniustū. Sed si scit bellum iustū fuisse tunc
non tenetur restituere rem emptō. Si aut̄
p̄babiliter credit bellum iustum fuisse Pu-
ta quia vicini vel etiā sapiētes hoc dicunt
tunc similiter bona fides sibi cōfert quat-
tuor supradicta. Sed si postea scierit bel-
lum iniustum fuisse tunc debet restituere
rem & fructus extantes. Non aut̄ p̄sum-
ptos Est aut̄ vna regula notanda in omni-
bus supradictis nouē peccatis. Nam qui-
cūq̄z fuit causa totius spoliū vel alterius
damni talis tenetur in solidum alias non
tenetur nisi de pte percepta. Sed si res illa
vendita fuit tunc non tantū tenetur solue-
re p̄cium p̄ re ipsa datum sed debz solue-
re iustum p̄cium rei. vno tamē totū soluē-
te omnes socij liberantur etiam si quilibet
fuisset in solidū obligatus & ille cui facta
est solutio debet cedere actioni ei q̄ solue-
rit ff. de cū. Si plures Ex p̄dictis etiā ptz
qualiter sit p̄fitendum de transgressionē
illius septimi precepti sequitur

Octauum p̄ce-
ptum est Non falsum testimo-
nium dices vbi sū Augm. p̄-
hibetur omne nocumētū quo quis p̄ fal-
sitate oris ledit p̄imum. In secūdo au-
tem p̄cepto p̄hibetur mendacij falsitas
respectu dei put̄ cadit in ipso p̄iurio. Ad
cuius maiorem euidentiam est sciendum
q̄ quia sū Augustinū. hic non solum p̄hi-
betur mendaciū sed etiam omne oris no-
cumētū qd̄ mendaciū sū Augustinū nō
solum p̄mittitur in verbis falsis verū etiā
in opibus simulatis quia sū Augustinū.
Mendacū est xp̄ianum se dicere & opera
xp̄i non facere. vt habetur. xxi. q. v. Laue
Ideo primo est ostendendū quomodo fi-
at istius mandati transgressio in verbis
mendosis. Secūdo quomodo fiat eius

Decalogi

transgressio in verbis proximo nociuis. Tercio quomodo fiat eius transgressio in factis simulatis et in ista tria preceptum istud habet triplicem intellectum ut videbitur in processu. Propter primum est sciendum quod in verbis mendosis istud preceptum transgrediuntur nouem genera hominum quorum tria offendunt in mendatio pernicioso tria in officioso et tria in iocosum quod patet. Nam circa mendacium perniciosum. Primo offendunt illi qui mentiuntur contra fidei veritatem ut qui dicerent christum non esse natum ex maria uirgine et huiusmodi. Secundo circa hoc offendunt illi qui per mendacium ledunt proximi famam et honorem sicut est mendacium false detractiois ut falsi testes in causa criminali. Ad cuius maiorem euidentiam est sciendum quod omne mendacium quod in iudicio dicitur de his que ad iudicium pertinent propter iocosum est pernitiosum et mortale quia subuertit veritatem iudicii quod cedit in perniciem totius communitatis. Ex quo patet quod siue iudex siue testis siue reus siue actor vel etiam procurator in iudicio falsum dicant iudex quidem falsam sententiam proferendo. procurator vero falsam causam defendendo istud preceptum transgrediuntur et mortaliter peccant et tam iudex quam testis et etiam aduocatus tenentur ad interesse illi qui iniuriam passus est immo secundum iura falsus testis infamis efficitur ut patet in iij. q. v. Constitutus. Et hoc est verum si sententia lata est contra eum alias non ut dicitur ibidem Johannes. Sciendum etiam quod testis mortali peccat non solum mentiendo et veritatem negando sed etiam veritatem occultando. Extra de crimine falsi c. j. ubi dicitur Uterque reus est et qui veritatem occultat et qui mendacium dicit. Quod intelligitur de teste in iudicio requisiti. ut dicit Job. xj. q. iij. Quisquis. Tercio circa idem offendunt illi qui per mendacium ledunt proximum in rebus exterioribus sicut illi qui falso decernunt aliquem iudici vel tyranno vel quod falsum testimonium contra aliquem in causa pecuniaria deponunt ex quibus proximo

damnificatur. Secundo circa mendacium officiosum. Primo offendunt illi qui ex quadam pietate mentiuntur pro seruanda vita proximi ut si quis videat hominem queri ad mortem dicat se non vidisse eum. Secundo circa hoc offendunt illi qui mentiuntur pro seruanda hominis continentia ut si virgo volenti eam deflorare mentiat dicens se esse coniugatam. Tercio circa hoc offendunt illi qui mentiuntur pro hominis seruanda exteriori substantia ut si quis videns perdonem velle aliquem spoliare dicat parcas sibi quia non habet pecuniam. Circa mendacium etiam iocosum. Primo offendunt illi qui mentiuntur pro reuolando merore vel tedio sicut illi qui aliqua ludicra fingunt ut hominem melancolicum exhilarant. Secundo circa idem offendunt illi qui mentiuntur pro aliorum solacio sicut illi qui ex cupiditate alijs concupiscendi fingunt aliqua iocosa mendacia ut eos ad risum prouocent. Tercio circa idem offendunt illi qui mentiuntur ex adulatione iocosa sicut illi qui falso commendant hominem ut ex hoc magis placeant. Unde ad maiorem euidentiam predictorum tria sunt per ordinem requirenda. Primum est que et quot sint genera mendaciorum et quod eorum sit mortale et quod veniale. Secundum est utrum propter liberationem hominis a quocumque periculo sit dicendum mendacium officiosum quod est veniale. Tercium est quomodo antiqui patres putabunt abraham et iacob qui videntur esse mentiti a mendacio excusent. Ad primum est dicendum quod Augustinus in libro de mendacio distinguit octo genera mendaciorum que tamen omnia comprehendunt sub vna distinctione magistrali que ponitur in xij. q. v. que talis est. Nam mendaciorum aliud est perniciosum siue malignitatis. Aliud iocosum quod est leuitatis. Aliud officiosum quod est pietatis. Sub mendacio autem pernicioso comprehenduntur tria genera prima mendaciorum et illa semper sunt mortalia quod patet quia primum directe contrariatur dilectioni dei. Secundum autem et tertium contrariantur dilectioni

Preceptum Octauum

Primi ut patet ex supradictis. Sub secundo autem scilicet iocoso continetur alia duo puta quartum et quintum mendacium que de genere suo sunt venialia licet ex circumstantia aggravante quicquid possint fieri mortalia ut si quis libidinem mentiendi sibi finem constituat et huiusmodi Sub tercio scilicet officioso continetur sextum septimum et octavum quod licet finem se semper sit veniale. perfectis tamen qui renuntiaverunt pompis seculi finem Jobanem efficitur mortale. Qui videtur concordare magister sententiarum dicit. Illud mendacium quod fit a modo alterius perfectis dicitur esse damnable. Et idem dicit de mendatio iocoso. Sed istud est verum per se loquendo finem sententiarum theologorum quod nec perfectio status nec iteratio actus mutant speciem peccati. Unde istud quod est veniale in laico non potest esse mortale in clerico vel religioso per se loquendo nisi forte propter scandalum quod mendatio interdum annectitur. Iteratio etiam actus non facit proprie peccatum mortale licet ad hoc disponat. Et sic potest intelligi dictum magistri quod mendacium iocosum vel officiosum est damnable perfectis non quidem per causam quia causet peccatum mortale sed solum dispositione quia iteratum ad mortale disponit. Ad secundum dicendum quod propter liberationem hominis a quocumque periculo non est dicendum mendacium officiosum quia secundum Augustinum non sunt facienda mala ut eveniant quecumque bona. Constat autem quod omne mendacium cum sit malum finem se nunquam potest a peccato excusari et ideo mentes perfectorum tanto amore debent in veritate fundari quod nunquam leviter mentiantur per quocumque periculo evitando. Nam secundum Augustinum in hoc casu non est mentiedum sed veritas prudenter celari potest sub tanta verborum dissimulatione ut docet Augustinus in libro de vera religione et in questionibus super Genesim. Ubi dicit cum abraham uxorem suam asseruit esse sororem eius veritatem prudenter celare voluit non mentiri. Soror enim eius dici poterat quia filia

fratris erat ut ipsemet abraham dicit Genesim 22. Ad tercium respondet Augustinus in libro contra mendacium. nam ut ipse dicit Intelligendum est sanctos patres illa verba dixisse non intentione fallendi sed figurative et prophetice. Nam Abraham excusatur cum dixit se reversurum cum puero vel quia prophetice hoc dixit vel quia firmiter hoc credidit quod deus eum in momento resuscitaret scilicet promissionem divinam cessari non posse quia sibi dictum est in Isaac vocabitur tibi semen. ut patet 22. q. 11. cap. Abraham. Jacob etiam dicendo se primogenitum non est mentitus quia non dixit se primogenitum iure naturae sed iure adoptionis et legitime mutationis. Similiter etiam christus dixit Jobanem esse heliam. non persone veritate sed virtutis imitatione ut patet 22. q. 11. c. Propter secundum est sciendum quod in verbis primo nominis offenduntur 22. genera hominum. Quorum prima sex ledunt fraternam fidelitatem. Alia sex ledunt fraternam caritatem quod patet. Nam primi sunt qui offendunt primum deridendo et substando quod est peccatum quia veritas dicit substandans substandabitur et deridens deridebitur. Secundi sunt qui bona dicta vel facta primi conantur diminueret et ea per iudicium temerarium puertere quod est maximum peccatum quia per hoc homo sibi usurpat divinum honorem divinam sapientiam et divinam iusticiam quia ratio predictorum soli deo convenit quod sit arbiter et cognitor secretorum quod isti temerario iudicio sibi usurpant. Tercii sunt qui falsa predicatione quandoque sub specie amoris primum latenter tradunt. Et isti sunt similes iudei qui per osculum sub specie amoris christum familiariter perdidit. Quartii sunt qui per invidiam et odiosam detractionem famam primi denigrant. Et licet detractionis sit peccatum oris propter excessum tamen criminis istis peccatis oris non numeratur que sunt numero. xxv. sed sub homicidio reponitur ut superius visum est. Cuius ratio est quia sicut vipera vno flatu tres homines inficit et occidit. Ita tria

Decalogi

homicidia spūalia in vna detractōe committuntur Quia detractor seipsum et auditentem et cum cui detrabitur spūaliter occidit. Quittunt qui p̄ximū quicquid et obprobrijs et in p̄perijs perturbant et isti spūaliter in faciem xp̄i spūant et spūtis verborum suorum amabilem eius faciem inficiunt. Sexti sunt qui p̄ liuorem vel p̄ argoganciam p̄ximū in debite reprehendūt. Et omnes isti ledunt fraternam fidelitatem. Alii autem sunt qui in pugnant fraternam caritatem. Quorum p̄misunt q̄ p̄ximū verbis duplicibus et bifurcatis decipiunt p̄tendendo amorem in facie sed in corde gerendo liuorem de quibus dicit p̄pheta Labia dolosa in corde et corde locuti sunt Dolosus enim cor mellicum gerit in ore sed cor felleum abscondit in mente. Sc̄di sunt qui p̄ximū verbis rixosis ad iracundiam prouocant. Que quidem verba tria mala causant in homīe. Primum est quia pax cordis per verba rixosa tollitur et fraterna dilectio minoratur. Secundū est quia tales rixosi p̄suerunt esse mēte obstinati qui nec ab alijs doctoribus volunt dirigi nec p̄ suis defectibus reprehendi. Tercium est quia per mentis obstinationē magis in suis defectibus infiscantur et plus ceteris peccatorum nexibus p̄stringuntur quod ostendit p̄pheta de mente obstinata loquens fiat inquit ei sicut vestimentū quo opit̄ur et sicut zona qua semper p̄cingitur. In quo euidenter ostenditur q̄ tales obstinati ex peccandi p̄suetudine et peccatorum nexibus plus ceteris p̄stringantur. Tercii sunt qui verbis p̄cacijs et lasciujs p̄ximū scandalizant et mentis integritatem corrumpunt Quod quātum sit peccatum ostēdit dñs in Is̄a. ubi docet oculum dextrum manū et pedem eruendos et abscindendos p̄pter scandalum euitandum. Nam p̄ oculum dextrū intelligitur ille qui nos in actibus spūalibus dirigit. Per manum intelligitur ille qui nobis in vitē necessarijs intendit. Per pedem vero ille qui act̄ nostros exteriores disponit

Et quilibet istorū q̄ntūcūq; sit nobis necessarius ipsius tamen amor est p̄pter scandalum abscindendus. Quartii sunt discordiam inter homines seminantes. Quod peccatū inter omnia alia dominus maxime detestatur sicut p̄ oppositum in p̄cordia et caritate et cordium vnitate maxime delectat. Vnde isti r̄cuera plus xp̄m perturbant q̄z ille qui lancea latus eius aperuit et qui ip̄m cruci clauibus affixit. Eius ratio est q̄z tales eius sanguinem euacuāt per quem omnia pacificauit sine que in celis sine que in terris. Quinti sūt qui malis cōsilijs hominē ad peccatū inducunt. Sexti sunt qui salubre p̄siliū et cetera pietatis opera p̄ximo subtrahunt sicut non corripere delinquentes nō sedare lites nō instruere ignorantes et huiusmodi. Propter tertium est sciendum q̄ in factis simulatis offendūt duodecim genera hominum. Quorum quattuor genera offendunt sub specie sanctitatis simulate. quattuor sub specie simulate veritatis. et quattuor sub specie simulate iusticie et equitatis. Circa p̄mum modum p̄mo offendunt indigni cōmunicantes. Nam tales deo iniuriam faciunt maiorem q̄z iudas qui christum prodidit quod patz Quia castrum dei. mētis scilicet puritatem in qua deus maxime delectat hostibus tradunt et ip̄m deum de cordis hospicio turpiter eiiciunt p̄pter quod tales p̄ sumptōnem sacramenti nec in gratia nec in virtutibus fecundantur sed in peccatis potius obdurantur Quod apte figuratum est in manna celesti quod liquefiebat ad solem et arefiebat ad ignem. In quo designatur q̄ om̄s qui cum puritate et deuotione ad sacramentum accedit in donis et gratijs fecundat qui vero cū cupiditate et ardore p̄cupiscēcie sumit in peccatis p̄ subtractionē grē obduratur. Secundo circa hoc offendunt indigne cōmunicantes quos dñs Is̄a. reprehendit cum dicit. Populus hic labijs me honorat cor autem eorum longe est a me. Vnde tales seipfos effectū orationis

Preceptum Octauum

prudent et deo nauseam generant qui orationem tepidi cordis abominantur Apoc. iij. Utinam frigidus esses sed per omis periscentie repressionem. Aut calidus sed per caritatis inflammationem sed quia tepidus es incipiam te enomare ex ore meo. Tercio offendunt circa hoc nimis sibi ipsis in bonis actibus complacentes et tales utique submerguntur naufragio proprie complacentie et cum hoc deo propinant non vinum conditum cum sponsa in Lani. sed vinum mirratum et felleum cum iudeis. Quarto circa hoc offendunt qui laudem humanam vel utilitatem propriam in bonis actionibus expetunt qui omnes actus virtutum miserabiliter corrumpunt quia nullus actus est adeo virtuosus quin in vicium degeneret si in ipso vel complacentia propria vel laus humana seu terrena comoditas incendatur Et isti talem contumeliam deo faciunt quod arbitrium bone voluntatis per diuinam gratiam plantatam violenter euellunt et in ortum dyaboli reponunt. // Circa secundum modum sub speciebus simulate veritatis. Primo offendunt illi qui ex humano timore retrahuntur a libera veritatis perscrutatione secundum quem modum etiam ipsi discipuli antequam essent per gratiam spiritus sancti confirmati a christo fugerunt ubi beata virgo sola immobilis persistit. unde dicit Anselmus. Quod in ea sola fides ecclesie per istud triiduum inconcussa remansit cum alij discipuli in fide lapsi essent. Et per hoc hanc prerogatiuam peremerunt quod sicut eius filius est totius nature humane reparator ita ipsa a tota natura feminea triplicem defectum exclusit et eam in triplici perfectione singulari super omnes viros ineffabiliter sublimauit quod patet Nam natura feminea est fragilis ad resistendum. mollis ad perseverandum et parui iudicii ad consulendum. Ideo vulgo dicitur quod femina cito consulit sed raro melius elegit. Hunc autem triplicem defectum beata virgo a natura feminea abstulit cum ea super virilem perfectionem discipulorum christi singulariter sublimauit

quod patet. Nam in tolerancia passionis inconstancia fidei et dilectionis. ac etiam in perspicacia iudicii et electionis ipsos discipulos a christo electos inconspicaciter excessit ut patet ex hoc. Quia discipulis pre timore mortis fugientibus et in fide vacillantibus ipsa inconcussa persistit et in omni causa semper melius elegit Quod euidenter patet ex hoc quod salutem humani generis passioni sui filij prelegit magis volens ipsum acerbissimam mortem pati quam genus humanum non redimi. Secundo circa hoc offendunt qui sub specie zeli virtuosos alios acriter reprehendunt cum tamen multociens magis ex odio vel liuore quam ex caritate latenter procedere videantur. Tercio circa hoc offendunt qui ex amore priuato excessus aliquorum excusant vel attenuant aliorum vero excessus quicquid magis aggrauant quam oportet. Quarto circa hoc offendunt qui simulate et ficte primorum perscriptatibus prelorentur quam quidem fictionem dominus abominabiliter detestatur. Circa tertium modum sub specie videlicet simulate iusticie Primo offendunt illi qui iusticiam vendunt sicut mali iudices et mali aduocati qui nolunt facere vel etiam defendere iusticiam nisi per emolumento terreno. Secundo circa hoc offendunt illi qui iusticiam deprauant sicut malus iudex qui ex odio priuato non ex amore iusticie cum condemnat qui utique ex hoc creatum homicidij incurrit vel malus aduocatus qui scienter malam causam suscipit defendendam qui tenetur ad interesse illi contra quem aduocat. Tercio circa hoc offendunt qui malis consilijs et iniquis statutis primos ledunt et tales mortaliter peccant et tenentur ad restitutionem illis qui per talia statuta damnificantur. Nec talia statuta merentur nomen legis sed magis iniuriose machinationis. Lex enim finis fidorum debet esse talis quod communi bono proficiat et unicuique sua iura conseruet. Alias non diceretur lex sed potius corruptela. In hoc

Decalogi

etiam peccatum incidunt qui religiosis et christi pauperibus detrahunt vel etiam qui alios ab eorum beneficentia auerunt dicentes ipsos aliorum elemosinis non indigere cum magnas structuras faciant Qui non aduertunt cum quanta penuria et precitate victus et vestitus hoc faciunt et quasi fincero affectu dei honorem. quietum statum deo famulancium in talibus intendunt. Quarto circa offendunt qui contra libertatem ecclesiasticam aliqua coacta sciēter statuunt. Et hoc fit tribus modis prout privilegium libertatis ecclesiastice constituit in tribus. Primum est quod clericus verberari non potest nec debet. Unde qui hoc fecerit vel qui fieri mandauerit vel etiam facientem pro posse non prohibuerit excommunicatus est ipso iure. Secundum est quod clericus ad iudicium civili trahi non potest. Tercium est quod clerici ad exactiones non sint obligati. Unde si quis statueret quod clerici possent conveniri in iudicio civili vel etiam prohiberetur directe vel indirecte quod clericus causam suam in foro ecclesiastico persequi non posset vel quod debeant dare exactiones vel esse vigiles pro custodia civitatis talis ipso facto sententiam canonis incideret Extra de feri. excoi. Brauem. Ex predictis patet qualiter quis de transgressione istius precepti debeat confiteri.

Unum preceptum est. Non concupisces uxorem proximi tui. Ubi prohibetur omnis concupiscentia carnis sicut in precepto decimo prohibetur concupiscentia oculorum. Ideo autem dantur duo precepta ad prohibendam hanc duplicem concupiscentiam eo quod ad eas natura corrupta maxime inclinatur. Nam ad concupiscentiam oculorum inclinatur propter sui perservationem in esse individui Sed ad concupiscentiam carnis propter sui perservationem in esse speciei Prohibetur etiam nihilominus hec duplex concupiscentia propter tria damna que facit

in anima. Primum est quia animam inficit et maculat. Cuius ratio est Quia concupiscentia carnis est sicut aqua fluxus. Concupiscentia vero oculorum est sicut terra propter ariditatem terre affectus. Unde sicut ex terra et aqua fit lutum materiale ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale quo anima sordidatur et per consequens fetida et displicibilis redditur in conspectu dei ad modum luti vilissimi. **¶** Secundum est quia ad modum ignis inextinguibilis animam inflamat De quo scribitur Job. xxxi. Ignis est usque ad consummationem devorans. Et non solum animam inflamat sed etiam inflammando incinerat et tunc superuenit soror earum scilicet superbia vite que ad modum venti in animam exufflat et redactam in cinerem ad modum pulveris usque quaque deportat. Et ideo de impio dicit in psalmo. quod est tanquam pulvis quem proiecit ventus a facie terre. **¶** Tercium est quia utraque ad modum litis inextinguibilis et insatiabilis animam semper cruciat Unde iste due concupiscentie sunt due filie sanguisuge clamantis asser asser. ut scribitur Proverbiis. xxx. Nam concupiscentia oculorum dicit Asser divitias concupiscentia carnis asser delicias et utriusque istarum est insatiabilis appetitus. Homo enim mundanus divitiarum et deliciarum sitibundus est quasi saccus pertusus Et ideo non est mirum si non possit impleri nec eriam satiari. Hoc autem preceptum habet triplicem expositionem. **¶** Prima est Non concupisces uxorem proximi tui id est non quod habeas voluntatem violandi uxorem proximi tui. Ubi diligenter considerandum est quod si deus solam voluntatem huius peccati prohibet quanto ergo rigore sue iusticie voluntatem facto implentes puniet. Et illos potissime qui pulcras castas et probas uxores habentes animas suas diuina imagine insignitas sordidis concupiscentiis aliarum maculant feminarum. Quod tamen christus prohibet Mat. v. Qui viderit mulierem ad concupiscendum

Preceptum Bonum

eam id est ut concupiscentia transeat in affectu cordis et sensum rationis vel etiam si facultas assit facere disponat iam mechatus est eam in corde suo Quia secundum iura voluntas pro facto reputatur Sed contra hoc est quod scribitur dis. lxxvj. Non satis est velle sed etiam benefacere oportet nec iterum satis est benefacere nisi procedat ex fonte bono id est ex bona voluntate Si militer dicat de consecratione dis. jc. j. Logi rationis id est voluntatis nemo penam patiatur. Ad tollendum ergo dictorum canonum contrarietatem distinguendum est quia aut voluntas habet facultatem operandi et sic voluntas non reputatur pro facto In quo casu loquitur canones in contrarium obiecti. aut non habet et sic iterum distinguitur. Aut enim voluntas est mala sic reputatur semper pro facto et semper est peccatum mortale in voluntate mala sicut et in opere quodvis non tantum peccatum sit in voluntate sola sicut in voluntate et operatione simul. Et istud est verum quantum ad iudicium divinum quod intuetur cor. Sed quantum ad iudicium civile si voluntas mala suis terminis sit contenta non punitur ut dicit ultimum decretum. Sed si voluntas progreditur ad actum vel etiam ad conatum sicut in criminibus maximis punitur solus conatus licet machinatio non habuerit effectum. Unde lex non minus illum punit qui causa occidendi homines inventus fuerit cum zelo quam qui occiderit de pe. dis. jc. j. In minoribus tamen criminibus non punitur solus conatus quia non sum fur licet conatus sim furari ff. de furtis. Qui furti. Aut voluntas est bona et tunc aut illa que vult cadunt sub precepto aut sub consilio. Si primo modo sic voluntas non reputatur pro facto ut patet In ieiunijs et elemosinis ab ecclesia indictis et hoc potissime quando voluntas habet facultatem progrediendi in opus. Si autem cadat sub consilio sic distingue quia aut respiciunt illa premium auree sicut iterum voluntas reputatur pro facto ut patet de

sancto Martino de quo canit ecclesia O sanctissima anima quam et gloria. per se non abstulit. tamen palmarum non amisit. Aut respiciunt premium aureole sicut iterum voluntas reputatur pro facto quia non sufficit pro premio aureole sola voluntas continendi nisi actus continentie in opere teneatur. **S**ecunda expositio est Non concupisces proximum proximi tui id est non formabis tibi imagines de corpore proximi tui cogitando scilicet quam pulchra quam amabilis quam gratiosa. Contra quod preceptum per doctrinam multi faciunt tam mulieres quam viri qui licet nolint concupiscere nec etiam velint ab alijs concupisci tamen volunt agere dicunt festum in reliquijs nocivum et turpium cogitationum quod tamen nimis est periculosum quia facillime ex hoc peccatum mortale incurritur quod probat Jacobus in sua canonica cum dicit. Concupiscentia autem id est interior animi delectatio cum conceperit subaudi consensum rationis parit peccatum scilicet mortale vel saltem veniale peccatum autem cum consummatum fuerit per deliberatum scilicet per sensum rationis in ipsam delectationem interioriorem aut etiam in opere extrinsecum generat mortem id est perfectum mortale peccatum. **E**t ut evidenter patefiat qualiter interior cogitatio et cogitationis delectatio sit peccatum mortale et qualiter non. **S**ciendum est secundum Gregorium quod humana tentatio perficitur ex tribus videlicet suggestione delectatione et sensu Si enim suggestio inducit passionem que est subitus motus animi cogitantis seu delectationis in re cogitata sic est veniale peccatum secundum Glossam ibidem. Si autem suggestio inducat passionem que secundum Glossam ibidem est quedam animi forma vel deliberatio tunc aut non sentit delectatio in tali cogitatione et sic vel non est peccatum vel solum est veniale Aut sentit delectatio in cogitando et hoc contingit dupliciter quia tunc aut delectatio rationis non sentit in delectatione et sic adhuc est veniale aut consentit et sic est peccatum mortale siue consentiat

Decalogi

in delectatione interioris actus siue presentis at in ipsum opus. **¶** Lius ratio est quod non solum sensus verus puta cum quis consentit in opus est peccatum mortale sed etiam interpretatur ut cum quis sentit in sola delectatione interiori non autem in opus et hoc habet veritatem si delectatio cadit super obiectum includens in se deformitatem ad rectam rationem. Si autem quis non delectetur in delectatione turpi puta si cui placeat cogitare de specie pulcre mulieris absque alia deformitate percurrente sic sensus in talis delectatione non erit peccatum mortale sed potius veniale. **¶** Tercia expositio est Non concupisces id est non concupisci desideres ab uxore proximi tui ut ly concupisces teneatur passim. **¶** Et sic primo est ostendendum quod istud preceptum transgrediuntur tria genera hominum. Secundo declarabitur que sint illa que potissime homines retrahere debeant a delectatione carnalis concupiscentie. Tercio ostenditur que sint illa que specialiter hominem in mentis puritate perscruent. **¶** Propter primum est sciendum quod primi qui istud preceptum transgrediuntur sunt persone religiose licet sint fidei qui postquam sedeo voto continentie astrinxerunt adhuc delectantur in spurciis carnalium delectationum et isti sunt similes filiis israel qui egredientes ab egypto manna celeste fastidiebant et cibaria vilia egypti appetebant. Sic et isti mundo renunciantes tanquam ab egypto recedentes et per votum continentie paupertatis voluntarie ac vere obedientie terrene promissionis appropinquantes adhuc in deserto positi hoc est in statu religionis constituti in quo omnia delectabilia carnis et mundi per voluntarium contemptum ipsis debent esse deserta. Libaria vilia egypti appetunt et cibum celicum id est suauitatem interne deuotionis fastidiunt quantumvis in se retineat omne delectamentum et omnis saporis suauitatem ut scribitur Sapientie. xvj. Secundi sunt virgines et femine seculares que statim cum viros aspiciunt prauis co-

gitationibus agitantur a quo tamen debet hortatur propheta cum dicit Beatus qui tenebit id est qui restringit motum id est impetum illicite cogitationis et allidet pedes suos id est primos motus carnalium delectationum ad petram id est ad christum se exemplis christi transformando qui nunquam pertulit aliquem motum illicitum sensualitatis. **¶** Tercij sunt qui licet nolint concupiscere volunt tamen concupisci. Quia multi sunt tam viri quam mulieres qui etiam virgines que ad hoc se lauant et ornant ut amabiliiores fiant que non solum in placitis et coreis immo etiam in ecclesia corda virorum vulnerant dum eis nunc colore albo nunc rubeo nunc familiari colloquio nunc manuum iniectione nunc vultus compositione nunc oculorum lasciuia intuituque laqueum et occasionem ruine prestant. **¶** Sciendum tamen quod talis ornatus decens et solutus bonis mulieribus interdici non debet dummodo fiat decenti modo et recta intentione quia quilibet mulier legitima bene potest feliciter ornare ad complacentiam viri sui non autem alicuius alterius. Lius ratio est. Quia sicut quilibet christianus toto nisu conari debet in omnibus suis actibus ut capiet diuinam complacentiam. Ita mulier legitima in omnibus suis actibus conari debet captare benivolentiam viri sui ut ex hoc amor mutus vigoretur et fides thori integra seruetur. Ex quo patet quod talis ornatus multo periculosius frequentatur in virginibus innuptis quam in mulieribus nuptis. Lius causam assignat Augustinus. Ex eo quod mulier nupta conatur placere viro soli cui etiam de iure complacere tenetur. Virgo autem innupta mittitur passim omnibus complacere et ideo plurimorum virorum animos potest suo cultu et complacencia lauciare a quo tamen retrahit apostolus ad Romanos. vj. Nemini dantes ullam offensionem. **¶** Propter secundum est sciendum quod homo merito debet retrahi a delectatione carnali propter multa damna superius expressa in sexto precepto.

Preceptum Bonum

Sed preter illa possunt hic induci tria alia damna cuiuslibet homini merito perhorrenda. Primum est quia carnalis delectatio priuat hominem omnium bonorum consortio et participatione. Secundum est quia priuat hominem cibo diuino et angelica refectione. Tercium est quia excludit hominem a beatifica fruitione que secundum Augustinum tante est suauitatis pulchritudinis et delectationis ut si in ea solum per momentum morari liceret merito pro eo mille anni presentis vite delicijs pleni committerentur.

Ex quo patet quantum dispendium sibi ipsis faciant qui se pro secula et momentanea delectatione. eterna dei contemplatione priuat. Et ista tria damna pulchre sunt signata In nabuchodonosor qui propter sua peccata a consortio hominum ciectus fuit. In quo innuitur priuatio participationis omnium bonorum que sunt in ecclesia militante. Item fecit ut bos comedit ecce priuatio cibi angelici et diuini et refectio bestialis et pecorum. Item exclusus fuit a regno septem annis in quo innuitur perpetua priuatio diuine visionis et consortij beatorum.

Propter tertium est sciendum quod tria sunt que potissime mentis puritatem conseruant. Primum est fortis sensuum exteriorum et interiorum restrictio quia ipsi sensus exteriores sunt quasi quidam custodes et ianitores interioris puritatis mentis. Et ideo sicut ille proditor diceretur qui portas castri hostibus aperiret ut ingredientes ipsum castrum caperent et libere possiderent. Ita sensuum nostrorum euagatio est quasi quedam spiritualis prodicio quia per hoc liber aditus fantasmatibus aperitur per que castrum dei capitur hoc est puritas mentis corrumpitur. Et ideo pro predicta puritate mentis conseruanda nostri sensus sunt a noxijs euagationibus reprimendi viriliter. In cuius figura precepit moyses populo israelitico ut pedes suos ponerent super colla et cernices quinqz regum quos ceperant In

ueniens per hoc quod quinqz sensus in multis prochdolor regale dominium obtinentes sunt per rationis iudicium et per voluntatis imperium tanquam duobus pedibus interioribus conculcandi et viriliter restringendi. Secundum est seruens et deuota oratio quia illa sua virtute mentem sublimat et sublimatum subleuat et depurat et suo seruiore omnem mentis fluctuationem deficit. Propter quod talis mens deuota recte mens mirre dicitur quem sponsus libenter visitat et in quo sponsam suam quodam familiari colloquio interioris suauitatis inebriat. Iuxta illud Lani. Ibo ad montem mirre et ibi loquar sponse mee. Tercium est passiois christi incima meditatio In omni enim tentationis impulsu mens deuota ad modum columbe debet ad christum puolare et nidificare in foraminibus petre id est in vulneribus christi profundissime scilicet meditando amaritudinem sue passionis et debet residere super riuos aquarum sue passionis amaritudinem deplorando et interiorum mentis puritatem deuotissime contemplando. In quibus riujs preuideat umbram accipitris hoc est caucat preambula peruerse cogitationis. Et statim cum incipit tyrillari talibus fugiat in petre foramina id est in christi vulnera subtrahendo se peruerse cogitationi per deuotam orationem per passiois dominice feruidam meditationem vel per proprii corporis rigidam castigationem Sic enim aqua carnalis delectationis mutabitur in vinum scilicet diuine consolatiois et interioris deuotionis hoc est vinum quod letificat deum et homines.

Quicumque preceptum est Non concupisces reprimi tui. Vbi licet explicite solum prohibeat concupiscentia oculorum in re aliena implicite tamen hic prohibetur vniuersaliter omnis concupiscentia vel cupiditas male voluntatis respectu rei alienae. Nam superius in septimo precepto prohibuit cu

Decalogi

piditatem operis. hic autem prohibet cupiditatem cordis.

Et est notandum quod hic non prohibetur concupiscentia que innascitur ex corruptione fornicis vel a delectatione sensualitatis quia impossibile est quod iste concupiscentie non sint in nobis propter naturam fomite corruptam. Sed hic prohibetur concupiscentia et appetitus que innascitur ex consensu rationis. Et hoc preceptum similiter habet triplicem expositionem.

Prima est Non concupisces rem proximi scilicet per avariciam appetendo seu etiam per iniusticiam obtinendo. Ad cuius evidenciam intellectum sciendum est quod res aliena potest concupisci iniuste sub triplici differentia gradu. Quidam enim concupiscunt aliena sed scientes quod non possunt obtinere rem concupitam non prosequuntur concupiscentiam. Si autem scirent se posse consequi concupitum fortissime conantur ad prosequendum concupiscentiam in effectu. Et isti taliter concupiscendo mortaliter peccant et hoc in primo gradu concupiscentie mortalis. Secundo quidam sunt qui aliena concupiscunt etiam cum conatu exteriori quia laborant pro tali re illicite obtinenda. Qui quisque eam non obtineat mortaliter tamen peccant. et iste secundus gradus concupiscentie apparet in fure et latrone per furto et rapina laborantes qui licet in effectu nec furentur nec rapiant mortaliter tamen peccant et gravius quam primi. Tercio quidam sunt qui non solum conantur concupiscere aliena sed etiam concupita pravis conatibus assequuntur. Et isti omnibus aliis gravissime peccant et est tertius gradus concupiscentie mortalis ut patet in furibus et latronibus rem concupitam illicite obtinentes et istis nunquam remittitur peccatum nisi prius restituat ablatum ut dicit Augustinus. Dum tamen habeant facultatem restituendi. De primo gradu concupiscentie appropriate scribitur Prover. xv. Manus in manu non erit innocens quia licet manus in manu teneatur ut scilicet quis actualiter non furetur nec rapiat. Si tamen a furto et rapi

na absteineat non propter deum nec propter iusticiam sed propter penam quia timeret suspensum. talis non erit innocens immo mortaliter peccat per avariciam rem alienam appetendo contra divinam iusticiam. Quod quantum malum sit ostendit Augustinus in libro. De libero arbitrio sic dicens Eum avaricia alicui dominatur subiectus malis omnibus demonstratur quia de avaricia mala omnia oriuntur et omnium peccatorum spine ex ea producantur. Et ideo bene scribit. Ecce. Avaro nihil est scelestius. Cuius causam assignat Innocentius in libro de vilitate predicti onis humane dicens Avarus offendit deum offendit primum offendit seipsum. Non enim primum diligit quem inedia perimit egestate presumit.

Secunda expositio est Non concupisces rem proximi tunc scilicet iniuste hoc est ad iniusticiam appetendo et in malum finem ordinando. Aliud est cum appetere aliena per iniusticiam quod fit in expositione prima.

Aliud appetere ad iniusticiam puta ad vanam gloriam ad luxuriam vel ad crapulam sicut dicitur ille fecit Luce. Qui copulabatur quotidie splendide. et istum modum peccandi gentiles philosophi tetigerunt ostendentes quod in uno actu peccati potest esse multiplex de fornicitas sicut cum aliquis furatur ut exinde inebrietur vel pompas exerceat vel crapulose vivat. Et secundum hunc intellectum non solum contra istud preceptum faciunt qui aliena concupiscunt sed etiam qui sua propria male et illicite expendunt ut pomposi voluptuosi thasaurarii et similes. Per octavo et alio in hoc casu magis peccant clerici quorum bona omnia pauperes sunt et domus eorum omnibus debent esse communes et plus ceteris debent in vigilare susceptioni peregrinorum ad hospitium ut patet. xxj. q. ij. Nam licet clerici seculares non teneant omnino renuciare temporalibus quantum ad proprietatem et usum tamen tenent ea renuciare quantum ad affectum quod non debent tantum affici circa temporalia sicut laici et hoc designat corona in capite Nam capitis ratio est omnium temporalium de po

Preceptum Decimum

fitio vt scribitur. xxiij. q. j. Duo sunt Ratio autem quare minus debet affici ad temporalia qm layci est hec Quia sollicitudo temporalis impedit spiritualement. Clerici autem ideo dicuntur quia sunt in sortem domini vocati et diuino cultui mancipati. Et ideo solum debent esse dediti cōtemplationi et orationi et ab omni strepitu temporalium semoti. Unde credo saluo meliori iudicio si clerici vel monachi contra prohibitionem iuris immiscēt se secularibus negocijs scienter et voluntarie in tantum q notabiliter impediāt libertatem spiritus qua soli deo vacare debent q mortaliter peccēt ubi forte layci venialiter peccarent. Quibus non est interdictum q secularibus negocijs se immiscerent. **T**ercia expositio est. Non concupisces remptu inuicem scilicet auare retinendo aut eam necessitatis tempore non communicando quod nihil aliud est facere q res pauperum per violentiam auferre. vt patet. xviij. q. j. Nam fm Augustinum. Non solum auarus est qui rapit aliena sed qui cupide seruat sua. Et ideo auarus vt ibidem dicit Aug. Ante qz alienus lucretur seipsum perdit. Unde scribitur. xij. q. j. Non minoris est criminis habenti tollere quantum possis et abundanti indigentibus denegare. Esuriētium panis est quem tu detines nudorum vestimētum est quod tu recludis. Miserozum calcis est qui apud te veterascit et est decretum Gregorij. Ex predictis patz q omnis cupiditas cordis aut est in appetendo aliena contra iusticiam vt patet in expositione prima vel etiam ad iniusticiā vt patet in secūda. Aut est in retinendo nimis cupide per auariciā quod contingit in ista expositione tertia. Sed hoc potest esse dupliciter vel quia absolute retinet et occupat alienum et sic est fur vel raptor vt patet ex supradictis aut retinet proprium et tunc aut hoc fit tempore necessitatis quo ex precepto caritatis talia communicari deberent et sic retentio cupiditatis censetur homicidium sicut supradictum est in septimo precepto

propterea pasce fame morientem etc. **A**ut sic retinet sua vt ea tempore opportuno distribuat Sed hoc contingit dupliciter. Quia aut raro vel nunqz sic retentum egenis distribuit. Et sic adhuc est peccatum mortale vt patet in diuite epulone qui micam panis Lazaro negauit. Aut aliquando distribuit aliquando non et sic est peccatum veniale et hoc magis vel minus prout maior facultas est in ipso dante. **S**ciendum est etiam q ipsi auari non solum per pedes vel equos ad infernum properant sed ad hoc vehuntur curru per dominam auariciam eis prouiso. Qui quidem curru auaricie fm Bernard. super Lanti. Sermone. xxxix. Debitur quatuor rotis viciozum q sunt pusillanimitas. Inhumanitas. ptemptus dei. et mortis obliuio. Iumenta vero ipsum trabencia sunt tenacitas et rapacitas et his ambobus vnus auriga pcedet scilicet ardor habendi. Sola quidem auaricia quia non patitur pducere plures vno auriga cōtēta est Si autem queratur quomodo et qualiter se quisqz habere debeat ad res possessionis hoc pulcre docet Seneca in suis puerbijs ita dicens. Pecunie oportet imparare non seruire Pecunie si ea vti scias ancilla ē si nescias domina est et ideo necesse est vt aut te ipsum aut pecuniam vitem habeas. Et ideo dicit Bernard. super Lanti. Sermone vicissimo. Si vere tua sunt que possides expende ad lucra et pro terrenis celestia commuta sed si hoc non vales scias te pecunie non esse dominus sed seruus. Quo contra de bonis et virtuosis possessionibus dicit Gregorius in libro Moralium Sanctis viris etiam ipsa rerum affluentia onerosa est. Et ideo aut largiendo distribuunt aut deserendo contemnunt. **S**ciendum q predicta triplex expositio potest colligi ex decreto D. xlvij. bonorum Vbi dicitur sic bonorum auctori inherere non possumus nisi cupiditatem que omnium malorum est radix abscidamus Et hūc ad primā expositionē. **P**rosecūda vō subdit vir catholicus et p̄p̄he sacerdos sic nullo

Debet implicari errore sic nulla cupiditate violari dicente scriptura post concupiscentias tuas non eas. Mens enim pecunie auda nec abstinere nouit a veritis nec gaude re concessis nec pietati adhibere sensum. Quatum ad terciam vero subditur. Si forte cupiditas inquit Quid iniuste facio si aliena non inuado propria diligentius teneo Sed ei imprudens dic tu quando hanc ingressus es lucem quando de ventre matris existi quibus queso facultatibus ingressus es. Nonne nudus intraisti et nudus exibis. Tatorum ergo te scias inuadere bona quatis posses prestare quod uales Unde transgressores huius precepti signanter puniuntur plaga muscarum quia musce morientes perdunt suauitatem vngenti. Et sollicitudo possidendi temporalia non solum impedit deuotionem spiritualium sed etiam in corde hominis suffocat dei verbum. Omnis enim oratio et orationis deuotio et etiam consolatio contemplationis funditur moritur ubique habendi cupiditas dominatur. Ex premissis patet qualiter de isto precepto sit homini pendendum

Capitulum tercium de septem opibus misericordie spiritualibus et corporalibus.

Quoniam Insequenter de septem opibus misericordie persequimur Dicit dominus in euangelio Mat. xxv. Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli eius cum eo tunc sedebit super sedem maiestatis sue et congregabuntur ante eum omnes gentes et separabit eos ab invicem sicut pastor segregat oves ab hederis et statuet quidem oves a dextris. hederos vero a sinistris. Tunc dicit etc. Requirit in euangelio prenotato. Ex isto textu sacri euangelii possumus colligere quod septem sunt opera misericordie spiritualia et septem corporalia. Elemosine vero corporales septem sunt videlicet pascere esurientem. potare sitientem. vestire nudum. colligere hospitem. visitare infirmum. redimere captivum. et sepelire mor-

tuum que in hoc versu continentur. Visito potio cibo redimo tego colligo condo. Ponuntur et alie septem elemosine spirituales scilicet docere ignorantem. Consulere dubitanti. Consolari tristem. Corrigere peccantem. Remittere offendentem. Portare conerosos et graues et per omnibus curare quocumque in hoc versu continentur. Consule castiga solare remitte fer ora. Ita tamen quod sub eodem intelligatur spiritualium et doctrina. Sunt autem opera misericordie seu elemosine spirituales meliores et nobiliores elemosinis corporalibus triplici ratione Primo quidem quia illud quod exhibetur nobilius est scilicet donum spirituale quod est preminet corporali secundum illud Prover. iij. Donum bonum tribuam vobis legem meam non derelinquatis. Secundo ratione eius cui subuenitur quia spiritus nobilior est corpore. Unde sicut homo sibi ipsi magis debet. prouidere quantum ad spiritum quam quantum ad corpus. Ita proximo quem debet tanquam seipsum diligere. Tercio quantum ad ipsos actus quibus subuenitur proximo quia spirituales actus nobiliores sunt corporalibus qui sunt quodammodo seruiles Alio modo possunt comparari secundum aliquam particularem causam in qua quidem corporalis elemosina alicui spirituali prefertur puta magis esset pascere fame morientem quam cum docere. sicut et indigenti secundum philosophum. Melius est dicari quam philosophari quamvis hoc sit simpliciter melius

Capitulum quartum de septem sacramentis in genere et in summi.

Nunc vero de sacramentis in genere siue in communi agendum est primo. et consequenter de vno quoque in specie siue particulari. Sunt autem sacramenta septem scilicet. Baptismus Confirmatio Eucaristia Penitentia Extrema unctionio Ordo et Matrimonium. ut habetur per hunc versum Unctio Lihama Thoro Contritio fons cibis ordo. Est autem sacramentum Unde dicit beatus Augustinus. Illud in quo subtergimur rerum visibilium diuina virtus secre-

ci⁹ opatur salutē. Et ad intellectū hōz nō
q^o ornamentū d^r ab ornando actiue z non
passiue. Quia sic tunica petri non ornat se
ipsā sed petrū Ita sacramentū d^r a sacrādo
actiue z nō passiue hoc aut potest fieri tri-
pliciter Aut sanctitatē efficiendo. Aut san-
ctitatem significando tantum. Aut simul
efficiendo z significādo verbi grā Medici
na d^r sana q^o sanat petrū Urina d^r sana que
est petri nō q^o ipsa urina sit sana sed indicat
petrū esse sanū. Sunt aut tria de substā-
cia cuiuslibz sacramenti noue legis scz ma-
teria elemēti. forma verbi. z intentio mini-
stri copulans formā materie verbi grā. Vi-
nū z aqua est elementū Oleū z hostia sunt
elemēta que sunt materia sacramentoz. pfe-
rat ergo sacerdos vba fm formā ecclesie
p sacramētis pficiēdis determinata cum
intentione faciendi istū q^o talibus verbis
facit ecclia z erit sacramentū Aug⁹ dicit.
Accedit verbū ad elementū z fit sacramentū
Non aut fit a vbo in q^ontū vbu^z v^oture dei
latēte in vbo. Est tñ aduerrēdū q^o regula-
riter solus c^op^o z supiores possunt p^ofirmā-
re z sacros ordines p^oferre z solennē p^ouiaz
inungere Tamē circa p^ouiaz solēcm ali-
q^o fit p^omissio rōne necessitatis. Item alia
sacramenta p^ont p^oferri a sacerdotib⁹. Itē
q^ontū ad veritatē sacramentoz non refert
a quo p^oficiant scz iusto vel pctōre catholi-
co vel heretico excoicato vel suspēso seu
degradato fm glosā dūmodo in forma ec-
clesie p^oficiant vel p^oferant Peccant tamē q^o
indigne p^oficiunt z celebrant Peccant etiā
q^o accipiunt ab hereticis vel scismaticis ali-
q^o sacramentū p^oter baptismū in articulo
mortis cū catholic⁹ nō inueniē a quo reci-
piatur Et idem credo de excoicato q^o ab eo
nullū sacramentū debeat recipi nisi baptis-
mus in necessitate vt dictū est de heretico.
Effectus aut z fructus sacramentozum
est talis vt sint cuilibet talia qualis ipse ac-
cepit vt bonis bona malis ac fictis mala
occasionaliter quia sicut dicit Apl^s. Qui
manducat z bibit indigne iudiciū sibi mā-
pucat z bibit. Cōmunitē etiam tenetur q^o

tria sacramenta rite z bene collata nullo
modo reiterari debent sicut baptism⁹. Cō-
firmatio z Ordo. Pena enim iterantium
prescripta sacramenta fm leges est decapita-
tio. fm Canones qui sponte vel coacti cō-
ditionaliter reiterant ad vltiores gra-
dus non p^omoueantur. Clerici sunt de-
ponendi. Layci excommunicandi z graui pe-
na sunt plectendi. Sacramētum vero
p^ouie solennis fm quosdā non est reiteran-
dum Sacramentū aut Eucaristie hoc ē
corp^ois xpi sumptio. Et extrema vinctio ne-
cessitate exigente repeti possunt Et preci-
pue eucaristie sacramentum ex deuotione
frequentē sumi potest vtrum ex quo eadē
hostia. Et idem oleum non bis sumuntur
ab vno ideo non iteratur sacramentum zc.
Sed de sacramento matrimonij omni-
bus opinionibus decisīs expedit simplici
sacerdoti tenere q^o semel benedictum vel
benedictos partim vel diuisim iteraro non
benedicat quouis modo Nisi consuetudo
localis vel antiqua hoc obtineat. Et q^o eā
sciat dyocesan⁹ z toleret quia in quibus-
dam partibus virgo tradita marito qui
vixorem ante habuerat benedici consuevit
Et tutius est q^o semel benedictus vel bene-
dicti vltēius non benedicantur. Quia vbi
est p^osuetudo alicui⁹ ecclie vel dyocess^o
sibit⁹ qui ex certa scientia benedictionē cū
secunda celebrauerit ab officio z beneficio
suspensus mittatur ad curiam. Sunt autē
sacramenta tante p^ofectiōis z v^otutis q^o tā
a bono q^o a malo ministro quātum ad sub-
stantialē effectus eque p^oferunt. Potest tñ
ex merito melioris z sanctioris sacerdotis
aliquid plus p^oferri recipienti sacramentū
q^o tñ non est fruct⁹ sacramēti seu effectus
direct⁹ sed p^o accidēs z ex occasiōe Et hec
de sacramētis in p^omuni dicta sufficiant.

Capitulum Quintū de sacramento baptismi in speciali

Est hec ad spe-
cialia de cēdam⁹ in q^ontū de sa-
cramēto baptismi z ad bap^m p^ouie

Est autem baptismus Intinctio corporis exteri
oris in aqua verbo vite sanctificata facta
sub forma ista Ego te baptizo In nomine
patris et filii et spiritus sancti Amen. Et tenet
a quibusdam doctoribus quod ego et Amen non
sunt de substantia hoc est de necessitate sac-
amenti sed de euidencia Et peccat qui ex cer-
ta scientia obmittit Et debet perfici ab uno non
quod unus dicat unam partem et alter alteram Vel
quod unus immergat puerum in aquam et alter perficiat
verba ubi gratia Posito quod unus esset mancus
hoc est unus qui careret ambabus manibus et
unus mutus. mutus vero immergeret puerum in
aquam. careris manibus perficiat verba. puer iste
non esset baptizatus. Si vero non est baptizatus
qui baptizatur in nomine trinitatis Aut qui bap-
tizatur in nomine genitoris et geniti et spiritus al-
mi. Nec qui baptizatur quicumque modo per quem potest
error in fide catholica oriri. Et est sciendum
quod in omni lingua potest fieri baptismus. Et si
quicumque fieret corrupto in verbis ex simplicitate
vel ex ignorantia latini eloquii unus sacer-
dotis Reputatur puer esse baptizatus dummodo
sunt verba apta et intentio et materia debi-
ta. Zacharias autem papa reputatur esse
baptizatus qui a quodam sacerdote igna-
ro latini eloquii fuit baptizatus. In nomine
patris et filii et spiritus sanctus Amen Si autem
fiat diminutio in verbis ex necessitate pro-
pter instantem mortem pueri pie credo quod sum-
mus sacerdos impleat seu suppleat et si mo-
ritur est in cimiterio sepeliendus. Et si super-
vixit sub potestate est rebaptizandus. Quam-
vis autem in primitiva ecclesia per aspersionem aquae
plures simul baptizarentur modo tamen fieri non licet
nisi in necessitate sicut cum timeatur de morte
pueri Vel propter debilitatem sacerdotis siue
defectum aquae Et si debet fieri trina immersio nisi
imminet periculum quod signat fidem trinitatis.
Et triduum sepulture christi quod vult unica immer-
sio siue aspersione sufficiat ad substantiam bap-
tismi Graviter tamen peccaret qui absque neces-
sitate hanc consuetudinem obmitteret. Et circa
materiam baptismi hoc est circa aquam in
qua fit baptismus considera distinctionem sancti
Thome doctoris qui dicit quod mixtio potest esse

duplex. Una quae tollit speciem sicut quando per altera-
tionem transit in aliam speciem ut si per putrefacti-
onem aliquid vel digestionem transit in vinum
Aut etiam per additionem tantam alterius liq-
oris quo solvatur species aque sicut si parum
aque vino multo admisceatur Alia mix-
tio est quae non tollit speciem aque sicut quando al-
teratur aqua secundum aliquod accidens et manet
species sicut patet in aqua calefacta. Vel quando
additur aliquid aque quod non permiscetur sicut
quando aliqua solida ponuntur in aqua Vel si sit com-
miscibile sicut aliquid humidum quod tamen est tam
puer quantitatis ut mixtionem non faciat sed
in aquam penitus succat. In aqua ergo primo
modo mixta non potest fieri baptismus quia
iam non est aqua in aqua. Secundo modo per
mixtum potest fieri. Quando autem murata sit
species vel non mutata agnoscitur potest ex rari-
tate vel densitate vel quando humor aliquis non
rarefieret calido vel non contraheretur fri-
gore sicut aqua. Sed aliter ut patet in vino
et oleo et lacte et huiusmodi. Unde in aqua
maris potest fieri baptismus. Cum his con-
cordat Petrus et Albertus et alii theologi. Item
dicit Thomas quod in lixivio et in aquis sul-
phureis et in aliis aquis quae ex terra per quam
transcunt immutantur etiam potest fieri bap-
tismus. Similiter si aqua paludis esset in-
tantum ingrossata quod recederet a vera rari-
tate aque non esset baptismus sicut si esset lutum
alias esset baptismus quia adhuc manet
species aque. Dicit Albertus quod in tali
aqua sicut est aqua prodiorum pinguium.
vel huiusmodi quae in frigiditate cogelan-
tur ut constat in ceruisia et vina et lixivio
quodam quod multam habent mixturem
acutorum corporum. Similiter in aquis
quas faciunt alchimiste ad immutandum
metalla non potest fieri baptismus quia
mutantur species aque. Dicit etiam quod in
aquis sulphureis siue terrenis potest fieri
baptismus. Item dicit quod melius esset
quod sacerdos inberet fieri aquam calidam
quia quandoque pueri ita penetrantur fri-
gore aque quod contrahunt mortales infirmi-
tates et moriuntur et cetera.

Capitulum vi

Est tamen sciendum. q̄ triplex est baptis-
mus sc̄z fluminis flaminis et sanguinis.

Fluminis baptis̄m̄ est qui fit in aqua. San-
guinis est ut si aliquis occideretur p̄ chri-
sto tunc creditur q̄ saluetur. Flaminis ve-
ro est baptismus penitentie. Ut si aliquis
libenter baptizaretur sed preuenitur morte

¶ Verus autem et proprius minister baptis-
mi est sacerdos. Et peccat nō sacerdos ba-
ptizans p̄ter q̄z in necessitate tunc omnis
homo pōt baptizare siue sit sacerdos siue
laycus siue iudeus siue xp̄ian⁹. Dum nō in-
tendat facere q̄d facit ecclesia et seruet for-
mam p̄scriptā. Bon⁹ etiam angel⁹ p̄t bap-
tizare nō ex officio sed ex mandato dñi. S̄z
dyabolus nō potest quia non est minister
saluationis sed punitōis. Et equalis est ba-
ptismus quantū ad substantiales effectus
siue opetur bon⁹ siue malus hoc est siue cō-
feratur a bono siue a malo et statim fit bap-
tismus. Et ex necessitate nō est aliquod tē-
pus determinatū in pueris. sed in adultis
bene nisi piculū mortis imineat. Nec in sab-
batis pasche et penthecostes cōsuevit fieri
baptismus p̄pter virtutē spūs sancti et pro-
pter passionē xp̄i. **¶** In pueris aut in alijs
ratioe carentibus sufficit fides aliena. In
adultis vero ratione vtentibus exigitur fi-
des p̄pria. Et qui baptizantur coactiōe ab-
soluta hoc est violenter nō est baptizatus.
Et in isto qui baptizat requiritur q̄ si actu
non habet actualē intentiōē baptizādī in-
platione verborū q̄ saltē ante habuerit vo-
luntatē et intentiōē et q̄ ab ista nō recesse-
rit p̄ contrariam voluntatē et intentiōē.

Et est sciendū q̄ puer in vtero matris non
potest baptizari. Nec m̄r viues debz p̄pter
infantē scindī sed puer potius moriatur q̄z
mater occidatur. Si v̄o appet man⁹ vel ca-
put pueri vel aliud membrū et non est plene
natus et timetur piculū mortis pars ista
que apparet debet aspergi et baptizari secū-
dum formā p̄scriptam. Et signāter. Si ca-
put appet et si postea p̄fecte nascatur fm̄
quosdam quorū opiniōē approbo salubre
et nihil piculi accidit sed ad maiore cautē-

lam baptizetur sub hac forma. **S**i baptiza-
tus es non tere baptizo et si non es baptis-
satus. Ego baptizo te in nomine patris et
filij et spūs sancti Amen. **¶** Et hoc est faciē-
dum quando dubitatur de his que p̄tinēt
ad substantiam baptismi sicut est materia
forma et intentio. Si autem p̄ certo scitur
aliquid esse obmissum de p̄missis tribus
absolute debet repeti. Et hoc idem obser-
uandum est in collatione aliorum sacramē-
torum quia nō intelligitur iteratum quod
nescitur esse factum. **¶** Et baptismus in
moderna ecclesia semper ab vno dirigitur
ad vnum. sicut Ego baptizo te. nō debet di-
ci Ego baptizo vos vel nos baptizamus
te vel vos q̄z in aliqua parte forte esset
baptizatus sed cum peccato baptizantis.

¶ Et sacerdos sciens se esse in mortali
peccato et baptizans cum solemnitate abl-
q̄z penitentia peccat mortaliter. Secus est
si baptizat in peccato sicut vetula tunc
non peccat. **¶** Et est sciendum q̄ fm̄ Pe-
trum et Iohannē. Si aliquis sacerdos nol-
let baptizare nisi dato sibi prius precio. a-
tali licet aquam emere pro baptismo faci-
endo tempore necessitatis pro se et pro alijs
et redimere veratōnem. Non tamē est dan-
da pecunia p̄ baptismum faciendo nec p̄ se
nec pro alio. **¶** Ultimo est sciendum q̄
fructus baptismi est in p̄uulis mundatio
ab originali peccato in tantum. Ut si ante
annos discretionis decesserint vadant im-
mediate ad christum. In adultis vero qui
accedunt fideles fit remissio omnium pec-
catorum. Non solum originalis peccati. s̄z
etiam omnium actualiū mortaliū et venialiū.
Et etiam totius pene que debetur p̄ pecca-
tis et sufficit p̄positum non peccandi et q̄
malum displiceat ei. **¶**

Capitulum sextū de Cathecismo et
Exorcismo.

¶ **E**xposito bap-
tismo cū suis necēijs. Vidēdū
est de Cathecismo et exorcismo hoc est de

preparatione aque et pueri que ambo precedunt baptismum secundum Petrum qui dicit quod cum baptismi salus per virtutem fidei sit. merito requiritur a baptizando ea que sunt de necessitate fidei. Et hec sunt tria scilicet. fidei susceptio. fidei professio. et fidei observatio. Et ideo propter hec tria Catholicismus inuentus est in quo sit instructio de articulis communibus. distinctio ad fidei susceptionem. Sit enim responsio ad fidei professionem. Sit etiam responsio ad fidei observationem. Quia vero adultus per se propter baptismum habet et per se credere et potest requiritur ab eo de necessitate quod per se ipsum respondeat. De puero vero requiritur de necessitate et congruitate quod per vicarium scilicet per patrum responsio deat quod patrum non rident in propria persona sed in persona pueri. Et est sensus secundum Augustinum cum dicit Credo. id est. pro sum sacramentum fidei recipe. Vel intelligit secundum Dionysium de observatione fidei in futuro. Et sic dicit Thomas duplex potest esse sensus. Credo. id est. qui ad perfectam etatem meam veniam fidei presentiam. Vel credo. id est. opam dabo ad hoc quod credat. Et in hoc et ipse puer obligat et patrum. Quia de illis ad que omnes tenent non est in conueniens si unus alium obliget. Secus est autem in his ad que omnes non tenent. Et si dicis quod sic patrum obligat ad instruendum puerum in his que fidei sunt. Tunc videtur esse valde periculosum puerum de sacro fonte leuare rident. Ibi vero et dicit quod non est ibi magnus periculum quantum ad modernum tempus quod etiam penites pueri sunt christiani. Et satis probabiliter potest estimari quod cum in fide nutrantur et etiam ab alijs quibus prouident fidei addiscant. Secus erat in primitiua ecclesia ubi pueri cum infidelibus perfrabantur et ideo diligentior cura adhibenda erat tunc a primo. Similiter etiam nunc si penites pueri essent suspecti de infidelitate. Vnde si puer inter infideles perfraturus esset diligentior est cura a patrum adhibenda. Habet autem catholicismus effectum in corpore et anima quod minuit potestatem demonis ne tamen possit in homine sic ante et ne baptismum et alia bona in ipso impediatur. Sed predicta potestas totaliter in dyabolo tollitur in baptismo. Sicut etiam pharao prius

flagellatus est. populo non dum de egypto egresso. Et postea totaliter in mari rubro submersus quod est figura baptismatis. Quid significet ista sacramentalia que fiunt in baptismo. Ratione secundum Petrum. Notandum quod sacramentalium que fiunt in baptismo quattuor sunt ante baptismum que significant quattuor specialiter fienda in baptismo. Nam insufflatio et exufflatio significat spiritus maligni expulsionem. Et boni introductionem. Salis linicio gratiam et sapientiam. Et a futuro peritiorum putredine preservationem. Saline tractus circa aures et nares sensum spiritualium apertionem. Unctio olei in pectore et inter scapulas legis dei amoris et deuota subiectionem. Alia vero tria fiunt post baptismum scilicet Chrisimatio in vertice que signat christi gratiam in mente et personam. Cerei impositio que signat fidei et morum claritatem. vestis candida que signat innocentie restitutionem. Item nota quod pannum quo ligantur frontes confirmatorum seu vestem que ponitur in capite baptisati licet iterato sumere ad idem officium.

Lapsum. vij. de sacramento confirmationis.

In hoc capitulum de confirmatione quod est in ordine secundum sacramentum persequimur. Vbi notandum quod secundum Petrum duplex est necessitas salutis. Quedam pertinet ad esse. Quedam ad bene esse. Primo modo dicitur alimentum necessarium ad salutem corporis. Secundo modo medicina. Primo modo baptismus et penitentia sunt necessaria ad salutem. Baptismus quod in habentibus originale. Penitentia autem habitibus actuale mortale. Secundo modo confirmatio est necessaria. Nam sine ea potest homo saluari. Tamen necessaria est pugna que iuuatur per confirmationem. Et licet non sit sacramentum necessitatis. preceptum tamen eius est obligans. Materia autem huius sacramenti scilicet. materia Chrisimatis est Oleum oliue cum balsamo ab episcopo sanctificatum et cum intentione saltem precedenti sicut dictum est supra de Baptismate debet

Capitulum

offerri ab epō. Et recipi ab adulto cum fide
 A puero vō in fide pentum Et debz frons
 ad instar crucis inungi per epm in his ver
 bis Consigno te signo crucis Confirmo te
 chrismate salutis In nomine p̄ris et filij et
 spūs sancti Amē Istud sacramētū dēt offerri
 omnibz tam pueris qz senibz. facit enī nos
 p̄firmatio ydoneos ad xp̄m p̄fitendū. Et
 est signum milicie fidei xp̄iane et de grato
 facit magis gratū. Et nullo mō debet rei
 terari vbi scitur p̄firmatio Unde si aliqz re
 suscitaret non esset baptizand⁹ aut reordi
 nand⁹ vel recōfirmand⁹. Sec⁹ est v̄ alijs
 q̄tuoꝝ sacramentis Quia lazarus post resusci
 rationē suā non potuit repetere vxōrē suā
 vel ecōuerso Et si vellet eam itez h̄re optet
 cum ea p̄here de nouo tñ nō esset bigam⁹
 qz non diuideret carnē suam. p̄pter h̄ in du
 as. Deceret q̄ aicipnis dare et recipetur
 Et debet offerri ab epō. papa etiā potest cō
 mittere sacerdoti s̄z nō inferiori. Et qz in
 sacramēto p̄firmatiōis dat spūs sanct⁹ ad
 robur. Et p̄pter hoc aliqz ad p̄firmatiōē
 accedit qz se h̄re robur standi non p̄sumit
 Jō statutum fuit vt ab altero teneat ad si
 gnificandū q̄ p̄ se stare non posset. Nec dif
 fert an mulier virum vel vir mulierē teneat
 qz n̄is q̄dam p̄rium dicāt scz q̄ mulier viz
 tenere nō p̄t. Loc⁹ vinctiōis ligari debet
 panno q̄usqz deficeat. hō debet esse sub q̄
 dam disciplina custodiendi chrismate scz
 caput lauet vsqz ad septem dies. p̄pter sep
 tem dona spūs sancti et sic etiam ecclesia se
 ptem diebus aduentū spūs sancti in discipu
 los celebrat. Itē nota fm Alber. q̄ non
 p̄firmat⁹ nullū debet p̄sentare quantū est
 derōne pueniētē sacramentalis et si p̄sump
 serit nō est q̄dem irritū sacramētū s̄z tñ ipe
 peccat et corrigēdus est. Et qz p̄bitur ibi
 affinitas et p̄gnatō spūalis Jō mulier nō
 debet tenere maritū nec ecōuerso Nec ho
 mo filium nec sororē vel fratrem Quia suf
 ficat ad amicitiam p̄ciliandam inter tales
 vinculum carnale.

Capitulum Octauum de sacramē
 to Eucaristie in se

Quodendum est
 post hec de Eucaristie sacramēto
 qd est vñū sacramētū et mō p̄muni cū alijs
 sacramentis significat et causat sanctitatē
 Et modo sp̄cali p̄tinet toc⁹ sanctitatis au
 ctorem p̄pter qd est excellentissimū inter
 omnia alia sacramenta cū sit fundamētū et
 origo omniū v̄tutū. Tria enī requirunt ad p
 ducendū istum effectū scz eucaristiā que d̄
 bona grā. Prīmū est materia debita. Secū
 dum est forma v̄boꝝ p̄gruens Terciū mini
 ster h̄ est sacerdos legitime p̄secratus for
 mam materie h̄ est verba ad hoc apta cum
 intentione p̄ficiendi hostijs vel hostie ap
 plicans. Est aut materia hui⁹ sacramenti
 vinū vitis et panis p̄fectus de spelta cum
 tritico. Est autē spelta in hoc loco vulgari
 ter kern. Et triticū in hoc loco vulgariter
 waille. Si vō grana alteri⁹ generis admi
 sceretur vel spelte vel tritico Ita q̄ virtus
 grani equaretur v̄tuti spelte vel tritici vel
 pponderaret tunc in tali hostia non possz
 p̄fici sacramētū. Potest aut iste panis
 p̄gnosci signante ex colore et sapore. Et si
 sacerdos in missa aduertit se h̄re talem ho
 stiam indebitā ante p̄secrationē deponat
 eam et recipiat aliā et a canone rec̄ncipiat.
 Si vō post p̄secrationē aduertit deponat
 eam munde et recipiat aliā et similiter a ca
 none inc̄ncipiat et postea sumat hostiā debi
 tam. Aliā vō tradat sacerdotibz vel in mū
 do loco reseruet vel ipsemet sumat. Si vō
 aduertit post sumptionē. hostiā nō esse de
 bitam qz n̄is nō sit ieiun⁹ aliā hostiā appo
 nat et a canone inc̄ncipiat Et non debet p̄fici
 in pane fermentato s̄z in azimo Et q̄ p̄ficit
 in fermentato peccat grauiter p̄ficitur tñ
 sacramētū. In aceto nō p̄t p̄fici et in pa
 ne totaliter corrupto Neqz in agresta hoc
 est vulgari⁹ Agrest. Si vō panis sit in via
 corruptionis et vinū similiter sic p̄fueuit vi
 num esse pendulū qd est vulgari⁹ Sayger et
 in musto In his q̄dem tribus potest p̄fici
 Sed grauiter peccat q̄ eis v̄titur absqz ne
 cessitate Debet autē semp apponi aqua nō

artificialis sic est aqua rosarū Et debet apponi in modica quantitate in calice non in lagena quia ibi non valeret. Unde sciendum est quod aqua non est de necessitate sacramenti sed de bene esse propter significationem unionis. Si gnat enim unionem membrorum ad caput hoc est omnium hominum qui sunt in ecclesia et gratia ad Christum. Et quod ex negligentia obmittit appositionem aque grauitur peccat. Et si aduertit ante consecrationem aquam apponat post consecrationem vero nullo modo aquam apponat sed peccat de negligentia suis. Si vero apponeretur tanta aqua quod tolleretur vinositatem a vino non proficeret nec in vappa potest profici. Est autem vappa aqua fusa super acinos postquam est expressa. So man wasser vff trester schut. In illis autem terris ubi vinum non potest haberi necessaria est dispensatio. mihi videtur quod proficiant corpus Christi sine calice. Est autem debita forma huius sacramenti secundum usum Romanę ecclesie Quisquis in initium sumpsit a beato Petro per consecrationem panis. hoc est enim corpus meum. Sed per consecrationem sanguinis hic est enim calix sanguinis mei noui et eterni testamenti mysterium fidei quod pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et est sciendum quod si ista forma mutatur in alia verba etiam si ista verba eundem sensum habere videntur non proficitur. Si licet dicendum est de diminutione verborum. Neque si aliquid adderet huic forme ex simplicitate vel ex deuotione quod errorem non induceret. Ac si diceret. hoc est enim corpus meum electum et sanctum vel homini proficeret quidem sed iste grauitur est increpandus. Possit etiam sacerdos absque canone cum forma prescripta corpus et sanguinem consecrare sed grauitur peccaret vna etiam consecratio non expectat aliam hoc est consecratio corporis non expectat consecrationem sanguinis et tamen sub utraque specie est totus Christus quod semper est corpus cum sanguine et hoc ex naturali communitate sed non vis sacramenti. Et semper corpus est primo consecrandum postea sanguis. Et consecrans debet corpus et sanguinem sumere nisi violenter impediat. Si vero contingeret quod circa significationem corporis Christi aliquis infirmaret diuidat

hostiam. Vnam partem sumat aliam tribuat infirmo. Proprius autem minister hoc sacramenti est solus sacerdos quantumcumque sit malus. hereticus siue schismaticus siue excommunicatus siue irregularis seu de gradatu ordinem sacerdotale amittere non potest licet ius consecrandi sit ei ablatum. Si vero celebrat consecrat tamen ad suam donationem. Et est sciendum quod si sacerdos totum panem qui est in foro et vinum quod est in cellario consecraret nihil faceret licet posset consecrare quamcumque materiam coram eo existentem aptam dummodo intendat consecrare ad usum et alimentum fidelium sed dimittendo hanc intentionem non potest quod deest intentio faciendi quod facit ecclesia. Item si gutta vini adheret pedi calcis. Vel si hostia remaneret in altari dummodo sacerdos non intendat ista consecrare non consecrantur. Habita consecratione diuina virtute et miraculose accidentia in hostia subsistunt sine substantia. Sed substantia panis et vini percutitur in corpus et sanguinem Christi. Vnde hostia retinet eandem albedinem eandem quantitatem eundem saporē Sed fractio et diuisio fit tantum in speciebus et non in corpore Christi. Et est sciendum quod non datur populo sacramentum sanguinis sed solum corpus Christi quod potest tradi cum maiori reuerentia et cautela. Sit etiam propter significatio quod in sacramento est gratia et sapientia sed gratia necessaria est omnibus sed non sapientia. Et quod quicquid efficacia sit sub utraque specie non tamen significantia. Item nullo modo debet dare sacerdos hostiam non consecratam per consecrata alicui. Item est sciendum quod si hostia consecrata vel sanguis consecratus diuidatur in multas partes in utroque tam in corpore quam in sanguine perfectus Christus continetur dummodo partes sacramenti hoc est species panis et vini sint in tali quantitate quod possint clare decerni et videri. Item est aduertendum quod sanguini Christi etiam consecrato non debet apponi aliquis liquor. Vel aliud vinum non consecratum quia vinum immixtum sacramento consecrato quascumque partes sanguinis consecrati tetigerit iste definit esse sacramentum. Item nota sacerdos tamen semel in die potest celebrare. Item cum reuerentia ma-

Capitulum ix

idris dicit dñs Albert⁹ qui multa scripsit et signat⁹ sup missam q̄ plures sacerdotes simul nō debēt nec pñt vnā p̄ficere hostiā Quia vanū est plēs facere qđ meli⁹ vno p̄t fieri. Sz qđ obicitur de sacerdotib⁹ de nouo ordinatis qđ illi assistunt ⁊ p̄celebrant c̄po ipsos ordinanti. Dicendū qđ illi vba non p̄nunciant sz assistūt p̄pter reuerentiā sacramenti ⁊ p̄pter doctrinā ⁊ ideo signa faciunt ad imitationē c̄pi vt addiscāt signare ⁊ sint in exercicio officij qđ susceperunt.

Q Et circa pñs caplm qđ tractat de sacramento eucharistie in p̄muni quero circa finē. Vt melior sit missa boni sacerdotis q̄z mali Rñdet sanctus Tho. de aq̄no doctor et magister i theologia Rector sacripalacij ordinis frat⁹ p̄dicatoz qđ de missa possumus loqui dupliciter. Aut q̄ntū ad id qđ est efficiēiale in ea scz corp⁹ xpi ⁊ sic a q̄cunqz dicat equaliter bona est qz op⁹ opantiū equaliter bonū est ⁊ vtuosum Vel q̄ntum ad id qđ est annexū sacramēto ⁊ q̄si sacm Et sic missa boni sacerdotis est melior qz non solum habet efficiēciā ex op̄e opato sed etia⁹ ex op̄e opante id est ex deuotiōe ⁊ merito celebrātis Et ideo ceteris pib⁹ meli⁹ est audire missam boni sacerdotis q̄z mali. Idē dicunt Petr⁹ ⁊ Alber. in scriptis. Et addit Albert⁹ qđ ideo dī q̄ ceteris pib⁹ melius est audire bonū qz obediētia posset cogere audire malū bonū aut nō Et tunc melius ē audire malū q̄z bonū Quia obediētia melior est qz victima ⁊ q̄z bonum p̄sonale.

Capitulū nonū de defectibus ⁊ negligentijs que p̄mittunt in missa

Nō de sacramento eucharistie in se ⁊ in suis p̄tib⁹ sic est materia sacri que est panis ⁊ vinū ⁊ forma verbor⁹ ⁊ intentio ministri. Videndum est de diuersis defectib⁹ ⁊ negligentijs que p̄mittunt in missa Et q̄s status impediāt sumptionem hui⁹ sacramēti Primo de defectib⁹ nota qđ si sacerdos aliq̄ casu ante inchoationem canonis deficiat in missa. Ali⁹ sacerdos a

p̄ncipio missam incipiat ⁊ finiat. Si autē in canone deficiat factis iam aliquib⁹ signis Alius sacerdos vbi iste dimisit debet sup̄plere qđ obmissū est ⁊ nō a p̄ncipio. Si autē deficiat in ipsa p̄latōe verbor⁹ que sunt forma sacramenti v̄bis in p̄te p̄nunciatis Vi detur qđ v̄sdam qđ ista hostia sit p̄ reliquijs seruanda ⁊ alius sacerdos sup̄ aliā hostiā missam celebret Si v̄o deficiat corpe p̄fecto sed non calice alius sacerdos ab isto loco incipiat. Simili mō post q̄z cenatum est ⁊ more solito missa⁹ finiet Si v̄o sacerdos deficiat q̄si calicē in p̄te p̄secrauit Alius deponat qđ est in calice ad reliq̄as ⁊ iterato p̄cept calicem ⁊ incipiat ibi Simili modo post q̄z cenatū est ⁊ sic officium finiat.

De negligentijs misse in speciali

De negligentijs **n**ota. Si sacerdos p̄ p̄secratiōis corpis xpi aduertit puram aquā esse in calicem deponet ⁊ rite p̄cept calicem. Et ab isto loco incipiat Simili mō post q̄z. Si v̄o post p̄secrationē corpis xpi tñ an sumptionē corpis aduertit nihil esse in calice p̄cept ⁊ ab isto loco incipiat Simili mō post q̄z Si v̄o post sumptionē corpis ⁊ calicis aduertit in calice fuisse puram aquā q̄zuis nō sit ieiunus debet aliā hostiā apponere ⁊ calicem rite p̄pare vtrumqz p̄ficere ⁊ sumere. Quia p̄fecta videri nō p̄nt sacrificia nisi p̄fecto ordine p̄pleant. Et p̄ceptum de p̄fectione sacramēti maioris ponderis est q̄z p̄ceptū qđ h̄mōi sacramentū a ieiunis sumat Simili mō faciendū est Si sacerdos post sūptionē corpis xpi aduertit nihil esse in calice q̄zuis tñ hoc p̄tra scripturam sit Ego defacto vidi oppositū **N**ō etiā qđ si sacerdos dubitat vtz dixit aliq̄ verba in canone v̄l obmiserit aliqua signa transeat nisi p̄babiliter p̄staret se aliqđ obmisisse de forma sacramenti tunc resumat a forma p̄secratiōis ⁊ more solito finiat Item si casu ps corpis cōsecrata vel totū corpus p̄secratū dilabat in calicē p̄secratū totū sumat ⁊ missā p̄ficiat Si autē missa

vel aranea vel etia venenum in calice ante
psecratione ceciderit totum effundetur et
iterato calix pceptur. Si vero post psecra
tionē sanguinis musca vel aliud animal in
calice deprehenderit debet aial caute capi
et diligēter lauare et pbur et ablutio cū cine
ribus in sacrariū mitti et postea sumat sac
ramentū nisi venenum sit imissum tūc nullo
mō sumat nec alijs tribuat s; in sacrariū re
ponat. **I**tem q vult accedere ad sacramen
tū istud debet esse totalit ieiun⁹ nisi in ne
cessitate mort⁹ vel infirmitat⁹ Et reliq; aq
vel vini et reliquie cibi remanētes in denti
bus si transglutiant⁹ dū os abluat non ma
gna quā titate sed pmixta cū salua traiciū
tur nō impediūt susceptionē sacramēti.

Item qui aī mediā noctē bibit vel comedit
potest celebrare in crastino. Post mediam
noctē vō si comederit vel biberit licite nō
celebrabit. **I**tem scdm iura modernap⁹
sumptionē eucaristie ad modicam horam
possum⁹ comedere vel bibere q; aī missaz
debem⁹ habere deuotionē actualē Postea
vō sufficit deuotio habitualis

Quid significent diuisiones ho
stie que fiunt in missa

Quest hoc vide
am⁹ quid significēt iste diuio
nes que fiunt in hostia Respoſio fm Tho
mā. significāt diuisiones que facte sunt in
corpe xpī p veram passionē et distributio
nem virtutis redemptionis xpī per diuerſa
membra ecclesie. **I**tem quo ad corp⁹ xpī
misticū significat q; quedā pars fidelū est
in tribulationib⁹ hui⁹ mūdi. Vñ viui signā
tur p ptem p̄sentiam. Defuncti autē q iam
sunt in celo corpe et aia et caput nostrū qd
est xpc et beata virgo hy signātur p ptem
immissam calici q; hy iam inebriabunt⁹ ab
vbertate domus dei. Sed illi qui sola ania
sunt in celo adhuc expectātes stolam cor
poris. Et etiam illi qui sunt in purgatorio
significāt p ptem terciā que scdm osuctu
dinem p̄mitiue ecclesie seruabat⁹ vsq; ad fi
nem misse Sed mō hoc in ecclesia nō serua

tur remanet tñ eadem significatio ptiū
Est tñ sciendū q duplex est modus mandu
candi istud sacramentū. scz sacramentaliter
et sic boni et mali edunt. Vñ manducat etiam
spūaliter hoc sacramentū eucaristie et talis
manducatio est solū bonis. Quāuis autē
peccator absq; pccō possit videre corpus
xpī et forte debz tñ nō debz multo aspectu
corpus xpī intueri sed pot⁹ viso corpe ex
hūilitate debet oculos declinare in terram
et pcutere pectus suū cum p̄ritide dicens
De⁹ p̄pici⁹ esto mihi peccatori q; nō sum
dignus heu vt videā corp⁹ xpī. **I**tem nō
si qñq; corpus xpī in manibus sacerdotis
vel in altari appcat in specie pueri vel car
nis seu simili. non debet sumi sed etiā sacro
loco referuari. Nec est necessē q; iterato cū
alīa hostia missa incipiat⁹ sed sufficit mā
ducatio spūalis.

Laplū. p. Que pollutiones et imundi
cie corporales impediunt sumptionē.

Quēde videtur
esse inquirendū de qbusdam pol
lutionibus et alijs imundicijs corporalibus
et specialibus peccatis et impedimētis di
gnam eucaristie sumptionē excludentibus
Et primo de pollutione videamus Vbi est
aduertendū q tria requiruntur ad hoc vt hō
digne ad sacramentum eucaristie accedat.
Primū est munda cōscientia que tollitur p
peccatū Scdm est eleuatio mentis ad deū
p actualē deuotionem. hoc est q; iam in
p̄senti sit deuot⁹ que deuotio tollitur qñ
q; p euagationē mentis s; est qñ hō p eu
agationem cogitando hinc inde discurret
Ita q nō actu cogitat de deo. Tercium est
mundicia corporalis quia tractaturi sacra
mentum eucaristie debent manus lauare.
Vñ primo et pncipaliter p̄tū impedit di
gnam susceptionē sacramenti Scdm impe
dit in deuotio. Tercio corporis imundicia
Et hec tria qñq; pcurunt in pollutione no
cturna qñq; duo qñq; vnum qñq; nullum
Et scdm hoc magis et min⁹ impedit sacra
mentū sumptio. Et ideo distinguendum est

de pollutionibus. Nam aliqua pollutio est ex illusione dyabolica que precipue in diebus sacris contingit quod dyabolus fructus eucaristie percipiendum auferri homini conatur cui pollutioni si homo considerans intente non inuenit se occasione prestitisse per turpes cogitationes vel imaginationes vel locutiones vel excessum cibi et potus consiliis sibi ut accedat. Ut sic dyabolus videns se non posse consequi intentum suum de cetero ab illusione cessat. Si autem ex debilitate nature vel indispositione vel superfluitate homo resoluat tamen absque imaginatione precedente per si necessitas exigit vel deuotio accedere. tamen si abstinere propter reuerentiam sacramenti laudandus est quod habet immundiciam corporalem. Si autem pollutio ortum habet ex peccato mortali si qui aduertit se aliquid cogitasse de actu carnali cum delectatione et sensu deliberato et voluntate perscindiendo in actu carnis. de necessitate abstinendum est nisi necessitas urgeat celebrandum tunc potest accedere aut celebrare. Si autem accedit absque necessitate quis laudabilis est abstinere propter reuerentiam non tamen peccat mortaliter sed venialiter promissa tamen et penitentia. Et sic pollutio tempore debet abstinere nisi necessitas incumbat usque ad. xliij. horas quia in tali spatio immundicia contracta reordinatur. Quia etiam affectu et sensu deliberatio homo loquitur vel disputat de materia carnali et aliquando in talibus verbis delectatur. Ita tamen quod ad sensum nullo modo peruenit. In primo casu vel disputatio non peccat. In secundo autem peccat venialiter. Et si pollutio ex talibus cogitationibus ortum inducit ad abstinendum propter reuerentiam non ratione necessitatis. Ubi vero pollutio non ex peccato precedenti nec veniali nec mortali surgit in hominis arbitrio est abstinere vel celebrare. Item si sacerdos si polluitur et ista pollutio ortum habuit ex peccato veniali debet celebrare pro alio qui esset in peccato mortali. Item pollutio que in somnis incipit et in vigilia terminatur si habuerit ortum a peccato mortali impedit a celebratione sicut supra dictum

est. Si autem oritur a peccato veniali vel ex superfluitate cibi vel potus dummodo superfluitas ista non peruenit ad peccatum mortale potest quidem accedere. sed necessitate exclusam laudabilis esset abstinere. Potest etiam contingere quod in ipsa cuigilatione peccatum oritur. Unomodo veniale si ex subreptione placeat ratione delectationis. Si autem sit cum deliberato sensu et precipue cum appetitu futurum qui appetitus est in se peccatum potest peccare mortaliter. Si autem placeat ut nature exoneratio vel alleviatio fiat. peccare non creditur. Item est sciendum quod coitus pinguis si sit sine peccato puta quod si fiat causa prolis vel causa reddendi debitum non alia ratione non impedit sumptionem sacramenti nisi sicut dictum est de pollutione nocturna que accidit sine peccato sed propter immundiciam corporalem et mentis distractionem. In tali ergo casu ut dicit Gregorius suo sunt iudicio relinquendi. Si quis voluntate dominare pingui miscetur prohiberi debet ne accedat isto die si tamen ex deuotione se ingerat non est reprehendendus. Abstinere cum ab uxore ante communicationem consilium est non preceptum. Item eodem die quando quis communicauit non licet exigere vel reddere nisi alter coniunx multum infirmitatem et si sit non reputo peccatum mortale. Item nota quod nulla perpetua infirmitas immunda et corporalis sicut est lepra fluxus sanguinis et similia excludit a sumptione sacramenti. Quia leprosus potest in occulto celebrare ex deuotione nisi in tantum esset ruptus quod ministerium sine periculo implere non posset sed in publico non licet. Si autem infirmitas est temporalis et de facili curabilis sicut est fluxus menstrui non prohibet sumptionem sacramenti nisi ob reuerentiam quia cibum corporis christi non est cibum corporis hominis sed mentis et magis consideranda est dispositio mentis quam corporis. Nota etiam quod interdictus excommunicatus et suspensus quis iniuste tamen communicare non debet quia obediens debet esse ecclesie.

De his qui accedunt sacramentum in peccato mortali.

Considerandum

est de his qui accedunt ad hoc sacramentum cum peccato mortali. Et multis plurimisque resecatis hoc est tenendum quod iste qui accedit ad hoc sacramentum et scit se esse in mortali peccato ut quia scit se fornicatum vel simile et habet copiam peccatorum qui eum possint absolvere et non confitetur sed accedit peccat mortaliter. Si autem non habet confessorem et necessitas communicandi vel celebrandi imminet ut quod timet scandalum populi vel iam incepit ministerium tunc contritionem habeat ob peccatis cum proposito confitendi quando poterit. Et tunc potest accedere sine peccato mortali. Si autem probabiliter scit se esse in peccato mortali ut quod scit se morose delectatus fuisse in aliqua cogitatione et timet affuisse mortalem peccatum et cum hoc discrimini seu periculo se exponit communicando absque contritione et confessione peccat mortaliter. Iste autem sacerdos vel homo scrupulosus hoc est qui habet bonam conscientiam et timet quod levis delectatio sit peccatum mortale non peccat si accedit. Unde quod discussit conscientiam suam confitendo et sperando in quantum potuit si accedit ad hoc sacramentum remissionem peccatorum si qua latent accipit. Et si probabiliter et sperenter confessus accedit non peccat mortaliter sed accipit remissionem peccatorum et meretur. Si autem accedit et negligentem confessus est peccat mortaliter et demeretur maxime si negligentia est magna.

Qui sint communicandi

Est est notandum

quod peccato occulto quantumcumque magnum si manifeste peccierit a sacerdote sibi dari corpus Christi debet ei. Si autem in occulto petit debet ei denegare et mouere ne petat in publico. Si autem peccator est publicus denegat sibi in manifesto et in occulto. Si autem violenta est presumptio que pro facto reputatur ut si inueniat suspectus cum suspecta nudus cum nuda et solus in eodem lecto et loco propter

petitum sibi deneganda est communicatio. Item neganda est communicatio sanis histrionibus hoc est ioculatoribus qui non sunt communicandi. Item non debet dari corpus Christi istis qui a natiuitate usque ad mortem sunt furiosi. Si vero interdum sunt sane mentis et existentes in infirmitate confitentur et petunt corpus Christi et dum sacerdos ad eum inuitatur venit vertitur immediate in frenesim hoc est vulgariter haupsuchtig accepto testimonio ab astantibus qui petitionem audierunt et reconciliatur et eucaristia eius ori infundetur si potest fieri sine derisione vel vomitu vel aliquid huiusmodi et aliter non. Item stolidi et fatui si possunt instrui in fide et in his que spectant ad sacramentum sunt communicandi. Item demoniacus est communicandus si petit nisi forte certum sit quod per aliquo crimine a dyabolo torqueatur. Item pueri decem vel xi annorum si appareat in eis signa discretionis vel deuotionis et sciunt distinguere inter cibum corporalem et spirituales possunt communicari. Item sicut frequenter indigemus de nutrimento corporali ita frequenter sumere debemus istum cibum spirituales quia incontinua pugnamus contra mundi carnem et dyabolum nec alicui ratione utenti licet oino a communione cessare. Quia omnis fidelis ubique utriusque sexus saltem semel in anno fideliter omnia peccata sua tenetur confiteri et in pascha recipere sacramentum nisi forte ob aliquam causam rationabilem de consilio sui legitimi confessoris ad tempus abstineat ab eius perceptione alioquin et viuens ab ingressu ecclesie arceatur et moriens ecclesiastica careat sepultura. Item mulieres non sunt quotidie communicandae nec layci nisi multum deuoti. Sacerdotes vero existentes in continua puritate benefaciunt frequenter communicando. Et ubi exigat officium quotidie celebrant. Possunt tamen aliquando abstinere signanter iste qui sentit ex frequentatione de crescere deuotionem isti expetit abstinere. Item nulli sacerdoti licet omnino a celebratione abstinere quous non habeat populum sibi commissum tamen ex obedientia tenetur

celebrare qz preceptū est sacerdotibz. Hoc facite in meam p̄memorationem Unde saltem videtur qz debeant in precipuis festiuitatibus celebrare. ¶ Et est sciendum qz si sacerdos in missa recordat se aliquod peccatum mortale p̄misisse Vel aliquid comedisse vel bibisse vel vinculo excoicationis se subiacere. Si quidem si ista recordatur post p̄secrationē inceptā nihilominz debz p̄ficere sacrificium et sumere sacramentum cū p̄posito p̄fitendi satisfaciendi et absolutionem petendi et sic nō indigne sed fructuose sumit sacramentū Si vō ante p̄secrationem sit memor alicuius dictoz tutius videtur missam inceptā descrere nisi graue immineret scandalū maxime in casu manducationis et excoicationis. ¶ Minister autē ē solus sacerdos q̄ legitime p̄t dispensare hoc sacramentū Nec layco licet aliqz communicare in quacunqz necessitate. Draco nuz vō s̄m p̄suetudinē quorūdā ecclesiāz p̄t sanguine disp̄sare et corp⁹. de mādato ep̄i vel p̄sbyteri. p̄sbytero longe posito in casu necessitatis Item laycus hostiam p̄secratam in terra iacentem absqz peccato cum reuerentia et timore potest crigere alias tangēdo corpus xp̄i peccaret. Similiter sacerdos p̄cōr tangendo corpus xp̄i peccat. Potest tamen absqz p̄cō alicui in necessitate p̄stituto eucaristiā tribuere.

Sequitur de effectu sacramēti eucaristię

Effectus autē

scilicet fructus hui⁹ sacramēti in suscipiente est p̄uersio hoīs in xp̄m Ut dicat cum ap̄lo. Vino ego iam nō ego. viuit vō in me xp̄s. Sunt etiam alij effect⁹ sicut quātitas sp̄ualis in augmētum vitutum. Item remissio venialiu p̄cōz non omniū semp sed s̄m mensuram deuotionis que tanta posset esse qz omnia peccata venialia deleteret. Item q̄ accedit deuote et p̄trito et p̄fecte p̄fessus in quātū potest p̄sequitur veniā p̄cōz mortaliū de quibus p̄scientiam nō habet hoc est p̄cōz oblioz mortaliū. Ad hoc autē vt hoc sacramentū effectum

suum plene habeat in sumēte op̄tētur sic actualis deuotio que p̄t impediri p̄ p̄cā venialia Vnō p̄cā venialia p̄t impedire effectū hui⁹ sacramēti Itaqz aliquis augmentū gr̄ie nō p̄sequitur nec peccat mortaliter sed forte venialiter qui impatus accedit. Non tñ omne p̄cā veniale impedit effectū hui⁹ sacramēti s̄z solum istū qd tollit actualē deuotionē que requiritur in hoc sacramento.

In quibus casibus sacerdos possit vna die plures missas celebrare

¶ Et videamus

In quibus casibz possit sacerdos vna die plures missas celebrare. Et de quo missa debeat celebrari R̄ideo s̄m Raymū dum pagapho. xiiij. Non debet celebrare p̄sbyter in die nisi vnā missā. Nam valde felix est q̄ vnā digne celebrat extra de celebratione missę Te ferente et c. Cōsulisti et de p̄sec. dis. j. Sufficit Videntur tñ excipi sex casus. Primus est in natiuitate dñi in q̄ potest pagere tres missas In alijs diebus duas. in sequētibz casibus vnā pro defunctis aliam de die si necessitas fuerit Dicit hic Glosa Quod quedam ecclesie astringunt hoc ad casum quādo funus p̄ns est. Sed tñ Canon non distinguit in hac parte vt in dicto c. Sufficit Nec ego. vtrū hoc faciat p̄ corpe p̄nte vel p̄ amicusario aut deuotione dum tñ hoc nō corrupta intentione nec p̄tra p̄suetudinem loci approbatam vel p̄stitutionē sinodalem fiat pagapho sequitur in Raymū. Item p̄pter necessitatem pegrinoz hospitiū p̄meantiū et infirmoz. Et forte p̄pter necessitatē nuptiarum vbi tēpus laboretur Item nunqz celebrat vltra duas missas p̄pter aliquā necessitatem p̄bant hec in predictis capitulis. In capitulo etiā Sufficit. v̄z q̄ qui p̄ pecunijs aut adulatōibz seculariū vna die p̄sumit plures facere missas non estimo eandem damnationē Cōcordat his hostiens. libro. iij. R. xl. de celebratione missę. c. vij. Et equaliter Et addit alium casum scz quādo

propter raritatem clericorum vel propter paupertatem ecclesiarum permittitur. apud modernos vero valde graue fertur bina celebratio nisi in die natiuitatis christi. vel propter paupertatem ecclesiarum ut dictum est dum fiat cum scito dyocesani In alijs vero casibus non permittitur nisi nouus casus emerget multum necessarius et inuitabilis. **N** Et est sciendum quod iste qui intendit binam vel trinam habere celebrationem solum debet sumere sanguinem in calice consecratum cum corpore christi. Alias vero in fusiones vel ablutiones digitorum vel calicis non sumat sed alijs tribuat Si enim sumeret non esset ieiunus Unde et si postea celebraret peccaret mortaliter.

De corporalibus preparamentis

Abito de sacra

mento in se et in suis partibus et defectibus et negligentis concurrentibus et de alijs preparationibus spiritualibus Nunc inquirere debemus de corporalibus preparamentis que concurrunt ad sacramentum hoc sicut sunt locus hora calix et lumen. Locus debitus est ecclesia consecrata si fieri potest. Sin autem. Altare consecratum habeat. vel saltem tabula lapidea consecrata que tabula debet perpaginari ligno vel lapidi vel alteri materie solide In loco autem non consecrato nec in altari porta tili debet missa celebrari absque licentia episcopi Predicatoribus et minoribus concessum est quod ubique sine iudicio prochialis ecclesie auctoritate domini pape possint in altari viatico celebrari. Item in fluminibus et in mari propter fluctuationes que sanguinem effunderet non licet celebrare sed super solida terra. **H**ora debita est ab ortu dici hoc est cum iam incipit aer illustrari per signa solis usque ad meridiem die nisi quando ordines celebrant tunc potest differri secundum necessitatem exposcit. Et qui scienter ante diem celebrat creditur quod peccet mortaliter nisi episcopus dispenset vel necessitas infirmis exigat. Item altare debet esse lapideum. calix de auro vel argento vel stanno et non de alio metallo quocumque. nec de cristallo. nec de lapide.

Item corporale debet esse de puro et candido lino nec de serico nec de cincto. **Q**uod non debet celebrari sine lumine. **I**tem vnus solus sufficit qui sit presens quando missa celebratur. Item pro paruulis baptisatis et mortuis debet missa fieri non quia uiuentur ad remissionem alicuius culpe vel ad augmentum glorie sed ut ostendat unitas corporis mystici cuius sunt participes sicut ad ultimum et ut commendetur ministerium redemptionis christi per quod paruuli sine proprio merito salutem consequuntur eternam.

Item secundum Thomam. missa quotidie in ecclesia celebratur quattuor de causis. Primo quia oportet semper paratam esse medicinam contra quotidiana peccata. Secundo ut lignum vite semper sit in medio paradisi. Tercio ut nobis quotidie christus semper uniatetur sacramentaliter et nos ei spiritualiter. Quarto ut apud nos sit iugis memoria passionis ut vero agno. loco typici utamur ad vespere quem iudei ad vespere comedendo esurierunt secundum illud psalmi. Conuertentur ad vespere. Quid si obmittatur aliquod de his que ad ritum huius sacramenti pertinent. Respondet secundum Thomam et Albertum et omnes theologos communiter quod licet obmittens ea que ad ritum huius sacramenti pertinent sicut tempus debitum altari vestes vel huiusmodi grauer peccet quia facit contra statutum ecclesiarum. Tamen si obmittat nihilominus consecratum est dummodo consecrans sit ordinatus et assit intentio. materia et forma debita. Nunc restat finaliter querere qualiter christus sit in hoc sacramento. Et respondetur a Thoma et Petro quod christus non in figura sine ut figuratum tantum ut quidam heretici dixerunt. Sed secundum veritatem idem christus qui de virgine natus et pro nobis passus est in hoc sacramento continetur ut fides catholica tenet. Et sicut ibi vere est christus. ita etiam est ibi sub sua humanitate quantitas eius. Sed tamen non modo quantitativo quia non utitur occupando locum sua quantitate. sicut etiam non utitur claritate sua

illuminando aciem. Potest etiam in pluribus locis simul esse in quantum plura in diuina id est plures panes in ipsum transsubstantiant. Et etiam totus christus in qualibet parte hostie et plures homines diuersis partibus vnius hostie communicari possunt quia etiam in minima parte scilicet quantum ad apparet spiritus panis semper est totus christus. Sed si fieret diuisio in partes tam minutas quod non sufficeret ad spiritum panis tunc defineret ibi esse corpus christi. Et idem de sanguine. Et ut dicit Albertus in libro de missa idem iudicandum est quod in stomacho et in vomitu huiusmodi tam diu est ibi corpus christi quantum diuisum possunt forme sacramentales id est species panis et vini. Quando autem liquefacte sunt forme amplius non est ibi corpus christi. Et licet ex virtute huius transsubstantiatione tantum corpus sit sub specie panis et tantum sanguis sub specie vini tamen per quandam concomitantiam naturalis est sub utraque specie totus christus secundum corpus et animam et secundum diuinitatem quia hec tria ab inuicem separata non sunt etc.

Alia questio de sacramento Eucharistie.

Meritur etiam scire utrum christus in hoc sacramento aliquando in specie sua videatur oculis corporali. Respondet idem quod licet multa circa hec dicta sint tamen probabiliter dicitur quod in specie propria nunquam videatur ibi sed in figura illa latet species sacramenti sub qua continetur corpus christi et ipsa species circumfunditur quibusdam accidentibus carnis vel pueri que sunt proprie accidentia vel lintheamina corporis christi. Unde quous ibi expressiori signo videatur non tamen videtur in specie propria.

Capitulum xi. de sacramento extreme unctionis

Actum est super sacramento Eucharistie cum suis circumstantiis. Hic supponendum est ca-

pitulum de extrema unctione que vinctio est vnum sacramentum a parte finis et causae et signat sanctitatem. Materia autem huius sacramenti est oleum oliuae ab episcopo consecratum. Et tale oleum et eius consecratio sunt de necessitate sacramenti. Forma autem huius sacramenti est deprecativa et est de necessitate. Et est instituta a beato Gregorio. Est autem hec ipsa unctionem et suam plenissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quidquid deliquisti per illicitum visum etc. huiusmodi. Sunt autem inungende iste partes corporis scilicet oculi aures nares labia manus et pedes et a quibusdam inunguntur renes etc. Inunguntur autem specialiter iste partes ex eo quod quinque sensus nostri sunt in nobis prima principia peccandi. Et ideo tam quinque radices peccandi inunguntur. Oculi propter visum. Aures propter auditum etc. In mutilatis hoc est carentibus manibus et pedibus et Ecce debent inungi loca magis propinqua. A nullo autem nisi a sacerdote qualiscunque necessitas sit potest conferri istud sacramentum. Et si sacerdos postquam inunxit aliquas partes corporis defecerit quod restat ab alio compleatur et non repetatur. Debet autem hoc sacramentum dari adultis hoc est ratione et discretionem utentibus et talibus infirmis quibus secundum humanam estimationem videtur morti appropinquare. Et multis opinionibus resecatis teneat simplex sacerdos quod semel in anno vinctus non indigeat ut iterato reungatur quamuis multoties reciduum paciatur nisi inter infirmitatem precedentem et sequentem magnum tempus sanitatis interueniat tunc faciat ad arbitrium suum. Non datur pueris nec sanis nec quibuscumque violentam mortem expectantibus. Genueritis vero et stolidis habentibus lucida intervalla si ex deuotione petunt et possunt recipere sine periculo. tunc circa eos fiat sicut supra dictum est de sumptione Eucharistie etc.

De effectu extreme unctionis

Ed quis sit ef-

De effectu extreme unctionis

Ed quis sit effe

ctus huius sacramenti dicitur Thomas quod effectus eius principalis est quedam spiritualis sanatio que datur contra quandam debilitatem vel ineptitudinem que in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali contra quam debilitatem homo roboratur per hoc sacramentum. Et quod hoc robur gratiam facit que secus non comparatur peccati. Ideo ex consequenti si inuenit peccatum aliquod vel mortale vel veniale quo ad culpam tollit ipsum dummodo non ponatur obex ex parte recipientis. Secundo datur autem effectus secundum Thomam et Petrum est etiam sanitas corporalis hanc tamen non inducit nisi secundum quod expedit ad finem principalem scilicet ad sanationem spiritualem et tunc super eam inducit dummodo non sit impeditum ex parte recipientis et licet multe fiat ibi inunctiones ultima tamen est formalis respectu omnium precedentium et agit in virtute earum. Et in ultima inunctione gratia infunditur que effectum sacramenti prebet. Ita dicit Albertus. Character autem non impedit hoc sacramentum quod ipsum non deputatur homo ut dicit Thomas ad aliquod sacramentum agendum vel suscipiendum.

Capitulum xii. de sacramento ordinis

Equitur de fide

rare de sacramento ordinis quod est unum perfectione unius finis quod constituitur ex diversis ordinibus spiritualibus qui omnes ordinantur ad unum actum consecrationis eucaristie. Sicut etiam domus dicitur una quodvis paries fundamentum et tectum sunt tres partes tamen faciunt unam domum. Est autem ordo sicut dicit Hugo de sancto victore signaculum quoddam in quo spiritualis potestas traditur ordinato et officium. Signaculum autem ponitur hic. pactu exteriori sed executio istius potestatis dicitur officium. Tenent autem theologi communiter quod septem sint ordines videlicet quattuor minores et tres maiores. Minores ordi-

nes vocamus hostiaratum. lectoratum. Exorcistatum. Accollatum. M. Maiores vero ordines dicuntur Subdiaconatus. Diaconatus. Presbiteratus. Possunt tamen isti ordines regulariter offerri ab episcopis et superioribus. Sed minores quicunque in toto quicunque in parte possunt conferri ex speciali privilegio domini pape a quibusdam abbatibus et alijs prelatibus. Conferuntur autem omnes ordines corum quod ordinantur ad sacerdotium in sabbatis ieiuniorum quattuor temporum. Et in sabbato quo cantant facientes. Et in sabbato sancto pasche. Auctoritas tamen domini pape et episcoporum est ampla et magna et quandoque de facto alijs diebus conferunt maiores et minores ordines. Unde de istis simplex sacerdos disputare non presumat. Est tamen sciendum quod si aliquis promouetur gradatim in papam et careret baptismum oporteret quod baptisaretur et a principio usque ad finem reordinaretur. Si autem unus ordinaretur in diaconum vel in sacerdotem ordinibus prioribus postpositis sicut sunt accollatus non opteret ut reordinaretur sed quod neglectum est debito tempore per ministrum aptum reformaretur. Et simile iudicium de omnibus ordinibus est. Si autem aliquis recipit ordines maiores vel minores confirmato ne pretermissa non tamen est reordinandus sed simpliciter confirmandus. Item femininum genus non recipit characteres istos quod disponunt ad sacerdotium. Item hermafroditas id est quod utrumque membrum habet scilicet virile et muliebre et si magis declinat in sexum virilem quam femineum tunc quidem potest recipere characterem sed talis propter deformitatem sicut dicunt doctores nullo modo ordinari debet. De isto autem sacramento ordinis multa ponuntur que non spectant de necessitate ad officium simplicis sacerdotis. Unde ea postponere curavi.

Capitulum Tredecimum
de sponsalibus**De sponsalia**

sacramentū matrimonij precedere cōsue-
nunt in isto capitulo desponsalibus est
agendū. Sunt autē sponsalia futurarū nup-
tiarum pmissio et dicuntur a spōdendo id ē
a pmittendo. Congrahunt autē sponsalia
quatuor modis. Aliquā nuda pmissione ut
cum dicit vir Accipia te in vxore meā. Et
ipsa rēdet Accipia te in meū maritum vel
alia vba cōpollentia. Alio mō pōbunt spō-
salia datis artibus spōsalijs scz pecunia vel
alijs rebus in signū ptractus. Tercio mō
pōbuntur sponsalia anuli subaratiōe que
fit p anuli immiſsione que est signū amo-
ris. Quarto mō pōbuntur spōsalia p iura-
mentū hoc est fide data vel iuramento cō-
firmata. Et ista quatuor spōsalia. i. dē tuor
isti modi spōsaliū respiciūt futurū et solū ē
multis modis. Si autē vir dicit per vba p-
sentis tēpis accipio te in meā vxore et filia
Et ipsa rēdet Accipio te in meū virum vel
similia verba mutuū pſensum vtriusqz de
pūti significātia vocant quidem spōsalia
sed improprie qz vter est mōnionū qz vter eā
carnaliter nō pgnoscat. Nō tñ licet alicui
eorum alij pñubere Et si scōam carnaliter
pgnoscat pcellendus est redire ad primā
Etas autē in qua pñt pñtrahi spōsalia tam
masculis qm puellis est septenniū ppletū
nisi forte in quibusdam vbi malicia supplet
etatem Et si puella aū septenniū tentatur
tamē tenet securius qm aū nihil agat. Nec
pñtentes nec liberos nisi pñtentiāt cū pue-
nerint ad septēniū et placeat pueris qd
factum est p eis. Circa sponsalia multa et
subtilia sunt scripta que pmittere dēmus
Juristis et alijs iudicibus quibus magis
est notum.

Capitulum xiiii. de matrimonio.

De sponsalia

videndū ē de mōnionio qd ē ma-
gnū sacramentū. Ego autē dico in xpō et in
ecclesia. Sacramentū enī impat aliqd re-
mediū spēalis sanctificatiōis a pectō in re-
fēribilibi homini exhibitū In mōnionio vō
est remediū effectiue p pectū in signis sen-
sibilibi vñd mōnionū est sacramentū Est enī

remediū duplex qdādam est curatiū qdā
pseruatiū. Prīmū pferē in alijs sacramē-
tis. Scōm in sacramēto mōnionij Et pñun-
ctio qdem exteri⁹ appens p signa aliq est
sacm tñ. Cōiunctio autē aīoz interiuo est
sacm et res. Effect⁹ gfe queibi pferē res
et non sacm. Res inqz pmo significata.
Res autē significata scōario est pñunctio
xpī et ecclesie Est autē talis diffinitio mō-
nionij. Vñmōnionū est viri mulierisqz pñunctio
maritalis inter legitimas psonas indiui-
duam vite pñuetudinē retinens Vñatmo-
nionū est viri et mulieris non dicit viroz nec
mulier nec viri et mulier qā nec vnus vir
plures vxores nec vna mulier plures viros
simul hēpt. Cōiunctio scz aīoz et etiā ma-
ritalis indiuiduā vite pñuetudinē retinēs
hoc est q neuter absqz pñsensu alterius pñ-
tinentiā pñterit vel oratiōni vacare Et q
inter eos dñm viuūt vinculū pmaneat cō-
iugale et neutri liceat se alteri copulare Et
ut inuicē alter alteri exhibeat qd sibi vel-
let exhiberi. dicit hic glosa. Qd in hac clau-
sula. Indiuiduā vite. pñprehendunt tria
scz q pñugati sibi inuicē debent seruire mu-
tuā fidē ut neuter frangat fidem tñori cū
altero pñtrahēdo Et mutuā seruitutem ut
scz alter alteri debet iūreddat Et mutuā ex-
hibitionē scz ut vterqz alteri in necessari-
is hui⁹ vite si possit. pñuideat. ¶ Nota est
am q hec diffinitio intelligit de mōnionio
fidelium pñsumato p carnis copulā et de ma-
tmonio fidelium qz nec mōnionū infidelium
nec mōnionū etiā fidelium ante carnalem co-
pulam est omnino indissolubile cū possit
separi in casu Si tamē exponat indiuiduā
vite pñuetudinē retinēs id ē apta retinēri
potest illa diffinitio intelligi de omni ma-
trimonio de pñti expositiōe retinēs id ē
retinendam exigens Dicitur autē m ma-
monium quasi matris munū id est offici-
um quia dat mulieribus esse matres. Vel
tñ magis denominat a matre qz a patre
qzeius officium plus apparet in mōnionio
qz officium viri. ¶ Notandū est q sic ad esse
hois duo sūt necessaria scz materia et for-
ma h est corp⁹ et aīa ex quibus pñtigitur

vnus homo Ita adesse mñionij. duo sunt necessaria scz substācia z forma. Subā vō est p loco isto pñs. Forma vō sunt vba ad expmēdū pñsum deputata. Et sine mutuo pñsu corā deo nunqz erit mñionij qz sicut dicit Raymūdus mñionij pñbitur solo pñsu scz de pñti qui solus si defuerit cetera sic dicit Glo. vt anulū impositio sub aratio z donatio ppter nuptias etiā cū ipso coitu celebrata frustrant in foro anie aliud est in foro cāz. Et est sciendū qd ex q vir pñsentit p vba de pñti in muliere maritali affectu z mñr in viz cū vbis pñsuetis vt cū dicit Accipio te in meam vxorē Et illa rñdet Accipio te in meū virū Volo te hñe in virū vel sic Volo te hñe de cetero in vxorem Et illa rñdet. Volo te hñe in virū Et qbuscunqz alijs vbis. vel etiā signis expmat pñsus statim ē mñionij. Signis iō dico qz surdus z mutus pñhere pñt mñionij. Vñtū si loqui pñt pñbentes nccia sūt verba qñtū ad ecclesiā pñsum mutū ex pñmētia Et est pñsiderandū qd eius dē iudicij sunt hec vba. Volo te de cetero hñe in vxorē z volo qd tu sis vxor mea. Vel volote accipe in vxorē. Vel volo in te pñsentire tā qz in meā tñ glosa sup illo verbo Volo te de cetero dicit qd in talibz temp est recurrendū ad intentionē pñbentū cū pñferunt hñ modi verba Et scdm eoz intentionē iudicandū est vel pñsumendū si de ea pñstare possit vel vere vel pñsumptie. Si autē pñstare nō possit credo qd ppter hec vba Volo te accipere in vxorē z volo in te pñsentire nec pñbuntur sponsalia nec mñionij. Sponsalia nō pñbunt qz hoc verbū volo nullā signat pñmissionem sine qua sponsalia de futuro nō pñbunt. Matrimonij autē non pñbitur qz hoc vbum volo scdm frequentiore vsū loquendi qñ pñungit cū infinitiui signifi- rat actionē siue actū z tñc sumit ad expmēdū voluntatē pñcedentē ipm actū potius qz pñmitantē vt cū dicit Volo comedere volo bibere Lū autē B vbi volo pñungit cū infinitiui vbi substāciui vel cū B vbo hñe qd nō videt significare actū sed potius relationē vel aliud simile. Tñc p hoc vbi hñe

potius solet expmēti voluntas pñcomitans qz voluntas pñcedens actū. Vñ p hec verba volo te hñe in vxorē z volo te esse vxorē meā vel volo qd sis vxor mea. vel volo qd ego sim maritus tuus. Lū pponant ex pte viri z similia pñferunt ex pte mulieris pñsumendū est mñionij esse pñtractū pñsertim cum pñcedit infrogatio hñ mñōi. vis ne hñe istā in vxorē tuā. vel vis istam esse vxorem tuā. vel qd sit vxor tua Et ipse rñdet. Volo z ita illa filr infrogata rñdet volo Vñc etiā in lectione. iij. li. dicit. Qd si aliqz verba sonāt in futurū z scdm pñmunē vsū loquēdis solent accipi pñnti nō est negandū per talia vba mñionij pñtrahi Argumentū ad hoc est extra in decretalibz eodē titulo. c. Ex lñs tuis. vbi dicit qd qñ vnus nō intellexit qd alter pñposuit ad pñmuncm verbi intelligen- tiam recurratur

De causis institutōis mñionij

In fine instituti
onis mñionij pñcipales sunt
duē scz susceptio sobolis educande ad cul-
tum dei Sen. Crescite z multiplicamini z
Et vitatō fornicatōis. Et ista causa sola ē
pñpctm. vñ apls ad Cor. dicit ppter for-
nicationē vnusqzsqz suā hñeat vxorē z vna
queqz virū suū. Scdārie autē cause multe
sunt scz pacis reformatio pulcritudo vxor-
is diuicie z similia. Est autē duplex vsus
z institutio matrimonij. Vna est in officiū
nature multiplicāde Altera in remedium
culpe vitāde. Quo ad primā pñt dici sacra-
mentū large in rōne signi z nō cāe qd ad se-
cundū vō pñprie in rōne signi z cāe. Prima
institutio in paradiso fuit an pñctm Scdā ex-
tra paradysū pñpctm Et hec institutio pñprie
hñt rōem sacramēti Institutio autē fuit p
hoiem diuinitas inspiratū diuina auctorita-
te qñ adā dixit ppter B relinquit hō pñem
z matrem zc. In qbus vbis ondit tria bo-
na mñionij scz bonū sacramēti siue inseparabi-
latis qñ dixit ppter B hō relinqt patrē z
matrē. i. cohabitationē pñis z mñis. Et
bonum fidei qñ dixit. Et adheret vxori
sue id est nō aliene. Et bonū plis qñ dixit

Et erant duo in carne una scz unus pueri
pcreandi. Item sciendū qd ptraheas ma-
trimoniū ppter pulcritudinem vel alias
causas inhonestas p verba d pñenti cum
psensu tenet matrimoniū. qz vita mala z
intētio alicuius praua vel pueria nō ptami-
nat piugij sacramētū. Itē si cā mñionij pñ-
cipalis esset libido estenata pulcritudinis
non excusaret a pctō mortali. Si autē esset
causa scđaria posset esse sine pctō qñqz cū
pctō veniali. Item dicit doctor quidam qd
nō licet pgnoscere vxorē ppter sanitates
corpalem qz sanitates querit talis pillud
ad qd ille actus nō est ordinat⁹. Item vir
tene reddere debitū si potest qñ p signa
appet hoc eam velle qz mulieres solēt ve-
recundari sed tale iudiciū nō est de viris
qz min⁹ vēcūdanē. Itē vir absqz rōnabili
causa pñcipue cū instācia nō debz auertere
vxorē ne petat debitū ppter piculū subsc-
quens. Item in loco sacro si alius locus
haberi nō pt reddens debitū cum dolore
cordis. Vel exigens cum planctu credo qd
nō peccat mortaliter. Sec⁹ si ali⁹ loc⁹ ha-
beri pōt. Item qz vsus mñionij ē institut⁹
in officiū z in remediū si vir petit debitum
tpe pgnatiōis z pōt reddi a grāvida sine
piculo aborsus reddat sed cū periculo nul-
lo modo. Item tpe mēstrui pñlit qdam
rōne terroris z piculi qz tales fetus in mē-
struo pcepti pñueuerunt effici leprosi z ali-
as in mēbris dānificari qd actus carnalis
nec exigat nec reddat. Item qui pgnoscit
vxorē suā ante purificationē qzuis inho-
neste agat nō tñ peccat mortaliter. Sed si
mulier petit denegat ei a viro nisi timeat
ei⁹ fornicationē. Itē si mulieres post ptū
volunt intrare ecclesias ad grās agēdas
nō peccant nec sunt phibende. Si tñ ex ve-
neratione aliqz diu voluerint abstinere de
uotio eaz nō est improbanda.

Capitulum. xv. qbus modis z tpi-
bus piuges peccent pñiscendo.

Pter alia vide
amus qbus tpiibus z qbus modis
piuges peccent reddendo vel exigendo

debitum fm Albertū. Nihil eōz qñe facit
marit⁹ cū vxore seruato vase debito ē fm
septim mortale. Sed pt esse signū pñi-
scencie mortalis qñ scz nō sufficit eis mo-
dus quē natura determinat. Ut autē melius
intelligatur qd scz sit modus naturalis z
qd plus vel min⁹ ab illo naturali deuiet.

Qñ actus piugalis sit peccatum

Standū qd debet⁹ mo-
dus quē na-
tura docet est vt mulier iaceat in
dorso vir autē in ventre incumbat ei z sic
etiam facilius pñipiunt mulieres nisi pac-
cidens impediat. Vñ mor autē est deuiciō
ab illo lateralis pñubitus. Et maior seden-
tis adhuc maior stātiū. Et hor⁹ maxim⁹
qui est retrosum more iumentorū. Et ideo
qdam hunc vltimū dixerunt esse peccatū
mortale. quod autē mihi non placet. Qñ
autē mod⁹ pñuet⁹ immutat⁹ ppter cor-
por⁹ dispositionē z ventrum grossitudinem z
ppter aliqz infirmitatē aut ppter pñna-
tionē. Aliquādo potest fieri hoc sine pec-
cato dum tñ vasculo muliebri B est vulua
non abutatur nec semen extra vuluam scđ-
enter effundatur.

Qñ actus piugalis sit meritorius

Quando actus
piugalis sit meritorius. Itē gene-
raliter est tenendū qd qñ piuges pñiscunt
causa suscipiendi pñem vel reddendi debi-
tum nō peccant sed merent. Dūmodo cō-
currant que sequunt⁹. Quia ad actum meri-
torij sufficiūt tria scz status merētis. for-
ma intentōis debite z honestas operis.
Cum ergo in actu piugali qd sit in caritate
cā plis vel reddendi debitū hec tria pñur-
runt actus illoz non solū si excusabilis a
malo scz etiā meritorius in bono. Qñqz etiā
pñiscunt causa incōtinēcie z sine vitande
fornicationis z B est malū sed ppter bonū
nupcialē tenent qd solum pctū sit veniale.
Si tamen tanta esset voluptas qd vellent
coire etiam si non esset vxor sicut contin-
git coeunti cum meretrice peccarent mor-
taliter. Item in diebus festiuis

et solennitatibus et in diebus ieiuniorum et processionum debet abstinere a concubitu sed qui reddit illis temporibus non peccat Et qui exigit aliquam infirmitate ductus sine ullo preceptu vel in reuerentia temporis non peccat mortaliter sed venialiter. Item reddere debitum coniugale est de necessitate precepti nisi periculum salutis corporalis immineret. Item nullus coniugatus debet seipsum facere impotentem ad reddendum debitum quia peccat nisi forte ex causa honesta et licita sic est ieiunium moderatum si efficeret impotens non peccaret. De etate et trahentium

Debita autem etas

Prebendum mionium si est per masculum sit. xiiij. annorum femina vero. xij. annorum Anticipat autem istud tempus in aliquibus finis magis et minus et qui sunt dolicipaces et tentant ante tempus prescriptum prebendum habere quia in talibus malicia superplet etatem. Et ponit dominus Albertus quod puella quedam concepit in nono anno et peperit in decimo. Item carere utroque testiculo non potest prebendum habere. Si licet nec ebrius nec furiosus nisi habeat lucida intervalla et tunc prebendum habere potest.

De tribus bonis matrimonij.

Prima mionium

sunt tria principia scilicet fides ita quod cum alia vel alio non coeat. Proles ut amantem suscipiat et religiose educent. Tercium est sacramentum si est obligatio ad inseparabilitatem De autem idem sacramentum bonum mionium quia eiusdem rei sacre signum. id est spiritualis et inseparabilis coniunctio christi et ecclesie. Et si deest fides si est si in pactum ducas de adulterando vel perituro deo non contrahitur mionium. Item si deest intentio exigendi debitum dummodo non intendat coniugii petenti negare usus corporis sui prebendum mionium. Item sponsalia solvuntur per lepra non autem mionium quia uterque tenetur alteri reddere debitum. Item si per prebendum prebendum non tamen sanum tenetur cohabitare se in una domo et lecto si sufficit quod sit in propinquitate. Item puerile propter et sanorum debet cohabitare sano quia morbus contagiosus est. Item mionium per consensum de presenti et vir concubines ante benedictionem nuptiale ubi consuetudo loci

optinet peccant. Sciendum est quod sponsalia et mionium iniciatum per verba de presenti ante carnalem copulam solvuntur per approbationem religionis ingressum. Sed post mionium consummatum per carnalem copulam nullo modo Item solvuntur per mortem Item solvuntur si legitime probatur in foro carum propter adulterium dummodo in futurum contineantur. Sunt autem multe subtilitates et versus errores circa sponsalia et mionium de quibus simplex confessor sibi non assumat sed iudicio dirigat vel peritos per consilio accedat. Hoc tamen diligenter advertat quantum ad salutem anime quod intentiones contrahentium sollicite perscrutetur quia sic dictum est sine mutuo consensu coram deo nunquam erit mionium. Sed ecclesia iudicat secundum verba quibus non intendat contrahere.

Cap. xvi. de. xij. impedimentis mionium.

De impedimentis

Prima restat videre de impedimentis mionium in genere et grosso modo id est quibusdam in specie in quantum sufficit simplici sacerdoti. Sunt autem. xij. impedimenta que impediunt mionium prebendum et dirimunt iam contractum. Si tamen ipsa vel aliquod eorum procedunt que consensum coniugalem excludunt Si vero sequantur mionium non prestat impedimentum si per ista exempla furiosus non potest prebendum habere mionium. Si autem matrimonium contraxit ante furor non soluit mionium propter furor supervenientem Si licet est id illo qui caret utroque testiculo prebendum habere non potest tamen si post mionium secesserit non soluit mionium. Si licet si post contractum mionium superveniat affinitas non soluit mionium Continetur autem ista. xij. impedimenta in quattuor versibus subscriptis Error Condicio Notum Cognatio Crimen Cultus disparitas Vis Ordo Ligamen Honestas. Si sis affinis si forte coire nequibis. Nec socianda vetant nubia iuncta retractant. Sunt etiam duo alia impedimenta que impediunt mionium prebendum Sed non dirimunt iam contractum scilicet temporis feriarum et ecclesie in dictum. unde versus Ecclesie vetitum nec non temporis feriarum Impe diunt fieri permittunt facta teneri Est autem expositio istorum versus talis. In primo versus cum dicitur Error intelligendum est quando quis volens

Capitulum

ptrahere cum Berchta ptrahit cū Bnta
Et quo error est circa psonam et deficit cō
sens sine quo nō potest ptrahi matrimo
niū. Ideo talis error impedit matrimoniū
ptrahendū et dirimit iam ptractū. Si autē
mulier nubat pauperi quē credit esse diui
tem Aut si q̄s ptrahat cum meretrice vel
corrupta quā credit esse castam vel virgi
nem Isti defectus nō solvunt matrimoniū
ptractum Cum autē dicis p̄dicō. est intelli
gendū taliter q̄ si libera ptrahit cum seruo
ignorāter credens illum esse liberum Vel
liber cum ancilla credens illam esse liberā
nullū est matrimoniū Si autē scienter ptrah
unt stat matrimoniū. **I**dem intelligē
dum est si post ptractū habitū pignoran
tiam p̄senserūt in matrimoniū Sūt et alie
multe p̄dicōes que impediūt infionū cō
trahendū et dirimūt iam ptractū. Sic qui
dic accipio te in vxorem si inuenero te vir
ginem Et si eam virginē nō inuenerit et est
occultū nō est iudicandū matrimoniū in fo
ro anime **M**axime si intēdit p̄moueri ad
ordines sacros et vult vitare bigamiam.
Sed in iudicio p̄tentioso p̄pter p̄fectum
p̄bationum ista p̄dicio non soluit matri
moniū iā ptractū. Sūt et alie multe p̄di
ciones honeste tamē et volūtarie que pos
sunt apponi et suspendunt sponsalia vsq̄
ad euentū p̄dicōis Sic cum dicit q̄s con
traham tecum si das mibi centum libras
vel si patri meo placuerit. Si autē p̄dicio
inhonesta apponit n̄hil agit sicut cū d̄r.
Contrahā tecū si p̄miseris te p̄stituerē p̄
precio vel si non generabis p̄lem vel si cō
cedis q̄ post annum aliam ducam.

Declaratio istius dictōis votum.

De voto vero
hoc est tenendum q̄ aliud est
votum simplex aliud solenne. Votū sim
plex nō impedit matrimoniū ptractum
peccat tñ qui ptrahit. Solenne autē votū
impedit matrimoniū ptrahendū et diri
mit iā ptractū sic est b̄ religiosi p̄sonis
a sede apostolica approbatis et p̄silibus

De sc̄da dictione sc̄z Criminis

Circa impedi
mentum vero criminis est tenen
dum q̄ quedā sunt q̄ impediūt matrimoniū
ptrahendū sed nō dirimūt iam ptractū Si
cut sūt occisio mulieris vel sacerdotis vl
p̄cubitus cū moniali et quedā alia Sūt autē
tria crimina que impediunt matrimoniū
ptrahendū et dirimunt iam ptractum.
Prīmū sc̄z q̄ si aliquis adulterat cū aliqua
coniugata et ipsa vel ipse machinat⁹ fuerit
in mortē viri ipsius adultere vel in mortē
vxoris ipsius adulteri cum effectu. hoc est
talis machinatio in mortē q̄ mors sit sub
secuta cum effectu. tali intentione vt po
stea ptrahant. Istud crimen impedit ma
trimoniū ptrahendū et dirimit iam ptrac
tum. **S**c̄dus casus est si mulier p̄stet
fidem alteri q̄ post mortem viri sui ducet
eum vel econuerso nullū erit matrimoniū
Quia derendū vacante nō debet fieri p̄mis
sio. **T**ercius casus est qñ non p̄stet fi
dem adultere de ducendo eā sed p̄sencia
liter ducit et cum ea ptrahit utroq̄ sc̄iete
impedimentū n̄hil agit. vñ versus Nu
bant siue fidem dent meche coniuge viuo.
Siue parent mortē p̄nubia sunt dirimēda
Est tamē determinatū nunc p̄ Gregoriū pa
pam q̄ siue ante fidem datam Vel matri
moniū defacto ptractū siue postea legitti
ma tamē superstitē eam p̄gnouerit debet
omnino separi Alioquin si nec añ nec post
interuenit carnalis copula q̄uis utriq̄
ipsoz p̄ eo qd̄ in hoc casu grauiter dereli
querunt sit penitēcia iniūgenda nō tñ est
matrimoniū qd̄ cum ea ptrahit post vxoris
obitum dirimendum

De impedimēto ex dispari cultu.

Equiritur de
dispari cultu videt sc̄z qñ vn⁹
eorū qui volunt contrahere est catho
licus et alter est hereticus. Vñ xp̄ianus
et alter iudens vel pagan⁹ Et de ista mate
ria sit tibi simplex doctrina Quod fidelis

Et in infideli contrahere non potest. Nisi sub
pocōne tali q̄ p̄uertatur et tunc indiget d̄
nouo p̄sensu. Item infidelis inter se tra-
here possunt et existentes in matrimonio si
ne p̄cō reddere et exigere debitū eodem
modo quo fidelis.

De impedimēto violentie siue metus.

Circa impedi-
mentū vō violentie siue metus
hoc est tenendum. Qd duplex est coactio
scz absoluta p̄ vim sic qui violenter cogi-
tur capitur trahitur ducit̄ l̄ ligatur. Et talis
absoluta coactio nō cadit in p̄sensum ani-
mi s̄ potest cadere in copulā carnis. Vñ
captus vel detentus solū ad hoc q̄ tra-
hat matrimoniu dūmodo nō p̄sentiat q̄z
uis cogatur reddere debitum non tamen
p̄trahitur matrimoniu. Laucat tñ sic co-
act̄ q̄ postea nunq̄z p̄sentiat nec exigit
debitum et quātocius poterit palam vl̄
in occulto se absenter ab ea. Est etiam alia
coactio p̄dicionata que scilicet coactio
est per metum. Si est sufficiens et poterit
cadere in p̄stantem virum sicut metus mor-
tis et cruciatus corporis. Ista similiter ex-
cludunt matrimoniu. Si autem est insuffi-
ciens p̄dicō scz talis coactio que cadit in
formidolosum vel meticulosum virum et
non in p̄stantem sic cum d̄ facias hoc vl̄
ego priuabo terebus tuis. Vel in filiis
coactionib⁹ p̄dicionatis et si talis contra-
hit matrimoniu p̄ matrimonio p̄sumitur.
De mulierib⁹ vero hoc teneas q̄ si aliqua
p̄pter metū sufficientē vel coactionem ab-
solutam p̄misit se p̄dici ad domū mariti
et p̄gnosci ab eo adhibita tamen repulsi-
one in quātū potest et reclamatione et nunq̄z cō-
sentit in eum et visa oportunitate fugit se-
cundū illum v̄sum. Et si cum poteris ne
p̄sentire puteris non p̄trahit matrimoniu.
Si autē metus est insufficiens p̄pter quē
p̄mittit se p̄gnosci et tamē nō p̄sentit ei in
maritalem effectū q̄z uis coram deo non
fit matrimoniu sine p̄sensu tamē in foro ec-
clesie iudicatur p̄ matrimonio.

De impedimento Ordinis

Et etiam ordo
q̄dam impedimentū matrimoni
Vbi est tenendum q̄ subdiacon⁹ et supra
non possunt contrahere matrimoniu. Et p̄-
fessus seu p̄fessa approbatā religionem si-
militer nō possunt contrahere matrimoniu.
Et si defacto p̄trahūt nihil tamē faciunt.
Item posito q̄ aliquis existens in matri-
monio p̄sumato p̄ carnis copulā si p̄mo-
ueatur ad ordines sacros recipit quidem
potestatem ordinum et characterem sed non
executionē ordinum. Et hoc in ecclesia no-
stra occidentali. Secus est de orientali.
Greci enī sacerdotes sunt in matrimonio
cōstituti. Item potiora iura tenent q̄ spō-
salia de presenti et de futuro contracta sol-
uuntur p̄ ingressum religionis approbate
et p̄ susceptionem sacrorum ordinum pu-
ta subdiaconus et supra. Si vero marit⁹
alicui⁹ mulieris recipit ordinē sacrum post
carnis copulā ipsa p̄tradicante nesciente
vel non p̄tradicante et si p̄moueretur in pa-
pam adhuc teneretur mulier reddere de-
bitum si peteret. Sed mulier econuerso mi-
nime. Secus si muliere p̄sentiente vel sciē-
te et non p̄tradicante p̄moueretur ad or-
dines sacros tunc alio modo esset procc-
edendum. Est tamen p̄sulendum isti qui an-
te matrimoniu p̄sumatum per carnalem
copulam recipit ordines sacros q̄ intret
religionem tūc absq̄ dubio supportatur
ab onere matrimonij.

De impedimento Ligationis

Equitur impe-
dimentū ligationis scz cū quis
alteri p̄iungi vel sponse est alligat⁹. Et p̄i-
ngi alligatus nunq̄z ea viuente poterit ali-
am ducere dūmodo sit legitima copula
nisi ex speciali instinctū spiritus sancti. S̄
sponse alligatus p̄ verba de futuro et ap-
posito iuramento tenetur de p̄iurio agere
penitētiā et contrahere matrimoniu cum
prima. Item si vxor credit virū mortuū

Capitulum

et si hoc est probabile tantum quod contrahit cum scdo et si reuertat primus tenet scdm relinqueret et ad primu redire. Omnes aut filij suscepti a viro scdo usqz ad tempus istud quo certificata fuit de vita primi mariti habentur p legitimis et hoc intelligas de vtroqz sexu. Item si maritus transfert se ad longinquas partes ad multa te pora tantum quod mulier minime pstat de vita vel morte sua ppter hoc nullo modo debz contrahere cum alio. Si aut certificat per aliquem qui interfuit quando occisus vel mortuus fuit et super hoc prestat iuramentum vel si publica fama coadiuuat potest contrahere cum alio. Sed si primus redierit tunc ipsa tenet redire ad primu.

De impedimento quod puenit ex publice honestatis iusticia.

Ideamus de publice honestatis iusticia. Quod impedimentu est ab ecclesia introductum ppter ipsius honestate. Est autem publice honestatis iusticia ppinquitas ex sponsalibus pueniens robur contrahens ab ecclesie institutione ppter eius honestate. habet autem tale ius quod cum quis desponsauit aliquam septem annorum vel ultra cum consensu contrahendi matrimoniu et hoc per verba siue de presenti vel de futuro siue de iure siue defacto licet eam non agnoscat nullum tamen de sanguinitate eius poterit eam habere in vxore nec ipse aliquis sanguineus. Ad hoc autem dico septem annorum quia in minori etate constituti si contrahunt sponsalia nullu tamen prestant impedimentu consanguineis. Et durat hec prohibitio usqz ad quicquid gradum. Cum autem de de iure vel de facto sic est intelligendu quod si desponsauit aliquis sanguineam. Vel frigidus vel perpetuo maleficiatus vel carens vtroque testiculo qui omnes contrahunt non de iure sed de facto et tamen prestant impedimentu sanguineis quous sponsalia nulla sint in tantu quod si aliquis defacto contraheret qui esset sanguineus nichil cum tali muliere a

qua ego esset separatus ppter sanguinitatem quous mulier eadem sibi nihil attingeret nec p me esset carnis copula subsequuta tamen sanguineo pstatet impedimentu contrahendi sponsalia et dirimeret matrimoniu tractum. Et tamen scias quod affinitas non contrahit nisi p carnale copulam. Unde istud impedimentu nascitur ex publice honestatis iusticia. Si autem dicatur accipio te in vxorem si dabis mihi centum marcas vel si de iure possum te habere p istas conditiones non prestat impedimentu suis sanguineis. Sunt autem ad hoc duo impedimenta que impediunt matrimoniu contrahendu sed non dirimunt post contractum. Primu impedimentu est in quo nuptie prohibentur. Vel traductio vxoris cum solennitate adhibita carnali copula scilicet tempus feriarum quod durat ab aduentu usqz ad octauam epiphanie. Et a septuagesima usqz ad octauam pasche. Et tribus diebus rogationum que antea ascensione incipiunt et procedunt usqz ad octauam penthecostes. Et horum transgressores peccant mortaliter. Quod autem sponsalia contrahentes peccent non audeo dicere sed de matrimonio. Unde aliud impedimentu generat de matrimonio contra interdictu ecclesie tracto scilicet quando aliquis prohibetur contrahere cum aliqua quia forte de eius sanguinea vel affinis vel sponso alterius vel aliquid aliud impedimentu sibi apponitur. Et quous peccent quibus interdicatur contrahendo tamen si contrahunt nisi aliud impedimentu perpetuu impediatur possunt simul permanere. Et non sunt separandi nisi ad tempus vt agant penitus quia preceptum ecclesie contempserunt. Sane statutum est in quodam concilio scilicet generali vt quando fuerint matrimonia contrahenda quod sacerdotes publice in ecclesia proponat toti populo copulanti termino prefinito vt infra terminu illum qui voluerit vel valuerit legitimum impedimentu apponat et ipsi clerici medio tempore cum diligentia inuestigent vtru aliquod impedimentu obstat et si inuenerint interdiciant usqz ad plenam cognitionem

Capitulum. xvij. de pgnatione
carnalis spirituali et legali.

Est impedi

menta que impediunt matrimoniū contrahendū sed nō dirimunt post contractum Videre debemus de impedimento pgnationis Est autem triplex cognatio scilicet Carnalis Spūalis Legalis Carnalis cognatio est p sanguinitas Con sanguinitas vō est vinculū psonarum ab eodem stipite descendenciū carnali propagatione contractum Stipite dico istam personam a qua aliqui duxerūt originem. Sicut adam primus homo fuit stipex Vel truncus qd est vulgariter ain Stamm filioz suoz Chaim et Abel et aliorum qui ab eis pcesserunt. Dicitur autem p sanguinitas a con et sanguine. Unde p sanguinei dicuntur quasi omne sanguinē hntes vel de vno sanguine pcedentes. Ut autem facilius possis te in istis difficilibus pputationibus expedire. Volo te scire q aliud est linea aliud sunt gradus. **L**inea est ordinata collectio psonarum p sanguinitate pinctarum ab eodem stipite descendenciūz diversos gradus continens. Sed p pnti materia dicas q gradus est habitudo distantium psonarum quo pgnoscutur quota generationis distantia due psonae inter se differant. Sunt autem tres linee scilicet Ascendētium Descendētium et Transuersalium siue collateralium. Ascendētium vocatur ista de quibus trahimus originem sicut pater et mater. Avus auia. pavius. pavia. abauus abauia. Descendenciū vero vocatur ista linea a qua alia ducūt originem sicut filius filia. nepos neptis. p nepos pncptis. ab nepos abneptis. **T**ercia linea est transuersalium seu a latere venienciū a quibus non duximus originem Nec ipsi a nobis sicut frater soror filij duorum fratrum qui dicuntur fratres patruels Vel duarū sororum qui dicuntur p sobrinifratres et eorum filij et nepotes Et est sciendū q due linee descendentes faciunt vnā transuersalem sicut apparet in hoc exemplo Petrus

et Iohānes sunt fratres q dicuntur fratres patruels et ambo habent filios. Isti filij attinent sibi in linea transuersali et tū quilibet eorum descendit recta linea a comuni stipite scilicet a patre fratre Petri et Iohis Unde quilibet est in recta linea alia ab alia et sic sunt in duabus lineis recte descendētibz et vna transuersali. Et sic de omnibus alijs intelligēdum tam remotioribus qz p pinqzioribus. Computatur autem sic gradus sū canones in linea ascendēti pater et mater sunt in primo gradu Avus et auia in secundo gradu Proavus proavia in tercio gradu. Abavus abauia in quarto gradu. In descendenti vero gradus hoc modo pputatur. Filius et filia sunt in primo gradu. Nepos neptis in secundo gradu. Pronepos proneptis in tercio gradu. Ab nepos abneptis in quarto gradu. Ultra quem gradum hodie nulla inuenitur consanguinitas. Et quilibet potest audacter contrahere cum puella que attinet sibi ex parte vna in quinto gradu et ex parte alia in tercio vel in secundo gradu. Sed si ex vtraque parte attinet tibi in quarto gradu quāvis habuisses eam in matrimonio decem annis si vis saluari oportet q seperis ab ea. Dominus hostiens dicit q quantum ad successiōem hoc est ad hereditatem gradus durant vsqz ad decimū. Prohibet autem carnalis copula vsqz ad quartum gradum inclusivē vel vsqz ad quintum gradum exclusivē. Quia homo pponitur ex quatuor elementis et in qualibet generatōe fit pmixtio cum alieno sanguine et sic palatim evanescit puenientia p ppositionis. Et sic in pma generatōe evanescit ignis qd est subtilius elementum. in scda aer. in tercia aqua. in quarta terra. Sed dñs papa potest circa ista dispensare et ex causis aliter ordinare. Est autem spūalis pgnatio p pinqzitas pueniens ex sacramenti datione vel ad intentione. Hoc est cum quis tenet aliquā in baptismo vel in pfirmatione Ibi baptizans vel confirmans gerit psonam sancte matris ecclesie. Et de ista spirituali pgnatione que quāqz impedit matrimoniū

Capitulum

Contrahendum et dirimitur tam contractum tradit nobis sanam doctrinam in sexto libro decretalium dominus papa Bonifacius non dicens Ne dum inter baptisatum et illum qui suscipit eum de baptismo ac eundem baptisatum et suscipiens filios et uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem Immo etiam inter susipientem preterea quod baptisati et matrem cognationem spiritualem in baptismo contrahi constat que cognatio et contrahendum matrimonium impedit et dirimit post contractum. Et eadem que de suscipiente sunt dicta sunt etiam de baptisante censenda. Et ex confirmatione seu frontis chrismatōe spiritualis cognatio eisdem modis contrahitur. Matrimonium similiter impediens contrahendum et dirimens post contractum. Tamen hoc absque omni dubitatione tenendum est quod omnes filij duorum patrum siue autem paternitatem geniti siue post possunt legitime et matrimonialiter copulari. Excepta illa persona qua mediante paternitas est contracta. Nam ista persona nunquam potest copulari alicui filiorum patris sui spiritualis. Inuenitur etiam in decretalibus una regula quod vir vel mulier existens in matrimonio per carnis copulam consummato si una istorum efficitur pater vel mater hoc est pater spiritualis vel mater alicuius pueri in baptismo vel in confirmatione tunc etiam ambo parentes scilicet vir et mulier quous unus coniugum non suscipiat puerum de baptismo vel teneat ad confirmationem tamen efficitur patrini pueri et patres carnalium parentum pueri quia coniuges communicant sibi inuicem actiones. Et postquam sunt una caro effecti semper iste coniunx qui tenet puerum acquirit alteri paternitatem qui non leuat vel tenet puerum ac si ambo leuassent puerum vel ad confirmationem tenuissent. Item si duo leuauerunt eundem puerum de sacro fonte non prohibentur inter se contrahere. Item si pater et mater proprium puerum baptisant per errorem vel in necessitate propter hoc non priuantur actu carnali. Si vero unus eorum in fraudem vel ex malicia hoc faceret. Idem tenetur reddere debitum sed

non exigere. Item statutum est per papam Leonem quod solum una persona debet leuare puerum de baptismo vel ad confirmationem tenere tamen si ceterum persone tagerent puerum quando mergitur in baptismum vel leuatur de baptismo vel tenetur ad confirmationem omnes efficitur patrini. Et non baptisatus non debet leuare puerum de sacro fonte quia non est membrum ecclesie cuius personam gerit tenens ad sacramentum idem de confirmatione. Et si defacto aliquem leuat non contrahitur ibi aliqua cognatio spiritualis

De cognatione legali.

 Equitur de cognatione legali que est quedam primitas ex adoptione pueniens verbi gratia. Aliquis carens liberis vel filiis vel filiabus adoptat sibi aliquam in filiam vel aliquem in filium. Vel forte habens filios vel filias adhuc ex gratia adoptat sibi aliquem in filium vel aliquam in filiam manu vel auctoritate istius qui talia potest exequi et conferre. Sed quia in iure canonico modicum de ista materia tractatur Et in nostris tribus ista raro deducuntur ad simplices sacerdotes ideo obmissis istis transferamus nos ad materiam affinitatis.

De affinitate

 Et autem affinitas primitas personarum ex carnali copula pueniens siue per fornicarium vel legitimam copulam omni carens parentela. Et de ista materia breuiter cum exemplo tibi trado doctrinam. Posito ergo quod Lunnradus carnaliter miscuit katherine ne tunc omnes consanguinei katherine de cetero attinebunt Lunnrado eisdem gradibus affinitatis quibus attinebant katherine in gradibus consanguinitatis verbi gratia katherina et frater suus sunt in primo gradu consanguinitatis. Similiter cum ad quem cognouit katherinam et frater katherine sunt in primo gradu affinitatis. Et sic de

omnibus alijs gradibus intelligas quia omnes cōsanguinei vxoris Lunradi sunt affines Lunradi in eisdem gradib⁹ in quibus sunt cōsanguinei katherine. Et idem per omnia intelligas de cōsanguineis Lunradi quantum ad katherinam quia omnes sunt affines katherine in eisdem gradib⁹ vt sup̄. Durat aut̄ ista p̄hibitio vt nullus contrahat cum affine vsq; ad quartū gradum inclusiue q̄zuis tamē omnes cōsanguinei katherine sint affines Lunradi et conuerso Qd̄ omnes cōsanguinei Lunradi sint affines katherine. Inter cōsanguineos tñ katherine et cōsanguineos Lunradi ex illo coniugio nulla contrahitur affinitas propter quam matrimonium inter eos debeat impediri. Unde pater et filius possunt cōtrahere cum matre et filia et duo fratres cum duabus sororib⁹ etc. Et est sciendū qd̄ quilibet vir debet abstinere a carnali cōcubitu cum cōsanguineis vxoris sue sicut a p̄p̄iis cōsanguineis. Sile iudiciū est de mulierib⁹. Item si moritur persona mediante qua p̄trahitur affinitas nihilomin⁹ que superuivit remanet affinis. Item si aliquis aliquam polluit extra ordinarie hoc est si effundit semen luctando vel alijs modis inordinatis extra vas debitum hoc est extra vuluam. Vel si intrat vas debitū et tamen semen ad vas non infundat per tales pollutiones inordinatas non contrahitur affinitas que impediāt matrimonium contrahendum vel dirimat iam contractum Grauius tamen peccant sic exccrantes

Capitulum. xviii. de impotentia coeundi et maleficijs.

Ultimo inter alia impedimēta videam⁹ de impossibilitate coeundi qd̄ ex sui natura maximū obtinet locū. Est aut̄ impossibilitas coeundi viciū animi vel corporis vel etiā vtriusq; quo quis impeditur alteri p̄misceri. Hui⁹ aut̄ species sunt due. Nam vna est naturalis impotentia. alia accidētalis Sed aliquā naturalis con-

tingit p̄pter defectū cōtatis tā in masculo q̄z in femina Aliqñ p̄pter frigiditatem nimiam et hec est masculina Aliqñ p̄pter artatōz et hec est feminea. Accidētaliū alia ē violenta vt castratio. alia occulta vt maleficiū qd̄ fit p̄ quedā maleficia que dicūt sortēs vel fracture. Item si mulier habet ita latam vuluam qd̄ non potest p̄gnosci qz hic casus defacto fuit apud birissam. Et q̄ ignoranter cū tali p̄traxerit si vult potest ab illa separari. Itē mulier arta nō habet cogi vt p̄mittat se incidi. Item q̄ oīno est impotens si p̄trahit potest separari. Vbi autē defectus esset ex parte etatis vel quia nimis iuuenis potest expectari tempus in quo habiles fiant. De artatione vero que in mulieribus est in instrumēto nō est p̄cipitanda sententia sed matura inq̄sitio habenda modis et p̄sonis ydoneis median- tibus scōm qd̄ inuenimus nobis traditum a patribus in iure canonico Et in istis difficilibus casibus simplex sacerdos hoc inquirere debet iurisperitos vel alios magis expertos. De arta vero vulua habcas istam doctrinā qd̄ si potest mulieri subueniri absq; p̄iculo corporis beneficio medicine qd̄ habilis fiat viro cui contraxit omnino tali opere est ad aliquos annos insistendum. Si vero propter istum defectum mulier separatur a viro et copulatur alteri matrimonialiter qui magis p̄portionatā clauem habet ad apiendum si ras mulieris. Et si per istum assiduum vsum apta fit ad viriles amplex⁹ p̄mo viro. a scōo est separanda et primo reddenda. Si autem oīno fuit impossibile qd̄ iste a quo fuit separata posset sibi copulari carnaliter absq; p̄iculo corporis et tamen inuenit talem qui habuit lanceam mulieris magis p̄porcionatam vt coiretur ab isto non est separanda quia cum primo nunq; fuit matrimonium Multa inueniūtur impedimēta circa impotentiam coeundi que sunt p̄mittenda iudici causaz. Maleficiū etiā causat impotentiam coeundi. Vbi est sciendū qd̄ si maleficiū accidit post matrimonium p̄summatum tunc non dirimit matrimonium. Si

aut precedit matrimonium tunc distinguitur. Quia aut est maleficium tempore et tunc nullum prestat impedimentum in matrimonio. Aut est perpetuum et tunc impedit matrimonium contrahendum et dirimit iam contractum.

Maleficiatur autem quicquid aliquis intantum potest coire cum qualibet muliere sed suam uxorem nullo modo agnoscere potest. Quandoque etiam maleficiatur quod tantum uni mulieri placere potest alijs vero minime. Quicquid etiam sic maleficiatur quod illam cum qua proponit contrahere nullo modo agnoscere potest. Aliquis etiam quicquid sic maleficiatur uniuerſaliter quod cum nulla muliere coire potest. Ut autem ſciatur quale maleficium ſit tempore et quale perpetuum. Est aduertendum quod a principio quodlibet maleficium preſumitur tempore quod omnis homo pubes creditur potens eſſe ad coitum. Conſuevit autem homo pubeſcere circa. xiiij. annum Sed ex quo per triennium cohabitauerunt ſimul dantes operam ſtudioſam carnali opere ſeu carnali copule et adhuc durat impedimentum preſumitur maleficium perpetuum. Et tunc iſto maleficio a multis multa et varia dicunt de quibus tamen dominus Innocentius loquitur dicens. Urina dominus papa circa iſtam materiam duas faceret decretales. Unam quod quicumque maleficiatus eſt perpetuus non poſſet contrahere cum iſta cum qua impotens eſſet quod ſi contraheret non teneret et ex quo moram traſiſſet per triennium. perpetuum reputaret impedimentum.

Secunda decretalis quod ſi non apparet utrum quicquid impedimentum ſecutum eſſe vel preceſſiſſet matrimonium non teneret ut ſic preſumeret preceſſiſſe. Cum hoc eſt ſciendum quod quando diuortium celebratur inter coniuges propter fornicationem tunc caueat iſte homo qui vult quod celebretur diuortium ne fornicetur aliquis amitteret ius agendi contra perſonam que eſt fornicata Cum hoc perſone iſte que ſeparant ab inuicem propter fornicationem debent caſte viuere et non poſſunt contrahere niſi una earum moriatur et ſi contrahunt dirimitur.

Capitulum. rix. de ſacramento penitentie

Equitur vide

re de ſacramento penitentie. Eſt autem penitentie ante acta peccata deſerre et ſlenda iterum non committere. Dicitur autem penitentie quali penitentie a puniendo quia per iſtam quod puniſſe illicita que commiſiſſe. Huius autem ſpecies ſunt tres. Una ſolemnis alia publica alia priuata. Priuata eſt iſta que quotidie ſit ſoli ſacerdoti quod ſimpliciter quis confitetur peccata ſua. Publica vero penitentie eſt que ſit in facie eccleſie a ſimplici ſacerdote vel a penitenciaro episcopop abſque ſolemnitate ſicut cum iniungitur alicui peregrinatio pro aliquo crimine per mundum cum baculo cubitali vel veſte ad hoc conſueſta. Solemnis vero penitentie eſt que ſit in capite ieiunij quadageſime cum ſolemnitate per episcopum vel ſuperiorem vel ex commiſſione ſpeciali epiſcopi vel ſuperioris per ſacerdotem. Conſuevit autem iſta penitentie infligi pro publico enormi et vulgariſſimo crimine. Sicut per homicidio manifeſto Adulterio Coitu cum ſanguinea et ſimilibus. Sunt tres partes principales penitentie ſcilicet Contritio cordis Confellio oris. Et ſatisfactio operis. Quauis autem in contritione dimittatur peccatum iſti qui libenter perſiteretur ſi poſſet et ſatisfaceret ſed non valet. Non tamen dimittitur illi qui contritus et poſſet confiteri et ſatisfacere et poſtenit. Conſiſtit autem ſatisfactio in tribus operibus principalibus ſcilicet in ieiunio. elemoſina. et oratione. Sed ad ieiunium reducuntur omnia opera carnez affligentia ſicut ſunt peregrinationes vigilie et ſilia Ad orationem vero reducuntur omnia opera ſpualia Et ad elemoſinam opera miſericordie reducunt. De parte autem penitentie que vocatur confellio oris hoc eſt de confeſſione que ſit ſacerdoti multa ſunt dicenda que inuenies infra ca. iij. Ultimo vero eſt inquirendum quod ſacramentum inter quattuor ſit excellentius. Et riſdetur quod baptiſmus excellit ratione efficacie quia ſine exteriori

penitencia abluit hominem a pena et a culpa. Eucharistia vero excedit ratione dignitatis et sanctitatis quia nihil excellencius in sacramentis sacramento eucharistie. Confirmatio autem excellit ratione conferentis quia a solo episcopo offertur. Matrimonium vero excellit ratione significati-
onis quia significat coniunctionem christi ad ecclesiam et unionem humane nature et diuine. Et de his quattuor sacramentis duo usus habetur. Unde Maior in effectu baptis-
mus corpus in esse coniugium signo Maior christi ministro etc.

Capitulum Vicesimum de reconsecratione altarium ecclesiarum et cimiteriorum

De predicta

De septem sacramentis. Restat hic aliqua tangere de reconsecratione altarium. Huius Ecclesie Cimiteriorum. Et de vestibus sacris cum rumpuntur.

Ubi est sciendum quod absque licencia episcopi in dyoclesia sua non licet erigere quamcumque ecclesiam quia episcopus tenetur ponere primarium lapidem. Similiter in ecclesia consecrata sine licencia episcopi non est edificandum novum altare. Secus tamen est de ecclesia non consecrata ubi forte a nullo nisi ab episcopo debet iste consecratus fieri quia non possunt ista simplici sacerdoti promittere sed altero episcopo. Papa tamen concedit aliquibus episcopis ut istas consecrationes committant sacerdotibus. Taliter tamen ut aspersio ab episcopo benedicatur. Et possunt ista omnia die fieri. Ita tamen quod episcopus missam habeat. In aliquibus vero locis sacerdos presente episcopo celebrat et episcopus consecrat et reconciliat. Et est hic advertendum quod aliud est reconciliatio et aliud reconsecratio. Et legitime consecrata non debet reconciliari nisi pietes in maiori parte vel in toto fuerint destructi. Vel si mensa altaris quod

muro illo cui copaginat. fuerit amota tunc indiget reconsecratione. Idem intelligas de eodem lapide si fuerit enormiter lesus et signatus in comibus. Verum si mensa altaris cum toto altari posset moveri ad alium locum. Ita quod lapis altaris non mutaretur propter hoc non deberet reconsecrari. In quolibet autem altari consecrando debent reponi reliquie et quicunque iste reliquie euelluntur. Vel lapis claudens reliquias remouetur semper execratur altare. Idem intelligas quod aliquid additur altari intantum quod mutat formam tunc debet consecrari quia forma dat esse rei. Sed si solummodo tectum vel aliqua pars ecclesie combusta est et remanent parietes integri non debet consecrari sed reconciliari nisi mensa altaris esset amota vel enormiter lesa. Si autem pietes sunt successive reparati eadem ecclesia intelligitur et sufficit ratione deuotionis reconciliatio. Si vero parietes enormiter in superficie ubi impinguntur cruce et fiunt unctiones per aduersionem sunt lesi consulitur reconsecratio. Est autem consecranda ecclesia quando probabiliter dubitatur an sit consecrata. Dicitur autem quod ista loca execrantur per homicidium commissum ibidem vel per emissionem seminis voluntariam. Vel propter effusionem sanguinis notabilem violentam non iocosem sicut fluxus narium quandoque ex leui pulsu causatur. Execratur etiam per hoc quod hereticus paganus vel iudeus ibidem sepelitur. Et tales si possunt discerni ab alijs sunt ex huiusmodi eijciendi et parietes ecclesie sunt radendi et ecclesia est reconcilianda. Idem intelligas de excommunicatis et de ecclesijs consecratis per episcopos scismaticos vel hereticos. Propter hoc autem quod martyr occiditur in ecclesia. Vel lignum casu aliter cadens aliquem opprimit vel aliquis extra ecclesiam vel cimiterium vulneratur et in cimiterio vel in ecclesia fugiens moritur non est necessaria reconciliatio. Ex quo enim eadem est emunitas ecclesie cimiterij

vel altaris tenetur a quibusdam q̄ in qua
cunq; parte ecclesie vel cimiterij accidat
violatio siue p̄ pollutionem siue p̄ san-
guinis effusionem q̄ cimiterium antequā
aliquis ibi sepelietur et ecclesia in ea ante
q̄z celebratur sunt reconcilianda. Itē ubi
cimiterium cōiungitur ecclesie et ecclesia
violatur de p̄sequenti cimiterium conse-
tur violatum et non conuerso. Ubi autē
ab inuicem sunt distincta propter viola-
tionem vnus nō presumitur aliud esse vio-
latum Alij autē tenent q̄ ex quo p̄secratio
nes sunt diuerse q̄ et violatōes sint diuer-
se. Per hoc autem q̄ mēsa altaris in par-
te mouetur vel in medio leditur nō est to-
ta ecclesia ex hoc cōsecranda sed altare.
Secus esset si altare in toto destrueretur
Et de ista materia habes duos versus.
Vbi dicitur dubium faciunt iterato templa sa-
crari. Ignis adulterium destructio men-
sa remota. Ita tamē q̄ sacrari recipiatur
p̄ p̄secrari et reconciliari. ¶ Sit autem
p̄secratio p̄ aspersionem aque mixte cum
vino et cinere. Adhuc sit tibi breuis do-
ctrina. q̄ omnia p̄secrata p̄ ecclesia p̄ al-
tari vel p̄ ministris siue sint panni ligna
vel lapides nullo modo debent conuerti
ad vsus secularium Sed quando eorum
p̄ntur potius sunt incineranda et in ali-
quo loco scilicet ecclesie recondenda. Pos-
sunt etiam ista aliquando vendi alteri ec-
clesie p̄ spirituali vsu. Vestes vero sacre
si per partes plures reficiuntur. Ita tamē
q̄ forma vestis sacre remanet nō sunt ite-
rato p̄secrande. Secus est si forma vestis
soluitur vel mutatur. Item corporalia d̄
iure essent lauanda per sacros ministros
sed q̄z pluries non fit.

Capitulum. xxj. de ferijs
et ieiunijs.

Liquid etiam

de ferijs et ieiunijs subiciamus
Dicunt autē ferie quasi ferre eo q̄ p̄stant

vacatiōem ab his q̄ agi p̄sueuerunt in
foro. Vel ferie dicuntur quasi festiue quia
istis diebus festiuare debemus Sunt autē
iste festiuitates per circūlū anni Omnes
dominice. Omēs dies gloriose virginis
Marię Et duodecim apostolorum Et dies
dedicationis cuiuslibet oratorij in loco
suo. Item festum omnium sanctorum san-
cti Martini sancti Laurentij Dedecatio
sancti Michaelis sancti Iohannis bap-
tiste. Et tres dies rogationum ubi est cō-
suetudo. Itē natiuitas domini Step̄a-
ni Iohannis euangeliste Innocentium
Thome Siluestri Item octaua domini.
Ephraï Ascensio dñi. Et tota ebdomada
pasche Dies penthecostes Item dies
Inuentionis et Exaltatiōis sancte crucis
Et quedam alie festiuitates que de nouo
insurrexerunt. Cum hoc q̄dam Episcopi
in suis episcopatib; indicūt quasdā speci-
ales ferias seruandas Verū nō quum statu-
tum est q̄ p̄ totum mundū festa ap̄olorum
et quattuor euangelistarum Et quattuor do-
ctorum ecclesie videlicet Gregorij Ambro-
sij Augustini et Hieronimi singulis ānis
sub duplici festo solēniter celebrentur.

¶ Et est sciēdum q̄ feria incipit a vespe-
ra et terminat in vespere Præfatis autē
diebus q̄s cēdū est ab omni ope fuili et
ab om̄i p̄cō. In his diebus iuramentū nō
debet p̄stari nisi p̄ pace Nec est in iudi-
cio p̄cedendum Nec sunt placita haben-
da. Sed solum debemus diuinis inten-
dere orare Ecclesias frequenter de deo co-
gitare et in omnibono opere nos exerce-
re. Quicumq; autem sine dispensatione
episcopi si cōmode potest haberi vel sa-
cerdoti vel v̄gēte magna necessitate his
diebus p̄sumpserit operari vsq; ad faci-
gationem peccat mortaliter. Magna au-
tem necessitas est imminens bellum Vel
si segetes vel fenum sunt in pratis et time-
tur pluvia vel tēpestas Et multa alia que
quotidie inueniūt que oīa non p̄nt p̄p̄ bē
disz sunt iudicio p̄bi viri relinquēda Itē
rasores et qui extrahūt sanguinē hoībus

Et qui ferant equos Et qui transducunt in nauibus vel quadrigis his diebus peregrinos excusantur a peccato dummodo faciunt principaliter propter necessitatem illorum quibus opus impendunt. Si autem faciunt propter auariciam peccant. Excusantur etiam illi quibus opus impeditur dummodo hoc exposcat opus necessitatis. Secus est autem si non est necessitas. Item non audeo dicere quod cursores et viatores currentes pro pecunia vel sine pecunia his diebus peccant mortaliter dummodo non fuerint precipue festiuitates. Item consuetudo tenet quod in his diebus non licet molere. Nec ire ad mercantiam et qui ducit in consuetudinem ubi circa hoc est prohibitio peccat mortaliter. Item excepto die dominico Et precipuis festiuitatibus licet pauperibus pure propter deum arare et alia necessitatis opera impendere. Ita tamen quod prius audiant diuinum officium pro necessitatibus ecclesiarum cimiteriorum et communium. Quandoque licet his diebus quadrigare ligna et lapides portare. In die sabbati fortius debemus laborare quam alij diebus ne videamur iudicare.

De ieiunio in speciali.

Ieiunium bonum rationabile et laudabile

rationabile et laudabile vicia promittit mercedem ad deum leuat virtutem largitur et premia. Sunt autem isti dies quos ieiunare debemus vel tenemur vigilia natiuitatis domini Et assumptionis beate marie Et. xij. apostolorum propter quod philippi et iacobi Et iohannis euangeliste. Item tota. xl. ita districte precipitur ieiunanda quod qui unam diem fregerit bis comedendo totam quadagesimam videtur violasse si ne debonorasse. Item ieiunium quatuor temporum. Et queque festiuitates magnorum sanctorum quod a quibusdam ieiunant. Item a dyocesanis quicquid indicuntur ieiunia que firmiter sunt obseruanda. Circa aduentum vero domini Et sextam feriam Et tres dies rogationum seruanda est consuetudo regionis.

Et contra eam faciens peccat. In die dominico nullo modo licet ieiunare. Hora autem prandendi ieiunantibus est nona grosso modo sumpta. Et potest proueniri et tardari ex causis. Esus autem carnum prohibitus est generaliter in omni ieiunio. Sed in. xl. inter dicunt vniuersaliter lacticia et ova. Et mentiuntur. Tur walenses qui dicunt quod lacticia sint eis in quadagesima concessa. Alijs autem diebus ieiuniorum cibum serua consuetudinem terre. De sabbato autem hoc teneas quod si christiane religionis te esse desideras professorem sabbato a carne omnino abstineas vel a carnibus. Si dies natalis domini venerit in sexta feria tunc carnes comedere poteris nisi ex voto astringeris ad non comedendum. Num hoc si deuotione aliqua a carnibus abstines laudatus es. Ex quo status augmētum communiter est usque ad duodecimum annum non tenent pueri donec pueniunt ad. xij. annum ieiunare. Conueniens tamen est ut in medio tempe se exerceant plus vel minus secundum modum fortitudinis. Verum aliqui circa. xij. annum debiliores sunt quam circa. xvij. annum nec isti ad ieiunia artantur. Quicumque ergo transgreditur ex contemptu constitutionem prelatam ecclesie circa ieiunia peccat mortaliter. Sed quod ex causa rationabili frangit ieiunium puta qui est in peregrinatione de rationabili et necessaria vel utili que differri difficulter potest absque maiore periculo. Vel quod ita pauper est quod frustum panis medicat nec potest habere tantum simul quod sufficiat sibi ad unam refectionem. Vel qui est cursor vniuers domini et actu currit ita quod vix potest ieiunare. Vel si qui laboratores conducti sunt sub tali conditione quod soluant ieiunium ut eo fortius laborent. Et si vigilia alicuius sancti in dominica euenerit semper in sabbato precedenti est ieiunandum.

Quando licitum sit solvere ieiunium.

b 1

Capitulum

De si aliqui habē

tes vineas vel agros ex quibus habent
satisfacere dō redditibus dñis suis et sunt
in tantū paupes q non possunt alios cō
ducere nec ipsi met possunt laborare cum
ieiunio si solū ieiunū cum dispensatiōe
tales non peccant mortaliter. Similiter
debiles et infirmi qui habent debilia capi
ta in tantum q ex ieiunio specialiter deter
iores fiunt cum talibus est dispensandū
Mulieres pregnantēs et nutrices si ali
quod periculū ipsis vel pueris ex ieiunio
immineat ad comedendum sunt artande
Item carnes notabiliter infirmis pos
sunt dari si necesse est etiam omni tempe
Item mediocres persone non solū iei
unium ppter hoc q de mensa surgunt et
ad forum vadunt pro vino vel pane et re
uertuntur ad cibum. Item vinum sump
tum ante prandium soluit ieiunium et nō
post Electuaria si sumant post prandium
in medicamina nō in fraudem nō solū iei
unium Potus autē immoderat⁹. sum
ptus post cibum est peccatū. Sic quādo
supflue sumitur extra ieiunium. Et potest
esse tantus q amittit meritum ieiunij.
Et fit tibi doctrina de ieiunio p conclusiōe
q si fit tanta abstinentia q meliores act⁹
per eam impediunt omnino ieiunium est
soluendum Vel agis indiscrete et iratio
nabile erit obsequium.

Capitulum. xxij. de horis cano
nicis et oratione

Non tractatus
de feriis et ieiuniis subiciam⁹
capitulū de horis canonicis et oratione. Est
aut oratio pius affectus mentis in deum
tendens plerūq; ne anim⁹ pigrescat in vo
cem prupens Non tantū vt dic⁹ Basilius
deo preces nostras porrigim⁹ vt ei nras
indigencias manifestem⁹ Sz vt postulā
do mereamur accipere qd omnipotens de⁹
ante secula disposuit nobis donare Et vt

nos ipsi pderem⁹ q in omnib⁹ sp ad diu
nū auxiliū est recurrendū In ministris ec
clesie q in psona totius fidelis populi deo
offerunt oīes requirit oratio vocalis Sz
a singulari psona que offert p se vel p ali
is orationes nō requiritur de necessitate oratio
vocalis sz sufficit mentalis Ad iungitur tñ
vox aliqui tali orationi ad excitandū inter
orem deuotionē ad deū et ad redditōz de
biti vt hō deo seruiat scdm omne illd qd
habz a deo hoc est mēte et labijs Ad iun
gitur etiā vocalis oratio ex quadā redun
dancia ab ania ad corp⁹ et ex vehementi
affectiōe fm illud ps. Letatū est cor meū
et exultauit lingua rē. Vbi autem mens p
vocalem orationem a talibus impeditur
et retrahitur debet omnino cessare a tali
vocali oratione fm illud psal. Tibi dixit
cor meum Et de Anna legitur q loqueba
tur in corde suo. ¶ Est autem sciendum
q si oratio vocalis debz aliquid a deo im
petrare Vel esse meritoria tunc oportet
omnino q vis prime intentiōis qua ali
quis ad orandum accedit pncipaliter re
spiciat ad deum et ista intentio reddit to
tam orationē meritoriam etiam si postea
ex debilitate memoria vel vtili occupatiōe
ne enagetur cogitatiōibus hinc inde Si
autem ex proposito faceret vel ex negli
gencia vel propter anxias et inutiles co
gitatiōes recederet ab intentione oratio
nis. Iste perderet fructum orationis et
nihil a deo impetraret. ¶ Sciendum ta
men est q triplex est attentio que oratio
ni vocali potest adhiberi. Una quidem
qua attenditur ad verba ne quis in eis er
ret. Secunda qua attenditur ad sensum
vbor. Tercia qua attendit ad finē oratio
nis scz ad deū et ad id p quo orat que qui
dem maxime est necessaria qz et hac pnt
habere etiam ydiote Et qñq; in tñ abun
dat hec attentio qua mens fertur ad de
um vt etiam omnium aliorum mens ob
liuiscatur Inter omnes autem orationes
nulla pfectior est oratione dominica hoc
est pater noster. Quia si recte et congruēter

Oramus nihil aliud dicere possumus quod in ista oratione dominica scilicet Pater noster positum est quod cum oratio est quodammodo interpretis desiderij apud deum. Illa solum recte orando petimus que recte desiderare valeamus. In oratione vero dominica non solum ponitur omnia que recte desiderare possumus sed etiam eo ordine quo desideranda sunt ut sic hec oratio non solum instruat postulare sed etiam sit informatrix nostri affectus.

Septem sunt petitiones dominice orationis

Oratio domini

ca tria dicuntur. Nam primo ponitur orationis prefatio sue benivolentie captatio cum dicitur Pater noster qui es in celis. Secundo ponuntur septem petitiones ibi. Sanctificetur nomen tuum etc. Tercio subiungitur confirmatio vel conclusio. Cum subdit Amen. Hec cum tria oratores facere consueverunt. Primo ponunt prefationem in qua captant benivolentiam iudicis. commendando cum a potentia. sapientia. et bonitate. Deinde petunt. Tercio concludunt dictum suum ostendentes quod petitiones sue utiles et iuste. exaudiri debent. Sic et christus hic nos docet orare deum trinum et unum. Primo ponitur prefatio in qua dei benivolentia captatur et hoc ex tribus. Primo ex scientia. in hoc quod dicit pater ut ostendatur sciens dare bona petentibus se. Notatur enim antiquitas in patre et per consequens sapientia. quia Job. xij. dicitur in antiquis est sapientia. Secundo ex amore et voluntate. Unde dicit noster. Qui enim occidit nobis filium suum redemptorem ut esset frater noster. quomodo non cum illo omnia nobis donabit ad Romanos. viij. Item ex potentia. Unde dicit. quies in celis id est in domino tua specialiter. quod ibi magis in opere reuelat dei potentia. scientia. et bonitas. Quidam enim aliquando sciunt et volunt benefacere amicis suis. sed nequeunt. quia extra terram et bona sua sunt. sed non est.

quasi diceret. de te ista pater. quia in domino tua es. in celis. In celis scilicet ubi est omnium bonorum abundantia. Festinemus ergo nunc illuc ire ubi est pater noster. patria nostra patrimonium hereditatis nostre. Ubi enim est corpus. illuc congregantur et aquile. Cum igitur dominus deus noster possis scias et velis nos exaudire et scire posse et velle compleat omnem actum confidamus de tua misericordia quod nostras honestas petitiones exaudias. Petimus ergo et dicimus Sanctificetur nomen tuum.

Petitiones autem sunt septem que sic ordinantur. Duesunt partes iusticie scilicet facere bonum et declinare a malo. Primo petitur ut deus det nobis gratiam faciendi bonum et hoc in quattuor primis petitionibus. Secundo quod det nobis gratiam vitandi malum in tribus ultimis petitionibus ibi. Et dimitte nobis etc. Bonorum autem quedam sunt spiritualia que pertinent ad animam. et hec primo petuntur. Quoddam autem est temporale quod pertinet ad sustentationem corporis et hoc petitur secundo ibi Panem nostrum Et patet ordo ex verbo domini dicentis. Primum querite regnum dei et iusticiam eius et hec omnia adiciuntur vobis Bona autem que pertinent ad animam sunt tria. bonum autem quoddam pertinet ad futuram vitam ut gloria et istud primo petitur cum dicitur Sanctificetur nomen tuum. Duo autem alia pertinent ad animam in presenti scilicet persecutio in bono et gratia. et ista petuntur secundo cum dicitur Adueniat etc. Petitur ergo primum bonum glorie quod ad animam pertinet in futuro Cum dicitur. Sanctificetur nomen tuum id est in nobis clarificetur. ut te videamus facie ad faciem quod in futuro implebitur Vel sanctificetur nomen tuum. in nobis id est firmetur quod non possumus amittere scilicet quod sumus filij tui per gloriam in futuro quod solum per peccatum amittitur sed in futuro beati non peccabunt nec peccare poterunt. Et hec est petitio contra superbos quod tales dei veritatem et claritatem videre

Capitulum

non possunt. quia timor metis est obstaculum veritatis. **P** Deinde petitur bonum perseverantie cum dicitur. Adueniat regnum tuum finaliter scilicet. illud regnum militantis ecclesie veniat ad regnum triumphantis. quasi dicat. da nobis gratiam ut possimus perseverare in bono. ita ut perueniamus ad regnum tuum eternum. Qui autem sic petit. salutem hominum postulat. quod est contra inuidos qui de malo proximi gaudent. et de bono dolent. **T**ercio petitur bonum gratie. Posset enim dici. In quo petis perseverantiam. respondet in caritate et gratia. Unde dicitur. Siat voluntas tua sicut in celis in terra id est da nobis gratiam ut nos qui habitamus in terra ita faciamus voluntatem tuam sicut ciues celestes. Vel sicut voluntas tua sit in celo id est a viris sanctis. ita fiat in terra id est a peccatoribus. **H**ec petitio est contra iracundos et indignos. qui nolunt maioribus obedire sed sine iugo dominationis esse volunt. Sic iam habemus tres petitiones que pertinent ad bonum anime quibus tria vicia opponuntur scilicet superbia per quam homo perdit deum Invidia per quam homo perdit proximum Ira per quam homo perdit seipsum. quia impedit iram animum ne possit discernere verum. **Q**uarto docet nos christus petere bonum temporale quod pertinet ad sustentationem corporis cum dicitur. Panem nostrum dicitur. Et dicitur panem quod est contra delicatos. qui non sunt contenti cibo communi. Panis enim cibus communis hominum est. Nostrum id est pro nobis factum. non alienum. quod est contra avaros vel contra illos qui de rapina vel usura comedunt et viuunt. Quotidianum dicitur. contra gulosos quia tales non panem quotidianum. sed multorum dierum comedunt. Da nobis. dicitur contra hereticos qui ista temporalia non a deo credunt dari sed a dyabolo. Hodie addit ut doceamur de castro non esse solliciti. Matheus autem in euangelio suo ponit supersubstantialē. Et possunt esse due partes Et est sensus.

Da nobis hodie id est in presenti tempore Panem nostrum id est christum qui est panis fidelium. Da. dico super panem id est preter panem substantialē id est necessarium ad sustentationem. Quasi dicat da nobis utrumque panem anime et corporis. Lucas autem posuit quotidianum qui tantum de viatico exponitur. Et intelligitur per panem quicquid est corpori necessarium Idem videtur peti Prover. xxx. Diuitias inquit et paupertatem ne dederis mihi. sed tantum victui meo tribue necessaria. Hec petitio est contra recidivantes qui produnt dominum suum comedentes eius panem. Et ipso derelicto adherent inimico domini sui. Et si intelligatur de pane sacramentali cuius usus quotidianus proficit homini. in pane intelliguntur omnia alia sacramenta. Si autem intelligatur de pane corporali. per panem intelliguntur omnia sufficientia victus sicut dicit beatus Augustinus ad probatam. Quia et eucharistia est precipuum sacramentum Et panis cibus precipuus. **E**t dimitte. hic secundo docet nos christus petere ea que pertinent ad alteram partem iusticie scilicet declinare a malo. Est autem triplex malum scilicet. preteritum presens et futurum Et ideo ter in missa dicitur. Agnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis Tollis. ut dicit Augustinus dimittendo facta. adiuvando ne fiant. ducendo ad vitam ubi fieri non possunt Et amotio istius triplicis mali petitur hic. **M**alum preteritum est malum culpe. **M**alum futurum est malum tentationis que inclinatur ad culpam. et est via in ipsam. **M**alum presens est malum pene. Per hoc quod petimus a nobis amoveri malum preterite culpe. ostendimus quod sumus peccatores. Per malum autem future tentationis indicamus quod sumus infirmi. non valentes per nos resistere. Per malum vero presentis pene innuimus quod sumus miseri. Sed dicitur est clemens et misericors ad dimittendum. potens ad auxiliandum. et copiosus ad beatificandum. Petitur ergo primo ut a nobis amoveatur

per malum culpe preferite cum bz. Dimitte nobis debita nostra id est peccata nostra. propter que sumus debitores penae. Nam qui aliquem offendit eius debitor efficitur. Et secundum Chrysostomum Qualis processit offensio talis debet sequi reconciliatio. Qui autem debitum istud non soluerit. in futuro illud solvere non poterit. Quia ut dicit propheta Multumabitur peccator et non soluet. Et dicit figanter. Debita nostra. quia culpa non est a deo actore. sed a voluntate nostra prava. Et potest intelligi de tribus debitis siue offensis vel peccatis que petimus nobis dimitti Nam peccauimus in deum. in proximum et in nos ipsos. Iuxta illud prophetici Peccauimus cum patribus nostris. in deum iniuste egimus. in proximum iniquitatem fecimus quantum ad nos ipsos. Sicut et nos dimittimus id est dimittere debebimus. Debitoribus nostris qui nos offenderunt et satisfacere debent. Hec petitio est protra indulgere nolentes. Sed veritaliter quod Ecce. xxviii. bz. Homo homini seruat iram. et a deo querit medelam. Secundo petitur amotio future tentationis cum dicit. Et ne nos inducas in tentationem id est ne nos a tentatione vinci permittas. Et secundum Chrysostomum. Non oramus ne tentemur. sed ut in tentatione non inducamur. Tentatio enim ratione utilitatis et victorie que puenit inde bona est. unde Jacobus Omne gaudium existimate fratres cum intentiones varias incideritis. Hec petitio est contra illos qui se tentationi exponunt ut qui cum mulieribus in locis priuatis volunt loqui et ludere. etiam si sibi attineant quod dicit. Poeta Cognate poterit nomine culpae tegi. Tercio petitur remotio mali presentis penae. que nobis humilitatis causa est. Job. vi. Sagitte domini in me sunt. quarum indignatio prohibet spiritum meum id est spirituositatem. Hec petitio est protra querentes in hoc mundo felicitatem quia non potest pura leticia hic esse unde Boetius. Quam multam amaritudinis humane felicitas dulcedo respersa est.

Sed potest queri. An ille qui non habet peccatum aliquod peccet. dicendo pater noster. quia confitetur debita se habere que non habet. Ad hoc dico quod hoc non potest alicui esse certum quod omnino a peccato saltem veniali. vel quantum ad aliquem reatum immunis sit. Si tamen per reuelationem sciatur. non peccat dicens in persona ecclesie. Item queritur de illo qui debita non dimittit an peccet dicendo pater noster. Dico quod in persona ecclesie dicitur dimittere peccata. Unde non peccat hoc dicendo. sed remissionem non consequitur nisi dimittat. Vel si in persona sua hoc dicat. non dicit quantum ad illud quod agit. sed quantum ad id quod optat puenire. Ultimo ponitur Conclusio Amen. Quia vere et iuste sunt petitiones ibi posite vel propositae. exaudire nos digneris etc.

Ex quo quilibet subdiaconus et supra tenet ex constitutione ecclesie quotidie legere septem horas canonicas videlicet matutinas. primas. tercias. sextas. nonas. vespervas. et propletozium ob reuerentiam passionis christi qui in matutinis fuit captus In prima ductus ad pylatum. In tercia flagellatus In sexta condemnatus In nona mortuus. In vespervis perforatus In propletorio sepultus. Dicendum est aliquid de horis.

De institutione horarum.

Si primo est sciendum quod ex quo seculares layci sic sedulo dediti sunt secularibus negociis quod diuinis intendere nequeunt Ideo ab ipsis dati sunt redditus ecclesie ministris ut in septeno officio vices eorum suppleant. Obmittuntur autem sic determinate iste hore ab ecclesia secundum formam prescriptam. Aliqui ex necessitate visus Vel propter infirmitatem vel propter paupertatem librorum Et si tunc suppletur per equalens putat per psalmos vel per orationem dominicam presumitur quod non peccet mortaliter Quauis autem dicens verba sine attentione ex sua

desidia peccet p negligenciā non tamen peccat mortaliter. Si quis etiam diuinū officium cum alijs dicens. nō omnia verba dicat sed quedam ipm cuadunt nō optet ipm resumendo a capite disturbare officium diuinum sed p tentus potest esse si ab alio dictum audiuit. Insup si quis officia in choro cum alijs ex necessitate aliqua intermisit puta psalmū vel lectionem vel aliud simile et nō potest obmissū supplere nisi vocem subtrahat adiutorio chori in cantando melius est cancellū pertransire qz officium chori diminueret eo q ecclesia determinatū nūc p salmoz lectiōnū et similia non precepit sed in his etiā varia est diuersoz p̄suetudo. Tame qui tenetur ad horas canonicas si ex industria aliqua obmittit sine necessitate infirmitatis vel alicuius talium nec aliud in re conpensatōnem facit vel facere pponit peccat mortaliter infirmitatem inferendo primo cui p temporalibz nō refundit spūalia. Preterea cū ad hoc ex p̄cepto ecclesie teneatur qd quāto pluries sic obmittit tanto grauius peccat. Sed non credo tot esse peccata quot sunt hore obmisse qz totū diuinū officium vni diei est vñ totū integrum ex suis partibus Et ideo p̄cepto vno p̄cipitur. Et transgressor nō transgreditur nisi vnum p̄ceptū. et hoc tanto amplius quāto plures eius ptes obmittit. Bene tamen pcedo q pluribz vicibus obmissio huius officij plura faciat peccata mortalia qz hoc totū integrale p̄cipitur quotidie adimpleri. Dicim⁹ aut Si ex industria obmittit qz si obliuione obmittit non peccat mortaliter excusante eū ignorantia. Immo si ista obliuio causat ex legitima occupatōne credo nullū esse peccatū Tame si renocat hanc negligentiaz ad memoriā tenetur supplere obmissum. Vel idē dicendo qd obmisit vel aliud eq̄ ualens qd etiam qdam dicūt esse melius qz illud dicere qd obmisit qā hoc vt frequēter locum non habet. Sed ego credo oppositum qz verba ista referunt ad tēp

p̄gruū illi hore sicut qui dicunt Matinas cū die dicunt himnos nocturnos scz nocte surgentes et Ecce iam noctis et qui in p̄funda nocte dicunt op̄torium dicunt himnū. Telucis ante terminū Vñ credo q quanto p̄pinqs accedimus ad restauratōnem eiusdem quod p̄ditum est tanqz melius est. Vñ etiā non tenet quis singulis horis diei dicere singulas horas sed sacerdoti p̄mittitur q de mane dicat singulas horas vsqz ad vesp̄ā inclusiue vt patet extra de celebratione misse capitulo p̄biterū. Item cleric⁹ beneficiat⁹ dum tamen adult⁹ sit siue sit in scolis siue in p̄grinatōne siue alias et habet sacramentū ordinis etiā non beneficiatus tenet ad horas canonicas. Et peccat mortaliter obmittēdo quia in hoc nō potest episcopus dispensare ad aliud p̄mutare. Nec etiam abbas cum monacho suo vt horas suas non dicat propter scolās vel viatōnem potest dispensare. De matutinis vero que in sero dicuntur si hoc fit ppter necessitatem licitaz vel honestatiz occupationū nullum est peccatū. Si aut sit ppter hoc vt diutius vel quicquid dormiat non est sine peccato Item qui legit missam matutinis non dum dictis peccat mortaliter. Qui autem celebrat ante qz dicat primā non peccat mortaliter nisi sit cōtra p̄suetudinem loci. Aut p̄tra statutum Sinodale vel p̄uinciale. Qui aut ex negligentia pretermissa p̄ma die tercia caute suppleat qd obmissum est et agat penitentia de negligentia Et sic terminat materia horarum et orationū.

Capitulum vicesimūterciū De octo beatitudinibus.

¶ Prehabitis

aliquid dixim⁹ de horis et orationibz hic enumeremus fm sanctum Matheum euangelistā Octo beatitudines quas ipa veritas christus discipulis suis exposuit dicens. Beati paupes spū

quonia ipsoꝝ est regnū celoꝝ. Intellige qui volūtarie paupes sunt ppter xpm Scba. Beati mites qm ipsi possidebunt terram. Vitis est iste q̄ patiens est in aduersis ppter christū non reddens malū p malo sicut christus. q̄ cum malediceretur nō maledicebat. Et tales possidebūt nō hanc terrā corpoream quam videm⁹ ⁊ pedibus calcamus que poncit spinas ⁊ tribulos sed possidebunt illam terrā de qua scribitur in psalmo. Credo videre bona dñi in terra viuentiū. **T**ercio beati qui lugent intellige q̄ lugere amissionem rerum temporalium vel amicorū non facit beatum sed lugere peccata ⁊ tales ridebūt leticia perpetua. **Q**uarto beati qui esuriunt ⁊ sitiunt iusticiam hoc est ipm christum de quo scribit in psalmo. Satiabor cum appuerit gloria tua. Nō debes sitire potum corpalem sed ordina vt veraciter possis dicere. Sitiuit anima mea ad deū fontem viuū. **Q**uinta beati misericordes. Vbi nota q̄ primo miserationis anime tue declinando a malo. ⁊ bonū faciēdo vt sic placeas deo. Deinde miserearis proximo tuo patienti necessitatem inquantū potes auxilio consilio ⁊ fauore vt finaliter misericordiam de omnibus peccatis tuis consequaris. **S**exta beati mudo corde. Vbi dñū cor est q̄ simplex est ⁊ rectum est ⁊ nulla malicia fedatū ⁊ tales videbunt deū sicut est. **S**eptima beati pacifici Vbi est aduertendum q̄ qñq; fures ⁊ mali homines pacē habēt inter se ad hoc vt facilius optineāt q̄ querūt ⁊ q̄ furant. Vel q̄ male faciunt occultāt sed tales nō dicūtur verē pacifici q̄ scribitur q̄ iusticia ⁊ pax osculantesunt Vnde q̄ deum nō offendit. primū non damnificat. peccatū vitat hic filius dei vocabitur. **O**ctaua ⁊ vltima Beati qui psecutōez paciunt ppter iusticiā. Multi sunt qui psecutionem paciunt sed non ppter iusticiam sicut fures q̄ suspendiū paciunt ⁊ latrones q̄ decapitant vel rotant Et multi alij ppter delicta sua psequunt hic vel in

futuro quia digna factis recipiant ⁊ tales non sunt beati. Sed illi qui persecutionem paciunt ppter xpm quoniam ipsoꝝ est regnum celorum. Vnde habens istas beatitudines deum in presenti ⁊ in futuro ppetualiter obtinebit.

Capitulum. xxiii. de septem donis spūs sancti.

Deo aliquando

grossō modo Dicendū est de donis spūs sancti que dñū erat ysaias ppheta Et sunt septem numero scz Sapia Intellect⁹ Cōsiliū Fortitudo Sciencia Pietas ⁊ Timor. **U**bi est sciendum q̄ si non vna virtus dictaū alteri suffragetur tunc singule destituunt omnino. Vbi not quippe est sapia si careat intellectu. Item vile est consiliū cui robur fortitudinis deest. quia quod tractando inuenit viribus vsq; ad pfectionem operis nō pducatur. Valde inutilis est intellectus si ex sapientia nō subsistat quia cum aliorū sine sapientie pondere penetrat. sua illū debilitas grauius ruit⁹ leuat. Valde fortitudo destruit nisi per consiliū fulciatur q̄ quo plus se posse cōspicit esse virtus sine rationis moderamine deter⁹ in preceps ruit. Nulla est scia si utilitatem pietatis nō habz q̄ dum bona cogitata exequi negligit sese ad iudiciū arcius stringit. Valde inutilis est pietas si sciencie discretione caret quia dum nulla hanc sciencia illuminat quomodo misereatur ignorat Timor etiam nisi ipse has virtutes habuerit ad nullum opus pculdubio bone actionis surgit quia dum ad cuncta trepidat ipsa sua formidine ab eis omnibus torpens vacat.

Capitulum. xxv. de virtutibus theologis ⁊ Cardinalibus

De virtutibus

hic valde breuiter pponam⁹. Et est considerandū fm Aristotile Virtus est que bonū facit habetm ⁊ opus eius

reddat bonum. Distinguitur autem sic virtus quod virtutum. Alie vocantur theologice. Alie cardinales. Et alie intellectuales. Theologice descendunt a theos quod est deus et logos quod est sermo. Et inde dicuntur theologice virtutes id est virtutes divine versantur enim solum circa deum ipsum quoque habet pro objecto. Et tres sunt numero scilicet. Fides. Spes. et Caritas. Fides quia credis deum esse trinum et unum deum et hominem de virgine natum passum et immortale quem nunquam vidisti. Et spes speras enim te in vita presenti per auxilium gratie divine bonis operibus promereri ut exiens ab ergasterio corporis recipiaris in eterna tabernacula et quod credis perfecte tunc videas intelligas et cognoscas. Non tamen quod speras adhuc habes sed in futuro per bona opera videbis. Tercia virtus est caritas que nobilior et melior et maior est inter omnes virtutes cum sit forma virtutum. Et si omnia habueris sicut dicit Apostolus. Si caritatem non habes nihilis. Fides enim sic premissum est de non visis. Spes est de non habitis. Sed caritas est de eo quod iam habes. Quod enim amo est quodammodo in me et per affectum et per desiderium quem habeo ad rem amatam trahor ad hoc quod si bi unior tantum quod semper in corde meo vivit etiam si res elicit mortua. Si enim dura perfecte diligerem et ipsa moreretur. Adhuc tamen propter perfectam unionem precedentem viveret species sua in corde meo. Cardinales autem virtutes sunt humane sicut theologice sunt divine. Et ideo dicuntur cardinales quia sicut in cardine vititur hostium ita punctus humanus secundum istas virtutes dirigitur et rationabiliter ordinatur. Sunt autem quattuor numero scilicet. Prudentia. Iustitia. Fortitudo et Temperantia. Ex quibus prime due perfectiores sunt duabus posterioribus. Quia fortitudo et temperantia solum remouent istud quod posset prohiberi scilicet actus prudencie et iusticie verbi gratia. Iustitia dicit mihi quod debeam subire mor-

tem potius quam declinare a iusticia. Sed timor mundanus consulit mihi propter fragilitatem humane nature lectiones corporis fugere et signanter mori. Et aliquantulum per preservationem subiecti a tramite iusticie declinare. Sed virtus fortitudinis dicit mihi difficultia viriliter secundum rationem aggredi et per iusticia usque ad mortem certare. Et similiter inuenimus de temperantia. Nam temperantia retrahit nos ab his que contrarionem appetitui alliciunt. Sicut fortitudo impellit ad ea sustinenda et aggredienda propter que homo refurgit ad bonum rationis. Et sic ex quattuor virtutibus cardinalibus principaliter reguntur actus humani. Omnes autem alie virtutes pollicite reducuntur ad istas quattuor virtutes cardinales. Virtutes autem intellectuales quedam sunt sicut Sapientia. Intellectus et cetera. Sed de istis non volo loqui quia subtilis indagatio est. Et eas non tene scire simplex sacerdos. Est autem hec differentia inter virtutes cardinales et theologicas. Quia virtutes theologice habentur per infusionem. Cardinales vero habentur per adquisitionem. Item theologice mouent ad operandum ex rationibus sumptis a iure diuino. Scilicet cardinales a iure naturali. Item theologice attendunt quantum ad actus interiores. Item in theologicis sic est quod habitus generant actus. Sed in cardinalibus est e converso quia ibi actus generant habitus sicut quod dicit philosophus. Quales inquam sunt actus tales sunt et habitus.

Capitulum xxvi. de peccato mortali originali et veniali

Quoniam circa iudicium peccatorum sepius merito incidit. Ideo vtile iudicavi aliqua annectere breuiter de iudiciis peccatorum. Et primo de peccato in se ostendendo quid sit peccatum originale. Secundo quid sit peccatum mortale. Tercio quid sit peccatum veniale. Est autem peccatum originale taliter considerandum quod licet anima non sit traducta

ex semine adam sicut corpus originatur ab eo tñ originalis culpa ab aia ad tran-
sit ad aias posteroz mediante carne per
pccupiscentia generatam. Ita q̄ sicut ab
ania peccante infecta fuit caro ade z pro-
na effecta ad libidine. Ita seminata secu-
trahens infectione viciat animā. Ex quo
patz q̄ peccatū originale z est in corpore
z est in anima Sed est in carne materialit̄
z originaliter in subiecto In anima vtro
formaliter z tanq̄ in subiecto. Sola enī
anima est susceptibilis virtutis z vicij.
Et tñ ex p̄punctōe ipsi⁹ ad corp⁹ corrup-
tum trahit viciū originalis culpe. Sicut
qñ cadit quis in lutum sedatur z macula-
tur. Talis autē infectio anime non tantū
est pena sed etiam est culpa. Ipsa vō cul-
pa que macula est deletur in baptismo.
Pena autē id est prinitas peccandi rema-
net post baptismū Culpa autē originalis
peccati trāfundit nō a deo nec a natura
p̄dita s̄ a vicio primi hominis p̄petrato
Sicut enī p̄ditus fuit p̄m⁹ homo vt p̄di-
toz suo obediret z aia sua p̄esset corpi z
corpus subesset anime. Et q̄z in adam in
tali statu p̄stitisset immortalis fuisset z
talem naturam ad posteros suos trans-
misset. Sed ex quo deo inobediens fuit
z ex p̄cupiscentia peccauit caro eius infe-
cta fuit z sibi rebellis facit passibilis z
mortalis. Et istas p̄petates misit ad om-
nes posteros suos. Ita vniuersaliter q̄
chris̄o solo excepto z sua matre benedi-
cta nunq̄ aliquis homo p̄ceptus fuit si-
ne peccato originali. Et merito quia non
ex virili semine s̄ mystico spiramine v̄bū
dei factū est caro De virgine vero glorio-
sa Maria tenet a doctoib⁹ q̄ in instanti
p̄ceptōis sanctificata fuerit. Et plures
tenet z bene q̄ p̄ius q̄z p̄cipetur sanctifi-
cetur. Nec mirandū est quare baptism⁹
patris non tollat p̄ctm originale in filio
q̄ videm⁹ q̄ iudeus circumcissus generat
filium cum p̄picio. Et granum nudum
seminatū p̄creat granū cum palea Et hec
est ratio. q̄ homo generat filium nō scdm

q̄ creatis est in mente s̄ scdm q̄ corrup-
tus est in carne z non scdm q̄ spūalis sed
scdm q̄ carnalis. Et sic debes imaginari
de peccato originali qualiter traducat in
posteros z quomō maculat animā z cor-
pus s̄ curatur p̄ baptismū Et vulgariter
vocatur Erbundo.

Quid sit peccatū mortale

Peccatū vero mortale est qd occidit animā
spūaliter z exis in tali fine p̄ritōne eter-
naliter est p̄denat⁹ z circa eū nulla est re-
demptio Enūerant autem peccata mor-
talia ab apostolo Paulo ad Romanos
sic ydolatria viciū p̄tra naturā Iniquitas
Malicia Fornicatio Auaricia Nequicia
Inuidia homicidiū Contentio Dolus
Maliginitas Usuratio Detractio Lōtu-
macia Supbia Elacio Inuentio maloz
Inobedientia Inspiciēcia Incōpositio z
qui sunt sine misericordia. Et de omnibus
his subiūgit apostol⁹. q̄ qui talia agunt
digni sunt morte scz eterna. **N** Et nota
q̄ peccata mortalia sunt omēs transgres-
siones decalogi Item dic̄ Paul⁹ in epla
ad Gall. Manifesta aut sunt opa carnis
que sunt. fornicatio. imundicia. impudi-
cicia. auaricia. que est ydolorum seruitus
Luxuria. fencicia. inimicie. p̄tentiones
emulationes. ire. rixe. dissentōes. secte. in-
uidie. homicidia. Ebrietas p̄messatōnes
z his similia que p̄dico sicut p̄dixi quo-
niam q̄ talia agunt regnū dei nō p̄sequū-
tur enumerat etiam Aug⁹ multa peccata
mortalia Sacrilegiū Adulteriū Falsuz te-
stimonium Furtum Rapinam z si longo
tempe teneatur iracundia z ebrietas si as-
sidua sit in eodem nūmero p̄putatur Qui
cunq̄ ergo aliq̄d peccatū de istis in se do-
minari p̄miserit nisi digne p̄nituerit igne
eterno cruciabitur Tamen de peccato mor-
tali in ferius expedicius aliquid dicem⁹.

Hic annūerant quedam
peccata venialia.

Sunt autē pec-
cata venialia multa et quasi in-
narrabilia. Et quamvis sint nota plūbus
tamē aliqua narrare curauim⁹ et hoc sūm
Augm. Quotiescūq; aliquis in cibo vel
in potu plus accipit q̄z necesse est ad mi-
nuta peccata nonerit p̄tinere. Quotiens
plus loq̄tur q̄z debet. Vel plus tacet q̄z
expedit. Quoties paup̄erē importune pe-
tentem exasperat. Quotiens cum sanus
sit alijs ieiunātib⁹ prandere voluerit. Aut
somno dedit⁹ tardus ad ecclesiam surgit.
Quoties excepto filioz desiderio vxorē
suam agnoscit. Quotiens in carcere pos-
tos tardius liberat. Infirmos tardius
visitat. Discordes non concordauit. Si
amplius planditus fuerit aliquē q̄z optz.
Si paup̄ibus esurientibus nimium delici-
osa vel sumptuosa sibi p̄uina preparauit.
Si in ecclesia vel extra fabulis ociosis de
quibus in die iudicij ratio reddenda est se
occupauerit. Si iocantes incaute iuraue-
rimus. Et aliq̄z necessitatem implere non
valemus utiq; p̄iuramus. Item pecca-
mus venialiter adulando maiori vel mi-
nori persone et maledicendo. De istis autē
minutis infra aliquid luculenti⁹ dicem⁹.

Capitulum. xxvij. de di-
stinctione viciozum

Est autē pecca-
torum diuisio multiplex sc̄dm diuersos
respectus. Sed p̄ p̄nti facultate dicem⁹
q̄ sc̄dm actū hominis appetentis peccatū
diuidunt⁹ peccata in septē vicia capitalia
que p̄tinentur in hoc versu. Lux Sustus
Aua tristis furit inuidet ambit. Lux glo-
sa id est luxuria. Sustus id est gula. Aua
id est auaricia. Tristis id est accidia. Furit
id est ira. Inuidet id est inuidia. Ambit d
est inanis gloria. **O** Dicuntur autem
istō vicia capitalia ex quo alia vicia ex eis
oriuntur sc̄dm rationem cause finalis in-
quantum scilicet habent finem multū ap-

petibilem. Et autē scias quomō de istis vi-
cijs capitalibus oriuntur p̄sideranda est
ppagatio. De inani enim gloria oriuntur
inobediēcia. ypochrisis discordia et que-
dam alia. De ira autē pullulant rixae clamo-
res et alia. De tristitia p̄cedunt malicia
rancor desperatio. torpor erga p̄cepta.
vagacio mētis circa illicita. De auaricia
nascuntur p̄dicio fraus fallacia p̄iurium
et. De ventris ingluuie hoc est gula p̄pa-
gantur inepta leticia multiloquium ebi-
tudo sensuum circa p̄tem intellectiuam
hoc est ain stumper fin an der vernunft.
De luxuria generatur cecitas mentis in
constancia amor sui odiū dei. Ex quo autē
q̄dam modicam vel nullam differenciam
ponūt inter supbiam et inanem gloriā di-
centes q̄ supbia debeat poni viciū capi-
tale eque sicut inanis gloria. **E**st scien-
dum q̄ supbia dupliciter potest p̄siderari.
Uno modo sc̄dm se put est quoddā spe-
ciale peccatū. Alio mō sc̄dm q̄ habet quā-
dam vilem influēciam in omnia peccata.
Vicia autē capitalia ponūtur esse et queda
sp̄cialia peccata ex q̄bus multa peccatoz
genera oriuntur. Et ideo q̄dam p̄siderātes
supbiam sc̄dm q̄ est speciale peccatū cō-
numerauerunt eam alijs vicijs capitali-
bus. Gregori⁹ vō p̄siderans vilem ei⁹ in-
fluenciam q̄m habet ad omnia alia vicia
ut dictū est nō p̄numerauit eam alijs vi-
cijs capitalib⁹. Sed esse reginā omnium
vicioz et matrē. vñ Gregori⁹ dicit. Ipsa
vicioz regina supbia est. Cum denictum
cor plene cepit mox istud septem capitali-
bus vicijs q̄busdam quasi de septem suis
ducibus deuastandum trahit ex quibus
vicioz multitudines oriuntur. Item super-
bia in ordine excellēciam appetit. Sed in
anis gloria appetit excellēcie manifesta-
tionem. Quamvis autem inuidia que est
viciū capitale oriat⁹ ex supbia non tamē
sequitur q̄ supbia sit viciū capitale sed q̄ sit
aliq̄d p̄ncipalius capitalib⁹ vicijs cum
superbia sit radix totius mali et de super-
bia velut ex radice septem vicia capitalia

et multa alia oriuntur mala. Et ista sufficiunt p declaratiōe septē viciōz capitaliū
Capitulum. xxviii. quando capitalia sint mortalia.

Quando autē vicia capitalia sint pctā mortalia vel venialia hic est vidēdum. Dicunt enī doctores q pctm mortale est qd tollit vitam spūalem que est p caritatez scdm quā deus inhabitat nos. Unde istud pctm a suo genere est mortale qd de se scdm ppriam rationē pstratur caritati. huiusmodi autem sunt accidia et inuidia. Nam pprius effectus caritatis est gaudium de deo et de bono pximi. Sed accidia est tristitia de bono spūali in quantum est bonum diuinum. Inuidia autē tristatur de bonis pximi. Unde inuidia et accidia sunt peccata mortalia fm genera sua. Similiter auaricia scdm q opponitur iusticie ex genere suo est peccatum mortale. Similiter de luxuria. Sed pñdendū est de omnibus peccatis que sunt scdm genus suū peccata mortalia q non sunt peccata mortalia nisi quādo suam pfectionem psequuntur. Est enī consumatio peccati in consensu rationis. Loquimur enim nunc de pctō humano qd in actu humano pñsit cuius principiū est ratio. Unde si sit inchoatio peccati in sola sensualitate et non ptingat vsqz ad cōsensum rōnis ppter impfectionē actus. Sicut qñ aliquis mouetur ad peccādum ineliberate et non ex rōne tunc est peccatum veniale. Sicut in genere adulterij cōcupiscentia que consistit in sola sensualitate est peccatum veniale. Sz si puenitur vsqz ad cōsensum rōnis erit peccatū mortale. Similiter motus accidie et pmi motus cupiscentie et pmi motus ire in genere homicidij et pmi motus inuidie si remanent in sola sensualitate peccata venialia sunt ppter impugnantiam carnis ad spiritum. Si autem caro omnino pualet spiritui et ratio succēbit vsqz ad dete-

stationem boni diuini tunc omnino erūt peccata mortalia. Idem aduertat de peccato gula. Si enī homo delectationi gula inheret tanqz fini ppter quem deum ptemnit paratus scz agere cōtra pcepta dei vt in cibo et potu delectationes assequatur erit peccatum mortale. Si autē pcupiscit delectationes ciboz non tamē ita q ppter hoc aliquid facerz ptra legē dei est pctm veniale. Et sic imaginandum est de omnibz peccatis qz si ptingunt ad pfectam rationem et ad pfectionē actus et sunt de genere mortalium pctōz erunt etiā pctā mortalia. Si autē remanent in sola sensualitate et nō pueniunt ad pfectionem actus erūt venialia. Quia dupliciter ptingit hoies peccare. Uno mō sic q totaliter intentio et volūtas mentis abrum patur ab ordine ad deū q est vltim⁹ finis bonoz et hoc ē peccatum mortale. Alio modo peccatur sic q manente ordine humanementis ad vltimum finem impediētum aliquod offeratur per quod retardatur ne libere tendat in finem quod est ipse deus et hoc dicitur peccatum veniale. Actus autem venialis peccati idem in numero nullo modo potest fieri peccatū mortale. Sed idem in specie bene potest dūm pctm qd in se est veniale si postea accedit cōsensu et cōplacencia pñt fieri mortale. Sic etiā assuefactio iurandi facit pñrium. Item multa pctā venialia dant occasionē labendi in mortale et sic tunc veniale pōt fieri mortale. idem in spē sed nō in numero. Iste autē difference bñ inspiciantur vt sufficiant p mortalibus et venialibus peccatis. Alias enī breuis differentia difficulter tradi potest.

Capitulum. xxix. de peccatis et eorum remissionibus

De superioribus

Diximus de peccatis originalibz mortalibus et venialibus et de septem viciis capitalibus. Nunc vero de remissionibz

Capitulum

eorundem est agendum Per baptismum cum vel fluminis. i. aque vel fluminis id est per ignem vel sanguinis id est martiris remittuntur omnia peccata. Et nulla contritio requiritur de peccato originali. Sed in adulto displicentia si confidat. Nec de peccatis commissis ante baptismum exigitur confessio vocalis que fit sacerdoti tanquam vicario christi. Sed sufficit mentalis que fit soli deo Venialia autem peccata remittuntur multipliciter. Aliquam quidem virtute sacramenti ut per penitentiam per baptismum per eucharistiam per extremam unctionem et per relaxationes que fiunt virtute clauis ecclesie et per generale confessionem. Aliquam quasi per modum meritum per martirium et per dimissionem iniuriarum Conuersionem aliorum per penam flagellorum. Episcopale benedictionem et etiam per sacerdotalem benedictionem aqua benedicta per elemosinarum erogationem et per ieiunium per orationem precipue dominicam id est Pater noster. Per generale confessionem que quotidie fit in ecclesia et per deuotionem pectoris tunctionem. Hoc intellige cum quis facit vel accipit ista vel eorum aliqua cum deuotione. Et sic dicit Thomas plura vel pauciora venialia remittuntur per ista secundum quod hoc maior vel minor sermo excusat qui de pluribus aut paucioribus implicite ad minus contritionem contineat. Unde non oportet quod homini semper peccata venialia dimittantur Nec etiam requiritur quod homo confiteatur venialia semper sed sufficit sola displicentia id est aliqualis contritio per accidens id est von geschicht. Per quoniam nescit discernere inter peccata mortalia et venialia tunc ratione dubij tenet confiteri peccata venialia. Similiter ratione statuti quoniam homo tenetur confiteri solum in anno nec habet nisi venialia Aut ratione periculi ut quando venialis delectatio ad hoc perducta est quod nisi homo se ab ea auertat trahit in mortale.

Notabile de peccato mortali.

De peccato autem mortali homo non potest resurgere.

nisi per gratiam per quam fit quedam amicitia inter deum et hominem Quia enim homo in ultimum finem dirigitur hoc est in deum precipue per voluntatem. Et quia peccatum est auersio a deo et conuersio ad creaturam necessarium est ut per contrarium motum homo auertat se a creatura per voluntatem et reuertat se ad deum. Voluntate autem resurgit homo a peccato et recedit a creatura et reuertit se ad creatorem dum et de peccato penitet et futurum vitare proponit. Et ista duo summe sunt necessaria quoniam alias homo nunquam resurgeret a peccato mortali Sicut enim contrarius motus est quo ab aliquo receditur motui quo ad istud peruenitur Ita oportet quod voluntas que inclinata fuit in peccatum propter appetitum et delectationem quam reperit circa res inferiores eis percipiendo perficiat in abominatione peccati per penas et opera penalia verbi gratia. Descendo renuovo volo reuerti unde veni reascendendo. descendere et reascendere sunt motus contrarii. Similiter a deo recessisti et ad peccatum te reuertisti. Vis resurgere a peccato dimittas peccatum et ad deum reuertaris Doleas quod peccasti et in futuro nunquam peccare proponas et dolor de peccato scilicet permissio tantus potest esse quod omnis pena que debebatur per peccatum ex toto dimittitur et indulgetur. Ex quo autem penesunt quedam medicine Institutum est a sancta ecclesia quod homo volens resurgere a peccato mortali. Si habere potest sacerdotem confessorum. Primo debet confiteri hoc est reuerti et postea sacerdoti tanquam vicario christi sua delicta cum deuotione ex toto per se melius potest confiteri et penam satisfactoriam que sibi per peccatis infligitur a sacerdote cum humiliter suscipere et quanto citius potest exple re vel exoluere. Si vero sacerdos cui confiteatur nullo modo habere potest tunc sufficit cordis contritio Alias nullo modo.

Capitulum xxx. De confessione.

Quia partes sa

cramenti pñe sunt tres scz pñitō cordis. pñessio oris. et satisfactio opcris. Et in pñcedentibus diximus de pñitō cordis Ideo in pñti dicam⁹ de pñessione oris. Est autem pñessio qua mor⁹ latens spe venie aperitur. Ad cuius intellectum clariozem est aduertendum qd aliquando fit pñessio in corde que soli deo fit pñgnata et ibi mor⁹ latens nō apitur spe venie. Est etiā tertia pñessio que fit sacerdoti tā qz vicario xpi. Et isti pñessioni pñetit pñemissa diffinitio qz pñtū qd latet sacerdotem apitur sibi soli et spe venie que spes ē finis pñessionis Dicē aut pñessio quasi si mul vel ex toto vel etiā vñdiqz pñessio Nā iste pñitetur qui totū fatetur Et ex necessitate de iure diuino omnes adulti tenentur ad pñessionem pñtōz qz non est salus sine pñessioē vbi quis potest habere sacerdotem cui pñiteatur Quāuis enī in veteri lege homines non tenerent ad distinctam pñessionem sic nunc tenent ad pñessiones tñ ad generalem et indistinctam. De iure enī naturali pñessio mentalis fit soli deo qui solus pñt pñtā relaxare. Ex quo enī in veteri lege ipse deus erat et nō hō suffiebat ei mentalis pñessio et tacita. Sed post qz naturā humanā de⁹ assumpsit ex tunc etiā vocalē pñessionē que fit homini mō hūano ab homine requiritur Et qz ipse deus in forma hūana nobiscum vbiqz pñis esse nō potest vicarios pñstituit homines scz sacerdotes qbus debem⁹ pñfiteri si volum⁹ saluari Quia dicit. Confitemini alterutrum peccata vestra vt saluemini Nec papa pñt dispensare cum aliquo vt nunqz pñfiteat. Posset tñ cum aliquo dispensare de tēpe scz vt differet pñessionē vltra annum.

Qualis debeat esse pñessio

Debet autē con
fessio esse voluntaria et non co-
acta et debet esse amara et verecunda hu-
milis et lacrimosa. fortis. obediēs. discre-

ta et non debet se excusare et aliū incusare. Item pñessio debz esse festina qz scribitur in Ecclesiastico. Ne tardas pñerti ad deū Primo pñter mortis incertitudinē. Secundo pñter acūmulationē pñtōz. Tercio pñter a deo elongationē et difficilio-rem pñersionem. Item pñter pñiculum de pñia in fine Et debet esse integra frequēs nuda pñlo ore si potest loqui et pñ verba honesta. Et nullo modo debet nominare scōam pñonā si potest sufficiēter notificare sacerdoti pñtū absqz expressione pñsone. Si vero non pñt sufficiēter expñmere sacerdoti pñtū absqz notificatione scōe pñsone tunc nomiet eam si potest fieri sine periculo Sin autē tunc nullo modo sz sufficit dicere sine hui⁹ circumstācia. Tene- mur etiā pñfiteri peccata manifesta Nec valet pñessio facta pñliterā sine magna ne- cessitate qz talis pñessio non ē sacramētū Si autē qz mediante layco interpñte hoc est Tolmet⁹. Confitetur pñtā sua layco oīno celare tenet. Item nō licet peccata pñfiteri que qz nō fecit. Si qz tñ dubitat et dubium pñfiteat vt sp os pñcorde cordi factū narret sacerdoti iudiciū relinquat.

Capitulu. xxxi. De inqñitiōibus.

Est sup̄dicta
querendum est vltorius quali-
liter sacerdos se hñe dbeat ad
pñfitemē. Et de qbus sunt interrogatōes faci-
ēde et qñliter Lū cū qz petit suā pñessionē
audiri quē āte nunqz audiuit in foro cō-
fessiois seu cui⁹ status sit tibi ignot⁹ Con-
sulo vt in pñcipio queras qñ pñess⁹ fuerit
et si dicat qd diu fuerit sine pñessione. Ita
qz nesciat distinguere inter pñtā que ante
pñessionē pñmiserat et ea recidiuando ad-
diderat dicas ei qz faciat pñessioē gene-
ralem de omib⁹ pñtis suis Si autē ista pec-
cata que āte pñmiserat et de quib⁹ pñiam
egit scit plene distinguere ab illis que po-
stea pñmisit nō tenet pñessionē de priorib⁹
iterare. Sz pñt si vult pñfiteri solū ea qz pñea
pñmisit nisi obfisteret aliqz qñ pñor casuū de

Capitulum

quibus post statim dicitur. In quibus scz te
nec r q's etiā p'ssione factā iterare. Si
ergo dicat se solum ea p'ssiteri que post cō
fessionē priorem p'misit. Queras cui fir
erit ante confessus. vt scias an possis te
fundare super cōfessionem prius factam
an non. In quattuor enim casibz tenetur
homo p'ssione prius factam iterare.
Primus si p'ssio defectum habuit in au
toritate & ideo ipsum non potuit absol
uere. **S**ecundus casus si notabiliter defectū
habuit in confessione. Ita q' nesciuit ex
scientia p'ssitem dirigere. **T**ercius ca
sus Si p'ssiter aliq'd pctm mortale scientē
tacuit in confessione. **Q**uartus casus si
contempsit aut neglexit satisfacere & ob
litus est satisfactionē sibi iniunctam. Se
cus est si adhuc memor es & implere vel
let. De singulis horum quattuor casu
rum queras & si in aliquo eorum iterum d
fectum inneneris facies priore p'ssione
iterare. Etiam si alteri confitetur qm pri
ori p'ssio. Postmodū autē qz incipias
andire p'ssionem. Vel saltē in princi
pio confessionis inquiras vtrum sciat se
esse innodatū aliqua sententia excoicati
onis. Si inuenias eum irretitum aliqua
vel aliquibus sententijs a quibz eum ab
soluere potes cum absolvas. Si vero ta
li sententia ligatur que excedit vires tu
as facias qd infra dicitur Si aut non est
in memor in speciali se aliquam sententiā in
cidisse ad cautelam cum absoluerē pote
ris saltē dicēdo. Si teneris aliquo vin
culo excoicationis a quo te possum
absoluere ego auctoritate qua fungor
absoluo te. In nomine patris & filij & spi
ritus sancti. Ille autem qui confitetur fle
ctat genua vel sedeat scdm q' ei annuētis
Postea dicas ei vt peccata sua dicat eo
ordine quo melius potest recolere qz nul
lus ordo enarrationi determinatus est
quem in cōfessione oporteat obseruare.
Modus autē & ordo scdm quē p'muniter
plenis dicunt homines pctā sua est scdm
p'cessum eratis & locorum variatione &

moram quā cum p'sonis diuersis p'trahe
runt Et negocia vel officia que gesserunt
Modum autem quē quilibet p'cedere
vel ordinauit quando peccata sua apud
se recollegit & scdm quem cōfiteri dispo
suit de facili non immutes. Vel interro
gationibz non necessarijs interrumpas
quia ex hoc de facili clabuntur aliqua de
memoria confitentis que p'posuerat con
fiteri. Sed expedit vt modum aliquem
in quo omnia peccata in genere p'tinean
tur apud te in mēte tua habcas. Et dūm
iste p'ssitur aduertat de quibz peccatis
plene & de quibz minus plene p'ssitur.
Et postqz omnia pctā dixerit de quibus
recolit tunc inquirere potes de quibz ni
hil vel min⁹ plene dixit. Ne de confessis
superflue queras Aut non confessa dam
nose pertranscas. Poteris autem hunc
ordinem habere in mēte successiue dese
ptem vicijs capitalibus queras & de eorū
propagationibz. **H**oc est de il
lis que fluunt a capitalibz. Vel queras
primo de peccatō cordis hoc est cogita
tiōe. Postea queras de peccatō oris hoc
est locutiōe. Postea queras d malis ope
ribz. Finaliter inqras de obmissione.

De circumstācijs aggranātibz
& alluciantibz peccatum.

Circūstancias
aut quas sacerdos p'cipue dēt
attendere vel b're p'tinentur in his duobz
verbis. Quis quid vbi p quos quotiens
cur quomō quādo. Quilibz obseruet ani
me medicamina dādo. In primo ver
su continentur octo differēcie que com
prehendunt omnes circumstancias gra
uantes & alluantes singula peccata.
Unde quilibet confessor in memoria eas
habeat & quid p'prehendant diligenter
consideret Declarantur autem sic primo
cum dicitur Quis. **E**st notandū q' p'ssio
debet aduertere vtrum p'sona que p'ssitet
sit. Masculus vel femina. Iuuenis vel

senex nobilis vel ignobil' Serus. vel liber in dignitate vel officio p'stitutus an p'uat' Sane mētis vel insanus. Sciens vel ignar' Claust'alis vel secularis. simplex vel duplex. Clericus vel secularis et quoto gradu ordinis. Vtrum sit consanguineus vel affinis. Vel vtrum sit intraneus hoc est de parochia tua vel extraneus hoc est de aliena. Vtrum sit christianus vel hereticus indens vel paganus. Quia predictae circumstantiae grauant et minuunt peccata diuersis respectibus confideratis. ¶ Secundo debes p'siderare valde intente quid dicat scz vtrum p'ctū qd pepetrauit sit p'uum mediocre vel magnum vel manifestum vel occultum Antiquum nouum vel recens scz vtrum peccauerit adulterādo vel cum soluta aut cum cōsanguinea vel cum affine vel in quoto gradu vel cum virgine eam decipiēdo vel opprimēdo. Vtrum cum claustrali tunc est excomunicatus Vtrum aliquem vel aliquā induxerit ad peccādum qui vlt' que alias non peccasset. Et vtrum peccauerit in pollutōibus in somnis De hoc autem caute inquirendum est vulgariter sic (Tramp't dir ymer nachtes von frawen vñ wider sert dir ichtz von tremē) Si dicit sic tunc queras iterum vtz in die aliquos gest' inordinatos cum mulieribus habuerit vulgariter sic (Hettest du ye kain geberd mit frawen die nit zymlich waren) Per hec verba et reus ammonetur et ignar' nihil mali docet. Que autem pollutōes fiant cūm p'ctō scōm maius et minus habes supra in capitulo de pollutōibus. ¶ Item poteris curialiter querere de tactibus osculis et amplexibus: Et vtrum modo indebito cōterit sicut supra in capitulo de modo coeūdi. ¶ Item aduertat quid fecerit vtrum peccauerit cum auaricia aliquem damnificando occulte vel violenter in rebus vel in persona vel in honore vel in fama vel vtrum cooperatus fuerit alicui consilio vel auxilio vel quocunqz modo

quia tunc tenetur satisfacere in solidum (vnterschaydenlich) ¶ Item queras vtrum vsus fuerit aliene rei domino inscio inuito vel cōtradiciente. Et de ludo aleae vel vsura. Quia vsurarius est mutuās primo sub spe vlt' p'dicōe plus recipiendi qz mutuauit. ¶ Item quere de emptiōibz et venditiōibus et fraudibus et dolis ibidem continentibus vtrum aliquid accepit ad vsuram. Et multa eueniunt circa peccatum auaricie que diligenter confessor circa cursum mundi potest aduertere.

¶ Deinde queras quid fecerit circa superbiam vtrum sit in mente elatus contra deum. Vel si eius precepta contempserit. ¶ Item si humiliter non subiecit se eis quibus iure subesse debuit. Ut scilicet parētibus p'clatis et dominis temporalibz. Si corripuit vel corream duxit

¶ Item de superfluo ornatu et apparatu et vestitu et de nimia delectatione istoru. Vtrum mulier ornauerit se vt placeret virorum aspectibus ad concupiscendum. Secus si querit placere viro legitimo. ¶ Item si vlt' fuerit mulier veste virie et lasciuia vel si vir eius econuerso

¶ Item si colorauerit se mulier vt pulcrior fieret Secus est si occultauerit aliquam maculam vel turpitudinem et multa sunt que faciunt ad superbiam.

¶ Circa acciōiam etiam queras vtrum sedium habeat de bonis diuinis et spiritualibus scilicet de missa et predicationibus et de bonis ammonitionibus scilicet vtrum audiatur missam in die dominico et alijs festiuis diebus. Vtrum Pater noster et Ave maria sciat et articulos fidei quos quilibet adultus senex scire et tenetur.

¶ Item queras vtrum aliquam dissolutiōem commiserit tempore diuinorum vel alias in cimiterio et in ecclesia. Et vtrum orauerit pro benefactoribus et pro genitoribz suis. ¶ Item queras vtrum operamificordie et pietatis spūalia et corporalia scōm exigenciā et possibilitatē impenderit. ¶ Item si semel in āno cōmunicat

Capitulum

fuērit & penitentiā sibi infunctam egerit
Utrū sit pfirmat⁹ Et utrū opatus sit die
 bus feriatis opa seruilia absq; necessita-
 te posita sup in capitulo de ferijs & ieu-
 nijs. **U**trū neglexerit vel retraxerit ele-
 mosinā dandam Et multa pfluunt ad ac-
 cidiam. **Q**uo pacto querās quid pec-
 cauerit circa inuidiam an fuerit inuidus.
 Si pstratus fuerit in pspicitate alicui⁹
 vel gauisus in aduersitate Et hoc quādo
 bona aliena estimat diminutina ppter lau-
 dis. quia inuidia nō esset quādo aliquis
 doleret de bonis alterius inquātum im-
 mineret periculum sibi vel suis. **C**irca
 iram querās vtrum aliquis doleret de bo-
 nis in vindictā iniustā ex deliberato aīo
 & si iram ostendit per aliqua signa inordi-
 nata. Et vtrum odiat aliquem ita vt non
 odiat culpā sed personā. Item querās si
 aliquē ex ira pculserit aut alias in psona
 leserit maxime si sup eum nō habuit pote-
 statem Vel si aliquem vulnerauit occidit
 vel membrū mutilauit. vel si voluntatem
 habuit h⁹ mōi ppetrādi pter ordinem iu-
 sticie. vel hec facientib⁹ coopatus fuerit
 vel coopari voluit. Item querās si fuerit
 discors vel discordiā sciauerit sciēter. vel
 si alicui malcoixerit deliberato aīo. vel
 dederit piliū sciēter qd alicui nocere po-
 terat. Item si dubia nō in meliōrē ptem
 sed in peiōrem interpretatus fuerit. Item
 querās si blasphemā aliquā dixerit ptra-
 deum attribuendo qd sibi nō puenit Aut
 remouendo ab eo qd sibi puenit Et hoc ē
 valde graue pccū mortale. Et in multis
 delinqtur circa irā. **C**irca gulā vō que-
 ras vtz habuerit appetitū inordinatum
 ad delectatiōes ad cibū & potū & vtrum
 nimis ardēter eis vsus fuerit & cū nimio
 studio prepaui & nimis auide sumpserit
 & in magno excessu. **U**trū inebriatus fue-
 rit sciēter tunc peccat mortaliter. Secus
 si ignozāter. Itē querās si ieiunia institu-
 ta infregerit absq; cā rationabili & quib⁹
 cibarijs tunc vsus fuerit. Sicut hēs sup
 in capitulo d ferijs & ieiunijs in quo etiā

diuersis modis peccatū. **U**n de peccat⁹
 lingue & signāter de mēdacio aliquid hic
 inferamus. **P**oteris etiā querere apfitem-
 te de verbis ociosis turpiloquio multilo-
 quio de taciturnitate indiscreta. De mē-
 dacio siue fiat signo vel verbo Et si alicui
 nocet quantumcunq; alteri prodest hoc
 est peccatum mortale. Sed si nulli nocet
 tunc veniale est. Item si aliquid promisit
 & nō soluit. Item si secretum alicuius re-
 uelauit nisi forte fuisset tale qd cedret in
 nocuumtū multitudinis. De iuramē-
 to & periurio querās an vanc & sine ratio-
 nabili causa vel vtili nimis de facili iura-
 uerit vel vtrum scienēter illicitum vel ob-
 missionem alicuius boni obiurauit vel
 si receperit iuramentum alicuius vel exi-
 gerit quem pscitū pcuratum vulga-
 ter (VJaineydsch vocen) quia si sic fecit
 homicida est spiritualis. Item qui affir-
 mat mendacium iuramēto. Et si hoc ad-
 uertit peccat mortaliter. **D**einde que-
 ras de detractiōe vtrum detraxerit ali-
 cui sibi falsum imponēdo aut peccatum
 eius verbis augendo. Aut peccatum ei⁹
 occultum reuelando. Aut bonum eius si-
 nistre interpretando. Vel etiam bonum
 eius negando seu maliciose bonum eius
 tacendo semper peccat mortaliter & te-
 netur ad restitutionem fame nisi faceret
 bona intentione. Item qui interest de-
 tractioni & simulat se libenter audire vel
 deridat semper peccat grauiter.

Deinde poteris querere de sortilegijs
 hoc est (von zauberey) Tales enim sup-
 stitiones fiunt verbis quandoq; litteris
 vel alligaturis herbarum quandoq; per
 astra vel per somnia vel per adiuratōnes
 & inuocatōnes demonum p nomia inco-
 gnita & per carectares ignotos p saltus
 bestiarum volatus & cantus auium & oc-
 cursus hominū qui defectum patiūtur in
 membris & quādoq; fiunt cū sacramētis
 Et multis modis pmittunt que omnia &
 siue facientes & docentes & scriben-
 tes & coopcrātes trahunt ad grauiā pec-

tata. Querat etiam a confitente vtrum malo exēplo suo dicto vel facto scienter scandalizauerit aliquem qz tūc grauitur peccaret. Et signanter prelati et sacerdotes qui bono exemplo subditos suos regere debent. In fine circa circumstanciam istam querat ab eo de votis. Si vnquā vouit deo vel sanctis eius quod nō compleuit et vtrum aliquod votum per se et absqz necessitate violauerit quia tūc tenetur redire ad votum vel petere dispensationem ab episcopo vel suo penitenciarario. Si aliqua stulta vota fecit absoluas eum et iniungas ei penitentiam de stulticia. Sed de rationabili voto non te intromittas quia de foro episcopi sunt talia vota et hec pro litera. Quid dicta sufficiant. Tercia circumstantia quā considerare debes est. Vbi scilicet confitens peccauerit an in loco sacro id est in choro vel in ecclesia an in cimiterio. Vel non sacro in domo dominorū vel alibi in occulto vel in manifesto quia omnia talia minuunt vel grauant peccata.

Quarto querat vel perquirat per quos peccatum pmissum vtrum habuerit multos mediatores vel intercessores vel paucos quia omnes tales sunt participes criminis et damnationis Et ipse est reus et obligatus pro peccatis eorum. Item per quos id est cum quibus et pro quibus et contra quos. Quinta differentia. Quotiens debz sacerdos aduerrere quia confitens dicere tenetur si scit numerum peccatorum scilicet quotiens sit fornicatus quotiens adulteratus numerū mulierum quotiens inebriatus quotiens corripserit vel ieiunia ecclesie soluerit et quotiens proximo iniuriatus fuerit verbis vel factis. Et sic de omnibus et singulis mortalibus peccatis est inquirendum. Sed si nescit determinate dicere saltem dicat circa quem numerū putat hoc commissum. Nam differt si dubitet si centum vicibus vel plus hoc peccatum fecerit an si dubitet si decem vicibus vel plus sit factum.

Item p̄d diuersitatem temporis quo in peccato isto fuit in aliqualem noticiam numerositatis actū vel malarum cogitationū vel voluntatum poteris deuenerere. Sexto querat Cur peccatum fecerit vtrum tentatus vel preuenit ipsam tentationem. Vel si fuit preuentus ab ea vtrum tunc sponte peccauerit vel coactus vel quali coactione coactus fuerit an scz p̄dionali vel absoluta. Et conditionalis coactio vocatur illa. sicut cum dicitur aliqui. Nisi feceris hoc taliter te tractabo. Absoluta vero ē cum aliquis violenter trahitur ad aliquid faciendum. Item cur an scilicet inductus cupiditate vel paupertate peccauerit an amore vel odio an ex fragilitate vel malicia. Vtrum ludendo vel animo nocendi et similia. Septimo querat quomodo. hoc est de modo agendi et paciendi et qualiter peccauerit. primū damnificando et fornicando et similia qd melius actu qz locutione scitur.

Vltimo querat quādo peccauerit an in quadragesima et alijs ieiunijs et alijs diebus festiuis. Et tali tempe quādo debebat interesse diuino officio Et vtrum ante acceptā penitentiam vel post et similia Et istas differentias poteris p̄siderari in omni peccato pmissio. Quis scz sit qd peccauerit in quo peccauit. vbi peccauit Ad iutorio cuius peccauit. quare peccauit et quomodo hoc perpetravit et quādo perpetravit etc.

Est tñ aduertendū qd omnes circūstantias aggrauantes peccatum debet confitens dicere. Et precipue que mutauit aliam speciem peccati mortalis quia illas p̄stiteri est necessitas verbi grā. Fornicari est vna species peccati Sz si fornicaris cū p̄sanguinea ē incestus. vel cum coniugata tūc ē adulteriū vel si fornicatur aut furatur aut vulnerat qd aliquem in cimiterio vel in ecclesia tunc ē sacrilegium Item grauius est furari centum marcas qz vnā. Scdm circūstantias autem allouiantes peccatum potest quis ne confessor scandalizetur confiteri. Vt si quis comedit

Capitulum

carne in quodragesima ex causa rationabili
vel ex dispensatione In his autem interrogatio-
nibus faciendis tria sunt attendenda. Pri-
mo scilicet ut peccator interrogetur de peccatis
que consueverunt in hominibus illis. Deinde ab-
undare. Non enim oportet quod gratia militis de pec-
cato clericorum aut religiosorum et e converso.

Secundo ut non fiat interrogatio apta et ex-
plicita de peccatis nisi de illis que omnibus
manifesta sunt. De alijs autem ad inveniendi-
bus peccatorum ita a longinquo fiat interroga-
tio ut si promiserit dicat et si non promiserit non
addiscat. **T**ercio advertat ut de peccatis
et precipue carnalibus non descendat nimis
ad particulares circumstantias quod tales que-
rens professor et sibi et confitenti possent no-
cere. Huiusmodi delectabilia sunt et quanto plus
investigant tanto magis inflamant. No-
test autem professor ad coniugatos dirigere se
quentes questiones. **P**rimo utrum scilicet publi-
ce vel in legitima etate vel tempore debito
non in dicto et cum personis sibi non coniunctis
missionum praxerit vel pueros suos ma-
trimonio copulaverit eodem modo. Deinde
queras utrum negaverit debitum petenti. Vel
si petierit causa saturande libidinis vel
tempore menstruum vel puerperij. Et utrum mo-
inordinato sibi communicaverit. Utrum mu-
lierem adulteram incorrigibilem scilicet te-
nuerit. Vel si mulieri nimis durus fuerit
vel ipsa viro pertrua. Item queras utrum pu-
eros percreaverit in adulterio vel si impe-
dierit conceptum vel percreavit abortivum. Item
si filios enutriverint ad cultum dei. Item si
vnius fuerit alteri occasio peccandi et si-
militer. De mercatoribus et burgenfibus sic
queras utrum videlicet fraudulenter et dolo
se negocietur. Si nimis care vendat aut
emant pro nimis parvo precio. Utrum in ve-
dendo faciant vicium rei. Aut certe rei
bonitatem emendo vilipendant. Item de
falsis mensuris et desolutionibus statuto
tempore ut de usuris et pignorationibus et de
emproribus rexturiaz et raptis. Item
de mendacijs et piurijs et iuramentis. Utrum
falsos denarios dederint pro bonis quia

tunc tenetur restituere. Utrum mutualiter
annonam antiqum pro nova ratione lucris. Ita
quod antiqua sit vilior nove. Item utrum colo-
nis suis nimis durus fuerit aut debitoribus
Item utrum alicui assiterit contra iustici-
am. Utrum dolose alicuius res circumvene-
rit. Item utrum statutum fecerit cum socijs
suis ut uno precio omnes vendant. Vel
ut unus solus tales merces vendat et filia

Circa artifices et mechanicos adur-
tas primo utrum artem suam sine peccato possint
exercere quod si sunt ad malum usum opte-
re dimittant ab illo qui vult agere. In fa-
ctura autem gladioz sagittarum et ornamen-
torum burfarum preciosorum cingulorum et huius-
modi respicias intentionem faciendum quod si
scilicet intendit ab usum peccatum. Ab hy-
stionibus queras de verbis turpibus de-
tractationibus et vituperationibus. De pisto-
ribus vero queras de pane poroso hoc est
lochrot ita quod cientes decepti per eos fue-
rint et huiusmodi. A quolibet tabernario que-
ras utrum vinum unius terre vel fundi ven-
didicrit pro vino alterius terre vel fundi. Item
si postquam homines vinum in bono foro secum
audierint submisit minus bonum vinum in
vas idem vel in alio vase minus bonum vinum de-
dit vel aquam imposuit. Utrum promisit in do-
mo sua fieri ludos et taxillos et dissolutio-
nes et piuria. Utrum recepit latrones fu-
res et meretrices quos prohibere poterat.
Ab omni artifice generaliter queras utrum
aliquem lesit dolo suo vel aliquam novi-
tatem adinvenit que potius pertinet
ad vanitatem quam ad utilitatem. A rusti-
co vel ab agricola et a quolibet simplici
homine queras. Primo utrum credat sin-
gulos articulos fidei ut hec communiter
solennizantur in ecclesia. Utrum sciat pa-
ter noster et Ave maria. Utrum sit confir-
matus et tamen semel. Vel utrum unquam de-
traxerit vel inobediens fuerit sacerdoti.
Si decimas subtraxerit aut illud quod villi-
us erat dedit. Si oblationes et talia que
sacerdotibus debent de iure vel a consue-
tudine exolverit. Si festa operando vel

correlando violauerit & postea sacri-
care noluerit Item de solutōe ieiunior
De testimonio iniqui si vicino inuidit aut
apud dñm derulit ppter qđ dānificat
fuit. Item aliqd de arando de terra vici-
na suo agro addidit. Si mutauit termi-
nos hoc est marckstain. De furtis & ali-
is iniurijs facti p se vl suos & sua aīalia
queras & talia restituere facias Item de
potationib⁹ & ebrietatibus de maledicti-
onibus de iuramentis de piurijs de sorti-
legijs & falsis opinionib⁹ De pentioni-
bus & rixis De votis obmissis & fractis
Item de murmure & impaciētia ptra deū
& sanctos in corde & locutione de opib⁹
& malefactis ppter timorem mundanū
Si censum tributum & alia iura diuina
reddat Item vtrum in agricultura com-
miserit non seminādo debito tpe & filia
Vel si ligatus a sacerdote a sententia ex-
cōmunicatōis quacunq; de causa diul-
nis se ingessit & absolui non curauit & si-
milis laboratorib⁹ p precio q̄ras vtrū
fraudulēter se subtraxit a laborib⁹ ita qđ
preciū p quo pduct⁹ fuerat nō mernit Si
ocio vacauerit & impaciēs in laboribus
fuerit & vtz aliqñ potius medicare vole-
bat qđ laborare & hoc ex pigricia cordis
vel corporis in hac & in omnib⁹ specialiū
psonarum materijs semp recurre ad ma-
teriam & instructionē generalem que po-
sitā est supra cum agebas de octo circum-
stantijs aggrauatibus. Infra p̄fessionē
autē & circa finem precipue benigne am-
moneas p̄fitemem nesciēter celet venia-
lia & mortalia peccata & expresse dicas
ei qđ si aliquod peccatū mortale ex propo-
sito celauerit qđ tunc nō potest absolui &
nihil profit sibi ista confessio ad falsum.
qđ vnum mortale nō remittit sine alfero
Verū si ex ignorantia & obliuione laberē-
tur a memoria p̄fiteris aliqua p̄ctā mor-
talia ppter hoc nō min⁹ absoluitur Sed
si eor recordabis tenes habita optunita
te eidem vel alteri sua peccata confiteri
Nec dimidia gio p̄fessionis cuiq; erit p̄fi

cia sed inutilis Est autē p̄fessio ecclesie
qđ q̄libet fidelis discretionē hñs saltem
semel in āno sua peccata p̄fiteatur suo p-
prio sacerdoti. Sed quis sit p̄pius sacer-
dos cuiuslibet hominis hoc infra doce-
tur. Qui autē non p̄fiteatur semel in anno
viuens ab ingressu ecclesie arceatur mo-
riens ecclesiastica careat sepultura Sec⁹
est de sacerdotibus & alijs p̄municādis
qđ tenētur rotiens p̄fiteri mortalia p̄ctā
quoties p̄siderāt se esse ī mortalib⁹ & ac-
cedere pponūt ad eucaristic sacramētū.
his & p̄silib⁹ vt p̄missū est amoneas &
instruas penitēte put op⁹ esse videtis.
Et post qđ p̄fitemens dicit se de nullo plus
recordare si tūc in p̄fessione p̄posuit ali-
qd p̄ctū min⁹ plene diligēter & caute de
eodē vltēri⁹ queras qđ sic audire ita & di-
ligēter inquirere fm beatū Augm est offi-
cium p̄fessoris. Dicas etiā p̄fitemi qđ si
ad memoriā reuocauerit aliqd p̄ctū vt
statim ad te reuertat si te hñe poterit &
pluries si op⁹ fuerit. Si autē te hñe nō po-
terit & nihil in p̄ori p̄fessione ex p̄posito
celauit alteri quē hñe poterat p̄fiteat.

Capitulū. xxij. de p̄niā infirmor

Ex quo ergo

circa p̄niā infirmor in ex-
tremis p̄fessor indigeat qđ
sit expedit⁹ & de finalib⁹ inq̄sitōibus fa-
ciēdis in p̄ntica aliqd de ista materia di-
camus. Eū ergo ad infirmū grā p̄fessio-
nis vocatus fueris. In p̄mo queras de
sentētis excōicatōis & si in aliquo vin-
culo maioris excōicatōis cum ligatū in-
ueneris & piculum mortis p̄babiliter ti-
metur an omnia eū absoluas recepto p̄i-
iuramento qđ stet mandatis ecclesie Et si
p̄ manifesta offensa ē excōicatus nō ab-
soluatur nisi etiā sufficiētē emēdam p̄i-
faciat si potest Aut cautionē de emenda
p̄standa quantū potest & tunc absoluas
eum Si san⁹ absoluēd⁹ erat a papa puta
p violenta iniectione manū in clericos
vel religiosos iniungas ei in forma p̄nti

Capitulum

iuramenti ut si qualuerit sedi apostolice vel eius legato se pñtet Insuper dicas ei qd si sanatus fuerit ad te veniat ut madata iusta et rñabilia vel a te suscipiat vel ad ea suscipienda ad superiorem dirigatur penitencia qz recipiat et in alijs quid facere debeat informetur. Laue tñ ne aliqd sub debito iuramenti iniugas qd illum pbabiliter credis nō seruatur. Si aut de morte nō timeat facias eum pñs obtinere absolutionem ab excoicatione qz absolvas eū a pctis. His pmissis quātum op⁹ fuerit vel possibile infirmi pñsionem audias. vel diffusius vel breuius scdm qd vires habuerit et ad verā pñsionem ipm hortaris de pñsionis quātū potes. Et qd firmit pponat de cetero a pctis cauere pñpue a pctis mortalibus. Et qd sine dilatōe satisfaciat creditoribus si tenetur aliq restituere. vel de eorum volūtate differat. Et qd circa hoc absqz fictōne faciat quidqd potest Et tunc eū absolvas ab oībus sentencijs et pctis modo infra posito. Et matris sancte ecclesie reconciliabis et ad sacramenta restituas. Post absolutionem aut nō est talis (si est in piculo mortis) penitēcia iniūgēda s; innotescēda scdm iura et hoc p modū pñsionis et ut plus de pctō doleat qz exteriorē penitēciā iā ferre nō potest. Dica qz sibi si tu esses sanus scdm iura taliter esses puniēdus sed qz infirmus es non iniungo facias tamē maiores elemosinas et ordina cū amicis et pñsionem si potes qd alia bona opera pro te fiant. Si vero qualueris ad me venias mibi qz obedias. Quo pñsiente in omib; dabis vel dari facias sibi corp⁹ xpi. Et moneas ut sacramētum extreme vñctōis sibi petat qñ optunū videbitur exhiberi. Si autē qualuerit et per se ad te nō venerit vel p te misit ipm pñsionem accedas et ad pñsionem faciendam scdm pñsionem sñaz et pctōz quib; inuolutus fuit precibus mollib; et mitis duris ipm inducas. Si aut mortu⁹ fuerit omia que tibi cōmisit diligenter et fideliter ad

implebis. Heredes quoqz et attinentes si qua facere p eo pñsionem vel ipso iure tenent et iñstitutiōibus et alioz debitorz et testamentoz solutiōibus ut defuncto fidem seruent et pñsionem impleāt. debita quoqz et testamēta celeriter expediāt frequenter impulsabis

Capitulū. xxiii. de casibus episcopalis et papalibus

Quia casus sūt in foro poli seu aīe de qbus simplex pñsionem minime quātū ad absolutionem se intrromittere debet. Cum quidā spectent ad ipsum papā quidā ad epōs vel ad metropolitanos ordinarios. Ideo in isto capitulo aliquos casus ad notā ponamus ut eo melius simplex confessor si bicaveat ne falcem mittat in mēstem alienā. Qui aut casus in foro aīe referuntur. Epō hodie declarātū est in cōstitutione dñi Benedicti pape. xj. que incipit Inter cunctas mundi huius sollicitudines. Primus casus est qd spectat ad epm qd omnis pñsionem adulta cui solēnis pñsionem est imponenda remittenda est ad episcopū. Imponitur autem solennis penitencia pro crimine publico horrendo enormi et vulgarissimo qd totā urbem pmouerit. castrū. villā vel locum aliū scz p homicidio sacrilegio incestu p defloratione virginis cum violencia ppter publicā blasphemā dei et sanctorz. Et pñsionem penitum hoc est patris et matris. vel qd alias multum notorie et grauiter offendit eos. Alius casus est excoicatio. Cū enī excoicatio sit canonis aut iudicis. Canonis excoicatio est illa qñ papa vel legatus pape in suo termino. Et archiep⁹ vel ep⁹ in sua dyocesi aliquid statuit in ppetuum generaliter in omes subditos suos et cōstitutionē firmat sentēcia excoicatiois. Et ab illa sentēcia siue sit maior siue sit minor potest ep⁹ absolvere vel pñsionem sacerdos. Nisi ille q fecit pñsionem sibi ipi absolutionem specialiter reseruauerit.

Sicut papa referat sibi ipsi absoluciones
illoz qui verberant clericos. Et incendunt
vel frangunt ecclesias Et supdenunciantur
ab ep̄o. Similiter illos absoluit solus pa
pa qui falsant literas pape. Et multi alij
casus sunt qui spectant ad papam Vocatur
aut iudicis excoicatio vel hois que p ali
qua pticulari cotumacia vel offensa non
tamen intentone pfertur q̄ sit constitu
tio in ppetuu s̄ vt alicui pticulari psone
vel singulari negotio psulatur et subueni
atur ad tep̄ Sicut q̄ iudex aliquē ad in
stantia alicuius citat vt veniat et ppeat co
ram eo aliqua hora. Et si ptumar sit non
veniendo vel ppendo p se vel per alium
excoicatur ab eo Et talis excoicatio et q̄
cunqz est huic similis siue sit a papa vel a
quo cuqz alio dūmodo sit ad tepus nō in
ppetuum vocatur snia et excoicatio iudi
cis vel hominis. Et si aliqs est noiatiim ex
coicatus tunc regulariter est eius absol
uere qui ligauit vel eū excoicauit vel supe
rioris in casu vel cui pmittit. et absolutio
nem sic excoicator p iudicem vel per ius
ita q̄ p̄ditor iuris sibi absolutionem refer
uauerit simplex p̄fessor sibi absolutionem
nullatenus assumat Si aut aliquis excoi
catur in omni vel in genere et nō nomia
tim sicut cū ep̄s vel sacerdos dicit. Qui
cunqz furtum istud fecit sit excoicatus vel
simile ab illa excoicatione p̄nt absolui per
illos qui de iure p̄fessiones eoz p̄nt audi
re q̄ talis sicut omis existens in mortali
peccato tñ corā deo ē excoicatus et non
coram ecclesia. Et talis si esset clericus et
si celebraret non esset irregularis. Vñ ad
uertat confessor vtrum confitēs sit liga
tus noiatiim maiori excoicatione iudicis
Vel vtrij p̄ditor Lanonis absolutionem
illoz qui peccauerūt in Lanone late sentē
cie sibi ipsi reseruauerit. Et absolutionem
sibi nullatenus vt premissum est usurpet
sed remittat ad illos qui sentēcias fulmi
nauerūt. ¶ Tercius casus est vbicunqz in
uenit irregularitatem p̄tractā q̄ ppter il
lam debz penitētē remittere ad ep̄m vt

ipse vel dispense cū eo si potest vel cum
literis suis mittat eū ad papā. Ab alijs
vero p̄ctis potest eū absolue Contrahi
tur autem irregularitas multis modis si
cut p homicidio membri mutilatione fa
cta vel mandato ad mutilandum. Vñ p̄si
dera intente tu p̄fessor vtrum p̄ficens sit
irregularis q̄cunqz de causa ne manū au
ctoritatis extendas in eum et te et ipsum
ad precipicia piculosa pducas. ¶ Est tñ
sciendum q̄ layci qui non intendunt p̄mo
ueri p̄trahentes irregularitatem aliquā
ppter delictū possunt absolui a suis p̄fes
soribus. ¶ Quartus casus est de incendi
arijs ecclesiarum et domoz et membrorū trū
catoribz id est abscisoribus qui debent ex
coicari ab ep̄o quousq̄m super hoc corā
ep̄scopo ciuitati. et alijs omnibz satisfice
rint Nec absolui debent nisi dāno resar
cito id est satisfacto si possunt. Et p̄stito
iuramento q̄ vltari ignem non apponāt
q̄ sicut premissum est In incendiarijs ecclesi
arum et locor religiosorū vel cimiterij vel
spacij priuilegiati in circuitu ecclesie sunt
excoicati ipso iure maiori excoicatione q̄
etiā postq̄ fuerint denunciati nō poterūt
absolui nisi a papa. Sed incendiarij domo
rum excoicandi sunt et ad ep̄scopū mit
tendi. Similiter si qs cū violēcia enormi
multū grauiā pmittit in ecclesia diruēdo
altare vel frangendo crucē enormiter tra
ctando corpus christi et similia potest tñ
absolui ab ep̄o. Sed exfractores ecclesiarum
et incendiarios earūde post denunciatoez
nō potest ep̄s s̄ solus papa absoluere
Et est sciendum q̄ nec metus nec coactō
quecunqz p̄dōnalis excusat illum qui in
cendit sacra loca quin incidat in excoica
tionē late sentēcie S̄ si qui sint incendia
rij veri nō hēbēt destituere simplex sed ex
ptus p̄fessor. ¶ Quintus casus est quādo
rōnabilis et p̄scripta psuetudo in aliquo
cp̄atu est Vel sinodale de aliquo us enor
mibus peccatis q̄ ad ep̄m mittatur nam
psuetudo dat iurisdictionē in foro anime
vel penitēcie Et q̄ hec consuetudo possz

Capitulum

ampliari et extendi in preiudiciū huius de-
cretalis. Ideo dicit prefatus dominus papa
Benedictus in memorata constitutione quod
consuetudine illā quā consueverunt huiusmodi episcopi in
suis episcopatibus retinēdo sibi absolutionē
homicidarum voluntariorum et falsariorum
litterarum et violatorum libertatis et emuni-
tatis ecclesiastice et sortilegiorum appro-
bat et confirmat. Intelligitur autem libertas
ecclesiastica in privilegiis clericorum et ec-
clesiarum que privilegia consistunt in his quod
verberari vel puniri sine pena excommunicationis
non possunt nec debent contrahi ad iudi-
cium seculare Nec ad publicas pactōnes
libertati contrarias obligari. Et mandan-
tes statuentes et facientes et consencien-
tes eque incidunt penā. **¶** Circa sortile-
gos diligenter advertas utrum cum christi-
mate vel eucaristia vel quibus modis pfi-
diā suā exerceat quoniam omnes tales remittē-
di sunt ad episcopum. Et si virtute constitutionis domi-
mini Benedicti prescripti horum etiam aliq-
mittuntur ab episcopis ad sedem apostolicā
propter enormitatem criminum et ad terrorem
non de iuris necessitate sed de episcoporum pro-
videncia et voluntate.

De votis in speciali

¶ **De votis autē**
obmissis dicant doctores so-
lennes et moderni et communiter tenetur
de facto sit quod episcopi possunt dispensare de
votis in quibus expresso iure prohibiti non
sunt Sicut prohibiti sunt in voto pegrina-
tionis terre sancte ultra mare versus hie-
rusalem. In omnibus alijs votis aut tpeali-
bus puta de peregrinationibus ad sanctā
Mariā vel ad sanctū Jacobum et Judo-
cum et similibus De ieiunijs possunt dispē-
sare pensata qualitate personarum et necessita-
te et utilitate. In votis autem perpetuis que
sunt religionis sicut sunt votum castitatis
non possunt dispensare quia non possunt in melius
commutari Est autem ista consuetudo episcoporum quod sibi
retinent subscriptos casus Sicut de paren-
tibus qui filios opprimunt de homicidijs

de sacrilegis de falsarijs de violatoribus
ecclesiarum et emunitatis et libertatis eccle-
siastice de vicio contra naturam et maxime
cum brutis de incestu de corruptione san-
ctimonialium de ablatozū suū subtracto-
rum vel aliter illicite ad questionum restitu-
tionibus de clandestinis presentibus et alijs
enormibus que consuetudo generalis et etiam
specialis episcopis reservat. Idē iudiciū etiam
est de manifestis usurarijs et adulteris.
Et ubicumque fuerit grave delictum vel enor-
me. Vel ubicumque difficultas vel ambigui-
tas id est dubium incidit. propter simplici-
tatem confessoris vel propter novitatem
casus vel quia dispensatio reservatur Episcopo
de iure vel consuetudine In talibus iudiciis
superioris semper requirendum est Breviter
tamen teneas quod in peccatis occultis quo ad fo-
rum penitentialē confessoris ordinarij ple-
naria habent potestates nisi in iure sint episcopis
specialiter reservata vel confessoribus directe
vel per aliquem sequentiā interdicta Quā-
vis autem confessores circa peccata occulta
et gravia plenaria habeant potestatem ab-
soluendi salubre tamen est ut eos inducant qui
tenent se presentent penitentiarijs episcoporum
et dicant hoc valere ad salutem animarum quod sit
facere nequaquam voluerint eos absoluant
ipsi quod iniungant penitentias salutares. Sed si
sunt manifesta tunc nullo modo absoluant
eos sed remittant eos nisi in mortis arti-
culo Tunc enim quilibet sacerdos catholi-
cus huius executionē ordinum legitimā
quolibet peccatore a quolibet peccato quantumcumque
gravi vel multiplici absolvere potest.
Recepta tamen prius cautione posita in pri-
mo capitulo ubi agitur de penitentia infirmorum
De istis casibus episcopis possumus habere
istos usus. Incestum faciens deflorans
aut homicida Sacrilegus patrum percussor
aut sodomita Sortilegus votum fragens
manifestus adulter. piurus. symoniacus
templi violator. Vel neglecta prole faci-
ens vi. probra puelle. Qui virus tribuit vel
ad usuram manifeste. Et est ista expositio
primo cum dicit. Incestum faciens hoc est

qua cognoscit sanguinea vel affine usque
ad quartum gradum inclusive. Deflorans
et vi. p. b. puella hoc est qui cum violencia
virginem vel aliam mulierem cognoscit homi-
cida intellige de illo qui committit simplex
homicidium voluntarium siue casuale. Sim-
plex hoc est quod persona non sit consecrata vel so-
lemnis. Sacrilegus est ille qui tollit non sacrum
de sacro sic qui tollit oblationes que sunt non
sacre de altari. vel calicem qui est sacrum de ci-
sta que non est sacra Patrum percussor adde
et matrum non tamen ad mortem Sodomitica est
omnis ille qui coit cum quocunque alio quod cum
muliere siue hoc sit extra speciem siue cum be-
stias siue intra speciem. Sorcilegus vocatur
ille qui incantat ad auum vel motibus aialium
vel figmentis verborum et filibus intendit
(Als zauberey ist vñ semlich gillstry) Wo-
rum fragens quocunque legitime emissus
Manifestus adulter Intelligit de utroque
seru Scritus est ille qui iurat vel fidem ex-
hibet nomine iuramenti et postea infringit.
Symoniacus est ille qui habet studiosam vo-
luntatem emendi vel vendendi aliquod spirituale
vel annexum spirituali. Templi violator hoc
est sacro loco. Et intelligitur de incen-
diariis et aliquarum domorum. Neglecta ple-
quando pater et mater in simul vel diuim
opprimunt pueros in lecto vel eorum ne-
gligencia ante septimum periclitantur. Qui
virum tribuit hoc est qui venenum alicui exhi-
bet Et qui manifeste res suas ponit ad usu-
ram. Et subintelligit de raptoribus. Pa-
pa etiam reservat sibi ipsi multos casus.
Sicut absolutio illos qui verberant cle-
ricos in casibus non concessis a iure vel
falsant literas pape vel incendunt sacra
loca vel frangunt et postea denunciant ab-
episcopo. Unde breue doctrina quatuor ad ista
tibi do quod vbiunque in presentente tibi inue-
nies talem casum qui excedit limites au-
ctoritatis tue eum dyocesano suo remis-
tas et tunc es ab onere et cura illius subdi-
ti quatuor ad illum casum excusatus. Et
hec simplici presbitero de casibus episcopalis et
papalibus dicta sufficiant.

Capitulum. xxxiii. de excommunicatione
interdicto et suspensione.

Quoniam in prioribus
bus mencio fit habita de senten-
tiis excommunicationis Aliquid valde breui-
ter in isto capitulo de eis dicam. Ne ex-
eorum ignorancia periculose in audientia
professionum procedam. Est autem excommunica-
tio a quolibet licita communio vel legitimis
actibus separatio. Quibus infiniti sunt species Sed
ecclesia frequenter tractat de duabus. Una
est maior et illa separat a sacramentis ut a
corpe christi et ab ingressu ecclesie et a fide-
lium communione. Alia vocatur minor et il-
la separat tamen a sacramentis et non a comuni-
one fidelium. Nota etiam quod cum aliquis iudex
dicat Excommunico illum vel tale semper intellige-
dum est de maiori excommunicatione. Sunt autem
multi casus in quibus quis ipso facto inci-
dit in maiorem excommunicationem. Sicut cum
quis verberat vel manus violentas im-
mittit vel temerarias in clericum vel con-
sum vel monachum vel moniale vel aliam
religiosam personam. Intelligas de conuer-
sis et beginis talibus qui propriis renuncia-
uerunt et religionem a sede apostolica ap-
probata intraverunt Alius casus est Cum quis
consecrat seu participat in crimine criminoso
et propter crimen notatum excommunicato cum im-
pendendo consilium auxilium vel fauorem Item
qui percurat cum uxore sua quod clericus vocetur
ad turpe actum et taliter vocatum verberat
Excoitur quod tam talis quam vxor incidant in
canonem late sentencie quod non potest aliquid
imputare clerico cum percurat quod voca-
retur ad turpitudinem. Item qui turbat offi-
cia diuina potest ei de ecclesia Et multi
casus sunt in quibus quis ipso facto incidit sen-
tenciam maioris excommunicationis. Quando
ipso facto aut quibus de causis quis inci-
dat minorem excommunicationem est aduer-
tendum quod infligitur minor excommunicatio ipso
iure siue ipso facto actu quod cito periculum mor-
tale committit. Etiam sola cogitatione Quia
puerile cogitationes separent a deo. Ut de

Sapienter primo. Et talis eucharistia et cetera sacramenta recipit ad donationem suam et non ad salutem. Est talis tamen excommunicatus tamen quo ad deum et non quo ad ecclesiam. Vnde quod ad deum et quo ad ecclesiam infligit excommunicationem ipso iure in multis casibus. Primo quando sententia excommunicationis fertur in participantem excommunicationem in oratione cibo potu salutatione et huiusmodi. Tunc transgressor incidit ipso facto minorem excommunicationem. Si autem lata est in participantem in crimine tunc sententia maioris excommunicationis non ligat nisi canonica monitione premissa et quod exprimat notitiam. Similiter communicantes in crimine criminoso incidunt maiorem excommunicationem. Versus. Si per delictis anathema quod efficiatur. Os orare vale omnino mensa negatur. Sicut cum habemus ex decretis capitulo xj. quod iij. Cum excommunicatis nec orare nec loqui debemus neque eis communicare in cibo potu nec in salutatione alias incidimus minorem excommunicationem si talibus scienter communicamus. Et multis alijs casibus ligatur quis ipso facto minori excommunicatione. Item sacerdos volens aliquem excommunicare quem anathema non excommunicavit debet ferre verba taliter propter tale vel tale causam te vel tale excommunico vel excommunicam in his scriptis. Si enim diceret. Denunciamus tale esse excommunicatum quem tamen nunquam excommunicavit tunc excommunicatur quod verba preferuntur de tertia persona. Qui autem frequenter excommunicatur tunc in prima excommunicatione eijcitur extra ecclesiam et per alias secundum multiplicationem excommunicationum elongatur ab ecclesia et in elongatione detinetur. Item excommunicatus maiori excommunicatione quod diu detinetur in ea de beneficiis suorum presentibus nihil percipit si est in mora absolutionis petendo. Quia ergo sententia interdicti et suspensio sic excommunicatio quocumque nomine censetur ecclesiastice pertinetur. Ideo brevissime quod sit suspensio et interdictum dicamus. Propria et bona locutio est quando excommunicatur persona suspenditur quando persona quandoque solum a beneficio quandoque tantum ab officio quandoque ab utroque. Interdi-

citur locus puta civitas castrum villa ecclesia regnum. Interdum tamen unum ponitur pro alio quod et persona dicitur interdicta et civitas excommunicata. Et est ista forma. Nos propter talem causam talem ecclesiam civitatem villam vel terram interdicimus vel supponimus ecclesiastico interdicto. Ipe generalis interdicti non debet dari eucharistia nisi decederetibus. Et ecclesiastica sepultura est neganda. Similiter extrema unctio Baptismus et confirmatio non debet negari. Item quis sciens in loco celebrat supposito interdicto nisi super privilegio existat aut a iure sit concessum eidem irregularitatem incurrit. Aqua neque per alium quod per Romanum pontificem liberari. Similiter irregularitatem incurrit qui excommunicatus maiori excommunicatione vel suspensus divina presumpserit celebrare. Et hec quantum ad noticiam terminorum prescriptorum dicta sufficiant.

Capitulum xxxv. de sepulturis.

Ex sexto libro decretalium Bonifacii. huiusmodi istud capitulum. Animarum periculum et scandalis que frequenter ex his perveniunt obviare volentes universis religiosiis et secularibus clericis cuiuscunque status vel conditionis existant in virtute sancte obediencie ac sub interminatione maledictionis eterne districtissime inbibemus ne aliquos ad vouendum iurandum vel fidei interposita seu alias promittendum inducant ut apud eorum ecclesias sepulturas eligant. Vel iam electam ulterius non immutet. Nos enim si secus actum fuerit electionem tale de cernimus nullius penitus existere firmitatis. Statuentes ut hi qui sic elegerunt nec apostolice electas ullatenus sepeliri nec alibi nec propter votum iuramentum aut promissum huiusmodi a se factum materiam habeant vendendi possint eligere sepulturam. Sed propter dictionem quocumque cessante sepeliant omnino apud ecclesias apud quas sepeliendi de iure fuissent si alias sepultura non electa de-

cessissent Si vero idem religiosi vel cleri-
ci p̄dictos in suis ecclesijs vel cimiterijs
p̄sumpserint sepelire ad restitutionē tam
sepulchrorum corporū si p̄ctant q̄ etiam om-
niū q̄ occasione sepulture illorū puenient
q̄modolibet infra decendiū integraliter
faciendā ipsos obligatos esse censemus
Quam nisi fecerint ecclesie ipse apud q̄s
sepulti fuerint nec non et cimiteria earun-
dem ex tunc eo ipso sint et tam diu mane-
ant ecclesiastico supposita interdicto do-
nece eis facta fuerit restitutio plenaria
omniū p̄dictorū Exceptis cū p̄sonis reli-
giosis sub elemosina p̄stitutis tunc queli-
bet p̄sona vtriusq̄ sexus liberā potesta-
tem habet eligēdi sepulturam apud quā-
cunq̄ ecclesia voluerit. Dūmodo eccle-
sia de iure habeat sepulturā nec sit execra-
ta. **P**rohibetur autē sepeliri in cimiterio
omnes heretici et excommunicati etiam mino-
ri excommunicatione. Ut illi qui in torneamentis
moriuntur id ē letale vuln⁹ q̄d est occasio
mortis ibidē receperūt. Quāuis enim pe-
niteant et p̄municent ecclesiastica tū care-
ant sepultura et hoc ad terrorem. Hoc tū
intelligit de illis q̄ venerant causa exercen-
dis in torneamento. Et de armigeris corū
qui etiā armis ibidē se exercent. Non de
alijs q̄ illuc vadūt causa curiositatis vel
ad videndū amicos. Eodem mō respuas
manifestos vsurarios. Vel qui se ipsos q̄
cunq̄ modo voluntarie occidunt. Sec⁹
si ex furore vel a casu. Sicut si quis p̄cipi-
taret se in aquā p̄pter fugam aliquā et si-
mili causa q̄ p̄babilit̄ credebat se posse
sic euadere nec imputat ei si p̄trarium eue-
niat Dūmodo hoc fecerit p̄ bono et lici-
to negocio. Sp̄nas etiā iudeos et paga-
nos et oēm q̄ ab unitate ecclesie discessit.
Suspendi autē dū penituerint vcre possunt
de licentia secularis potestatis. sepeliri
in cimiterio et cōmunicari Et mulier preg-
nans vbi p̄certo constat partum mortu-
um esse cum matre ibidem sepeliatur. Si
autē certum est q̄ p̄tus viuit et mater mor-
tua est tunc mulier debet scindi et si p̄tus

viuit debet baptisari. Si mortu⁹ est extra
cimiterium sepeliatur. A raptore manife-
sto seu violatore ecclesie puta q̄ vsq̄ ad
mortem p̄tinax fuit in sua malicia reci-
pias cautionē sufficientem et sibi impen-
das beneficia ecclesiastica. Si autē cautio-
nem dare nō potest teneat p̄nter q̄ sit cō-
municand⁹ et sepultura sit ei neganda Et
hoc p̄pter terrore et inobedienciā in qua
longo tempore fuit. Alio est si modico tpe
p̄tinax stetit et nunq̄ amonitus fuit et
cautionem quā poterat suo cōfessori qui
cum absoluit dedit. Generaliter tū tene-
as q̄ nullus notori⁹ p̄ctōr in peccatis re-
scedens sepeliend⁹ est in cimiterio. Et ta-
les si sepulti fuerint debent exhumari si
ossa eorū discerni possunt alias nō Et ec-
clesia est recolianda. Occulti autem pec-
catores sepeliendi sunt nisi forte essent he-
retici. Si autē notori⁹ peccator vt premis-
sum est penitet p̄fiteretur et p̄municatur et
dat cautionē quā p̄t debet sepeliri. Eōtin-
git etiā q̄nq̄ q̄ in morte aliquorū p̄ctōr
apparent manifesta signa p̄ncipia quia
clamat p̄sbiturū vel p̄niam v̄l signa alia
circa p̄niam ostendit. Si forte iam amisc-
rat loquelā tūc cū post mortem debet ab-
solui et recipi ad oratōes et ad alia ecclesi-
stica suffragia Et tenent doctores q̄ suffi-
ciat vn⁹ testis p̄bans ista signa. Quā autē
inuenitur cadaver hominis et dubitat vtrū
fuerit xp̄ian⁹ vel non nisi aliqua p̄babili-
tas esset de opposito tunc debet in melio-
rem p̄tē interpretari. Et sic terminat sen-
tencia de sepulturis.

Capitulu. xxxvj. Quis sit p̄p̄r.
sacerdos cuiuslibet hominis.

Occasione añ
dictorū discutere dēm⁹ q̄s
sit p̄p̄r sacerdos siue con-
fessor cuiuslibet simplicis hoīs. **U**bi est
aduertendū q̄ sic ad p̄ducendū corp⁹
xp̄i et sanguinis sacramētū requiritur de-
bita materia scz frumentū et vinū et pueni-
ens potentia hoc est sacerdos debito or-

dine sacramentum psecrans. Ita etiam ad audiendum pssiones et ad habendū subditos requiritur. Primo q̄ confessor quo ad forum anime sit sacerdos et habeat claves sacerdotales hoc est potētiā ligandi et absolūendi que potētiā sacerdotibus in ordinatione pfertur. Secūdo oportet talē sacerdotē habere puenientem materiā ad quā ipse dirigat auctoritatem suā. Hec autē materia est plebs que sibi p̄mittitur a dyocesano sic quotidie videmus q̄ non sufficit ordinatio alicuius in sacerdotē et q̄ recipit aliquod beneficiū puta ecclesiam cū mille subditis a layco vel prelato Sed optet q̄ curā animarū Inuestiturā altaris priusquā se intromittat et regimine subditorū recipiat a dyocesano loci. Et forte inuestituram et curā animarū obtineat ab ep̄o laboribus et expensis. Que sunt certissima indicia q̄ nō quilibet sacerdos est p̄fessor cuiuslibet hoīs q̄zuis habeat clauē et potētiā absolūendi que p̄ferunt in ordinatione. S; necessaria requiritur q̄ materia hoc est subditi qui habentur ex iurisdictione ab illo q̄ potest sacerdoti committatur et tunc habet materiam debitam hoc est subditos sibi cōmendatos. Et potētiā congruentem hoc est claves absolūendi que sibi tradite sunt in ordinatione. Vñ non sufficit p̄fiteri cuiuslibet sacerdoti quāuis q̄libz virtute ordinationis habeat claves. Sed oportet quemlibet in anno semel confiteri omnia sua peccata suo p̄prio sacerdoti postquā ad annos discretionis peruenierit. Aliter uiuens ab ingressu ecclesie arceatur et moriens careat ecclesiastica sepultura. Si quis autem alteri sacerdoti ex iusta causa confiteri voluerit licentiam optineat quia aliter ip̄m absolūere non pōt. Est tamen aduertendū q̄ p̄m doctores p̄prius sacerdos siue p̄fessor quātū ad istā materiam. Intelligit p̄mo et p̄ncipaliter dñs papa qui est iudex et ordinarius verus et iudex omnium qui sunt in ecclesia dei cū sit plenari⁹ xpi vicari⁹ et habet plenitudinē

potestatis. Et ideo ip̄e papa in tota ecclesia de omnib⁹ causis subditorū p̄t p̄gnosce re et absolūere et ligare cū sit p̄prius et suprem⁹ p̄fessor siue sacerdos cuiuslibz hominis. Sed q̄ dñs papa in tota ecclesia dei quēlibet p̄ctōrem p̄ se in p̄pria p̄sona ad p̄fessionē recipere non pōt. Vocat alios prelatos in p̄tem sollicitudinis vt ipsi p̄ se et per alios ydoneos peccatores a peccatis absoluant. Sic sunt legati dñi pape. Quilibet ep̄s in dyocesi sua Et p̄prius sacerdos. Vñ tenet p̄muniter a doctoribus q̄ quilibet subdit⁹ habet tres imēdiatos et p̄pos sacerdotes scz dñm papā p̄priū ep̄m et p̄priū sacerdotē. Et istoz quilibet potest alteri auctoritatē super subditos suos p̄mittere. Sicut dñs papa indulget aliquib⁹ q̄ p̄ totā ecclesiam dei p̄fessiones peccatoz audiant et absolūat. Similiter ep̄i penitēciarios ponunt aliquos sup̄ totas dyoceses suas. Cū hoc sacerdotes p̄ rochiales sibi innicē et alijs et causis cōmunicāt auctoritatē p̄fessiones audiendi subditorū suoz. Qd̄ autē dñs papa sit p̄prius sacerdos et p̄fessor cuiuslibet hoīs in tota ecclesia dei apparet ex hoc q̄ aliqua peccata p̄pter sui enormitatē solū ad papam referunt. Sic vulneratio vel occisio clerici. Si ergo pōt a magno peccato absolūere quēlibet peccatōrē multo facili⁹ poterit absolūere a peccato minori. Idē videm⁹ de quolibet ep̄o in dyocesi sua q̄ aliqua crimina p̄pter sui gravitatem ad ep̄os dirigūtur. Sic oppressiōes pueroz. Et qui excedūt in alijs casibus ep̄is copalibus. Si ergo ep̄s potest absolūere per se vel p̄ aliū manifestum oppressorē pueroz vel sodomitā quem simplex sacerdos absolūere non potest fatuū et absurdū est dicere q̄ ep̄s p̄ se vel p̄ aliū seu p̄ alios in sua dyocesi sibi vel suis delegatis confitētes non possit absolūere. Videmus etiā q̄ sacerdotes ecclesiarum parochialium alijs sacerdotibus delegāt auctoritatem p̄fessiones audiendi suoz subditorū quod dicitur valere. Ergo ridiculosum est dicere

dicunt valere. Ergo ridiculosum est dicere q̄ papa caput ecclesie plenarius vicarius christi eādem auctoritatem quā habet sacerdos super prochieanos suos nō possit alijs ydoneis p̄sonis communicare hoc est imptiri. Cum a domino papa xpi vicaio in nos sacerdotes tanq̄ a fontali p̄ncipio mediātibus p̄latis q̄ nos sacerdotes ordinant fluat omnis auctoritas nostra videlicet p̄ficiendi sacramenta et eadem sacramēta ministrādi. Quia si papa inuito sacerdote subditum sacerdotis potest maiori excomunicatōe excommunicare et ab eadem et ab homicidio sacerdote p̄tradicante absolueret multo lenius poterit p̄fessionem subditi sacerdotis incurati eo irrequisito audire vel ip̄m absolueret ab omnibus peccatis. Si autē papa potest sicut de facto videmus dirigere ad vnum regnum Legatum a latere cum plenaria auctoritate papali in casibus enormibus et granibus sicut de homicidio clericorum et incendio ecclesiarum. Hereticum est dicere q̄ dominus papa de plenitudine potestatis ex motiuis rationabilib⁹ ydoneis p̄sonis ecclesie equiualem auctoritatē quā sacerdos parochiales in quantum sacerdotes habēt super subditos suos non possit super totam ecclesiam delegare. Et eadem quē dicta sunt de domino papa super vniuersalem ecclesiam intelligenda sunt de quolibet episcopo quantum ad dyocēsim suam. Cum quilibet episcopus in dyocēsi sua sit papa super subditos suos nisi in casibus sibi a papa vel a iure interdictis. Lū hoc inter monachum sacerdotem vel religiosum vel secularem sacerdotem in collatione gradus sacerdotalis quantum ad receptionem clauium quibus ligatur et soluitur peccator. nulla est differētia quāuis differēcia inueniatur in executione potestatis clauium. Quia quidā habent subditos et illi possunt absolueret et ligare. Quidam penitus carēt subditis sicut sunt monachi Sisei de Salem et illi nec

possunt absolueret nec ligare nisi ex specialis p̄missione. Patet ergo ex p̄missis q̄ non quilibet sacerdos quolibet peccatore a quolibet peccato absolueret potest nisi in mortis articulo. Nec tunc nisi habeat gratiam sedis apostolice et legitimā executionem officij sui. Sed solus papa d̄ omnibus criminibus p̄missis in tota ecclesia per quemcunq̄ potest iudicare absolueret et ligare. Et eandem potest dominus papa vni vel pluribus in toto vel in parte limitando ad vnum regnum vel ampliando quo ad totam ecclesiam delegare. Sicut quando legatis a latere dat plenariam et totalem auctoritatem papalem super omnes casus papales criminosos. Quibusdam autem p̄cedit papae auctoritatē vniuersalem super totam ecclesiam sed non plenariam sed limitatam quantum ad aliquos casus. Sicut fratribus predicatorib⁹ et minorib⁹ qui sunt p̄uilegiati a sede apostolica taliter q̄ in tota ecclesia dei auctoritate applicabile possunt omnes hoīes exceptis religiosis p̄sonis q̄ tenētur suis supiorib⁹ obedire ad p̄fessiones recipere et cū dē p̄fessionis penitēcias salutare in iungere sacerdotum prochiealium p̄sensum in iure requisito. Nec p̄fessi ip̄s fratribus peccata illa de quibus confessi sunt et absoluti suis p̄p̄ijs sacerdotibus minime p̄fiteri iterato tenentur. Sicut etiam non tenētur iterum p̄fiteri illa fratrib⁹ memoratis que rite suis proprijs sacerdotibus sunt confessa. Cum sedes apostolica caput ecclesie fratres predictos in p̄uilegijs nominet coopatores et coadiutores sacerdotum prochiealium in p̄fessionibus audiendis et p̄dicatōibus faciendis et in alijs actibus qui respiciunt salutē animarū. Quia eādem auctoritatē quā quilibet sacerdos incurat⁹ quantum ad p̄fessiones et absolutiones habet sup̄ subditos suos sibi re p̄missos hñt sup̄dicti fratres viri tute papali totius ecclesie dei. Hoc est super subditos cuiuslibet sacerdotis incurati que est

Capitulum

in ecclesia dei. cum ordines prelibati generaliter et specialiter cum locis et iuribus et pertinentiis suis sint exempta cuiuslibet potestate et solummodo Romano pontifici sint subiecti. Non enim possunt pueniri id est ad iudicium per abisuspendi. interdici. excommunicari vel molestari ratione delicti commissi per quemcumque prelatum vel dyocesanum sed per solum papam vel alium ex speciali commissione domini pape. Et suorum ordinum rectores. Habent autem cauere prenominati fratres ut ad confessiones non recipiant absque licentia istorum quorum interest absolueri criminosos talibus criminibus per quibus esset ad sedem apostolicam vel ad episcopum destinandi. Personas etiam approbate religionis absque licentia superioris ad confessiones non recipiant. Quilibet etiam sacerdos incuratus tenetur etiam profiteri suo dyocessano nisi dyocessanus aliud ordinauerit vel sciat aliquam consuetudinem aliam quam tolerat. De eo autem quod fratres predicatorum et minores per suos prout ad hoc nominati et deputati ut confessiones cuiuslibet sacerdotis incurati audiant non debet quisquam gravari et turbari sed potius gaudere et consolari quia in prochia et cura cuiuslibet sacerdotis incurati est aliquid pertincens ad onus et pondus. Sicut est cura quomodo baptizet et predicet. infirmos et sanos communicet confessiones singulorum audiat infirmos inungat etc. per que frequenter grauatur aliquis sacerdos. Et ista sollicitudo non datur sacerdotibus in fauorem cum sit labor. Sed potius in onus et utilitatem ecclesie et subditorum. Aliud est in cura quam habet sacerdos ad suos subditos quod pertinet ad solacium et utilitatem ut satisfiat laboribus suis sicut sunt oblationes pro portiones missarum decime et similia que approbatur sacerdotibus in fauorem. Nullum ergo preiudicium fit sacerdotibus quando subtrahitur eis illud quod est onus et pondus et labor eorum. Sicut sunt confessiones audire pro dicare et similia. Sicut autem preiudicium

si eis subtrahentur decime et similia. Unde quilibet sacerdos incuratus sensatus cum gratia actione recipere debet cooperatores et portatores in parte laborum suorum quos sibi Romana ecclesia dirigit et destinat. ¶ Quilibet etiam episcopus quemlibet peccatorem sue dyocesis a quolibet peccato absolvere potest. Nisi papa vel ius sibi aliquos casus interdicit. ¶ Eodem modo sacerdos prochialis incuratus suos subditos. Et fratres antedicti quemlibet subditum in tota ecclesia dei possunt absolvere a quolibet peccato nisi aliqua peccata papa vel episcopus ius vel rationabilis consuetudo eis interdicit. ¶ Etiam est aduertendum quod quilibet sacerdos incuratus subdito suo dicentem esse confessum et absoluitum a tali quod poterat absolvere et ligare tenetur credere. Et si petat tenetur sibi dare sacramentum eucaristie et extreme unctionis. Quia in foro confessionis que fit sacerdoti tanquam ipsi deo creditur homini confitenti illud quod dicit pro se et pro se. Sed in foro penitencioso non creditur homini pro se sed solum contra se. Unde cum sacerdos de peccatore occulto non possit informari nisi ex dictis suis in foro confessionis stabitur simplici verbo eius qui dicit se esse confessum et absoluitum ab illo qui poterat ligare et solvere. Si cum falsum diceret hoc vergeret in detrimentum et in damnationem anime confitentis. Quia de occultis peccatis per modum confessionis non habemus iudicare nisi secundum relata confitentis. In duobus casibus absque literis vel alio documento sufficienti sacerdos non debet credere subdito dicenti se esse absoluitum. Unus casus Si sciret subditum esse excommunicatum maiori excommunicatione Alius casus est Si sciret cum esse notorium et manifestum peccatorem. Laue atamen sacerdos ne hoc ei obiciat dolose et fraudulentem aliter enim incideret manus papales.

H De constitutione aut generalis
concilij que incipit Omnis vtriusq;
q3 sex9 in qua dicit q3 quilibet post
quam ad annos discretiois puenierit semel
saltem in anno omnia peccata sua pfitetur
suo proprio sacerdoti Rñdetur q3 ppi
us sacerdos in hac pte intelligitur vt p
missum est. Papa episcopus plebanus. Et
ille cui pmittitur ab vno istorum verbo vel
scripto. Decet tamen et valet pro pscien-
cia sacerdotis incurati q3 subditus confi-
tens privilegiatis saltem se presentet suo
proprio sacerdoti et dicat Dominereueren-
desum pfectus tali tempore tali persone de
tali ordine sic privilegiata a Papa vel Epi-
scopo Et hoc sufficere debet proprio sacer-
dote Nec potest sacerdos incuratus pbi-
bere subditum suum quin pfitetur habere
auctoritatem absoluedi a papa vel epo.
Eū par in parē et in maiorem nō habeat
imperium. Nec subditi ei obedire tenentur
in hac pte. Omnes etiā alios pfectores
preter nominatos dicim9 esse alienos et
extraneos cū non sufficiat eis pfiteri Nec
ipsi possunt absoluerē absq3 mortis arti-
culo nisi in damnationē et deceptionē ani-
marū suarū. Teneat aut sacerdos diligēter
ne vbo aut signo aut alio quouis modo
prodat peccatorem pfectum Aliter enim
debet deponi et in artum monasterium re-
trudi.

Commēdatio vite et bo-
nestatis clericalis.

Quomodo sacerdos

teneat vices christi et possit sol-
uere et ligare et remittere peccata sup ter-
ram decet cum sacerdotaliter viuere cuius
nō sit potestas post deum sicut potestas
sacerdotis Et super tam insigni privilegio
sacerdotum miratur terra stupet celū ex
horret infernus veretur homo et reueret
angelica celsitudo. Cum nullis angelorū
nec omnib9 hominib9 sed solis sacerdo-
tibus pmissum sit vt hoc faciant in alta-
ri q3 christus proprijs manib9 fecit in cena

pascuali. Et quod Maria virgo fecit vir-
tute spiritus sancti christum pducendo.
Hoc quilibet sacerdos eadem virtute quo-
tidie facit hostiā in xpm psecrando. xps
non angelus nō maria nō virtute huma-
nitatis s3 diuinitatis peccata dimisit. Hoc
quilibet sacerdos eadem virtute quotidie
peccatoribus pfitentibus impendit. Et
quia sacerdotes dicuntur quasi sacri vel
sacris dotati debent diligenter aduerte-
re vt hoc nomē sacerdos congruat eorum
actioni et actio nomini ne in sacerdote B
nomen sacerdos sit nomen inane et crimē
immane ne insit honor sublimis et vita vi-
lis. Ne sit religiosus amictus et damnabi-
lis actus ne in sua prochia appareat sub-
limior et in pscientia inueniatur humilior
Ne locutionem simulet columbinā et mē-
tem habeat caninam. Ne ostendat pro-
fessionem diuinam et ferocitatem habeat
lupinam. Sacerdos inordinate nō colat
vinum sed trinum et officium diuinū. Nō
vacet pmissationibus sed orationibus.
Non det elemosinam histrionibus et incā-
tatoribus sed honestis et pauperibus p-
sonis Nō sequatur adulteram vel filiam
suam sed gloriosam virginē Mariam et
filium suum. Signanter cum de sacerdoti-
bus scribatur. Vos estis genus electum
regale sacerdotium gens sancta Ad quā
sanctitatem nos sacerdotes perducatur q
omnia creat.

Capitulum Tricesimum
septimū de absolutōe.

Quod est laqueos

diuersos et obscuros variorū
peccatorū inquirere debemus de diuersis solu-
tōib9 et absolutōib9 eorū etc. Cōpleta igit
pfectioe Si sedet pfectus dic vt iterato fle-
ctat genua pfectio q3 pcludat sic dicēdo
Istis peccaui et multis alijs cogitatio-
ne locutione opere et obmissione mea cul-
pa precor te ora p me. Tu vero antequā

Capitulum

absolvas eum queras si doceat de peccatis et si habeat propositum cavendi ab omnibus mortalibus peccatis. Insuper si aliquibus debitis sit inuolutus queras si parum est satisfacere absque dilatione secundum suam possibilitatem nisi dilationem a creditoribus possit impetrare. Si respondeat quod sic absolvas eum promittendo orationem. *Domine si tu omni potens deus etc.* Postea subiungas absolutes dicendo *Domine iesus christe te absolvas et ego auctoritate eius qua fungor absolvo te ab istis peccatis que confessus es et ab omnibus alijs peccatis tuis.* In nomine patris et filii et spiritus sancti Amen. Nec optet manum capiti confitentis imponere. Maxime si femina est sed magis propter crucis signatio. Si autem confitens habet aliquod peccatum a quibus eum absolvere non potes. In absolute dicas sic *Domine te absolvas et ego auctoritate eius qua fungor absolvo te ab omnibus peccatis tuis a quibus te possum absolvere.* In nomine patris et filii et spiritus sancti. Et tunc exprimas ei peccatum a quibus eum non potes absolvere. Et pro illis remittas eum ad absolvendum ad superiorem qui eum absolvere potest ab illis peccatis scilicet ad episcopum vel ad papam si tam enormiter crimen est vel ad penitenciarium eorum. Et peccatum propter quod remittis eum ad superiorem si manifesta sunt in littera scribe quam penitens statim deferat et eam superiori offerat. Si autem occulta sunt dicas penitenti quod ore proprio confiteatur superiori in secreto. Sed si credis quod forte ad hoc se locum non offerat propter penitentem quod remittunt multitudinem ut plerumque contingit in cena domini quando multi reconciliandi et absolventi ad episcopos mittuntur. Vel quod minus discretus penitens singula peccata propter que remittit forte exprimere nesciret vel diffingueret. Tunc peccata illa in littera scribe et sub sigillo clausam trademonendo sollicitum ut diligentissime caveat ne litteram perdat vel alicui legenda tradat ne ei ad quem mittit perditionem imponat. Et quantum in te est studiosissime semper a scandalo caveas. Unde etiam expedire videtur ut in litteris illis peccata penitentium scribantur non expressis

his nominibus illorum quod de premissis sunt. Hoc modo latorem vel latricem presentium pro homicidio incestu. Aut peccato contra naturam vel tali seu tali peccato commisso ad absolvendum seu ad absolventem ad veram penitentiam transmittito ut absolutio beneficii impedendo et salutare penam iniungendo ipse vel ipsa sancte matris ecclesie reconciliatur. Talia vel similia verba consueverunt poni in huiusmodi cartulis. Si vero missus ad superiorem ad teremissus fuerit pro penam iniungenda si litteram superioris deferat secundum formam illius teneas. Si autem sine littera revertitur pro solo quod ad cautelam iterato eum absolvas generaliter ab omnibus peccatis et penam iniungas si a superiore non est iniuncta. Vel si iniuncta est eam facias diligenter observari. Si autem confitens ab aliquibus mortalibus peccatis non vult abstinere vel non dolet de aliquibus preteritis peccatis. Vel non curat inique ablata siue quocumque aliena dicas ei quod non possis eum absolvere et quod confessio facta non liberet eum ab inferno si sic decedit. Et si dominus post hoc corcius illuminaverit per cognitionem veram immittendo ex quo modo non potest absolvi. Iterato confiteatur ei quem tunc confessorum habere contigerit ut absolutio nem consequatur. Nullus enim absolvi debet nisi quem confessor reputat vere penitentem. Et ne putet se quia absolutio ne caret sine aliqua utilitate vericundiam confessionis subisse. Intima ei quod preter alias multas utilitates confessionis constitutionem in hoc ecclesie observaverit que precipit saltem semel in anno confiteri. Omnis utriusque sexus. Et qui hoc non fecerit moriens deberet carere ecclesiastica sepultura. Hortari etiam debes illum quantum potes ut peccata debeat quia post confessionem peccatorum frequenter huiusmodi ammonitiones valde sunt efficaces. Horteris etiam eum ut interim sedulis precibus dei imploret misericordiam quatenus cor eius ad se convertat et quidquid boni potest faciat orationibus

opibus misericordie et precipue ut sepe au-
diat verbum dei. Unde et expediens videtur ut si
circa hoc notabiliter est negligens aliquem
certum numerum audiendorum sermonum ex in-
tegro illi imponas sicut videris cum oportu-
mum. Tandem sufficienti illo ammonito et in-
formato quod solum pro eo orare valeas nec vl-
tra potestate clauium potes extendere di-
cas orationem. Misereatur tui omnipotens
deus sed eum non absolvas ut promissum est. Ali-
qua tamen bona opera cum specialiter indicere po-
teris non per modum satisfactionis sed ut cor
eius deus illuminet. Si enim nihil faciendum spe-
cialiter diceris ei forte minus vel nihil diceret
vel faceret. hoc tamen spiritus primas ei quod non
possit esse satisfactio per peccata. Quod vero
penitentem absoluis si confessionem eius gene-
raliter audiuisti etiam absolvas eum a peniten-
tiis iniunctis etiam ab alijs confessionibus. Et
si aliquarum penitenciarum iniunctarum memor
est quas tamen non impleuit. Si expedi-
te iudicaueris promittes eas nisi esset peni-
tentia iniuncta a superiori. Et per talibus
peccatis a quibus tu habes auctoritatem
absolueris. hoc dico nisi vrgens esset ne-
cessitas. Considerato ergo statu confite-
ris quantum ad peccata confessus et quo ad
iuuentutem et senectutem paupertatem diuiti-
as valitudinem societatem animi promptitu-
dinem vel tarditatem penitentiam iniungas quam
probabiliter credis eum impleturum et non aliam.
hoc tamen insinuando illi semper quod tantam vel
tantam penitentiam pro peccatis confectis suscipe-
re et sustinere deberet sic iura determinant.
Sed tu quod non audeas eum illam iniungere quod
times quod non impletur. Et sic penitentiam
iniunctam obmittendo speciale peccatum
promitteret. Insuper etiam dicas peniten-
ti et iniungas quidquid boni fecerit aut
aduersum sustinuerit sit ei in remissione pec-
catorum. Et quod concedas quod indulgentie
prelatorum quas secundum formam indulgentie
mereri potest possunt sibi prodesse. et
moneas illum quod illas diligenter querat.
Vbi autem times probabiliter quod aliquis ali-
quam penitentiam per te iniunctam non imple-

at propter societates vel alias causas sup-
uenientes. Tunc concedas sibi quod illam pe-
nitentiam pervertat in aliam. verbi gratia
Dixisti sibi ieiunandum et non potest ex cau-
sis. pascatur unum pauperem vel duos. vel
redimat alio modo de licentia tua. Nota
quod pro peccato occulto nullatenus est in-
iungenda manifesta penitentia ratione
scandali vel suspicionis. Et caueas quod non
iniungas alicui talem penitentiam per quam
fiat alteri praeiudicium sicut in seruis filiis
familie et huiusmodi. Concris etiam quan-
tum bono modo potes ut semper peniten-
tiam iniungas per contrarium culpe. ut lux-
urie ieiunia. auaricie elemosinas. superbo-
rationes. Nec est necesse quod semper pro
quolibet peccato manifesto publicam pe-
nitentiam quis exequatur vel portet. dum
modo alias per bonum exemplum peniten-
tis scandalo satisfaciatur. Cum autem aliquis
petit absolutionem a minori excommunicatione
dic sic. Auctoritate qua fungor ego ab-
soluo te ab omni vinculo excommunicationis in
quantum possum. In nomine patris etc. pro-
pterea hoc quod dicis ab omni vinculo excom-
municationis non excedis quia subintelligi-
tur tamen de minori excommunicatione. Si tibi promit-
tis absolutio alicuius a maiori excommunicatione
faciem iurare primo quod parcat mandatis
illius qui eum excommunicauit. Et consuetum
et tutum est quod excommunicatus expolietur
vestibus et ponat se ante ianuam ecclesie
prostratus vel genibus coram illo qui ha-
bet eum absolueri qui absoluens tenet
virgas vel corrigias in manibus dicen-
do Psalmum. Misereatur mei deus. verbera-
bitque eum in quolibet versu semel vel sicut
placet. Et post Gloria patri kyrieleyson
christeleyson kyrieleyson Pater noster. Et
ne nos. Et ver. Saluos fac seruos vel an-
cillam tuam etc. Nihil proficiat inimicus
in eo vel in ea. Esto ei turris fortitudinis.
Si plures sunt persone pluralem numerum
Deinde dic. Domine exaudi orationem
meam. Dominus vobiscum. Deinde dici-
tur.

Oratio

Deus cui proprium est misereri semper et percrepescere deprecatione nostra et hunc famulum tuum et famulam tuam quem vel quam excoitationis catibena perstringit misratio tue pietatis absoluat Per christum dominum nostrum Amen.

Postea dicas auctoritate dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli et sancte ecclesie eius et tibi et mihi in hac presentia taliter commissa absolvo te vel vos si plures sunt a talis sententia et ab omnibus excoitationibus quas mihi confessus es et ab omnibus quas non habes in memoria si forte plures sunt in quantum possum et restituo te communioni et participationi ecclesie et omnium fidelium et ecclesiasticis sacramentis In nomine patris et filii et spiritus sancti. Ubi autem defunctus est absolvens et sepultus extra cimiterium debet exhumari et absolui. Si autem est sepultus in cimiterio non exhumabitur sed absoluitur modo et forma prescripta. Et est sciendum quod sicut aliquis inuitus potest excoicari ita et inuitus potest absolui Et hec de absolutione dicta sufficiant

Capitulum xxxviii. de satisfactione

Estat ut de tercia parte sacramenti penite scilicet de satisfactione operis que penitentia exterior debet videre amur. Ubi est advertendum quod post omnem confessionem et legitimam absolutum semper aliqualis satisfactio est imponenda. Constat autem satisfactio principaliter in tribus scilicet In oratione In ieiunio et in elemosina Et ad istas tres omnes alie satisfactioes reducuntur Sic vigilie peregrinationes et omnia opera carnis affligencia reducuntur ad ieiunium Omnia vero opera misericordie ad elemosinam. Et omnia spiritualia reducuntur ad orationem. Est autem elemosina magis satisfactoria quam oratio vel ieiunium quia elemosina virtualiter includit orationem et ieiunium. Cui enim de elemosina obligo eum ad orandum et ieiunandum per

me et ad alia opera bona. Quia scribitur in evangelio date elemosinam et omnia munda sunt vobis. Et in Daniele petra tua elemosinis redime. Nullo modo autem potes deo satisfacere de uno peccato mortali quam diu in alio peccato mortales quam amicitia dei ad te non restituitur tibi quam diu manet amicitie contrarium. Maxime contrarium amicitie dei est peccatum mortale et tantum quod pena tibi iniuncta per tuum confessorem in confessione si poples eam existens in peccato mortali oportet tibi vis saluari eandem satisfactionem reiterare. Nisi talis sit satisfactio quod postquam transijt operatio satisfactionis adhuc tibi manet corporis debilitatio. Sic ex ieiunio vel diminutione substantie sicut ex elemosinis Et tales satisfactioes non oportet reiterare. Satisfactioes autem que non relinquunt aliquem effectum in satisfaciendo per quam actus transijt oportet reiterari sicut est de oratione et similibus Delicentia autem confessoris potest unus homo satisfacere per alio non tamen est admittendum nisi defectus aliquis appareat in penitente. Vel corporalis per quem fit impotens ad sustinendum Vel spiritualis per quem non fit promptus ad portandum penam Et potest confessor ex causis penam sibi penitentis quotiens vult variare minuere vel mutare dummodo causa sit rationabilis. Quamvis autem confessor iniungendo alicui satisfactionem per peccatis possit operationem missarum iniungere tamen malefacit quia est species mali et dolose auaricie et incaute facit Quamvis autem secundum Canones antiquos habeat ecclesia quam penam pro singulis peccatis confessor debeat iniungere. Sicut pro perjurio adulterio homicidio dantur regulariter septem anni penitentie. Idem pro fornicatione licet non ita aspera penitencia iniungatur Et occisor sacerdotis penitere debet duodecim annis et conuictus ad tempus vice sue milicie cingulo carere debet et absque spe coniugij manere. Et qui falsat mensuram ieiunare debet triginta diebus in pane et aqua. Item sacerdos for

inlectionem faciens. .x. annis penitere debet inclusus. sacro indutus. humo. pstratus. tribus mēib⁹. exceptis dominicis dieb⁹. et festiuis. ieiunare debet in pane et aqua et multa similia. Et religiosus fornicator multis annis dure et grauer penitere debet Episcopus vero. xv. annis. Et p quo libet peccato mortali deberet regulariter septēnis pnia imponi vt sicut p pñm septi formen spū sancti grām amisit. Ita p septennē pñiam eā recuperet Ergo sep septennis pnia iniungenda est nisi maior vel minor inueniat in canone expssa. Sed qz hoc modernis tpi⁹ valde graue esset et piculosus. Lū totū tps vitæ aliquid vix sufficeret ad satisfaciendū. .x. pñtis mortalibus cū forte centū mortalib⁹ ē innotat⁹ Ideo tenet de facto a multis modernis q omis pñis sunt taxande fm arbitriū legittimi pñssoris q pñderatis circumstācijs criminis quantitate et qlitate pñone dignitate officio paup⁹tate infirmitate debilitate pplexiōe pñtitudine societate la crimis et deuotiōe rigoris et tpi⁹ qlitate et alijs circūstancijs pñtenti ināgere pñias salutare ita circūspecte fm q voluerit corā districto diuino iudicio in nouissimo die reddere rationē. Circa satisfactiōes vero iniungēdas hēas lib scriptā regulā quā diligenter pñderabis. Cum enī sit triplex bonū bonis videlicet bonū anie corpis et exteriora. Plus autē peccat q te dānificat in ania qm q dānificat in corpe et in rebus qz min⁹ peccaret fm beatū Augustinū occidens mille corpora qz vnā animā. Est autē occisor aiarū qui cū pñlio auxilio rogatu ducit trahit vel inducit aliquē vel aliquos cū effectu ad aliquid faciendū p qd pñmittit peccatū mortale Et ille dānificat pñm in bonis anime Leditur etiā pñm in bonis corporis sicut p occisiōe vel p mutilatiōe membror⁹ et p alia flagella que plus cruciant pñm qz subtractiō rez Et iō in istis delinquētes eo grauius sunt puniēdi In bonis exteriorib⁹ puta in bonis pecunie

frumenti et vini et aliar⁹ rez mobiliū et im mobiliū Et signant circa famā et honore et iā frequenter pñm pñmo multis modis iniuriat tramitē iusticie descredo Ali qñ res pñmi iniuste violenter vl occulte pñter voluntatē detinendo Qñqz etiam rebus pñmi sumptuose vtēdo Qñqz vi auferendo Plus aut turbat hō si ledit in fama vel honore qz si ledat in rebus. Sed quia pñm nō dimittit nisi ablatū restitua tur Et peccati venia non dat nisi correcto Ideo pñssor subtiliter pñderet vtrum sibi pñtēs pñm leserit in bonis aie occasione mortali peccadi sibi pñbendo et fm hoc grauer et dure puniat pñtē. Si vero pñm leserit in bonis corporis signāter ipm occidendo vel mutilando ipm ad superiorē remittat. Si aut offendit pñm vulneribus plagis vel vitupijs. vt cū eo pponat induc pñtē Et d pñmissio put exigit qualitas culpe puniatur Si autem pñm dānificat in reb⁹ mobili⁹ vel im mobili⁹ citra iusticiā tunc tenet oino ad totalem restitutionē si pōt Si vero pñm leserit in honore ipm indebite infamādo tenet ad singulor⁹ reuocatōez Et iudicio meo facilius et melius in foro pñssionis ad gremiū ecclesie vellē reducere incēdiariū vni⁹ integre ciuitatis qz infamatorē vni⁹ honeste pñone Vñ infamatores tanquā dyaboli durissime sunt puniendi Circa satisfactiōes a iuristis et alijs doctoribus multa disputata sunt que respiciunt subtilem pñssorem Sed p simplici pñssore que dicta sunt in pñti capitulo d satisfactiōe que sequitur pñssionē et absolutiōe et est terciā ps pñis sufficiant

Capitulū. xxxix. de indulgēcijs

Quoniam iam gratia abundante indulgēcie sint per ecclesiam diuersis ex causis multiplicata et qm plurimi circa eas frequēter decipiant. Et alios incaute loquendo et docendo decipiat Utile iudicari de hac materia scdm maior⁹ sentēcias anotare. Et

Capitulum

quis et quantum possit dare et quibus possint perficere. **C**irca indulgentias sic est considerandum quod merita ecclesie catholice et omnium fidelium et perfectorum qui sunt in ecclesia. Cum hoc merita ipsius christi que meruit hic in terris vocant thesaurum ecclesie. Et claves per illo thesauro habet vicarius christi qui est papa qui etiam potest dispensare illi thesauro per necessitates ecclesie sicut vult et alijs committere claves. Nulla autem indulgentia valet nisi ille qui dat habeat auctoritatem dandi. Et quod dicitur ex rationabili causa puta peccata utilitate. Optet etiam percipiens indulgentias sit sine mortali peccato et quod faciat illud per quod indulgentia datur. Sic ergo valet indulgentia non quod aliquis simpliciter absoluat sed per eo soluit de omni thesauro ecclesie ubi gratia. Aliquis esset alicui obligatus in centum maris si creditori per alium satisficeret in centum maris loco debitoris tunc debitor absolueretur non simpliciter quod alius satisficeret per eo. Sic est intelligendum indulgentias sicut super dictum est in primo. c. quod per quolibet mortali peccato secundum iura debet iniungi septem annis penitentia. Cum enim iniungitur alicui penitentia. xl. dierum et ipse bene dispositus accedit tale locum ubi meretur indulgentiam. xl. dierum per eo satis fit de omni thesauro ecclesie. Non autem equaliter valet omnibus indulgentia sed qui disponunt se ad suscipiendum indulgentias maiori deuotione vel labore vel seruiore vel afflictione vel danti quantitate maiorem recipiunt remissionem. Item qui vicini sunt ecclesie et sacerdotes et clerici persequuntur indulgentias sicut qui veniunt a remotis. Propter hoc autem quod iniungitur alicui penitentia septem annorum ut scilicet septem annis ieiunet si idem accedet bene dispositus ad aliquem locum ubi inuenit remissionem septem annorum et facit illud per quod indulgentia datur non potest cogi ab ecclesia ad ieiunandum quod per tales indulgentias est remissum. Quia tamen nescit utrum sacerdos ei iniunxerit penitentiam per dignam quod raro hoc fit et ideo oportet residuum in purgatorio soluere. Satis est ille qui illud habet modi indulgentias suat ubi est gravissima pena. Non autem dominus papa generaliter et vniuersaliter remitteret omnem totalem penam

per aliquam causam rationabili putata per subsidio fructu sancte vel filii. Si aliquis vnicuique sit fecerit elemosinam bene pia et catholicam et deuotionem credens simpliciter ac pure illud. Quodcumque solueris super terram etc. Dominus modo sit recte peritus et perfectus et faciat illud per quod indulgentia datur illi omnis satisfactio remittitur et si in tali statu moreretur statim euolare ad deum. Quia papa et tota ecclesia obligat ut suffragetur ei. **I**tem papa solus vbiq; et generaliter plenaria habet potestatem super thesauro ecclesie. Episcopi autem et alij prelati sunt limitati per papam in dandis indulgentiis. Ita quod si plus darent nihil facerent. Item non est capax indulgentiarum quarecumque quod est in peccato mortali. Item cum datur indulgentia sub tali forma. Quicumque vadit ad tale locum vel tamen dat de elemosina. Ille qui non potest ire vel si potest ire vadit et nihil habet dare non recipit indulgentias. Et non possum alteri mereri viuo indulgentias nisi forma indulgentiarum hoc annunciet expressse et cedat. Item indulgentia tamen valet subditis illius christi qui eas facit nisi subueniat eis per legitimos possessores vel meliores vel equaliter eiusdem iurisdicciois qui sic possunt loqui peritenti. Carissime quantum ad septem nem penitentiam tota vita tua non sufficeret quod tot et talia promissisti. Non iniungo tibi quod quotidie dicas tot patris nostri. Et cedo tibi quod per sint tibi remissiones a quacumque fient. Et tunc secundum quosdam valent aliter non. Item non possum mereri indulgentias ex tunc in purgatorio nisi forma peccatoris indulgentiarum si specificet. Ut si dicat forma indulgentie. Quicumque fecerit hoc per eius vel amicum alius in purgatorio detentus tantum de indulgentiis habebit. Et tunc potest viuo sicut mortuo aliter non. Oppositum illius multum sentiunt dicentes quod bona opera per que quis meretur indulgentiam ut elemosine vel peregrinationes valent eis sicut alia suffragia ecclesie astice caritatis sed non per modum indulgentiarum. Quia papa solus habet ligare super terram. Item de questionibus qui discunt per ecclesias christi remissionem multorum peccatorum qui predi-

cantur abufiones. vacant pmissatōib⁹
 et ebrietatib⁹ in tabernis et alibi cū rurali
 bus et rusticis simplicibus. Statuit dñs
 Innocenti⁹ papa terci⁹ in consilio generali
 qd admittit nō debent nisi aplici vel dyo-
 cesani lras veras exhibeāt et tunc pter il-
 lud qd in ipsis ptinebit lris nihil pplo p-
 ponere pmittat. Addit autē his Elemen⁹
 quart⁹ in quadā decretali. pmulgata in
 curia que incipit. sedis aplice vbi statuit
 qd plati rectores et alij clerici non tenent
 eos recipe in hospicijs suis nec eis in ne-
 cessarijs puidere. Nec facere puocationē
 populi ad fmones vel exhortatiōes eoz.
 Et snias latas suspēsiōis. Interdicti aut
 excoicatiōis in lris papalib⁹. Ita de cau-
 sa dicit papa esse irritas et inanes. Unde
 lras quascunqz datas in ptrariuz facien-
 tes vsqz ad papā memoratū Elemen⁹
 quartū quilibet audacter rēspuat. Si que
 vero p suos successores emanauerūt non
 audeo spneresed debeo eis obedire.
 Est tñ sciendum qd indulgēcie ppoz vires
 nō obtinēt que excedūt memoratū pñliū
 generale vbi dicit qd hñt dare annū et qtuor
 diez indulgēcias et nō plus. Et quicūqz
 ista deliberate aduertit p simplici sufficie-
 ter videt quid sint indulgencie. Unde ad
 pñs ista sufficient.

Capitulū. xi. de sciētia pffessoris.

Ex sumule pro
 logo habet qd istud opusculū
 collectū et pportatū est ad intellectū sim-
 plicū et min⁹ exptoz sacerdotū et qd diffi-
 culter ptinet vt in fine pcludit talia qd de
 necessitate scire tenet quilibet pffesor. Vñd
 ad pleniorē intellectū tot⁹ opusculi qro
 gnāliter qntā sciām et expientā deat hñe
 qlibz psona ecclīaca fm statū et officiū suū
 Notandū est qd in pñis qd plar⁹ non so-
 lū dēt hñe mīsteriū spūaliū sed etiā tpaliū
 qd sic verbo et exemplo ita etiā tpali subfi-
 dio reficere dēt gregē xpī. Ad hoc autē re-
 qritur industria circa tpalia. De sacero-
 tibus autē est aduertendū qd ppetentē sci-

entiā hñe tenent qd talis necessaria est ad
 executionē ordinis cuiuscūqz. Sacerdos
 em in qntū deputat⁹ est ad celebrandū of-
 ficiū diutū tenet scire tñ d grāmatica qd
 sciat vba pgrue pferre et accentuare et qd
 intelligat saltē lraliter qd legit. Inquantū
 vñ est minister et dispēsator sacramētorū
 pñe baptisimi eucaristie vñctōis et alio-
 rū tenet scire que sit debita materia. Et que
 sit debita forma cuiuscūbet sacramēti. Et
 modū rite dispensandi ipsa sacramēta. de
 quib⁹ singulis fm ordinē hēs in ca. iiii. et
 sequētib⁹. Inquantū vñ est doctor sic oīs
 regens subditos tunc saltē scire tenet ru-
 dimenta fidei qd pñstunt in articul⁹ fidei p-
 dilectōez opantis. Scire etiā tenet aliqd
 de decē pceptis et de pñlijs et de pñlib⁹.
 De B hēs sup La. j. 2. et 3. Inquantū vñ sa-
 cerdos est iudex vel pffesor in foro pñcie
 seu anie ad min⁹ tenet scire discernere in-
 leprā et non leprā. Et inter leprā et lepram
 hoc est inter pctm et nō pctm. Et in pctm
 et pctm qualis vnū sit grau⁹ altero. Et B
 loco talis scia est quedā potētia spūalis
 supnaturaliter a deo data et infusa et dicē
 clavis ecclesie. Lū g diuerse sint opimōes
 de istis clauib⁹ quibusdā dicentib⁹ vnā
 tñ esse alijs affirmantib⁹ duas esse. Qui
 dā vñ ex ptus dic vñā tñ clauē esse in ra-
 dice et duas in effectib⁹ qd sic deducit. In
 sole expimur qd potētia liquefaciēdi et in-
 durandi vñā est in radice qd sol cisdem ra-
 dijs liquefacit cerā et indurat lutū. Sz du-
 plex est i effectib⁹. Lū em lutū indurat vn⁹
 effect⁹ pducit. Lū vñ cerra liquefit alijs
 effect⁹ instaurat. Ita clavis dicit potestas
 ad iudicandas aīas et non corpora qd in
 pffessione pctōz iudicat aīa et non corp⁹.
 Integrat aut potestas illa iudicās pctā
 ex duob⁹ scz ex ptate discernendi in cause
 exanatiōe et diffinendi in defminatione
 cause pñiam pdenatoriā et absolutoriā.
 Sicut cū aliquis pffesor audit pffessionē
 alicui⁹ peccatoris tñc hēbit pñderare p-
 mo et discernere inter pctā que ille pñtes
 pñisit vtrū sint mortalia vel venialia. Et

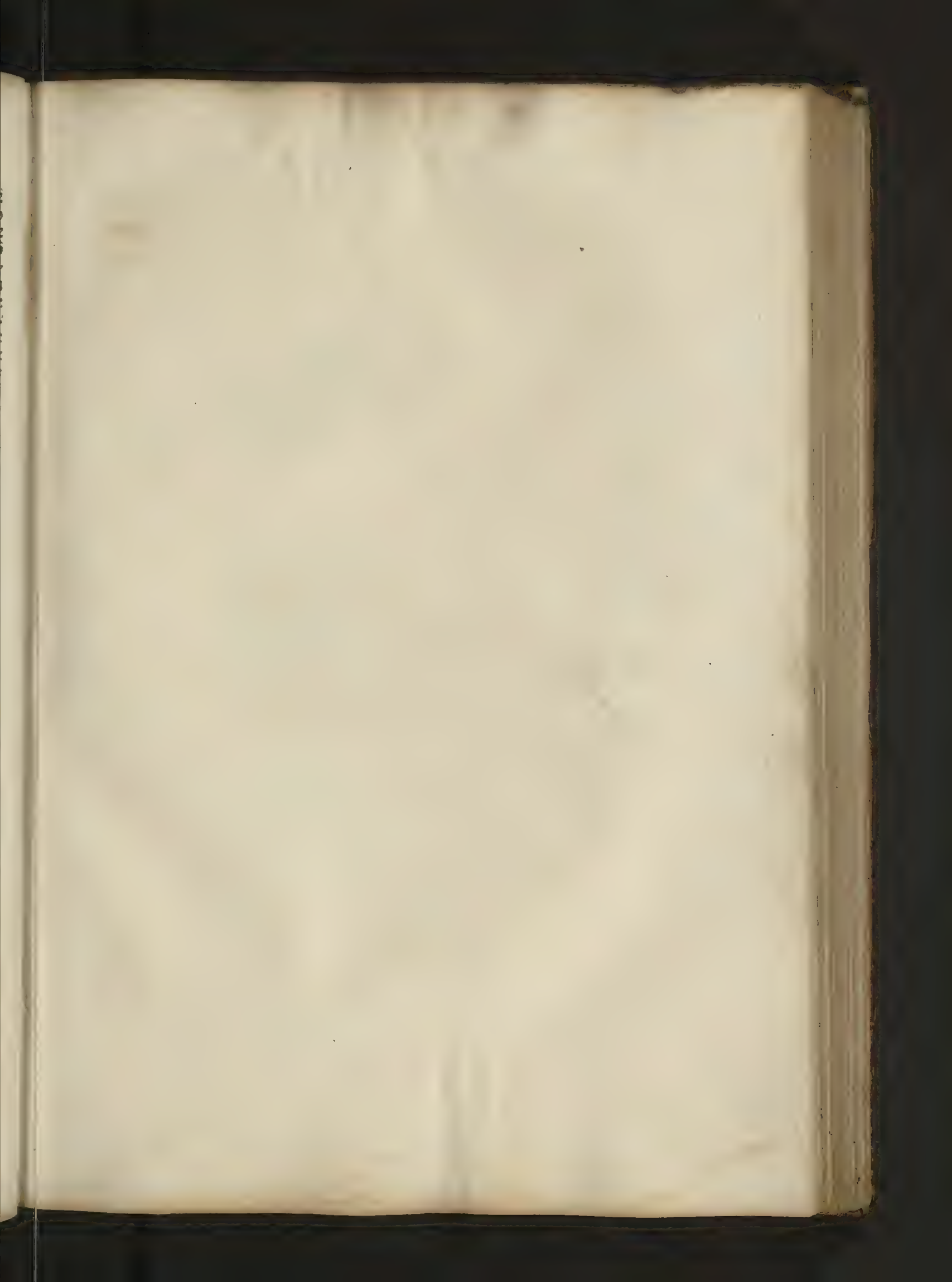
Capitulum xl

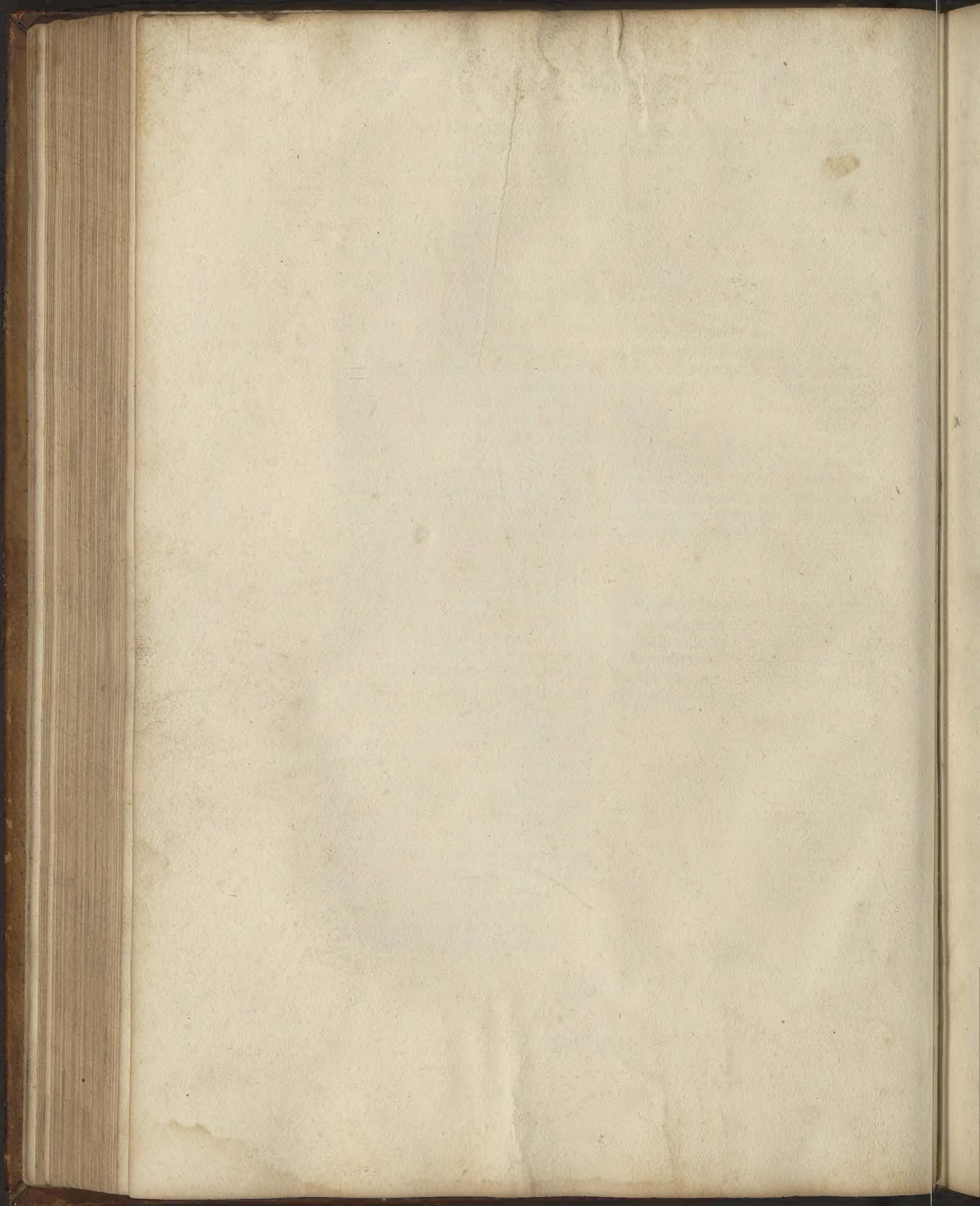
utrum sint mortalia graviora vel levia. Et
hec clavis sine præs vocatur bicuscia. Po-
stea hêt diffinire p[ro]fessor dicta p[ro]p[ri]etatis p[ro]fi-
tentis ip[s]m absolvendo et ad aliquam penam
p[ro]denando. Et hec clavis vocat[ur] s[ecundu]m iuris-
dictionis. Dat[ur] eni[m] tal[is] iurisdictio materi-
a id est subditos q[ui] absq[ue] articulo necessitat[is]
seu debita licetia nullus sacerdos sic sup[er]
dictu[m] est q[ua]ntu[m]cu[m]q[ue] l[icet] et sciens debz in
foro a[n]i[m]e iudicare absolvendo et p[ro]denando
nisi habeat iurisdictio[n]e[m] et materi-
a. Hoc e[st] subditu[m] qui p[ro]fiteatur ab illo q[ui] p[ro]t[est]m dan-
di plenaria[m] habet p[ro]t[est]em sive auctorita-
tem. Et possibile est q[uo]d t[ame]n sit vna clavis in
radice s[ed] necessaria est valde scia illi q[ui] ha-
bet p[ro]t[est]em. Quia sic lucerna necessaria e[st]
ambulati in tenebris ne offendar pedem.
Sic illi q[ui] habz ire et discernere in tenebris
p[ro]t[est]o[r] sumen necessari[um] a[ut]em scientia. Quia
si cecus cecum conatur ducere scem in foveam
ductor primo cadit et inde secutor. Inte-
gratur aut[em] potestas ligandi et solvendi ex
duobus scz ex p[ro]t[est]e ordinis et ex potesta-
te iurisdictio[n]is. Jurisdictio eni[m] dat materi-
am q[ui] tibi p[ro]mittit subditos dat tibi ma-
teri-
a[m] sup[er] qua[m] habes p[ro]t[est]em absolvendi.
Qui vo te p[ro]secrat et ordinat habile te fa-
ciat et disponit ut possis esse capax b[ea]t[us] m[un]di
iurisdictio[n]is. Quia si sacerdos no[n] esset tunc
no[n] ex[pe]cteret tibi audire in foro a[n]i[m]e p[ro]fessi-
ones. Ex p[ro]missis cuidenter elicere possu-
mus q[uo]d clavis scie que accidit clavi p[ro]t[est]i
sume est necessaria cuilibet p[ro]fessori. Quia
q[ui]libet sacerdos p[ro]chialis tenet esse ta-
discr[et]us ut salt[em] in p[ro]plexis et difficilibus
questio[n]ib[us] no[n] p[re]cedat absq[ue] sup[er]ioris p[ro]fi-
lio vel auctoritate Lanon[is]. Et reputo q[uo]d
ille qui scit talia discernere sufficiat p[ro]mo-
dum t[em]p[or]ib[us]. Ad hoc dicu[n]t doctores. Lo-
fessor sacerdos tenet scire discernere in co-
muni que sint mortalia p[ro]munia et q[ui] capi-
tal[ia] et que venialia ex genere et discr[et]ia
istoz habes sup[er] c. c. xxvj. et sequentib[us].
Et sentiunt doctores q[uo]d p[ro]fessor talia igno-
rans peccat mortaliter audiendo p[ro]fessio-
nes. Et instituens cu[m] peccat adhuc p[ro]f[ess]o[r] q[ui]

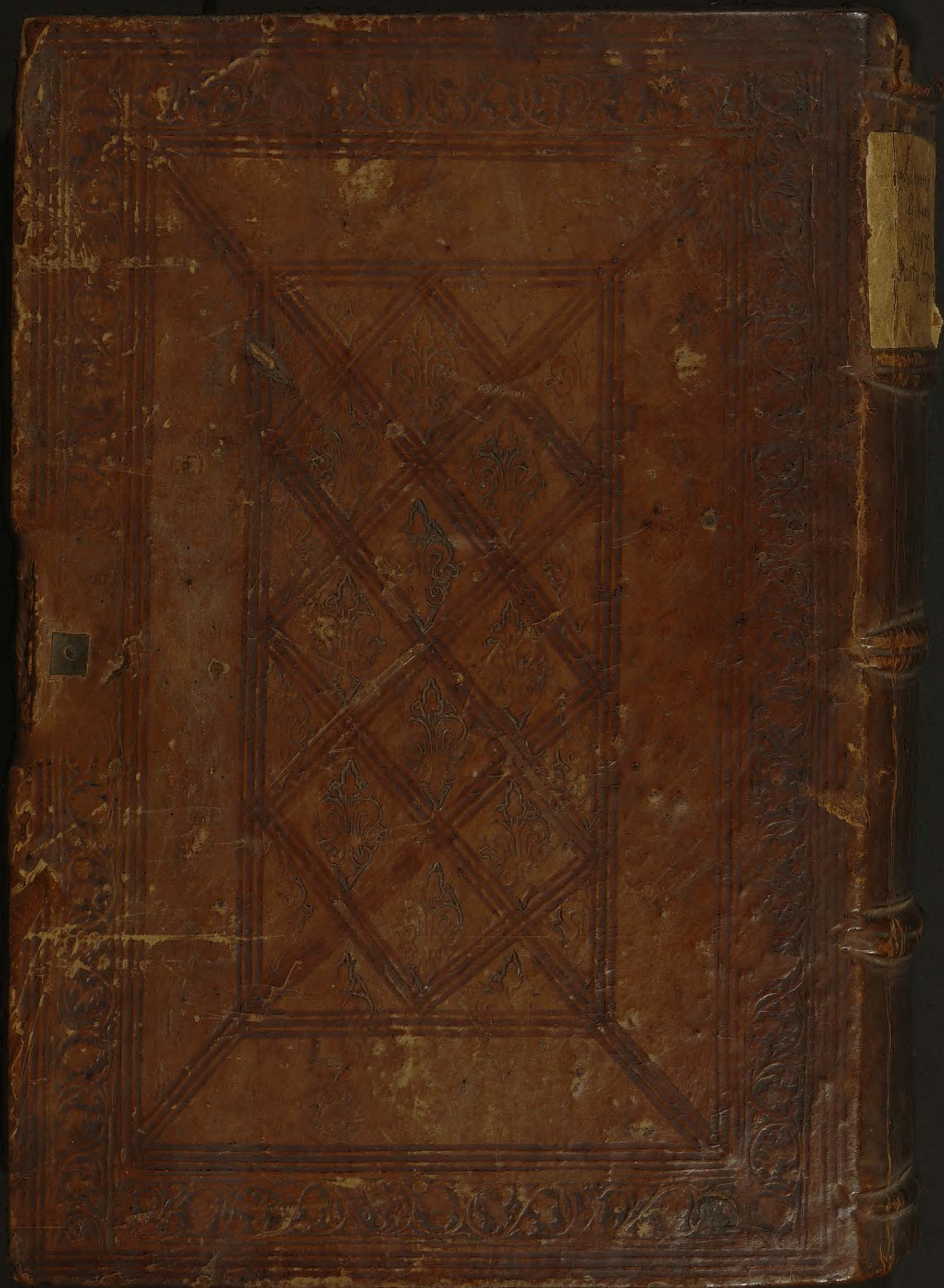
ipse. Et p[ro]mittens institutu[m] ministrare
peccat mortaliter si sua interest tales p[ro]hi-
bire. Dicit q[ui]dam doctor q[uo]d tria su[n]t que
sunt deesse p[ro]fessoris sine quib[us] sine p[ro]t[est]o
no[n] potest q[ui]s p[ro]fessor esse. Que sunt scien-
cia discernedi inter peccata ut p[re]dictum
est. Et cauta inq[ui]sio de peccatis et discre-
ta penit[ent]ie sive satisfactio[n]is iniunctio.
Qui aut[em] ordinatur solum p[ro] devotione ut
missas celebret sicut multu[m] religiosi no[n] te-
netur scire nisi p[ri]mu[m] illoz q[uo]d p[re]dicimus.
Ut aut[em] in libello hoc tanq[ua]m in speculo q[ui] li-
bet indigens possit inspicere ne p[ro] obliuio-
nem aliquid dimittatur eo frequen[ter] a sa-
cerdote causa utilitatis et deuotio[n]is cu[m]
intentione legatur. Et sic terminatur Sum-
ma Rudium autentica ad honorem glo-
riose virginis M[ari]e et beati D[omi]nici
patris nostri ordinis fratr[um] p[re]dicatoz.
Et ad p[er]fectum simplici[um] sacerdotu[m] p[re]-
stante domino nostro iesu xpo. Qui v[er]us
est deus cum patre et spiritu sancto p[er] om-
nia benedictus Amen

ExPLICIT Summa Rudium autentica
impressa expensis magistri Johannis Ot-
mar in Reutling[en] Anno M[ille]m cccc lxxxvij
A diuina misericordia et miserationis
domini. Escam dantis timentibus se in
quem speramus.

Bibl. Jag.

Summa
Rudum
1487
Posta bonarum